

Alexandra Falconi
Ana-Maria Ursu
Anca Raluca Majaru
Nicoleta Mușat
Alexandru Drăgan
Andrei Ursu

CĂMINE ÎN MIȘCARE
MOVING FIREPLACES

2017—2018

CUPRINS / TABLE OF CONTENTS

INTRODUCERE / INTRODUCTION	9
CONTEXT / BACKGROUND	11
CONCEPTELE DE FIREPLACE, FIREKEEPER ȘI CAPITOLE / FIREPLACE, FIREKEEPER & CHAPTER CONCEPTS	13
GRUPURI ȚINTĂ / TARGETED GROUPS	15
METODOLOGIA DE CERCETARE / RESEARCH METHODOLOGY	17
AREALUL INVESTIGAT / INVESTIGATED AREA	18
METODELE DE CERCETARE / RESEARCH METHODS	19
INTERPRETAREA DATELOR / DATA INTERPRETATION	21
01. SCURT EXCURS ÎN ISTORIA BĂNĂȚEANĂ	23
BANATUL: ZONĂ A MIGRAȚIEI DE-A LUNGUL TIMPULUI	25
BANATUL: ZONĂ DE INTERFERENȚĂ CULTURALĂ	31
BANATUL: DIFUZAREA MODELELOR CULTURALE	32
ABSTRACT: SHORT DIGRESSION THROUGH THE HISTORY OF BANAT	34
02. PERSPECTIVE CONTEXTUALE ACTUALE	37
SISTEMUL TERITORIAL BĂNĂȚEAN. REȚEAUA DE AȘEZĂRI CA SOCLU AL DIMENSIUNILOR SOCIO-ECONOMICE	40
STRUCTURA POPULAȚIEI BANATULUI. TRANZIȚIE DEMOGRAFICĂ ȘI CLIVAJE INFRAREGIONALE	43
EVOLUȚIA NUMĂRULUI DE LOCUITORI. O DINAMICĂ A EXTREMELOR?	46
CUM SE "MIȘCĂ" BANATUL? SPAȚII ATRACTIVЕ, SPAȚII REPULSIVE	48
DINAMICA FORȚEI DE MUNCĂ. OCUPAREA POPULAȚIEI ȘI DENSITATEA ANTREPRENORIALĂ	50
MIȘCAREA PIEȚEI IMOBILIARE, OGLINDĂ A DINAMISMULUI ECONOMIC AL BANATULUI?	53
ATRACTIVITATEA TURISTICĂ A BANATULUI	54
CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI	56
ACTUAL CONTEXTUAL PERSPECTIVES	57
03. CAZURI DE CĂMINE ÎN MIȘCARE IDENTIFICATE.	63
POVEȘTI DIN BANAT. TIPURI DE MIGRAȚIE IDENTIFICATE.	71
CAZUL A. MIGRAȚIA DINSPRE ȚĂRI OCCIDENTALE SPRE RURALUL ROMÂNESC (CA O FORMĂ DE MIGRAȚIE ESCAPISTĂ)	72
CAZUL B. DINSPRE URBAN SPRE RURAL (TOT O FORMĂ DE MIGRAȚIE ESCAPISTĂ)	75
CAZUL C. DINSPRE URBAN SPRE RURAL (CA TIP DE ECONOMISIRE A RESURSELOR FINANCIARE)	79

CAZUL D. DINSPRE O REGIUNE A ȚĂRII (MEDIUL RURAL) SPRE BANAT (MEDIUL RURAL) VĂZUT CA UN SPAȚIU OFERTANT ECONOMIC.	82
CAZUL E. DINSPRE RURAL SPRE RURAL (ÎNTRE SATE/COMUNE APROPIATE) PRIN CĂSĂTORIE, DE REGULĂ.	86
ABSTRACT: IDENTIFIED CASES OF MOVING FIREPLACES.	90
04. CĂMINE ÎN MIȘCARE. MODULULE I ȘI II / MOVING FIREPLACES. MODULE I AND II.....	95
04.01. LOCURILE DOCUMENTATE / MAPPED FIREPLACES	97
COMUNA MARGINA	98
MARGINA COMMUNE	99
COMUNA BOGDA	100
BOGDA COMMUNE	101
ORAȘUL RECAȘ	102
THE TOWN OF RECAȘ	103
04.02. JURNAL DE TEREN / FIELD JOURNAL	105
04.03. POVEȘTI BĂNĂȚENE EXEMPLE DE CĂMINE ÎN MIȘCARE. / BANAT STORIES EXAMPLES OF MOVING FIREPLACES.	119
“ALTĂ ZI CU SOARE”, piesă într-un act / ANOTHER HAPPY DAY, one act play	121
FOTOGRAFII DE PE FRONT / FRONT-LINE PHOTOS	137
FLORICA ȘI BĂIATUL SPAHIULUI / FLORICA AND THE SIPAHI'S SON	155
POVEȘTEA DOAMNEI „DOBOȘ” DIN ȘARLOTA / THE STORY OF MRS. „DOBOȘ” FROM ȘARLOTA	163
STANCIOVA – SATUL CLANURILOR ȘI AL VINITURILOR FRUMOASE / STANCIOVA – THE VILLAGE OF CLANS AND BEAUTIFUL STRANGERS	173
04.04. FESTIVALUL CĂMINE ÎN MIȘCARE, EDIȚIA I / MOVING FIREPLACES FEST, 1ST EDITION.	179
BIBLIOGRAFIE / BIBLIOGRAPHY	218

INTRODUCERE

INTRODUCTION

Cămine în Mișcare este un program principal Timișoara 2021, produs de Asociația Prin Banat. Este singurul program din dosarul de candidatură care se desfășoară în afara Timișoarei, în regiunea Banatului istoric, scopul acestuia fiind de a încuraja oamenii să-și împărtășească moștenirea culturală și poveștile personale cu cei din jur, pentru a întări dialogul inter-cultural. Abordând teme precum migrația, mobilitatea și dislocări de populație, programul își propune să pună oamenii aflați în mișcare în contact cu comunitățile locale pe care le întâlnesc în drumul lor, promovând storytelling-ul ca o metodă de a aduce oamenii laolaltă și de a le reda sentimentul de apartenență la un spațiu.

CONTEXT

Renumiți pentru ospitalitatea lor, bănățenii, și în special timișorenii, păstrează încă un număr de stereotipuri adânc înrădăcinate. Cele mai frecvente se referă la populația rromă și migranții regionali (precum oltenii sau moldovenii, care au ajuns în Banat ca urmare a dislocărilor forțate de populație din timpul regimului comunist, sau de bună-voie, pentru muncă ori studii).

Cămine în Mișcare urmărește să combată aceste stereotipuri, expunându-le prin storytelling și artă contemporană experimentală, pentru a sublinia beneficiile diversității și ale comunităților interculturale. Pe de altă parte, anumite evenimente din trecutul tumultuos al Banatului, cum ar fi războaiele iugoslave (din anii '90) sau deportările în Bărăgan (în anii '50), continuă să fie subiecte tabu. Chiar și acum, oamenii au rețineri în a vorbi despre ele. Prin intermediul proiectului Cămine în Mișcare intenționăm să creăm un climat optim pentru a putea discuta deschis teme de acest gen, încurajându-i pe supraviețuitori să vorbească despre experiența lor personală și documentându-le poveștile.

Moving Fireplaces is a Timisoara 2021 program, produced by Prin Banat Association. It is the only cultural program in the bidbook that takes place outside the city of Timișoara, in the historic region of Banat. Its aim is to encourage people to share their cultural identity and to build a new sense of citizenship. Focusing on displacements, mobility, and migration topics, the project aims to connect people who are on the move with the local communities they encounter, and promote the idea of storytelling as a way of bringing people together and regaining their sense of belonging.

BACKGROUND

While being renowned for their tradition of hospitality, the people of Banat, and especially of Timișoara, still hold a few deep-rooted stereotypes. The most frequent of them regard Roma people and regional migrants (such as Oltenians and Moldavians, who are here as a result of forced relocation during the communist regime, or of their own accord, moving for work or studies).

Moving Fireplaces' objective is to counter these stereotypes by exposing them through storytelling and contemporary artistic experimentation, in order to highlight the benefits of diversity and intercultural communities. On the other hand, some events in the tumultuous past of the region, such as the Yugoslav Wars (in the 90s) or the Deportation to Bărăgan (in the 50s), continue to be taboo subjects. Even now people are reluctant to talk about these topics. Through Moving Fireplaces we intend to create an optimal climate to freely debate these types of subjects, encouraging survivors to share their personal experiences with others and document their stories.

Pe termen lung, Cămine în Mișcare promovează integrarea și își propune să ia legătura cu centre și tabere de refugiați și să desfășoare o serie de evenimente culturale și workshop-uri educaționale în aceste locuri. Unul dintre obiectivele programului este să scoată în evidență și poveștile acestor oameni și să atragă atenția asupra complexei situații în care aceștia se află, precum și să promoveze potențialul acestor grupuri de a îmbogăți cultural comunitatea locală. Programul urmărește să faciliteze întâlniri și să confere tuturor participanților un sentiment comun de apartenență la aceste locuri.

MECANISM SPECIFIC DE INTERVENȚIE PENTRU PERIOADA 2017-2018

Proiectul, început în toamna anului 2017, are în această prima fază trei module de implementare, după cum urmează: Modulul I e dedicat punerii bazei a unei strategii de intervenție culturală locală și regională, pe termen scurt, mediu și lung. În cursul acestui modul, am gândit metodologia și planul de acțiune pentru perioada de implementare 2017-2018 a proiectului. Modulul II a fost dedicat celei de-a doua faze de cartare și construirii Fireplace-urilor, precum și desfășurării evenimentului „Cămine în Mișcare” (Moving Fireplaces), ediția întâi. O platformă online urmează a fi lansată în timpul celui de-al treilea modul, până la sfârșitul anului 2018, punând la dispoziția publicului rezultatele Modulelor I și II.

On long term, Moving Fireplaces promotes integration. It aims to approach refugee centers and camps, and to run a series of cultural events and educational workshops in these locations. The objective is to shine a different light on the people living there, and raise awareness of their condition, in order for the locals to better understand their complex situation, and their contribution to intercultural enrichment. The project aims to create encounters and a sense of belonging in all participants.

SPECIFIC INTERVENTION MECHANISM FOR 2017 AND 2018

Moving Fireplaces is in development starting with the autumn of 2017. The first phase (2017-2018) was divided into three specific modules, as follows: Module I was dedicated to setting the foundation for a local and regional cultural intervention strategy aimed to cover short, medium and long-term development. During this module, we have designed a methodology and action plan for 2017-2018. Module II consists of the second stage of mapping and building the Fireplaces (the storytelling locations) and the development of the Moving Fireplaces Festival, 1st edition. An online platform will be ready for launch in the third module, making the outcomes of Modules I and II publicly available.

MECANISMUL GENERAL DE INTERVENȚIE PENTRU 2019-2020

Pentru 2019 și 2020, viziunea noastră este de a continua dezvoltarea și consolidarea rețelei de Cămine (localități) și programului Cămine în Mișcare în Banatul românesc și sârbesc, cu scopul de a conecta Timișoara (RO) și Novi Sad (SRB), ambele orașe fiind capitale culturale europene în anul 2021.

MECANISMUL GENERAL DE INTERVENȚIE PENTRU ANUL 2021 ȘI ULTERIOR

Până în 2021, toate Căminele (localitățile) vor fi interconectate, oferind un tur cultural autentic în regiunea Banatului istoric.

CONCEPTELE DE FIREPLACE, FIREKEEPER ȘI CAPITOL

Ce e un FIREPLACE?

Fireplace-urile sunt sate sau orașe mici care vor fi selectate pentru a deveni puncte permanente pentru proiectul Moving Fireplaces, cu scopul de a crea un traseu cultural în Banat. Miza noastră este ca până în 2021 fiecare Fireplace să beneficieze și de o instalație de artă permanentă.

Ce e un FIREKEEPER?

Firekeeper-ii sunt locuitori ai satelor și orașelor mici care vor deveni Fireplace-uri. Pot fi persoane care trăiesc acolo sau care s-au mutat acolo în ultimii ani (de exemplu, tineri care au renunțat la joburile de la oraș, și-au cumpărat o casă la sat și s-au mutat acolo). Ei sunt cei care întrețin instalațiile artistice,

GENERAL INTERVENTION MECHANISM FOR 2019 AND 2020

For 2019 and 2020, our vision is to continue the development of Moving Fireplaces, in the historic Banat region. Our aim is to extend the project in the Romanian and Serbian Banat, in order to connect the two capitals of culture in 2021, Timișoara (RO) and Novi Sad (SRB).

GENERAL INTERVENTION MECHANISM FOR 2021 AND BEYOND

By 2021, all the Fireplaces in the network will be already connected, offering an authentic cultural tour in the Banat region.

FIREPLACES, FIREKEEPERS AND CHAPTER CONCEPTS

What are FIREPLACES?

Fireplaces are villages and small cities which will be selected to become permanent locations in the Moving Fireplaces project, in order to create a cultural route through the Banat region. By 2021, our aim is to mark every Fireplace with a permanent art-installation produced as part of the project.

Who are FIREKEEPERS?

The Firekeepers are residents of the villages and small towns which will become Fireplaces. They can be individuals who have always lived there or persons who moved there in recent years (e.g. young people who quit their city jobs, bought a house in a village and moved there). They are the

ghidează oaspeții prin localitate (Fireplace), le spun povești ale zonei și le arată împrejurimile.

Ce e un **CAPITOL**?

Un Capitol e o zonă geografică ce conține două sau mai multe Fireplace-uri (localități). Pe termen lung, gruparea Fireplace-urilor în Capitole aduce o seamă de beneficii:

Beneficii de project management: cercetările preliminare procesului de cartare (alegere a Fireplace-urilor) au scos în evidență anumiți factori care ar putea împiedica echipa să obțină rezultate maxime. Cele mai semnificative sunt: lipsa unei infrastructuri coerente (acces, transport, cazare etc.) și distanța (localitățile sunt fie prea departe de Timișoara sau unele de altele, fie prea aproape de Timișoara). Grupând două sau mai multe localități (inclusiv sateliții) într-un Capitol, putem atenua efectul acestor factori. De asemenea, Firekeeper-ii desemnați pot face schimb de cunoștințe și bune practici.

Beneficii creative: având în vedere că proiectul Cămine în Mișcare e despre povești și arta povestitului, gruparea localităților în Capitole întărește conceptul general al proiectului. Organizarea poveștilor în Capitole poate conferi o identitate locală coerentă și poate mobiliza comunitatea să se implice în proiect. Mai mult, Capitolele pot fi conectate (prin intermediul poveștilor) și se pot completa unul pe altul.

Politici publice și culturale: gruparea localităților în Capitole poate avea un impact pozitiv în zonele asupra cărora ne concentrăm. De exemplu, satul Nadăș (județul Timiș) reprezintă un astfel de caz. După Al Doilea Război Mondial, populația Nadășului a început să scadă treptat, pe măsură ce tinerii s-au mutat la oraș sau în alte sate. Izolarea și

keepers of the art-installations, they guide the guests through the Fireplaces, telling them local stories and showing them the surrounding areas.

What are **CHAPTERS**?

A Chapter is a geographical area which contains two or more Fireplaces (localities). On the long term, merging the Fireplaces under CHAPTERS can bring many benefits:

Project management benefits: the preliminary research for the mapping process highlighted several factors which could prevent the project team from obtaining maximal results. The most significant factors are: lack of coherent infrastructure (access, transportation, accommodation etc.) and distance (locations are too far from Timișoara or from each other, or too close to Timișoara). By merging two or more locations (along with their satellites) under a Chapter, the impact of those factors can be mitigated. Moreover, the designated Firekeepers can exchange good practices and knowledge.

Creativity benefits: considering the fact that Moving Fireplaces is about stories and storytelling, grouping the locations into Chapters can strengthen the general concept of the project. Building the places' stories under Chapters can also provide consistent local identities and capacitate the community's involvement in the project. Moreover, the Chapters can be interconnected (through stories) and complement each other.

Public and cultural policy-making: organising the places under Chapters can have a positive social impact on the targeted areas. For instance, the village of Nadăș (Timiș county) presents an interesting case. After the Second World War, the population began to drop steadily, as the young people moved to the nearby villages and towns. The

rețelele de infrastructură elementară precare au dus la depopularea totală a satului. În anii '90, Nadășul era pustiu. Astăzi, numai două familii mai locuiesc acolo, iar accesul în sat e deosebit de dificil. Consiliul Județean Timiș a propus transformarea drumului comunal dintre satele Remetea Mică - Nadăș - Herneacova în drum județean, ceea ce ar fi în beneficiul infrastructurii locale. Gruparea satelor din jur într-un Capitol și crearea unui mediu dinamic, favorabil turismului cultural ar accelera construirea și reabilitarea drumului. Astfel, incluzând Nadăș în traseul cultural Cămine în Mișcare, viața familiilor de acolo ar fi semnificativ îmbunătățită.

isolation and the precariousness of elementary networks have caused complete depopulation. The 90s found Nadăș completely deserted. Today, only two families live there and access to the village is very difficult. Timiș County Council has proposed the transformation of the communal road between the villages Remetea Mică - Nadăș - Herneacova into a county road, which would be an advantage for local infrastructure. Grouping the villages under a Chapter and creating a dynamic and favorable environment for cultural tourism could accelerate the construction and rehabilitation of the road. This way, by including Nadăș in the Moving Fireplaces cultural route, the life of the families who live there would be significantly improved.

GRUPURI ȚINTĂ

Grupurile țintă sunt următoarele: comunități locale și indivizi locuind în zona Banatului istoric, indiferent de etnie, gen, rasă, religie sau orientare sexuală; refugiați și migranți; actori în industriile creative/culturale; autorități publice de la nivel local, regional și național; profesioniști (IMM-uri și experți) activi în turismul cultural la nivel local, regional și național; studenți și membri din mediul academic; instituții non-guvernamentale, organizații și asociații active în sectorul cultural.

TARGETED GROUPS

The targeted groups are as follows: local communities and individuals living in the historic region of Banat, irrespective of their ethnicity, gender, race, religion or sexual orientation; refugees and migrants; members of creative/cultural industries; public authorities at local, regional and national level; professionals (SMEs and experts) active in cultural tourism, at local, national and regional level; students and members of academia; non-governmental institutions, organisations and associations active in the cultural sector.

METODOLOGIA DE CERCETARE

RESEARCH METHODOLOGY

Prezenta metodologie stabilește etapele și metodele utilizate în cercetarea din cadrul programului cultural Cămine în Mișcare (Moving Fireplaces), luând în calcul zonele investigate până în acest moment, descrierea metodelor de lucru, respectiv informații privind interpretarea datelor, din perspectivă istorică, geografică și etnologică.

O PRIMĂ ANALIZĂ CONTEXTUALĂ

Nevoia înțelegerii Banatului ca întreg teritorial a condus, întâi de toate, la o mobilizare a metodelor de cercetare istorică, geografică și statistică. Din punct de vedere geografic, au fost analizate mai multe dimensiuni, pornind de la statistica oficială. Aceste dimensiuni cuprind analiza rețelei de așezări, evoluția și structura demografică a Banatului, perspective asupra bilanțului migratoriu, dar și elemente ce țin de forța de muncă, dinamică antreprenorială și turistică. Datele au fost puse la dispoziție de către Institutul Național de Statistică și de Oficiul Național al Registrului Comerțului. Ulterior, aceste serii de date au fost analizate în programul SPSS și spațializate în programele ArcGIS și PhilCarto. Au fost mobilizate metoda statistică, metoda analizei și metode cartografice, trecând printr-un set de analize bivariate și corelații simple.

AREALUL INVESTIGAT

Începând cu noiembrie 2017 și până în a doua jumătate a lui ianuarie 2018, o echipă interdisciplinară a făcut cercetare de teren în zonele Recaș-Stanciova, zona etnografică Făget (comuna Margina, satele Margina, Coșteiu de sus, Zorani și Sintești) și zona Bogda-Charlottenburg-Altringen,

This methodology establishes the phases and methods used for research in the Moving Fireplaces program. The following pages will present the methods that are being used, respectively information regarding data interpretation from a historical, geographical and ethnological perspective. These methods have been developed based on the areas investigated up to this moment.

PRELIMINARY CONTEXTUAL ANALYSIS

The need to understand the Banat region as a whole has led to the mobilisation of methods from the fields of historical, geographical and statistical research. From a geographical point of view, several dimensions have been analysed, employing official statistics. These dimensions include the analysis of the network of settlements in Banat, the evolution and demographic structure of the region, perspectives on migratory numbers, but also elements related to workforce, and entrepreneurial and touristic dynamic. The data has been made available to us by the National Institute of Statistics and the National Trade Register Office. This data has been subsequently analysed with the SPSS program and spatialised with the programs ArcGIS și PhilCarto. Statistic, analysis and cartographic methods have been employed, going through a set of bivariate analyses and simple correlations.

INVESTIGATED AREA

Starting with November 2017, up to the second half of January 2018, an interdisciplinary team has conducted research in the areas Recaș-Stanciova, the ethnographical area Făget (Margina commune, villages Margina, Coșteiu de Sus, Zorani și Sintești) and the Bogda-Charlottenburg-Altringen area.

deopotrivă variate sub aspect etnic, dar și răspândite spațial, tocmai pentru a face o cercetare de timp *multi-sited*, luând în calcul și faptul că distanța poate contribui la crearea unor forme culturale diferite, chiar dacă în același spațiu al Banatului românesc. Tipul acesta de cercetare poate permite inclusiv stabilirea unor izoglose, fiind de interes și pentru lingviști sau dialectologie. Cercetarea în teren a fost reluată în luna iunie 2018, în comuna Margina (satele Margina, Zorani și Sintești).

În cadrul *Modulelor I și II*, cercetarea de teren a fost una de *tip prospectiv* (identificarea principalelor *teme* pe care le oferă terenul; a *oamenilor* dispuși să își asume în comunitate statutul de informator (subiect al cercetării) al etnologului/ de observator al propriei comunități; respectiv identificarea unor noi direcții înspre care poate merge cercetarea, ceea ce poate oferi deopotrivă sustenabilitate, cât și noi maniere de abordare a culturii rurale).

Temele abordate includ: migrația de tip primar (dinspre alte țări spre România); migrația de tip secundar (dintr-un sat în altul, din urban în rural sau din rural în urban); migrațiile temporare (de tip navetă sau pentru studii, dinspre rural spre urban); dezvoltarea turistică a zonei; potențialul de dezvoltare; disponibilitatea oamenilor; alimentație – practici culinare și produse tradiționale (rețete tradiționale, rețete specific locale), istorii de viață.

METODELE DE CERCETARE

Din perspectiva etnografică, am propus metodele *etnografiei clasice*, *metode primare* de lucru, *in situ*, vizând obținerea de rezultate calitative.

These areas are diverse from an ethnic point of view and spatially broad, which has enabled a *multi-sited* research, giving that distance can also contribute to the apparition of different cultural forms within the same region and the same country (the Romanian Banat). This type of research also allows the researchers to establish certain isoglosses which would be of interest for linguists and dialectology. The research continued starting July 2018 in the Margina commune (villages Margina, Zorani, and Sintești).

During *Modules I & II*, the field analysis has been of a *prospective type* (identifying the main themes offered by the field; identifying *the people* willing to assume the role of informer (research object) of the ethnologist and of observer of his/her own community; respectively, the identification of new directions of research, which could offer both sustainability, as well as new approaches to rural culture).

The themes selected include: primary type migration (from countries other than Romania); secondary type migration (from one village to another, from urban areas to rural areas, or from rural areas to urban areas); temporary migrations (commuting, or migration for the purpose of studying, from rural areas to urban areas); the touristic development of the area; the touristic potential; the people's willingness to be involved; the food and cuisine of the area – culinary practices and traditional products (traditional recipes, specific local recipes); life stories.

RESEARCH METHODS

From an ethnological perspective, we have proposed the methods of *classical ethnography*, *primary work methods*, *on site*, aiming to obtain

Cercetarea etnografică focalizează pe *studii de caz* (fiecare informator este un caz în sine, fiecare narativă poate deveni sau poate conduce spre alt fir al cercetării), ceea ce permite cercetarea de tip *in-depth* (sau cercetarea în adâncime), rezultatul fiind un text analitic prin care (in)variabilele culturale sunt interpretate.

Acest tip de culegere de informații include metode, ale etnologiei/antropologiei clasice:

- Observația (non)participativă
- Interviu (interviuri tematice, interviuri de tip povestea vieții, interviuri semi-dirijate, non-dirijate – discuții libere)
- Documentare fotografică (fotografii actuale, dar și din arhivele familiilor)
- Note de teren

Observația (non)participativă este esențială în cadrul paradigmei *cercetării de tip calitativ*, mai ales când cercetătorul inițiază cercetarea (partea începutului de imersie), fiind central documentării în teren. Acest lucru se poate referi la observarea (chiar participarea) la discuții colective cu membri ai comunității, analiza unor documente din arhivele personale ale informatorilor, note de teren (note personale ale cercetătorului, legate de activitatea zilnică sau note din timpul interviurilor). Pe durata cercetării, etnologul urmărește deopotrivă temele propuse, dar este deschis și spre alte potențiale piste de cercetare.

Interviurile – pot fi *tematice*, deci urmând temele propuse în aplicația proiectului, dar pot urma și povestiri de viață neobișnuite ale subiecților din anumite zone, în acord cu paradigma Școlii de la Chicago; de asemenea, cercetătorul/cercetătorii pot utiliza forma *interviului structurat*, care are întrebări prestabilite (dar e mai restrictiv), sau poate face uz de interviuri *semi-structurate*, ceea ce permite

qualitative results. The ethnological research focuses on *case studies* (every informer is a case study in itself, every narrative can become and can lead to a different research direction), which allows the research to be *in-depth* (profuse), resulting in an analytical text in which the cultural (in)variables are interpreted.

This type of information gathering includes methods of classical ethnology/anthropology:

- (Non)participative observation
- Interviews (themed interviews, life story interviews, semi-structured interviews, non-structured interviews – free talks)
- Photographic documentation (present-day photos, but also photos from family archives)
- Field notes

(Non)participative observation is essential for the *qualitative research* paradigm, especially when the researcher is the one initiating the research (the beginning of the immersion), and it is central to field research. It can involve observing (or even participating) in collective discussions with members of the community; analysing documents from the personal archive of informers; field notes (the researcher's field notes concerning daily activity or notes taken during interviews). Throughout the research, the ethnologist follows the proposed themes, but is open to new or potential research leads.

The interviews – they can be *themed*, following the themes originally suggested in the project proposal, but can also follow the unusual life stories of certain subjects from certain areas, in accord with the Chicago School paradigm. Also, the researcher can use the *structured interview* format, which has predetermined questions (but which is, arguably, more restrictive), or he/she can make use of *semi-*

deopotrivă cercetătorului și subiectului să divagheze de la subiectul central.

Documentarea fotografică este, de asemenea, esențială și se poate referi fie la fotografii făcute în teren în timpul cercetării (imagini care surprind momente cheie ale interviurilor; *detaliile nesemnificative*, dar esențiale, care atestă prezența în teren a cercetătorului, dar și existența unei relații ce se stabilește cu subiectul; diferite gesturi; partea care poate fi mai puțin descriptibilă), ori putem vorbi despre *arhivele foto* ale subiectului/familiei care participă la cercetare. De regulă, fotografiile vechi sunt și maniere prin care se poate deschide interviul și suport al memoriei subiectului, dar și documente etnografice în sine, mărturii pentru un anumit timp și spațiu în/la care subiectul a fost participant sau nu.

Notele de teren pot deveni baza unui jurnal de teren și sunt primele informații pe care le scrie cercetătorul care intră în contact cu o altă cultură (fie ea apropiată, rurală, din aceeași țară). Ele atestă prezența în teren a cercetătorului și *ascultarea activă* pe care acesta o practică în timpul interviului, respectiv pot deveni potențiale teme sau aide-mémoire pentru cercetătorul însuși.

INTERPRETAREA DATELOR

„Antropologul posedă mai întâi un teren pe care l-a ales din rațiuni științifice sau personale, unde va petrece mai multe luni sau ani. Pe teren el învață o cultură, un mod de gândire, interacționează cu oamenii, face descoperiri, experimentează, chiar greșind, culege date, elaborează primele sinteze, formulează ipoteze. După ce trece perioada de lucru în teren, cercetătorul se reîntoarce acasă cu diferite lucruri pregătite să fie gândite și tratate drept concepte. Cuvinte tehnice și modele teoretice

structured interviews, which allow both the researcher and the subject to digress from the main topic.

Photographic documentation is also essential. It can refer to photos taken during the field research (key moments of interviews; *insignificant details*, that are, nonetheless, essential, as they illustrate the researcher's presence on the field and the existence of a relationship between him/her and the subject; gestures; other aspects difficult to describe) or to *photo archives* belonging to the subject/family taking part in the research. Old pictures can also help start the interview and support the subject's memory, but they may be ethnographic documents in themselves, testimonies of a specific time and place that the subject has witnessed or not.

The field notes can be the cornerstone of a field journal and are the first information the researcher writes down when coming in contact with another culture (be it familiar, rural and from the country of the researcher). The notes attest to the researcher's presence in the field and his/her *active listening* during the interview. These can become potential themes or memory-support for the researcher.

DATA INTERPRETATION

“The anthropologists possess, first of all, a field which he/she had picked for scientific or personal reasons, where he/she will spend several months or years. On the field, the anthropologist learns a culture, a way of thinking, he/she interacts with people, makes discoveries, experiments, even by making mistakes, gathers data, elaborates the first syntheses, formulates hypotheses. After the fieldwork period has passed, the researcher comes back home with various things prepared to be

în cadrul unui text monografic. Pe scurt, finalitatea muncii antropologului este aceea de a furniza un text elaborat prin care el comunică unui cititor potențial, în general un coleg, dar nu numai, experiența sa în compania membrilor societății în care-a trăit.” (Mondher Kilani 1994)

Perioada scrisului, cum o numește Kilani este, de fapt, partea de interpretare a datelor, care e finalul muncii, după ce sunt parcurse mai multe etape: *arhivare – clasificare – transcriere*, formularea unor concluzii preliminare și interpretarea datelor (analiza de discurs, analiza acțiunilor subiecților, a diferitelor situații prezentate, a observațiilor personale). Dacă avem o perspectivă geertziană asupra culturii, atunci analiza datelor din teren va fi similară unei hermeneutici a discursului, rezultatul fiind un text etnografic.

thought of and treated as concepts. Technical words and theoretical models in the case of a monographic text. In short, the end result of an anthropologist's work being that of providing a text through which he/she communicates to potential readers, generally a colleague, but not necessarily, his/her experience in the company of the members of that society in which he/she has lived.” (Mondher Kilany 1994)

The writing period, as Kilani calls it, is nothing else but the data interpretation part, the end of the work, reached only after several other phases have been completed: *archiving – classification – transcription*, formulating preliminary conclusions, and interpreting the data (discourse analysis, the analysis of the subjects' actions, of the various situations depicted, of the researcher's personal observations). If the researcher has a Geertzian perspective on culture, the analysis of field data will be similar to a hermeneutics of discourse, resulting in an ethnographic text.

01

SCURT EXCURS ÎN ISTORIA BĂNĂȚEANĂ

de Anca-Raluca Majaru

Pentru a înțelege peisajul actual bănățean, a fost necesar să surpindem, înainte de toate, contextul larg, cultural și socio-economic, în care a avut și are loc fenomenul de migrație în Banat. Excursul nostru în istoria și cultura zonei a avut astfel ca prim scop acela de a trasa schița evolutivă a regiunii de-a lungul epocilor. Odată zugrăvit acest tablou general prin metode livrești, provocarea noastră imediată a fost aceea de a surprinde istoria vie a Banatului - acea istorie deschisă și creativă, transmisă de secole prin viu grai. Străbatem astfel cărările istoriei și memoriei subiective, ducându-ne cât mai aproape de universul profund al satului, căutând astfel să trasăm profilul social și cultural specific al unora dintre cele mai emblematice locuri în mișcare descoperite. Aceste fireplaces vor fi promovate, pe mai departe, ca exemple-fanion ale regiunii și, prin urmare, vor găzdui în timp diverse acțiuni culturale ce vor pune împreună artiști și creativi locali, regionali, naționali sau internaționali.

BANATUL: ZONĂ A MIGRAȚIEI DE-A LUNGUL TIMPULUI

Banatul reprezintă un concept istoric ce comportă sensuri multiple în prezent și este, prin urmare, definit deseori foarte vag și subiectiv. Toponimul poate face astăzi referire la zone diferite cuprinse în teritoriul a trei state naționale vecine, existând astfel, după caz, câte un Banat *românesc*, *sârbesc* și *unguresc*¹. Puse împreună, aceste teritorii recompun o realitate istorică de până la sfârșitul Primului Război Mondial, a cărei limite convenționale erau Mureșul la nord, Tisa la vest, Dunărea și Cerna în sud și munții Carpați, între defileul de la Zam și izvoarele Cernei la est. Teritoriul astfel delimitat este referit adesea în istoriografia dedicată subiectului, dar și în uz contemporan curent, cu denumirea de „Banat istoric”.

Istoria Banatului începe încă din cele mai vechi timpuri, iar desfășurarea acesteia este în măsură să justifice și să confirme caracterul transistoric specific al zonei, respectiv acela de **teritoriu al migrației, al frontierelor și confluențelor**. Etapele preistorice, îndelungate și complexe din punct de vedere al civilizațiilor, s-au încheiat printr-o perioadă caracterizată prin creșterea în zonă a intensității legăturilor, contactelor și confruntărilor dintre triburile indigene, majoritar geto-dacice, și trupele romane ce atinseseră deja linia Dunării. Dintre cele două grupuri beligerante, romanii au ieșit învingători în urma luptelor din perioada 101-106 d.Hr., iar teritoriile au fost astfel anexate imperiului, făcând ca *limesul* roman să fie cu această ocazie mutat pe linia Mureșului.

Retragerea trupelor romane din aria nord-dunăreană în anul 271 d.Hr. a lăsat zona descoperită, încă o dată, în fața mișcărilor de populație. Triburi migratoare, din cele mai diverse, au fost atrase astfel în zonă sau au străbătut aceste teritorii, cu precădere de-a lungul secolelor al V-lea și al VII-lea. Către sfârșitul primului mileniu, în spațiul limitrof Imperiului Bizantin și a țaratelor sud-slave, din care făceau parte în epocă și teritoriile bănățene, au început să apară diverse coagulări statale sub forma voievodatelor și cnezatelor. Din

¹ Larg acceptată astăzi, denumirea de Banat poate suporta totuși unele amendamente din punct de vedere istoric. În secolul al XVIII-lea, numele geografic de Banat s-a înrădăcinat prea puternic în mentalul colectiv pentru a mai putea fi evitat sau ignorat. Denumirea a dăinuit și de-a lungul secolului al XIX-lea, când teritoriul a făcut parte, pentru perioade semnificative de timp, din sistemul comitatens maghiar și a fost împărțit, la rândul său, în trei comitate. În ciuda eforturilor constante ale autorităților maghiare, care au încercat în secolul al XIX-lea să promoveze agresiv denumirea de Dél-Magyarország (Ungaria de Sud), aceasta nu s-a impus. Autoritățile imperiale nu au renunțat la folosirea denumirii de Banat chiar și după trecerea pământurilor bănățene în administrație directă maghiară, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. De asemenea, chiar și ulterior schimbării paradigmei politice locale din anul 1920, denumirea de Banat a continuat să fie agreată în culturile statelor succesoare ale Imperiului Austro-Ungar și, mai ales, pe plan local.

această perioadă a fost atestată în Banat și formațiunea politico-militară condusă de Glad, succedată ulterior de cea condusă de Ahtum.

Încă de la începutul celui de-al doilea mileniu, și pentru mare parte a perioadei medievale, teritoriul bănățean a făcut parte din sistemul politico-administrativ al Regatului medieval maghiar. Ungurii, veniți din stepa euroasiatică și stabiliți în câmpia panonică, și-au făcut simțită prezența în zonă încă din jurul anului 1000. În cel mai scurt timp, aceștia și-au impus stăpânirea asupra pământurilor bănățene și au trecut numaidecât la organizarea administrativă a teritoriului în sistem propriu. Spațiul bănățean a fost împărțit în comitate, cărora li s-a adăugat, de asemenea, o entitate administrativ-teritorială puternic militarizată, respectiv cea cunoscută sub denumirea de *Banat de Severin*. Datorită poziționării strategice, regiunea se dezvoltă rapid în epocile ulterioare, devenind în timp însuși avanpostul luptei creștine antiotomane.

Turcii își fac prezența resimțită în regiune în ultimele decenii ale secolului al XIV-lea, când politica de expansiune a Porții atinsese deja linia strategică a Dunării. Drept urmare, pe parcursul secolelor al XIV-lea și al XV-lea, maghiarii au acordat o atenție deosebită apărării teritoriilor bănățene, conștienți fiind de însemnătatea strategică a acestei regiuni în stăvilirea trupelor otomane. Teritoriul bănățean s-a transformat, cu această ocazie, într-un teatru de război aproape neîntrerupt pentru forțele otomane și cele ale Regatului medieval maghiar. Și, în consecință, zona a devenit, încă o dată, spațiul granițelor și conflictelor, al migrațiunii pentru și din calea războiului, al comunităților pe drum și, prin urmare, al căminelor în mișcare.

Succesele expedițiilor creștine pornite din zona Banatului nu au reușit să amâne, decât pentru puțin timp, forța expansiunii otomane: începutul secolului al XVI-lea a fost marcat de ascensiunea Imperiului Otoman în Centrul Europei. Căderea în mâinile turcilor a cetății Belgrad (1522) și a celei a Severinului (1524), înfrângere catastrofală a maghiarilor la Mohács (1526) și formarea pașalâcului de la Buda (1541) au creat condiții propice pentru impunerea definitivă a stăpânirii Porții asupra teritoriilor bănățene. După acestea, în decenile ce au urmat, zona a cunoscut o infuzie semnificativă de populație străină, încurajată de noua putere să se mute aici din teritoriile învecinate sau de aiurea, care va determina transformări profunde în peisajului social bănățean. Stăpânirea Imperiului Otoman asupra teritoriilor din Banat a durat mai bine de un secol, până către sfârșitul secolului al XVII-lea (cu unele diferențe de cronologie, în funcție de zonă). Părțile vestice și centrale ale teritoriilor bănățene au fost organizate într-un Pașalâc al Timișoarei (1552-1716), structurat în sangeacuri, în timp ce în zona răsăriteană a regiunii a luat ființă Banatul de Lugoj-Caransebeș (alipit inițial, până în anul 1658, Principatului vasal al Transilvaniei și întors ulterior, pentru scurt timp, între 1658-1688 d.Hr., în administrație directă otomană)².

Slăbirea treptată a dominației otomane în Europa a anunțat zorii epocii moderne în spațiul central și est-european. Noua etapă istorică a debutat în primele decenii ale secolului al XVIII-lea inclusiv în Banat, odată cu ocuparea teritoriilor bănățene de către habsburgi. Izbucnit la porțile Vienei (1683), războiul austro-turc a dus la ocuparea pusteii panonice otomane de către trupele Coroanei vieneze, deschizându-se astfel calea de stăpânire asupra Banatului. Mersul favorabil al operațiunilor militare a dus, în scurt timp, la cucerirea fostului Banat al Caransebeșului și al Lugojului (vara anului 1688 d.Hr.). Totuși, sfârșitul temporar al ostilităților dintre cele două imperii recunoaște, pe mai departe, stăpânirea otomană în Banat. Acest fapt, consfințit prin

² Pentru mai multe informații despre perioada ocupației otomane în Banat, vezi: Cristina FENEȘAN: *Vilayetul Timișoara 1552-1716*. Timișoara, 2014; *Idem*, *Banatul Otoman. Studii Istorice*, Timișoara, 2017.

semnarea păcii de la Karlowitz în 1699 d.Hr., amână astfel pentru încă puțin timp impunerea hotărâtoare a Casei de Habsburg în regiune³.

Noul război austro-turc izbucnit în 1716, marcând o nouă încercare de extindere a Casei de Habsburg în spațiul balcanic și la Dunărea de Jos, a avut o desfășurare fulgerătoare și a atins obiectivul ratat de cel precedent, respectiv preluarea teritoriilor bănățene. În urma victoriei de la Belgrad a trupelor comandate de generalul Eugeniu de Savoya (1717), armata otomană capitulează și cedează trupelor imperiale habsburgice întreg teritoriul istoric al Banatului. În acest mod, a debutat o perioadă istorică consistentă în evoluția regiunii și deosebit de importantă în construcția identității regionale actuale.

Tratatul de pace de la Passarowitz (21 iulie 1718) a avut astfel scopul de a confirma *de iure* o situație deja existentă *de facto*. După această dată, pământurile bănățene se alătură celorlalte domenii ale Coroanei vieneze, trecând în proprietatea erariului și fiind gestionate direct de la Viena. Conștiente de interesele militare, economice și, desigur, politice ale regiunii, cercurile guvernamentale vieneze au militat pentru organizarea Banatului ca provincie separată, subordonată direct Camerei Aulice din Viena⁴. Provincia avea să fie organizată și guvernată astfel încât să aducă cât mai mult folos Coroanei. Prin urmare, deciziile ferme luate în această perioadă au provocat schimbări profunde în zonă, iar noutățile aduse astfel fiind multiple: de la sistemul funciar și organizarea administrativă, până la structura militară, religioasă, economică sau la rețeaua demografică și de așezări. În urma unor eforturi constante și susținute, conduse pe parcursul întregului secol al XVIII-lea, habsburgii au reușit reintegrarea treptată a spațiului bănățean în modernitatea specifică cotidianului central-european al epocii.

Perioada administrației directe habsburgice în Banat a cunoscut două etape distincte: cea a administrației militare (1718-1751), urmată mai apoi de cea a administrației civile (1751-1778). Controlul Curții imperiale s-a menținut însă și după această perioadă, cu diverse graduri de implicare, până la crearea Monarhiei Austro-Ungare (1867), când teritoriile bănățene ajung, în sfârșit, să depindă doar de Budapesta.

Dacă, din punct de vedere al relațiilor de drept internațional, statutul Banatului fusese stabilit fără echivoc prin tratatul de pace semnat la Passarowitz, pe plan intern însă, provincia a continuat să reprezinte, pe toată durata administrației imperiale directe, un măr de discordie între autoritățile centrale habsburgice și stările privilegiate maghiare. Nobilii pretindeau *restitutio in integrum*⁵ și revenirea pământurilor din Banat la regimul de dinainte de Mohács, precum și includerea comitatelor bănățene în componența teritoriilor monarhiei maghiare⁶. Încălcând însă promisiunile făcute în cadrul Dietei de la Bratislava (1715), împăratul Carol al IV-lea nu a trecut la retrocedarea către Coroana maghiară a teritoriilor bănățene.

Problematica retrocedării Banatului către Ungaria a ajuns, totuși, la ordinea zilei, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. După o serie de refuzuri repetate din partea împărătesei Maria Tereza, care alesese să

³ Costin FENEȘAN: Administrație și fiscalitate în Banatul imperial, 1716-1778, Timișoara, 1997, pp. 11-13.

⁴ Lajos KAKUCS, Contribuții la istoria agriculturii din Banat. Timișoara, 1998, p.10.

⁵ Restitutio in integrum sau principiul restabilirii situației anterioare este o formulă juridică care garantează repararea totală a unor prejudicii materiale aduse și repunerea în drepturi; nobilii maghiari cereau împăratului habsburgic restaurarea drepturilor funciare de dinaintea ocupației otomane, cerere pe care Coroana o considera nefondată, deoarece se considera că noile teritorii aveau statut de neoacquisticum pentru că fuseseră cucerite iure belli (dreptul spadei), adică prin război.

⁶ FENEȘAN/1997, pp.15-34.

urmeze, într-o primă fază, politica tatălui său, viziunea Coroanei asupra teritoriilor bănățene cunoaște o turnură decisivă. La 6 iunie 1778, în condițiile situației financiare grele a monarhiei și sub constanta presiune a nobilimii maghiare, s-a permis reînființarea vechilor comitate maghiare și s-a declarat în mod solemn retrocedarea Banatului la Coroana Sfântului Ștefan⁷. Prin urmare, exceptând teritoriul regimentelor de graniță⁸, teritoriul Banatului a fost împărțit în aprilie 1779 în trei comitate (*vármegye*): Timiș (*Temes*), Torontal (*Torontál*) și Caraș (*Krassó*). Odată cu înființarea noilor comitate, au fost desemnate și sediile administrative ale acestora: comitatul Torontal (*Torontál*) – Zrenjanin (*Nagybecskerek*); comitatul Timiș (*Temes*) – Timișoara (*Temesvár*); comitatul Caraș (*Krassó*) – Lugoj (*Lugos*). Aceste localități au devenit ulterior vectori locali de dezvoltare și adevărate centre culturale pentru întreaga regiune.

Spațiul bănățean a fost astfel integrat, pentru prima dată în istoria sa modernă, în sistemul specific maghiar de organizare administrativ-teritorială, cunoscând astfel așa-numita perioadă a *administrației comitatense* (1779-1848). Această etapă particulară în istoria Banatului a coincis cu o perioadă importantă de reformare și modernizare la nivelul întregului spațiu cultural maghiar⁹. *Epoca reformelor* (1825-1848), așa cum a fost denumită în istoriografie, a fost caracterizată de escaladarea continuă a nemulțumirilor în fața stăpânirii habsburgice, care a alimentat trezirea conștiinței naționale și creșterea dorinței de autodeterminare a popoarelor în spațiul central și est-european.

Perioada înfloritoare de la începutul secolului al XIX-lea din teritoriile maghiare s-a încheiat însă odată cu izbucnirea turbulențelor mișcări revoluționare din anii 1848-1849. Monarhia central-europeană a fost în epoca modernă un construct multinațional fragil. Aceasta îngloba în teritoriile sale, pe lângă populația germană dominantă, numeroși cehi, slovaci, polonezi, evrei, unguri, români, sârbi, croați, sloveni, italieni, și mai târziu, bosnieci¹⁰. Criza provocată de multiplele nemulțumiri politice, sociale și economice ale acestor grupuri etnice a condus la puternice mișcări revendicative și de trezire a conștiinței naționale, dominate și conduse îndeosebi de acțiunile grupului maghiar¹¹. Franz Joseph (1848-1916), tânărul împărat proaspăt urcat pe tron, a recunoscut forța slăbită a imperiului său și s-a văzut nevoit să apeleze la ajutorul trupelor rusești. Prin urmare, după numeroase episoade sângeroase și o evoluție generală complexă, revoluția a fost totuși înăbușită, cu greu, de forțele imperiale.

Mișcările revoluționare au adus cu sine și în Banat un conflict puternic între naționaliștii maghiari și autoritățile austriece, tradus prin nerecunoașterea autorității imperiale și chiar asediarea orașului Timișoara. După înăbușirea turbulențelor, Curtea imperială, vexată de atitudinea maghiarilor, hotărăște excluderea acestora de la guvernarea Banatului și reîmpărțirea administrativă a teritoriilor bănățene. Drept urmare, alături de unele pământuri de la vest de Tisa (*Tisza*), Banatul a ajuns să facă parte dintr-un construct efemer denumit

⁷ KAKUCS/1998, pp.35-37.

⁸ În cadrul unei reorganizări a zonelor militare ale Banatului, între anii 1764-1768, se cristalizează structura de organizare teritorială a regimentelor de graniță. Granița Militară bănățeană – teritoriu al Regimentului Româno- Iliric, cu sediul la Caransebeș – care a rămas în continuare sub administrația directă a Vienei până în 1872, când a fost desființată și alipită sistemului de comitate.

⁹ Pentru o trecere în revistă succintă a evoluției istorice maghiare, vezi: Bryan CARTLEDGE: *The Will to Survive: A History of Hungary*. London, 2006; Miklós MOLNÁR: *A Concise History of Hungary*. trad.engl. de Anna Magyar, Cambridge, 2001;

¹⁰ Pentru alte informații privind etniile din teritoriile habsburgice, vezi: R.A. KANN: *A history of the Habsburg Empire, 1526-1918*. Berkeley, 1977;

¹¹ A.J.P. TAYLOR: *Monarhia habsburgică 1809-1918: O istorie a Imperiului austriac și a Austro-Ungariei*. trad.rom. de C. Bucur, București, 2000, pp.53-64;

Voivodina sârbească și Banatul timișan (*Serbischen Wojwodschaft und des Temeser Banats*). Această nouă entitate administrativă zonală aducea teritoriile bănățene, pentru încă o scurtă perioadă de timp, în administrație directă imperială (1849-1860). Concomitent, la nivelul întregului imperiu se decidea instaurarea neoabsolutismului, ce presupunea întărirea armatei, birocrăției și a catolicismului.

În anii ce au urmat acestor evenimente, Curtea de la Viena avea însă să cedeze treptat insistențelor forțelor liberale, ajungând, într-un final, să adopte o primă constituție democratică și să transforme imperiul într-o monarhie constituțională.

După stingerea mișcărilor revoluționare, mai ales maghiarii, ca și celelalte popoare aflate sub stăpânire austriacă, rămăseseră profund nemulțumiți de nerecunoașterea unor drepturi considerate fundamentale. În încercarea de a se salva aparențele unui echilibru social în teritoriile imperiului, dar și căutând să se despovăreze guvernul de la Viena, la începutul anului 1867 este semnat un compromis politic, cunoscut sub numele de „dualismul austro-ungar” (*der Ausgleich*). Noua formă de organizare statală se baza pe un sistem parlamentar dual, constituțional, cu două guverne independente, având însă în comun ministerul de externe, cel de finanțe și armata. De asemenea, teritoriile monarhiei s-au împărțit cu această ocazie în două mari provincii: *Cisleithania* (care alipea Austriei Boemia, Galiția și nordul Bucovinei) și „Ungaria Mare” (care alipea teritoriului propriu-zis al Ungariei, Croația, Slovenia, Slovacia, Transilvania și Banatul).

Tot în această perioadă, în spațiul bănățean a fost reinstaurată administrația maghiară (1860)¹², iar apartenența directă de Coroana maghiară a fost definitiv consfințită în urma semnării Compromisului austro-ungar. Ultima fază de reorganizare administrativă a fost deschisă prin publicarea decretului imperial (8 iunie 1871) ce prevedea desființarea graniței militare și punerea teritoriilor acesteia sub jurisdicția administrației civile (începând cu 1 ianuarie 1872). După desființarea regiunilor de graniță, a fost creat comitatul Severin (*Szörény*), cu sediul la Caransebeș (1873), care, în urma fuziunii cu comitatul Caraș (*Krassó*), dă naștere comitatului Caraș-Severin (*Krassó- Szörény*), cel mai târziu înființat comitat al Regatului Maghiar (1881). Această nouă situație de fapt instalată în Banat a rămas neschimbată până la deznodământul Primului Război Mondial.

Primul Război Mondial a adus după sine decuparea în baza unor relative considerente etnice a Banatului, realizată practic în urma intrării în vigoare a tratatului de pace semnat cu partea maghiară la Trianon (1920). După unele negocieri și schimburi de localități sau teritorii, circa două treimi din Banatul istoric au fost încorporate statului român, aproximativ o treime au intrat în administrație sârbească și o mică parte a fost alocată Ungariei. Deși împărțirea regiunii a fost privită deseori cu scepticism, provincia se împarte și astăzi într-o zonă românească (județul Timiș, județul Caraș-Severin, partea de la sud de Mureș a județului Arad și vestul extrem al județului Mehedinți), una sârbească (Voivodina și o mică parte a zonei metropolitane Belgrad) și una maghiară (zona sud-estică a comitatului Csongrád). Este însă evidentă creșterea cooperării transfrontaliere din zonă în ultimele decenii și existența unei tendințe din ce în ce mai urgente de permeabilizare a frontierei trasate la începutul secolului XX.

De-a lungul secolului XX, traseul istoric al Banatului românesc se identifică, în bună măsură, cu istoria națională a României, cu care împărtășește principalele etape de istorie contemporană, la care se adaugă aspecte particulare proprii. După alipirea la teritoriile române, Banatul românesc cunoaște o importantă

¹² Prin diploma imperială din octombrie 1860, a fost decretată încorporarea administrativă a Banatului la Coroana maghiară (mai puțin a zonei militarizate din sud), iar din 1861 teritoriul a fost reîmpărțit în cele trei comitate: FENEȘAN/1997, p.38.

infuzie de populație de etnie română sau provenită din diferite colțuri ale proaspătului lărgit Regat Român. În același timp, unele dintre grupurile etnice indigene, care se identificau mai degrabă cu cultura spațiului central-european, aleg să părăsească zona și să se retragă spre vest. Chiar și în aceste condiții, la sfârșitul perioadei interbelice și începutul etapei comuniste, Banatul conlucrează în cadrul sistemului teritorial-administrativ al guvernării române, dar își păstrează și pe mai departe specificul pluricultural și multiconfesional dobândit de-a lungul timpului.

Primele decenii ale epocii comuniste în Banat au fost însemnate, în bună parte, prin dramaticele episoade de dislocare forțată a diverselor grupuri și comunități locale. În această perioadă, au existat nu puține cazuri când unii bănățeni au suferit chiar și două deportări la rând - întâi în Uniunea Sovietică, la sfârșitul anilor 1940, și apoi în Bărăgan, în 1951-1956. Dintre acestea, episodul deportării în Bărăgan, în mod particular, a reprezentat un capitol deosebit de traumatizant al istoriei mișcărilor de populație din zonă și rămâne încă una dintre rănila deschise ale mentalului colectiv regional.

La 18 iunie 1951, conform planului secret elaborat de noii lideri comuniști de la București, aproximativ 44000 de locuitori ai Banatului (și Mehedințiului), respectiv persoane care locuiau pe o rază de 25 km de la granița cu Iugoslavia, au fost ridicați în secret de la casele lor și duși cu trenuri de marfă în Bărăgan. Noile perimetre de locuire erau stabilite în câmp, în actualele județe Călărași, Ialomița, Brăila și Galați. Aici, deportații au fost obligați să își construiască, în condiții extrem de vitrege, propriile case, școli, primării, miliții, dispensare sau magazine¹³.

Cele 18 sate nou apărute pe hartă se aflau sub o strictă supraveghere a Miliției, părăsirea lor fiind interzisă. Chiar și ulterior, după 1955, nu toți deportații au putut să revină acasă. Unora li s-a impus în continuare un „domiciliu obligatoriu parțial”, ei neavând voie să se stabilească în zonele de frontieră. Bunurile confiscate nu le-au fost redade, cu excepția caselor, pierzând pământul, animalele, produsele agricole confiscate în momentul deportării. Casele rămase în Bărăgan au fost atribuite foștilor deținuți politici. În 1964 au fost eliberați și aceștia, iar în 1967 Nicolae Ceaușescu a declarat deportarea ca fiind ilegală și neconstituțională, iar, pentru a face să dispară urmele acestui episod sinistru, s-a decis ca satele și cimitirele rămase în urmă în Bărăgan să fie distruse.

În anii târzii ai perioadei comuniste, granița de vest a constituit ultima frontieră și prima speranță pentru o viață mai bună în țările democratice din vest. Ulterior, după momentul 1989, teritoriul bănățean a urmat, în linii generale, direcțiile istoriei generale naționale privind migrația și, în special, emigrația. Totuși, ultimii ani, Banatul se confruntă, încă o dată, cu o situație istorică aparte în ceea ce privește mișcarea de populații, reieșită în contextul crizei refugiaților de la nivel internațional și al valurilor de migrație generate cu această ocazie la nivelul Europei.

¹³ Modelul era cel oferit de gulagul sovietic. În România deportările diferitelor categorii de cetățeni au început încă din 1944, primele acțiuni vizându-i pe etnicii germani acuzați de colaborare cu autoritățile naziste. A urmat strămutarea familiilor de mari proprietari de teren, de fabrici sau de alte întreprinderi comerciale. Țăranii care s-au opus colectivizării au fost dislocați la rândul lor în zone deja „pacificate” de autorități. După 1955, foștii deținuți politici au fost trimiși cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan, în satele construite cu ocazia deportării din 1951.

BANATUL: ZONĂ DE INTERFERENȚĂ CULTURALĂ

Cu privire la eterogenitatea etnico-culturală, estul Europei Centrale reprezintă, în mod particular, un caz special. Aici, ca o consecință a instabilității socio-politice, conștiințele naționale ale grupurilor etnice conlocuitoare s-au dezvoltat strâns interconectate, fără a se trasa, până târziu, linii ferme de distincție. Reclamându-se de acest spațiu, Banatul a fost și este o zonă de contact și interacțiune culturală. Apartenența succesivă a Banatului, cu rosturile unei regiuni de graniță, la diferite state și imperii de însemnătate continentală i-a accentuat o dată mai mult acest caracter de punct obligatoriu de trecere și, implicit, de legătură. De-a lungul istoriei sale, Banatul și-a păstrat neîncetat această identitate aparte, fiind o platformă de întâlnire a culturii occidentale cu cea orientală, în care influențe venite din cele două părți s-au articulat și au avut ponderi dominante inegale. Cucerirea Banatului de către armata imperială habsburgică a însemnat pentru această provincie înlocuirea tutelei politico-administrative, economice și socio-spirituale de tip oriental și adaptarea la noua supremație occidentală.

După cum s-a văzut, după semnarea Tratatului de la Passarowitz, istoria Banatul se schimbă dramatic. Teritoriile bănățene se transformă astfel dintr-un spațiu al fracturii într-unul al confluentei, devenind treptat una dintre cele mai importante zone de imigrare și imixtiune între comunități, culturi și religii din Europa. Administrația habsburgică, înlocuindu-o pe cea otomană, își propusese încă de la început restructurarea totală a noii provincii. Habsburgii au acordat o importanță deosebită politicii demografice, iar schimbarea semnificativă din structura populației avea să stea la baza dezvoltării regiunii.

Compoziția etnică a Banatului a fost puternic afectată pe parcursul secolului al XVIII-lea, când Casa de Habsburg decide să-și fortifice social nou-cuceritele teritorii de graniță, prin stabilizarea populației locale și prin proiecte de colonizare intensivă. Retragera musulmanilor a depopulat masiv provincia și a făcut ca, în cel mai scurt timp, majoritatea populației indigene să fie de origine „rasciană”¹⁴. La venirea trupelor imperiale, populația autohtonă conținea grupuri care se ocupau în principal cu agricultura și creșterea animalelor, dar și o pătură socială formată din meșteșugari și comercianți locali. Însă, pentru provinciile recent eliberate de sub stăpânirea otomană și relativ slab populate, se prefera aducerea unor noi populații prin colonizare. Se trece astfel la colonizarea cu populație germană de confesiune catolică, care a venit în Banat în trei valuri de colonizare distincte¹⁵. Pătrund, de asemenea, în epocă noi populații de origine sârbă, dar și diverse grupuri vlahe, precum oltenii (bufenii), ardelenii și muntenii veniți din teritoriile vecine sau aromânii veniți din Balcani. Tot cu această ocazie au fost relocați în zonă și coloniști cehi, slovaci și unguri, italieni, francezi, spanioli, armeni, evrei, bulgari paulicieni sau carașoveni, și alții¹⁶.

14 Termenul provine din germană și desemnează comunitatea sârbilor ortodocși; cum în epocă toți cei de confesiune ortodoxă, fie ei sârbi sau români, se aflau sub autoritatea aceluiași patriarh, se poate presupune că termenul includea și subiecții români.

15 „Colonizarea Caroliniană” (Karolinische Ansiedlung, după numele împăratului Carol al IV-lea): 1718-1740; „Colonizarea Tereziană” (Theresianische Ansiedlung, după numele împărătesei Maria Tereza): 1744-1772; „Colonizarea Iozefină” (Josephinische Ansiedlung, după numele împăratului Josif al II-lea): 1782-1787.

16 Pentru mai multe date în privința colonizărilor din Banat, vezi: Jenő SZENTKLÁRAY: Száz év del-magyarország ujjabb történetéből (O sută de ani din istoria recentă a Ungariei meridionale). Temesvár, 1879, pp.249-273; Aurel ȚINTĂ: Colonizările habsburgice în Banat 1716-1740. Timișoara, 1972;

În Banat, principalele schimbări sociale au fost operate pe parcursul secolului al XVIII-lea, în ceea ce se poate numi perioada colonizărilor imperiale dirijate. În zonă sunt aduse noi populații și mai târziu, însă colonizările particulare de până în anii 1850, conduse de marii proprietari funciari pe domeniile lor, precum și cele de stat din jurul anilor 1900, nu aduc modificări substanțiale în structura socială locală¹⁷.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, cu ocazia scoaterii la licitație a domeniilor camerale, în Banat se conturează o nouă elită socio-politică, alcătuită din nobili de sânge sau burghezi înstăriți deopotrivă. Atrăși de oportunitatea investiției, diverși membri ai unor familii înstărite maghiare, armenе, grecești, sârbești sau aromâne (macedoromâne) din spațiul central și est-european și-au achiziționat cu această ocazie moșiile lor bănățene. Această nouă pătură socială privilegiată, multietnică și multiconfesională, a contribuit în mod semnificativ, pe parcursul secolului al XIX-lea, la dezvoltarea accelerată și asimilarea ținutului bănățean în mediul social, politic și cultural central-european.

BANATUL: DIFUZAREA MODELELOR CULTURALE

Studierea fenomenelor artistice pleacă de la înțelegerea complexității raporturilor care se stabilesc la un moment dat între centrul de iradiere și provincia, sau periferia, care preia și interpretează influențele. Semnificația simbolică a termenului de *centru* desemnează, din punct de vedere lingvistic, nucleul și mijlocul unui lucru. Poziția de centru nu e garantată, ea rămânând o noțiune fragilă și arbitrară. Centrele culturale au depins întotdeauna de o serie de condiționări externe, fiind definite prin conlucrarea, într-o anumită epocă, a factorilor fizico-geografici, socio-politici și a celor din sfera mentalităților. Într-o analiză dedicată perioadei moderne și contemporane, se impune îndeosebi abordarea relației centru-periferie sub aspect etnic și teritorial. Perioada este caracterizată de dezvoltarea statelor centralizate, definite de polarizarea în jurul unor grupuri etnice predominante. În acest context, capitala națională și cea de subunitate teritorial-administrativă devin, printre altele, incontestabile focare culturale ale teritoriilor pe care le domină și reprezintă prin lege.

Fenomenul de periferizare culturală s-a desfășurat într-un mod interesant mai ales în teritoriile monarhiei central-europene, teritoriu multinațional și multicultural. În acest caz, capitala (sau *capitalele*, după Compromisul austro-ungar) stabilea un model, în timp ce provinciile îl preluau și îl amplificau, conform cu propriile tradiții culturale. Prin urmare, se crea un sistem policentric spectaculos și eficient. Prin cultura urbană a fiecărui centru administrativ din provincie se căuta repetarea imaginii centrului, iar teritoriile rurale din jurul acestora căutau să asimileze și să reinterpreteze modelul primit.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea, noile tendințe ajungeau cu o oarecare greutate și întârziere în Banat, și îmbrăcau aici forme proprii, rezultate din îmbinarea modelelor dominante cu tradițiile vernaculare locale. Ulterior, racordarea culturii bănățene la centrele de iradiere s-a realizat mai profund, în baza articulării la policentrismul de tip modern. Prin urmare, începând cu secolul al XIX-lea și ulterior, tendințele, gusturile și dezvoltările tehnice au ajuns să se difuzeze în Banat simultan cu apariția lor în centre, chiar și în spațiul rural.

¹⁷ KAKUCS/1998, p.22;

Termenul de *periferie*, în detrimentul celui de *provincie*, este deseori recomandat în analiza geografiei culturale. Noțiunea de periferie este descărcată de orice fel de prejudecată, în timp ce provinciei îi este asociată, în majoritatea culturilor, o conotație peiorativă. Totuși, în timp ce periferia se referă mai degrabă la raportarea față de centru, provincia, descărcată de conotații negative, poate să delimiteze și să numească un întreg teritoriu aflat *în afară*.

De-a lungul istoriei, s-a oscilat între competiție și echivalență în ceea ce privește marginea și centrul. Regiunile periferice au fost de regulă împinse într-o subordonare culturală, fiind menite să preia tern modelul impus de centru. Sfidând însă continuu norma, teritoriile periferice s-au dovedit dintotdeauna teritorii fructuoase pentru unele interpretări inedite și pentru producții alternative. Se poate distinge, prin urmare, între o cultură sau societatea aflată în umbra proiecțiilor cosmopolite și cea *periferică*, aflată destul de departe de focarele de iradiere culturală încât să poată primi influențe din diverse părți. Aceasta din urmă asimilează și transformă influențele primite, în conformitate cu tradițiile sale proprii, precum le și utilizează uneori în noi scopuri¹⁸.

Anca-Raluca Majaru
specialist istorie socială

Arhitect, istoric și activist, dedicată cunoașterii, protecției și promovării patrimoniului cultural și s-a specializat în studiul și valorificarea fostelor reședințe nobiliare extraurbane din România. A lucrat ca asistent universitar colaborator în cadrul Universității de Arhitectură și Urbanism Ion Mincu București, unde a coordonat seminarii de istoria artei și arhitecturii, și a desfășurat activități privind cercetarea și evidența monumentelor istorice din România în cadrul Institutului Național al Patrimoniului. A fost consilier al secretarului de stat Oana Bogdan la Ministerul Culturii, în perioada octombrie 2016 – ianuarie 2017, în cadrul Guvernului condus de Dacian Cioloș.

¹⁸ TELEAGĂ-PINTILIE, Ileana Maria: *Contribuții la difuzarea stilului Art Nouveau în arhitectura și în decorația interioară din Banat*. București: Universitatea Națională de Arte din București, (teză de doctorat), 2003, pp.27-28.

SHORT DIGRESSION THROUGH THE HISTORY OF BANAT

ABSTRACT

In order to understand Banat's current landscape, it was first necessary to capture the wider historical, cultural and socio-economic context. Once this has been achieved, the project's next challenge is to capture Banat's live history – the open and creative history passed on from generation to generation orally -- and to seek to get as close as possible to the core of the rural universe and discover those places that are emblematic for the region's dynamic, movements of people, and ethnic and cultural diversity. These places will then become fireplaces, host cultural activities, and be promoted as landmarks of the region.

"Banat" is historical concept with multiple meanings. Today, "Banat" can refer to three different areas included in the the territories of three states: the Romanian Banat, the Serbian Banat and the Hungarian Banat. However, these three areas put together make up a historical reality that existed until the end of the First World War, often referred in contemporary historiography as "the historical Banat", which has been from centuries a territory of borders, migrations and confluences. Situated in the east of Central Europe, an area or social and political instability, the region of Banat was inhabited by various ethnic groups whose national consciousnesses developed in close connection to each other. Banat's role as a border region and its successive administrations by different states and empires of continental importance, have accentuated Banat's traits as a place of passage and implicitly, of connection, where the East met the West, influencing each other in various measures, a place of cultural interferences.

Annexed to the Roman Empire in 106 AD, the region of Banat was left by the retreat of the Roman troops in 271 AD defenseless in front of the many migratory tribes. It was only towards the end of the first millennium that the first records appear of state formations in the area, namely that led by Glad, followed by the one led by Ahtum. But from the beginning of the second millenium and for the next couple of centuries, Banat belongs to the medieval Kingdom of Hungary, and, due to its strategic position, quickly develops to become an outpost of Christian Crusaders against the Ottoman Empire, a place of transit, of confrontations, of displaced populations.

But the successes of the Christian expeditions leaving from Banat only served to delay the expansion of the Ottoman Empire. At the beginning of the 16th century the hungarians are defeated at Mohács (1526) and Banat becomes part of the Ottoman Empire. The region will stay under Turkish domination until the end of the 17th century. During this time, the area faced a significant influx of foreign population, encouraged by the

new administration to move here from neighbouring territories or from elsewhere, which will cause major changes in the social landscape of Banat.

At the beginning of the 18th century, Banat was occupied by the Habsburgs who, taking advantage of the weakening Ottoman Empire, were expanding their domination to the east. With the triumphant entrance of the Habsburg general Prince Eugene of Savoy in the city of Timișoara, the region passes under the direct administration of the Habsburg Crown, who ignores the demands of the Hungarian aristocracy for *restitutio in integrum*, the full restitution of the lands owned before Mohács. The Habsburg rule in Banat extended, with various degrees of involvement, until 1867, when the Austro-Hungarian Empire was created and Banat was transferred to the Hungarian Crown. The progressive measures taken during this period have gradually integrated Banat in a modernity specific of Central-Europe.

From the beginning, the Habsburg administration aimed to completely restructure the province, paying special attention to the demographic structure, acting towards the stabilisation of the local population and the colonisation of the newly conquered land with settlers. The retreat of the Ottomans had led to the depopulation of the area, and the remaining population, mostly Romanian and Serbian, was insufficient. Consequently, three waves of colonisation (1718-1740, 1744-1772, 1782-1787) consisting mostly of catholic Germans, but also Czechs, Slovaks, Hungarians, Italians, French, Jews, Bulgarians and others, brought about a major change in the demographic landscape. At the same time, new Serbian and Romanian populations arrive (Oltenians, Transylvanians and Walahians from neighbouring territories, or Aromanians from the Balkans).

Also, at the end of the 18th century, the Habsburg Crown auctioned its lands in Banat, attracting blood nobles and wealthy families from Hungarian, Greek, Serbian, Armenian and Aromanian backgrounds. This new multiethnic, multiconfessional privileged social class had a significant contribution to the development of Banat in the 19th century.

After the First World War, the region of Banat was divided following ethnic lines: two thirds of the historical Banat were ceded to Romania, one third to Serbia and a small part to Hungary. However, in the last years, cross-border cooperation has been on the rise and the need to permeate the borders set at the beginning of the 20th century has started becoming evident.

In the 20th century, the history of the Romanian Banat closely followed that of the country. After becoming part of Romania, Banat was faced again with an intake of population, this time Romanian coming from all the corners of the newly formed Romanian state. At the same time, ethnicities that identified more with the Central-European space left, moving to the West. Even so, at the end of the interwar period, Banat was keeping its character as a pluricultural, multiconfessional region.

The beginning of the communist regime in Banat brought about two episodes of forced dislocation of population: first the deportations to the Soviet Union at the end of 40s, then the deportation to Bărgan in 1951-1956, the later still an open wound in the collective memory of the region.

During the later years of the communist regime, the Western border of the country was a symbol of hope for a better life in a democratic country. After 1989, the region followed the country's tendencies in terms of migration, and especially emigration. Recently, Banat was confronted again with an influx of population in the context of the international refugee crisis and the massive waves of migration with which Europe is confronted.

A border region for centuries, Banat should also be understood in terms of its relation to the centre, whichever it may have been in a specific historical period, and the diffusion of cultural models. During the Habsburg and later the Austro-Hungarian Empire, the capital (later capitals) would establish a model that would then be assumed, amplified and modified in accordance with their local traditions by urban centres, who in turned were imitated by the surrounded rural areas. The result was a spectacular and very efficient polycentric system. If at the end of the 18th century, new tendencies reached Banat with difficulty and a certain delay, starting with the 19th century, the fashion and technical advancements of the centre would make it to Banat and even to the rural areas almost instantly. However, as a periphery area, Banat was located far enough from the centre to receive influences for several parts, which it has synthesized and transformed according to its own traditions.

02

BANATUL: PERSPECTIVE CONTEXTUALE ACTUALE

de Alexandru Drăgan

În acest capitol ne propunem să abordăm Banatul din punct de vedere teritorial, considerând „mișcarea” un element cheie în înțelegerea acestei regiuni. Fie că vorbim despre mișcarea naturală și migratorie a populației, despre dinamica economică, deplasările turiștilor, relațiile de schimb sau transmiterea de idei și materie, avem de-a face, și în cazul Banatului, cu un sistem teritorial deschis, conectat în mai multe feluri cu lumea și, deci, analizabil din perspectiva dinamismului.

Vom structura această secțiune în șapte subcapitole. Primul are ca scop plecarea de la rețeaua de așezări, interfață între cadrul natural și locuitori, cu întreg ansamblul de activități desfășurate de aceștia. În al doilea subcapitol ne vom referi la structura populației, respectiv grupele de vârstă la nivel de comune și orașe. În subcapitolul al treilea vom trata evoluția numărului de locuitori, ca oglindă a spațiilor atractive și repulsive bănățene. Subcapitolul al patrulea se va concentra pe mișcarea populației în Banat, cu accent pe bilanțuri migratorii. Ultimele trei capitole abordează dimensiuni economice aplicate spațiului bănățean și anume forța de muncă și densitatea antreprenorială, apoi ritmul sectorului construcțiilor ca reflectare a efervescenței unor spații și, în cele din urmă, câteva note cu privire la fenomenul turistic din Banat, cu accent pe sosirile turiștilor și intensitatea turistică.

SISTEMUL TERITORIAL BĂNĂȚEAN. REȚEAUA DE AȘEZĂRI CA SOCLU AL DIMENSIUNILOR SOCIO- ECONOMICE

Regiune istorică și spațiu mental și identitar consacrat, cu geometrie variabilă de-a lungul timpului, Banatul românesc încă mai lasă loc discuțiilor cu privire la limitele sale geografice. Unii autori (Ancuța, 2008) iau drept reper limitele istorice ale acestuia, respectiv Mureșul și Dunărea la nord și sud și Munții Poiana Ruscă și Retezat la est. Alții (Crețan, Turnock, & Woudstra, 2008) abordează o analiză psihosocială, plecând de la intensitatea polarizării (Combes, Mayer, & Thisse, 2008) și de la orientarea fluxurilor. În acest sens, trasarea limitei nordice a Banatului reprezintă un subiect de actualitate, plecând de la considerentul că Valea Mureșului și Podgoria Aradului, ca spații interstițiale tradiționale, tind să graviteze tot mai mult în jurul Timișoarei. O altă perspectivă de luat în calcul odată cu repermeabilizarea frontierelor de stat (cu Ungaria și, tot mai mult, cu Serbia) este abordarea Banatului ca sistem teritorial transfrontalier (Popa, 2006), în care fenomenul de reteritorializare se poate accentua (Bioteau, 2010). În acest sens, stau mărturie eforturile pe care numeroase companii din Timișoara și împrejurimi le întreprind pentru a capta forța de muncă disponibilă în Banatul sârbesc.

În ce ne privește, din rațiuni de ordin statistic și administrativ, vom utiliza în acest capitol o delimitare a Banatul care cuprinde:

- toate comunele județelor Timiș și Caraș-Severin;
- comunele arădene de la sud de Mureș, dar și pe acelea a căror suprafață sau localități componente se află la sud de Mureș (Săvârșin, Bârzava, Conop etc.);
- comunele din clisura Dunării și municipiul Orșova (județul Mehedinți);
- comuna Zam din județul Hunedoara, pe al cărui teritoriu administrativ se află și localitățile Sălciva și Pojoga.

Sistemul teritorial bănățean trebuie privit dintr-o dublă perspectivă, complementară: macrosistemul natural și cel socio-economic (Ancuța, 2010). **Macrosistemul natural** reflectă o proporționalitate remarcabilă a altitudinilor și formelor de relief. Practic, "amfiteatrul" natural al Banatului cuprinde, în jumătatea sudică și estică, treapta munților, cu întregul apanaj al acestora – resurse naturale și zone și specii protejate notabile la nivel național. Partea centrală și vestică este ocupată de treapta dealurilor și mai ales a câmpiilor.

Acest fond natural a influențat de-a lungul timpului structurarea **macrosistemului socio-economic**. O bună parte din axele majore de comunicații străbat pasuri sau urmează cursul unor văi (culoarele Timișului, Mureșului, Dunării, Bistrei). Mai mult *tipologia rețelei de așezări* (vezi fig. 1) este structurată în concordanță cu elemente naturale.

Centrul zonei de câmpie este ocupat de bipolul Timișoara-Arad, centrele demografice și economice ale Banatului și ale vestului țării. Având pentru mult timp dimensiuni demografice și economice comparabile, cele două centre s-au distanțat în ultima jumătate de secol, Timișoara consolidându-și poziția de centru regional odată cu reorganizările administrative postbelice. Mai mult, lucrările recente la autostrada A1 recentrează Timișoara pe axa București – Budapesta, de care beneficia anterior cu precădere Aradul.

În jurul bipolului Timișoara – Arad gravitează, la distanțe aproximativ egale, orașe de dimensiuni comparabile, evidențiate în trecut ca poli rurali, apoi ca mici noduri meșteșugărești și de schimb: Jimbolia, Sânnicolau Mare, Gătaia, Deta, Ciadova, Receaș, Lipova. Aproximarea de Timișoara și Arad, posibilitatea navetismului și echiparea teritoriului le conferă acestor orașe o poziție privilegiată la nivel regional.

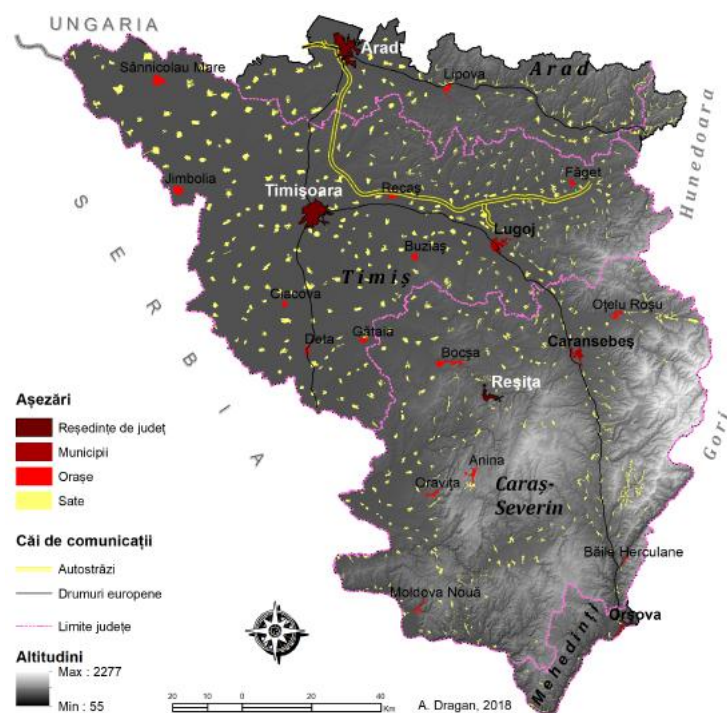

Fig. 1. Banat: rețeaua de așezări și axe structurale principale

Un nivel ierarhic inferior Timișoarei și Aradului este reprezentat de municipiile Lugoj și Caransebeș, poziționate pe o axă importantă și aflate la o distanță suficient de mare de Timișoara pentru a-și crea propria zonă de influență, care se încheie la limita cu orașele Buziaș, Receaș și Făget (în cazul Lugojului) și cu văile Timișului și Bistrei (în cazul Caransebeșului).

Orașele din partea meridională a Banatului s-au dezvoltat în primul rând planificat, în legătură directă cu exploatarea resurselor din imediata apropiere (Anina, Moldova Nouă, Bocșa, Oravița), cu dezvoltarea fenomenului turistic (Băile Herculane) sau a funcției de transport (Orșova). Morfologia sudului Banatului explică și faptul că Reșița nu a reușit să-și extindă zona de influență directă decât în mică parte, pe văile Bârzavei, Carașului și Pogănișului.

Așezările rurale bănățene pot fi și ele clasificate în funcție de poziționare, talie și morfologie. În general, în sudul și estul Banatului distingem satele risipite (Munții Cernei), răsfirate (îndeosebi în zonele de deal), dar și adunate în depresiuni, la baza versanților, pe văi sau interfluvii. Zona de câmpie a Banatului oferă un exemplu avangardist de planificare teritorială rurală, dacă este să ne referim la colonizările de acum două secole: sate

liniare, bine populate, distribuite la distanțe aproximativ egale unele de celelalte din rațiuni de eficientizare economică.

În contextul Timișoara - Capitală Culturală Europeană 2021, o provocare a proiectului Cămine în mișcare este legată tocmai de luarea în considerare a Banatului ca întreg teritorial, cu centrul și periferiile sale, cu orașele în plin avânt economic, dar și cu altele, destul de numeroase, în declin. Mai mult decât atât, spații întregi reprezintă ruralul izolat: satele din ariile montane, din depresiunea Almăjului sau chiar de pe Valea Dunării au nevoie de acțiune pornită atât de la firul ierbii, cât și de la nivelul politicilor publice centrale și județene. Cu alte cuvinte, drumul către un spațiu bănățean funcțional (în care așezările formează un ansamblu ierarhizat și interacțiunile se bazează pe polarizări la diferite ranguri, începând de la relațiile de proximitate), trebuie să se bazeze și pe structurarea unui spațiu economic. Astfel, relațiile dintre producători, forța de muncă, consumatori și materia primă pot fi maximizate prin investiții la nivel de accesibilitate și echipare tehnico-edilitară a spațiilor izolate. Altfel, discrepanțele dintre ambițiile de secol XXI ale Timișoarei și drumurile de pământ ale satelor îndepărtate riscă să bulverseze regiunea din punct de vedere demografic și funcțional.

STRUCTURA POPULAȚIEI BANATULUI. TRANZIȚIE DEMOGRAFICĂ ȘI CLIVAJE INFRAREGIONALE

Structura și evoluția demografică a unei regiuni este oglinda cea mai clară a situației sale economice și funcționale. Un spațiu care oferă o gamă de servicii propice locuirii (de la o bună calitate a aerului și până la funcții economice, educative, culturale etc.) va deveni sociopetală, respectiv spațiu atractiv locuirii (Nasrabadi, 2011). Aceasta se aplică independent de scară, de la nivel de stradă până la nivel supraregional. De aceea, vitalitatea demografică (Renat, 2012) a Banatului merită luată în discuție, ca fond de analiză a unui Banat compozit și heterogen.

În anul 2017, 1.347.836 persoane își aveau domiciliul în teritoriul pe care îl analizăm. Dintre aceștia, mai bine de 842.400 locuiau în mediul urban, ceea ce reprezintă o rată a urbanizării de 62.5% (INSSE, 2017). Această rată de urbanizare poziționează Banatul ca spațiu tranzitoriu între România și Europa Centrală. Reamintim că rata urbanizării în România este una dintre cele mai scăzute de pe continent (54,7%), pe când țări precum Ungaria sau Cehia depășesc 70% (Eurostat, 2017).

Totuși, mai bine de 505.300 de persoane domiciliază în mediul rural, destul de extins și dispersat, mai ales în zonele montane, ceea ce face ca densitatea populației Banatului să fie de doar 65.7 locuitori/km² în 2017, cu mai mult de 20 de procente sub media națională. Acest fapt pune presiune pe capacitatea de planificare și gestionare a teritoriului bănățean care, văzut chorematic, este tot mai clar structurat într-un centru bipolar Timișoara-Arad și o periferie extinsă, în care orașele post-industriale aflate în declin și axele de comunicații nu pot avea un rol structural determinant.

Fiindcă aminteam de vitalitatea demografică, am ales doi indicatori reprezentativi, care să ne ofere un tablou asupra Banatului de astăzi: ponderea tinerilor, respectiv ponderea vârstnicilor în populația totală.

Ponderea tinerilor de sub 14 ani în populația totală (vezi fig. 2) nu este corelată, așa cum poate ne-am aștepta, nici cu fenomenul urbanizării și nici cu alți indicatori de bunăstare materială. Cele mai „tinere comune”, în care peste 20% din populație are sub 14 ani sunt, în ordine descrescătoare Saravale, Ususău, Ticvanu Mare, Știuca, Măureni, Checea și Giulvăz. Toate acestea au trei lucruri în comun:

1. sunt situate la marginea județelor din care fac parte, la o distanță importantă față de reședința de județ;
2. cuprind o pondere însemnată a minorităților etnice (în special rromi la Saravale, Ticvanu Mare, Checea, Giulvăz și ucrainieni la Știuca) sau confesionale (în special penticostali la Ususău, Măureni, Giulvăz). Comportamentul demografic al acestor grupuri structurate este consacrat la nivel național, înregistrând rate ale natalității și fertilității net superioare mediilor naționale);
3. sunt comune cu o populație sub 3.000 de locuitori, în care agricultura de subzistență are o pondere însemnată. Cu alte cuvinte, această tipologie confirmă faptul că nu întotdeauna caracteristicile ce țin de distanță, accesibilitate și dezvoltare economică conduc automat la o îmbătrânire a populației, ci ansamblul structurii interne a acesteia.

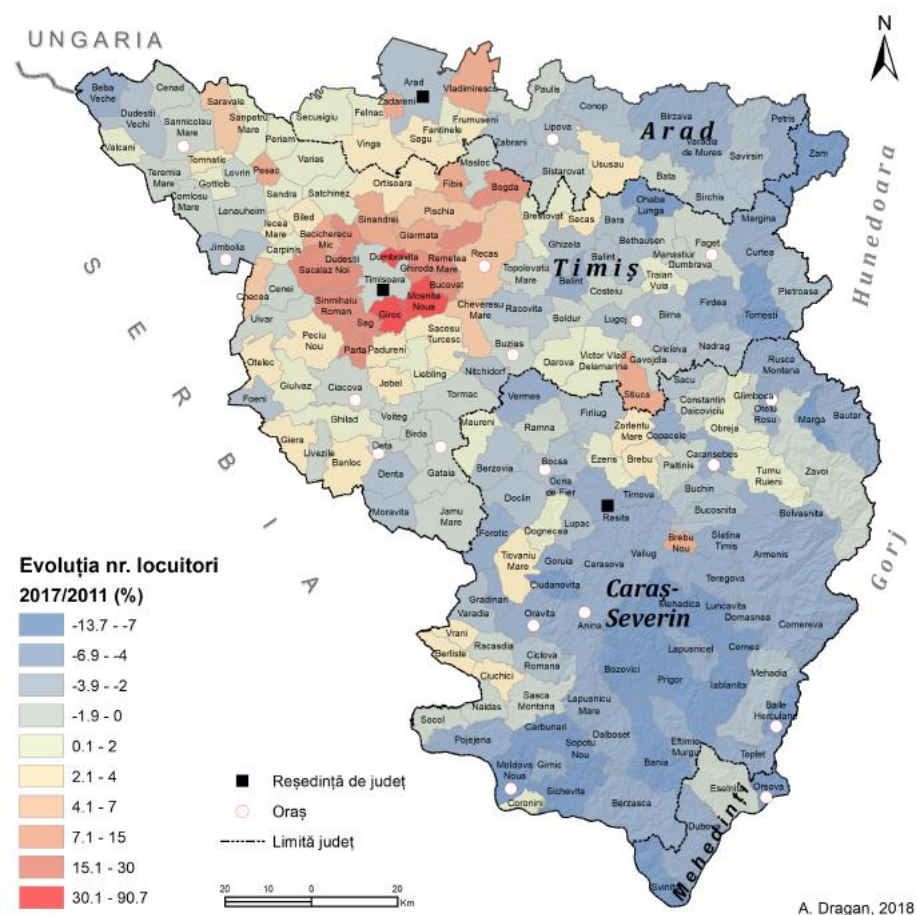

Fig. 2. Ponderea persoanelor cu vârsta cuprinsă între 0 și 14 ani, pe comune și orașe (2017)

Aceste comune sunt urmate de un al doilea val (între 18 și 20% sub 14 ani), pentru care explicațiile sunt diferite; este cazul unor comune precum Moșnița Nouă, Dumbrăvița sau Giroc, care au fost cuprinse în ultimii ani de fenomenul rurbanizării (Tali, 2014).

La polul opus, comunele cărora le lipsesc cel mai mult tinerii sunt, crescător, de la 3 la 10%, Brebu Nou, Lăpușnicel, Șvinița, Cornea, Cărbunari, Zorlențu Mare, Mehadica, Copăcele. Din nou, acestea au câteva lucruri în comun:

- toate sunt situate în zona montană și premontană a Banatului, în zone relativ îndepărtate de orașele mari;
- toate sunt compuse din localități mici, având o populație de sub 1.000 de locuitori și, deci, puțină efervescență și dinamism economic, care să le dea motive tinerilor să rămână acolo și să-și întemeieze familii.

Ponderea persoanelor de peste 65 de ani în populația totală (vezi fig. 3) relevă existența unui Banat pe trei niveluri:

- *Banatul efervescent*, respectiv arealul din jurul orașelor Timișoara și Arad, unde ponderea vârstnicilor este, în medie, de sub 15%. În acest caz, fluxul continuu de tineri nou veniți din alte regiuni ale țării, dar și din zone mai puțin dezvoltate ale Banatului înclină balanța spre o zonă continuă puțin îmbătrânită. Practic, acest spațiu înregistrează valori comparabile cu zone dezvoltate alte Europei: Irlanda, Randstad, Ile de France (Eurostat, Insee, 2017);
- *un Banat intermediar*, al axelor majore, străbătute de căi de comunicații principale, așa cum sunt drumul European 70 (de la Orșova până după Caransebeș), autostrada A1 și drumul E673 ce traversează țara Făgetului și chiar valea Mureșului, în aval de Bârzava;
- *un Banat îmbătrânit*, al zonelor rurale îndepărtate din munții Banatului și Poiana Ruscă, unde se înregistrează de trei până la patru ori mai mulți vârstnici decât în jurul Timișoarei. Totuși, aceste zone coincid cu un potențial turistic și ecologic foarte ridicat, oferind o șansă organică pentru dezvoltare. În plus, ele constituie primul „refugiu” turistic și rezidențial secundar pentru locuitorii marilor orașe. O punte de legătură poate fi organizarea de evenimente variate, dar adaptate locului, tocmai pentru a le pune în valoare. Zone precum Văliug – Brebu Nou sau Sasca Montană pot fi considerate în acest sens vârfuri de lance.

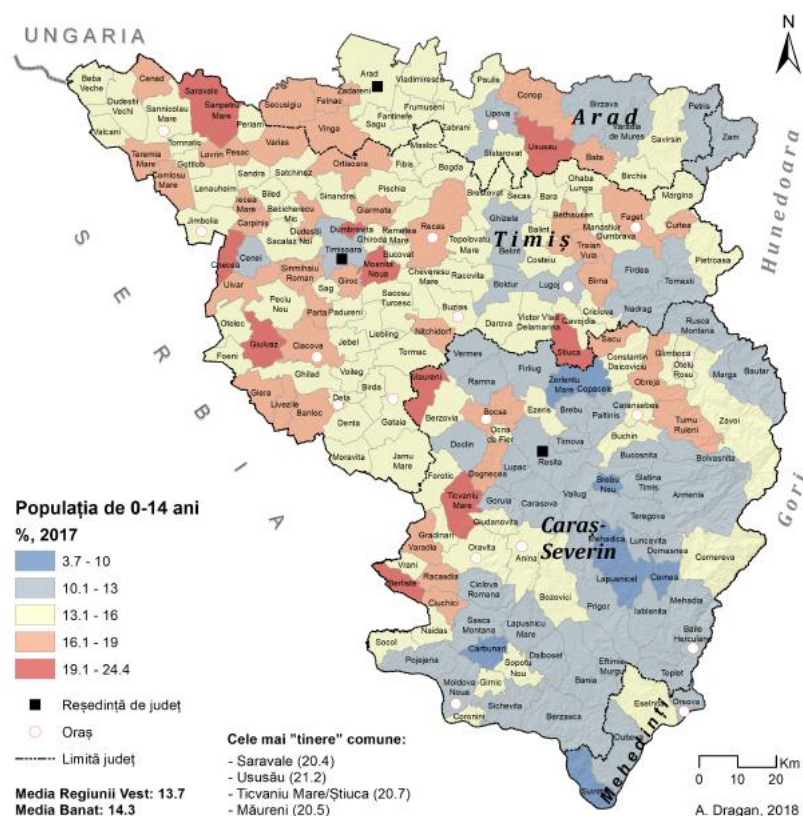

Fig. 3. Ponderea persoanelor cu vârsta de peste 65 de ani, pe comune și orașe (2017)

EVOLUȚIA NUMĂRULUI DE LOCUITORI. O DINAMICĂ A EXTREMELOR?

O abordare sintetică a demografiei Banatului stă în evoluția numărului de locuitori. Practic, „câștigurile” și „pierderile” fiecărei localități sunt ilustrate de acest indicator. Am ales să comparăm evoluția numărului de locuitori între anii 2011 și 2017. O primă remarcă este aceea că populația Banatului a rămas relativ stabilă, cu o scădere de cca. 0.05% pe an. Totuși, și în acest caz, trebuie să ne ferim de medii și de cifre absolute. O ilustrare geografică prezintă mult mai evident ceea ce cifrele reci nu acoperă.

Din cele 202 unități administrativ teritoriale analizate, 129 înregistrează o scădere a populației. Practic, în afara localităților din coroanele periurbane principală și secundară ale Timișoarei, aproape toate localitățile pierd locuitori. Această cartografie ilustrează poate cel mai bine cât de „insular” este Banatul actual (fig. 4). Dacă în județul Timiș scăderea este graduală, dinspre centru spre periferii, județul Caraș-Severin înregistrează într-o majoritate covârșitoare scăderi importante, de până la 7%, în acest interval.

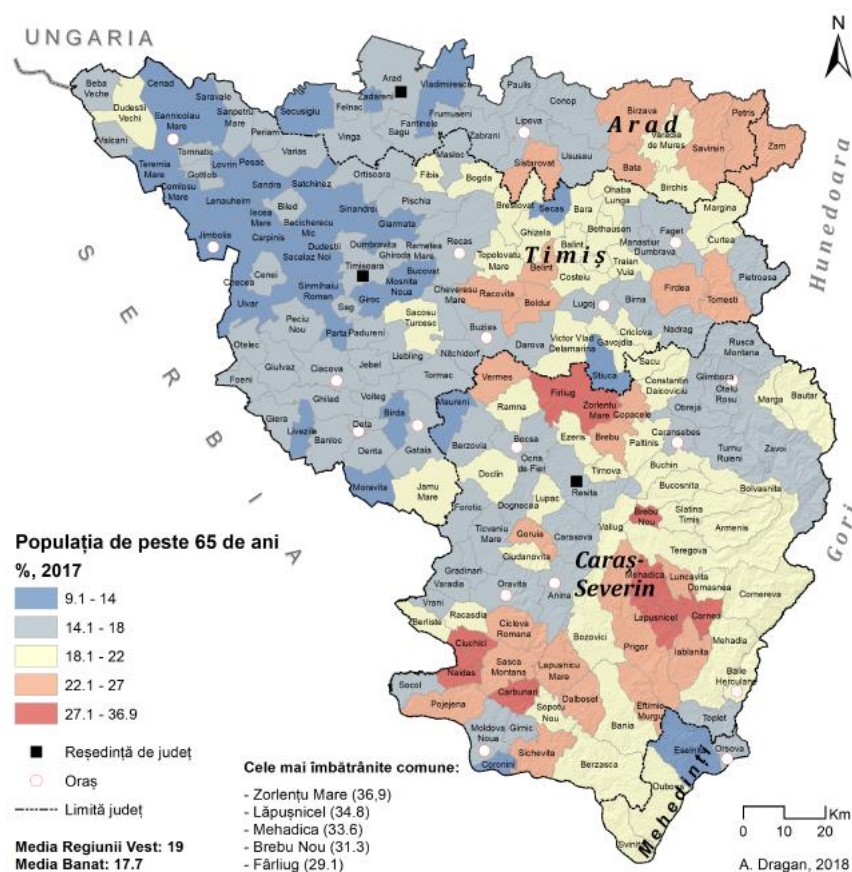

Fig. 4. Evoluția numărului de locuitori, pe comune și orașe, între anii 2011 și 2017

Doi factori de stres intervin în legătură cu această evoluție demografică. Dacă termenul „extrem” provoacă teamă în Europa actuală, și evoluțiile demografice extrem de negative sau pozitive trebuie tratate cu prudență.

Un prim factor de stres este evident: scăderea populației pe arii vaste. Aminteam mai sus despre județul Caraș-Severin, dar și despre celelalte „marginii” ale Banatului, mai toate în scădere (vezi fig. 5). Lipsa unor poli competitivi din aceste areale și morfologia accidentată face ca reziliența acestor localități să fie foarte slabă. Greu accesibile și slab echipate, aceste așezări intră permanent într-o competiție neloială pentru atragerea de investitori. Se intră, prin urmare, într-o logică recursivă, a lipsei de resurse materiale, urmată de plecarea tinerilor, ce cauzează la rândul-i îmbătrânirea demografică și, deci o și mai mare lipsă de resurse umane. Soluția de reabilitare prin cultură este, cert, întotdeauna dezirabilă. Dar când avem de-a face cu areale atât de extinse, suntem nevoiți să apelăm și la propuneri preponderent economice. Pe lângă dezvoltarea turismului în localitățile cu mare potențial, sugerăm investiții publice. De pildă, un drum rapid care să lege Timișoara de capitală traversând Banatul montan, coroborat cu investiții în infrastructura tehnico-edilitară ar mări mult șansele ca investitorii să se situeze și în aceste zonă, creând locuri de muncă și, deci, alternative locuitorilor.

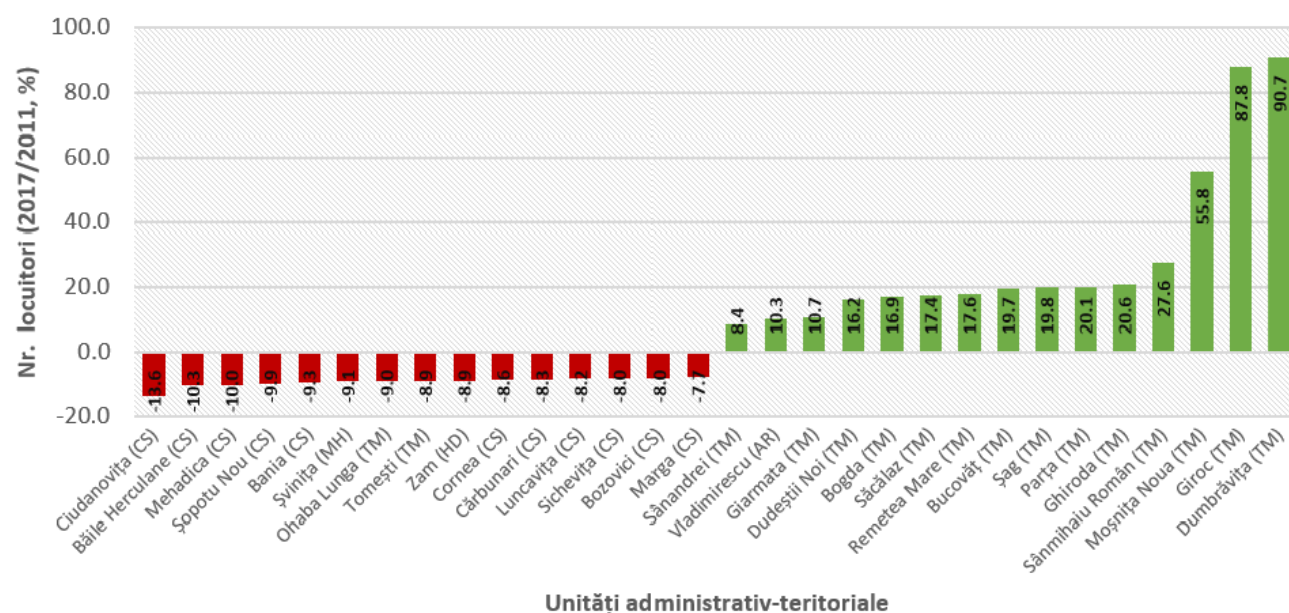

Fig. 5. Evoluția numărului de locuitori din Banat. Cele mai mari 15 creșteri/cele mai mari 15 descreșteri

Un al doilea factor de stres este antipodul primului. Creșterea (prea) rapidă a comunelor din periurbanul timișorean poate determina o dezvoltare haotică, dificil de planificat și amenajat și riscă să impună acestor spații modificări ireversibile. „Pata de ulei” timișoreană poate impune tensiuni orașului însuși, prin creșterea ritmului deplasărilor diurne (cu mașina) și, deci, prin intensificarea poluării, aglomerării și timpului necesar de deplasare. În comunele periurbane, creșterea rapidă acompaniată de lipsa unor politici și acțiuni publice de planificare teritorială poate duce pe termen mediu la un efect paradoxal, de scădere a calității vieții. La timpul prezent, este nevoie de un exercițiu de discernământ al modernizării.

CUM SE "MIȘCĂ" BANATUL? SPAȚII ATRACTIV, SPAȚII REPULSIVE.

Atractivitatea teritoriilor (Oliveira, Roca, & Leitão, 2010) reprezintă un fapt strâns legat de calitatea vieții locuitorilor acestora. Există așadar o corespondență directă între cadrul vieții (Gerardin & Poirot, 2010) și amenințările pe care le oferă un teritoriu și dorința oamenilor de a se muta acolo sau de a-l părăsi, după caz. Banatul nu face excepție de la această regulă, putând identifica aici o varietate de comune, dintre cele mai „attractive” sau „repulsive” din punct de vedere al bilanțului migratoriu general (vezi fig. 6).

Dacă *din punct de vedere teritorial*, discrepanțele centru-periferie și vest-est sunt destul de evidente, *din punct de vedere ierarhic*, aproape toate orașele Banatului pierd locuitori, iar în comunele mai îndepărtate hemoragia demografică este și mai accentuată. În cazul orașelor mici, lipsa de perspectivă a tinerilor este principala cauză a emigrării, uneori spre Timișoara sau alte metropole regionale, alteori direct spre străinătate. În cazul Timișoarei și Aradului, explicația pierderii de populație se referă din nou la calitatea vieții și la căutarea unor standarde de viață mai agreabile: mai multă suprafață, o mai bună calitate a aerului, mai puțină poluare fonică etc. Avem de-a face, prin urmare, cu orașe care „se revarsă” spre periferiile lor.

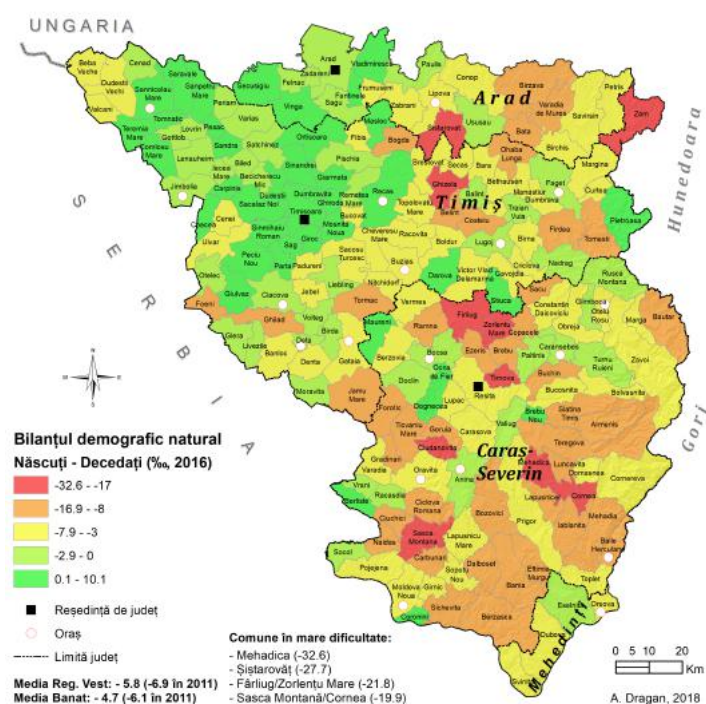

Fig. 6. Bilanțul migratoriu general în Banat, în anul 2006

În acest context, unitățile administrative cele mai prolifiche sunt comunele periurbane (vezi tab. 1). Dumbrăvița și Girocul, de pildă, au avut numai în anul 2016 peste 100 de nou veniți la 1.000 de locuitori, adică peste 1.000 de stabiliri cu domiciliul pentru fiecare comună! Aceștia li se adaugă Moșnița Nouă, Bucovăț, Șag, Sânmihaiu Român și Săcălaz, cu valori cuprinse între 30 și 100 de nou veniți ‰. Cu alte cuvinte, numai în anul 2016, în comunele care se învecinează direct cu Timișoara s-au stabilit cu domiciliul 5.465 de persoane. În acest context, se recomandă abordarea unei viziuni largite a planificării teritoriale, Polul de creștere Timișoara necesitând mai multe prerogative și mijloace de dezvoltare integrată a acestui - de acum - spațiu de viață relativ unitar.

Nr.	U.A.T.	Bilanțul migratoriu (sosiți - plecați cu domiciliul, 2011)	Bilanțul migratoriu (sosiți - plecați cu domiciliul, 2016)	Bilanțul migratoriu (la mia de locuitori, 2011)	Bilanțul migratoriu (la mia de locuitori, 2011)	Bilanțul demografic general (sosiți - plecați + născuți - decedați, 1000 loc., 2011)	Bilanțul demografic general (sosiți - plecați + născuți - decedați, 1000 loc., 2016)
1.	Dumbrăvița	475	983	89.2	110.0	91.5	117.7
2.	Giroc	868	1199	123.7	102.0	125.3	112.1
3.	Moșnița Nouă	219	646	57.4	81.8	69.7	91.6
4.	Bogda	1	40	2.3	77.7	-14.1	68.0
5.	Bucovăț	62	94	40.5	52.2	32.7	48.3
6.	Șag	77	124	25.8	36.0	23.1	38.7
7.	Sânmi haiu Român	323	241	54.7	33.1	56.3	36.4
8.	Săcălaz	119	289	15.3	32.8	16.0	33.6
9.	Chiroda	188	191	32.4	28.1	30.1	29.3
...							
194.	Oravița	-66	-143	-4.7	-10.8	-9.4	-15.5
195.	Ohaba Lungă	-7	-11	-6.4	-10.9	-13.7	-19.8
196.	Bozovici	-23	-33	-7.2	-11.0	-16.5	-20.1
197.	Cărbunari	-8	-11	-7.7	-11.2	-28.8	-23.5
198.	Berzasca	-3	-39	-1.0	-14.3	-12.1	-25.0
199.	Bârna	-3	-24	-1.9	-15.3	-4.4	-22.3
200.	Șopotu Nou	-5	-23	-5.0	-20.0	-9.6	-27.9
201.	Bara	5	-7	15.9	-21.9	3.2	-28.2
202.	Ciudanovița	-11	-18	-14.7	-27.2	-22.7	-46.8

Tab. 1. Bilanțuri demografice ale comunelor din Banat. Primele și ultimele 9 unități

DINAMICA FORȚEI DE MUNCĂ. OCUPAREA POPULAȚIEI ȘI DENSITATEA ANTREPRENORIALĂ

Teritoriu de imigrație prin excelență, Banatul a beneficiat, de secole, de o infuzie de forță de muncă din alte regiuni. De cele mai multe ori, această populație nou venită are în comun o vârstă destul de tânără și pentru că, principalele două tipuri de imigrație sunt cea economică și cea pentru studii (Bartram, 2013). Sunt cunoscute cazuri în care, după al Doilea Război Mondial, orașele bănățene și-au dublat sau chiar triplat populația, factorul principal fiind imigrația. Acest fapt se traduce printr-o pondere însemnată a populației active în populația totală (fig. 7). În general, arealele din apropierea marilor orașe confirmă această regulă, această pondere fiind de peste 70%.

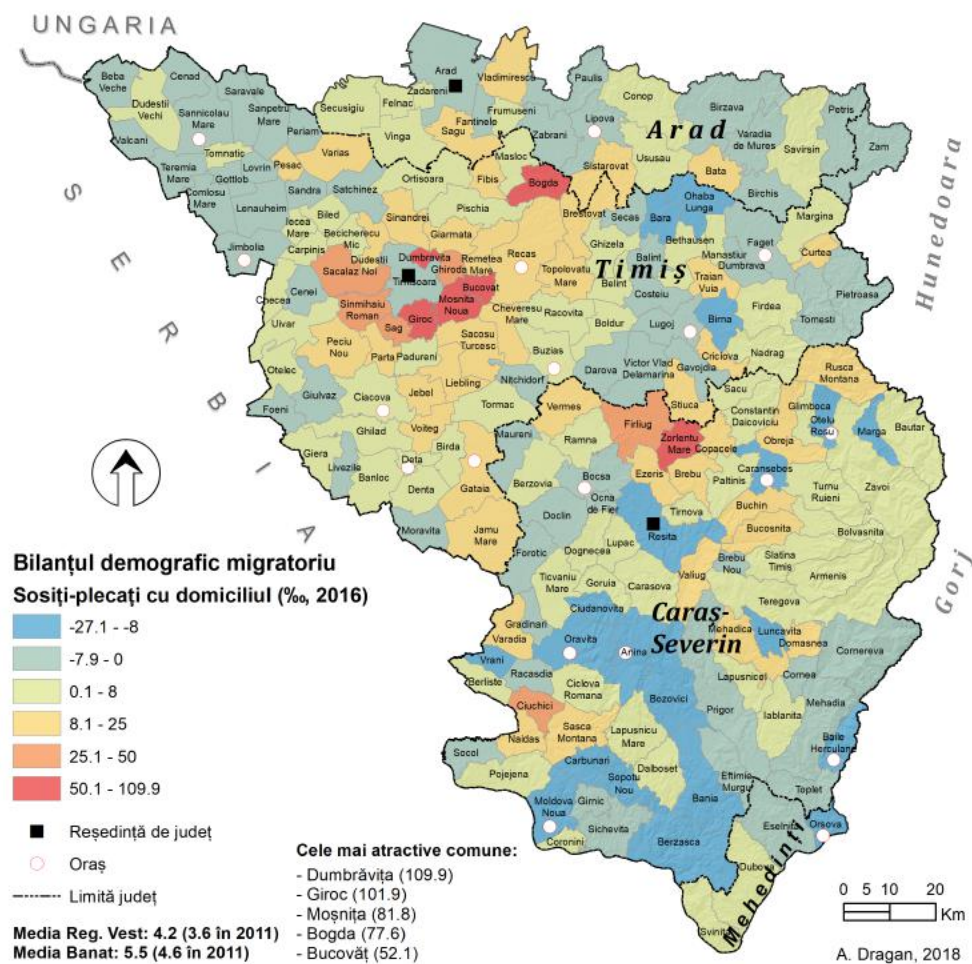

Fig. 7. Ponderea populației active în populația totală (2016)

Totuși, zonele aflate în declin din puncte de vedere economic (arealele Reșița-Anina-Oravița, valea Dunării sau valea Bistrei) dețin încă o pondere însemnată a populației active. Acest fapt se traduce automat printr-o pondere ridicată a șomerilor în aceste spații. Dacă pe arii extinse Banatul cunoaște o situație favorabilă în comparație cu media națională, sudul regiunii este încă în dificultate, lipsa infrastructurii determinând un număr redus al investițiilor și al locurilor de muncă disponibile (fig. 8).

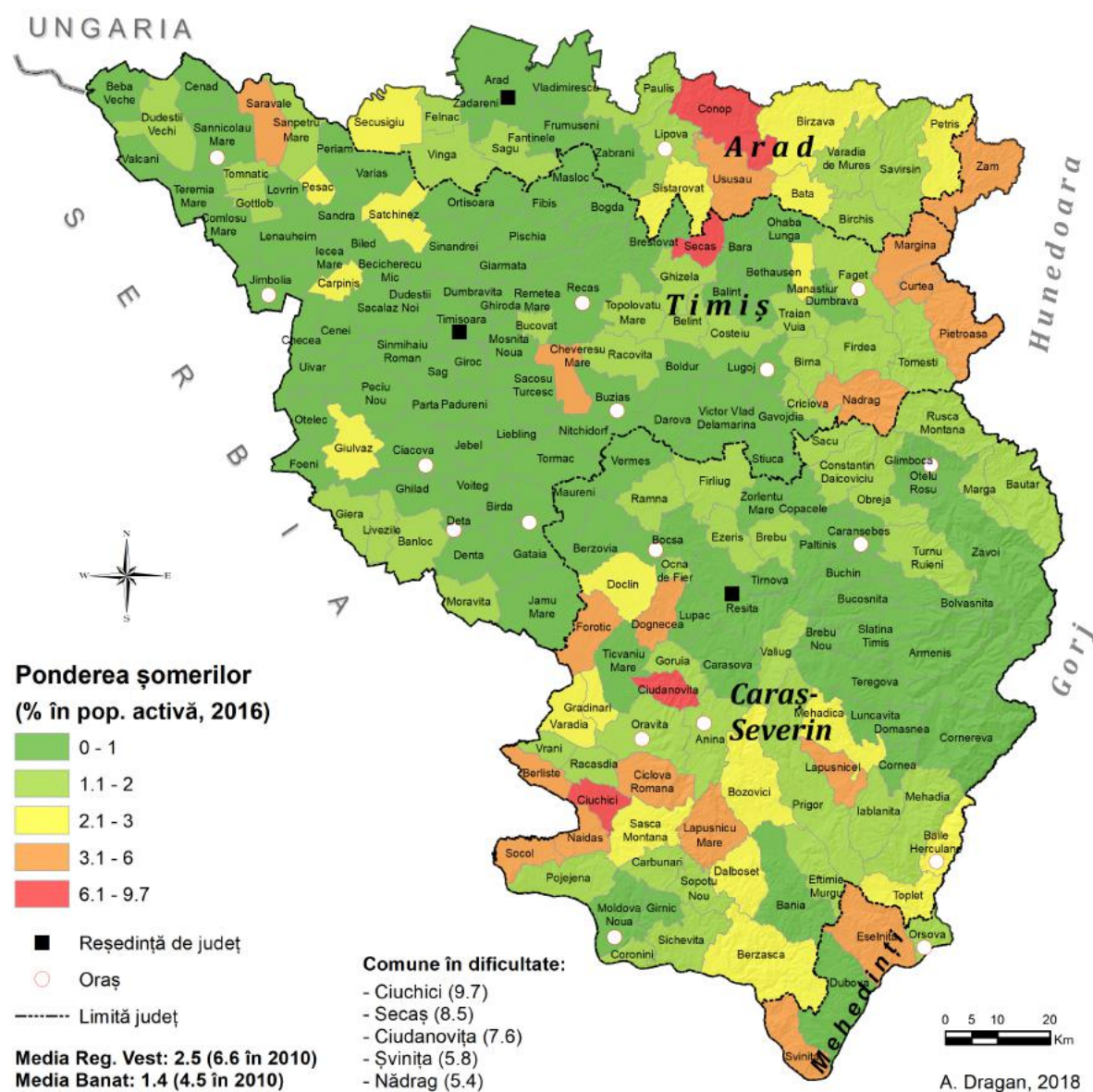

Fig. 8. Ponderea șomerilor în populația activă (2016)

Per ansamblu, o rată foarte redusă a șomajului poate avea o primă consecință creșterea salariilor populației (atunci când cererea de forță de muncă depășește oferta), dar pe termen mediu și lung, acest fapt poate limita potențialul de creștere a noilor investiții. Este, deci, necesară continuarea acțiunilor de atragere de forță de muncă din alte regiuni, model devenit deja tradițional în Banat.

În final, evidențiem oglindirea prosperității economice prin prisma densității antreprenoriale. Numărul și densitatea firmelor (vezi fig. 9) reflectă atât inițiativa antreprenorială existentă într-un teritoriu, cât și efervescența existentă sau potențială a acestuia. În cazul acestui indicator, se pot stabili corelații multiple, centrul antreprenorial al Banatului suprapunându-se peste teritorii cu o bună vitalitate demografică (naturală și mai ales migratorie), dar și cu o echipare satisfăcătoare. Astfel, convergența căilor de comunicații rutiere și feroviare înspre Timișoara au drept consecință o densitate a firmelor de peste 30 la o mie de locuitori, de trei-cinci ori peste media zonelor periferice.

Un ultim bemol este necesar, cu privire la localități „mici și îndepărtate”, care par a se situa peste media regională. Cartografia înșală uneori; Văliugul, Brebu Nou, Bogda, Șiștarovăț sau Bara nu excelează la numărul și densitatea firmelor, însă raportarea acestora din urmă la o populație foarte mică duce la raporturi care ne pot induce în eroare.

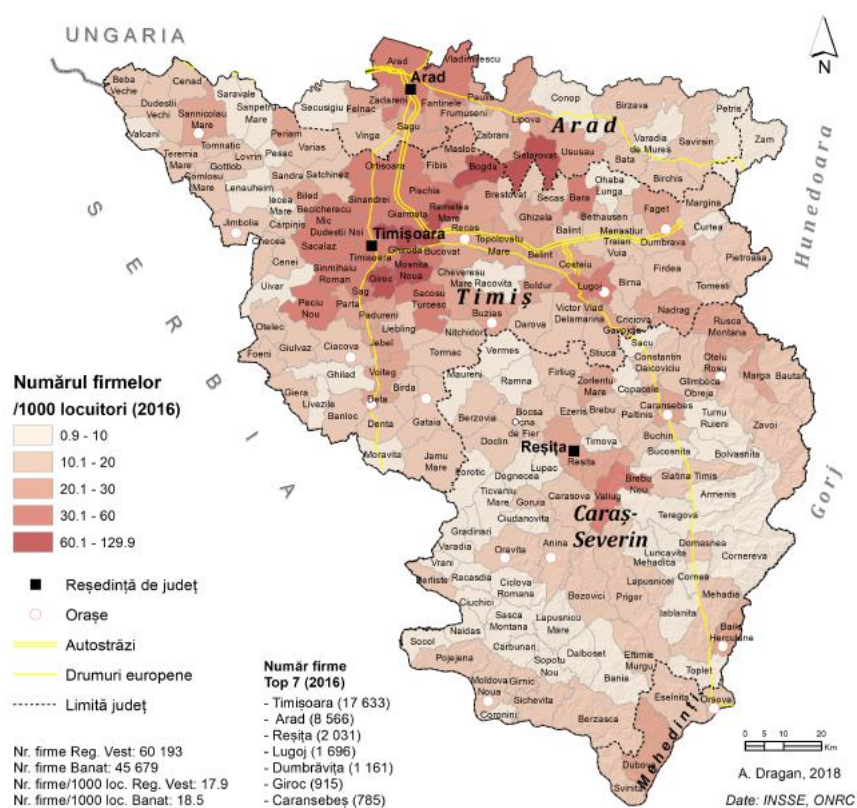

Fig. 9. Densitatea antreprenorială în Banat (2016)

MIȘCAREA PIEȚEI IMOBILIARE, OGLINDĂ A DINAMISMULUI ECONOMIC AL BANATULUI?

Câștigurile și puterea de cumpărare dintr-o regiune reprezintă una dintre expresiile dinamismului economic al acesteia. Între altele, masa și ritmul construcțiilor fizice oglindește capacitatea unui teritoriu de a evolua și de a se (re)structura (Duranton, Henderson, & Strange, 2015). În acest sens, Banatul cunoaște o creștere destul de importantă a numărului de construcții rezidențiale noi (vezi fig. 10).

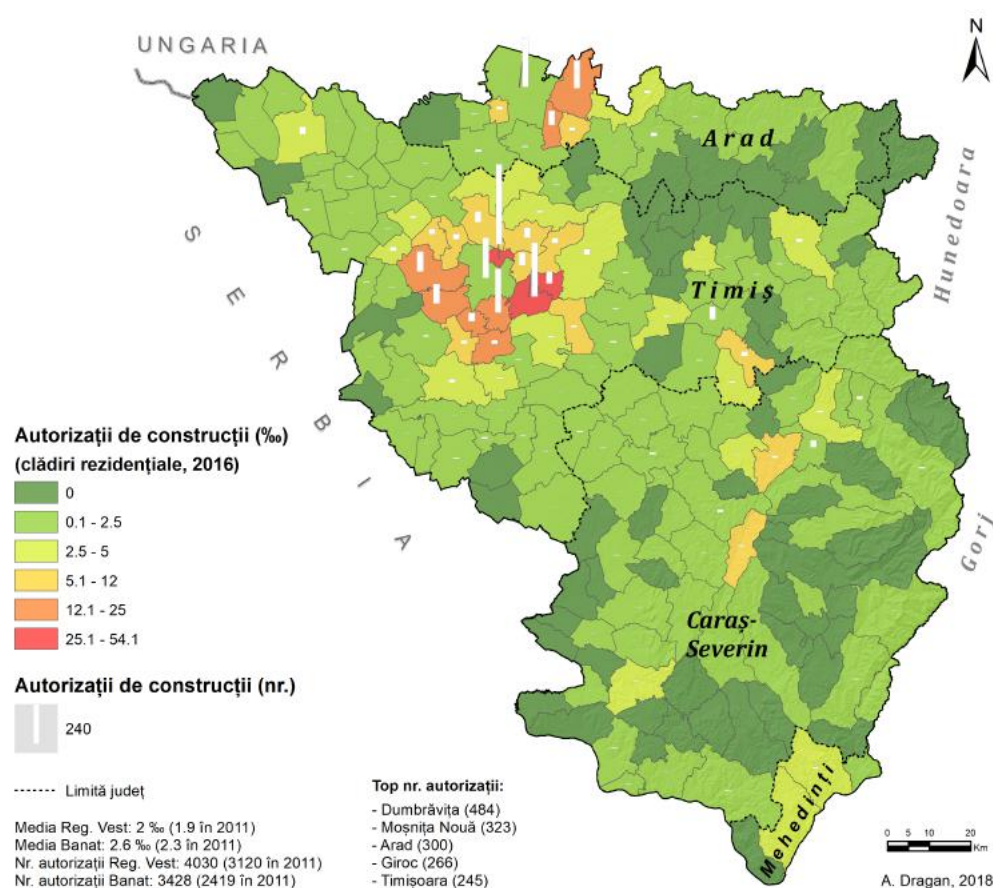

Fig. 10. Autorizațiile de construcție pentru clădirile rezidențiale din Banat (2016)

Dacă în anul 2011 au fost emise 2.419 autorizații de construcții, în 2016 numărul acestora a crescut la 3.120. Totuși, polarizarea acestora este foarte mare. Practic, numai în comunele Dumbrăvița, Moșnița Nouă și Giroc au fost emise 1.073 autorizații, adică o treime din întreaga regiune. Aceste trei comune depășesc sensibil toate cele trei reședințe de județ, punând o presiune foarte mare pe întreaga lor dezvoltare edilitară. „Deșertizarea” domeniului construcțiilor în restul Banatului dă de gândit când vine vorba despre concentrarea și dispersia resurselor, activităților economice și spațiilor de viață.

ATRATIVITATEA TURISTICĂ A BANATULUI

Cu o durată medie a sejurului de 2.52 nopți, Banatul se situează puțin peste media națională. Totuși, să ne ferim de medii și de rapoarte brute. Dacă în medie Banatul pare a fi un exemplu relativ pozitiv la nivel național, privind geografic problema, observăm că fenomenul turistic de aici depinde de doar câteva localități. Numai la Băile Herculane, Brebu Nou și Văliug raportul dintre numărul de locuri de cazare și numărul de locuitori este mai mare de 0.7 (fig. 11).

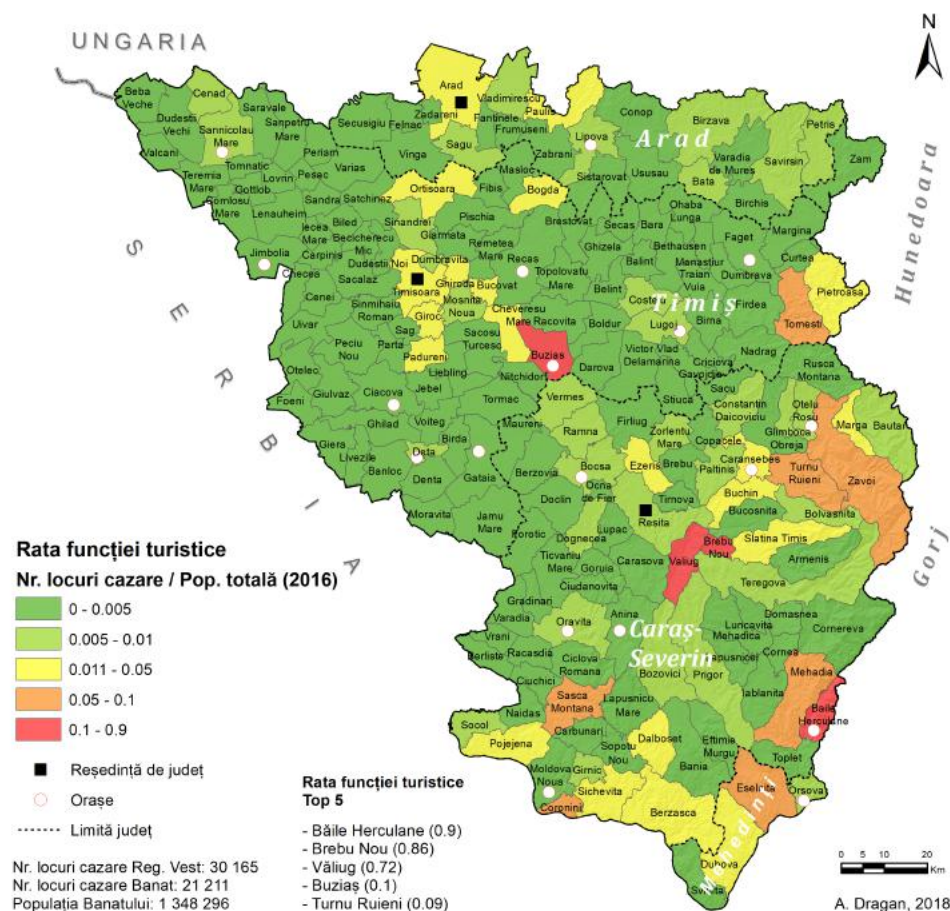

Fig. 11. Rata funcției turistice în Banat

Practic, în nicio localitate/stațiune numărul de paturi în unități de cazare nu depășește numărul de locuitori. Totuși, se profilează câteva areale cu potențial turistic și cu un număr în creștere al unităților de cazare: Timișoara și împrejurimile, Muntele Mic și Valea Dunării (de la Orșova până la Pojejena și chiar Sasca Montană). Altfel, Banatul adună 21.211 locuri de cazare, la o populație de peste 1.3 milioane de locuitori, mult sub potențialul regiunii, mai ales în contextul anului 2021, când se așteaptă ca numărul turiștilor să fie considerabil.

Dacă ne referim la numărul de turiști din Banat, în anul 2016 au sosit 739.459 persoane. Dintre acestea, aproape jumătate au sosit în Timișoara (312.150), fapt ce confirmă pe de-o parte Timișoara ca pol turistic și de business, dar și dezvoltarea sub potențial a regiunii din punct de vedere turistic (fig. 12). Devine clară în acest domeniu delimitarea „munte-câmpie”, respectiv o pondere mai mare a comunelor și orașelor din Banatul montan frecventate de turiști (Munții Banatului, Valea Dunării, Muntele Mic). În zona de câmpie, în afară de orașe și comunele din periurbanul Timișoarei, s-au înregistrat doar sosiri sporadice ale turiștilor. În contextul Timișoara Capitală Culturală Europeană 2021, sunt necesare intervenții rapide în:

- creșterea capacității de cazare din Timișoara, la nivel de unități de cazare de standarde variate;
- dezvoltarea unor proiecte de dezvoltare turistică în apropierea Timișoarei, la maxim o oră distanță cu mașina, care să ofere alternative turiștilor veniți în Timișoara și care să crească durata sejurului;
- conceperea unor strategii și acțiuni care să cuprindă/integreze mai multe areale turistice din Banat și care să dezvolte circuite turistice;
- promovarea Banatului ca întreg în sfera internațională, în scopul creșterii vizibilității diversității formelor de turism care se pot practica aici;
- crearea unor evenimente care să pună în valoare potențialul uman și natural al ruralului bănățean, și să ofere satelor un punct de dezvoltare prin cultură.

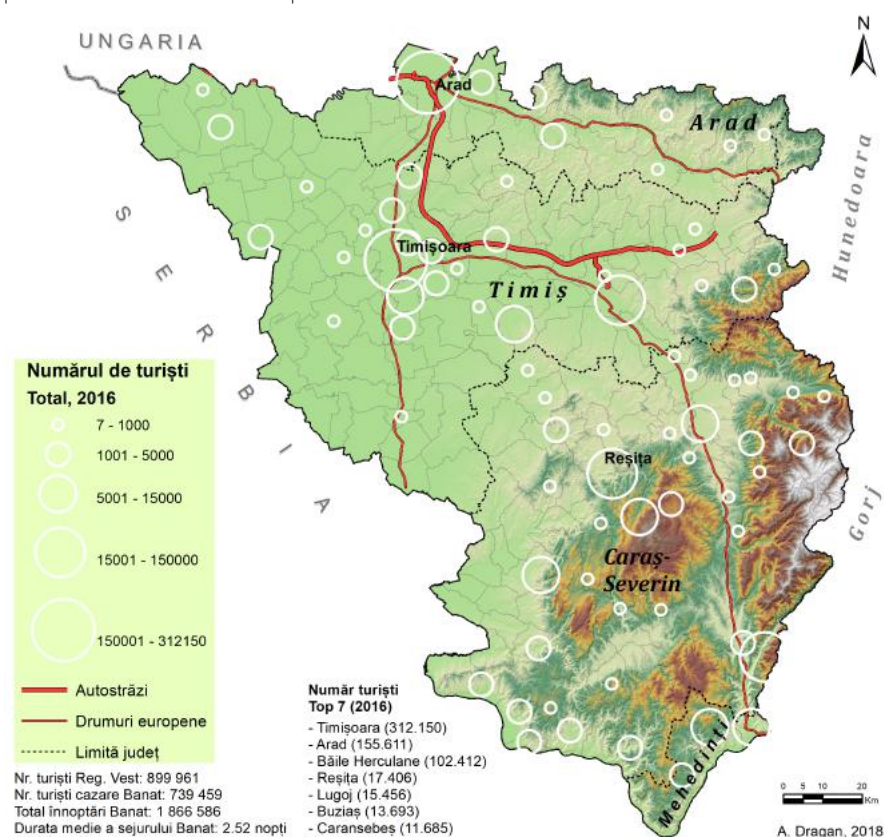

Fig. 12. Numărul de turiști sosiți în Banat (2016)

CONCLUZII ȘI RECOMANDĂRI

În urma analizelor geografice și statistice, desprindem câteva elemente structurale și teritoriale care trebuie luate în seamă atât în cadrul prezentului proiect, cât și pe viitor, la nivelul strategiilor și acțiunilor. Remarca generală este că avem de-a face cu o regiune care funcționează la viteze diferite:

- din punct de vedere demografic, distingem o falie între Banatul de câmpie (mai dens populat, cu rețea de așezări de o talie destul de mare, în general în creștere demografică) și Banatul montan (cu așezări mai dispersate, îmbătrânite și în declin demografic mediu spre accentuat);
- din punct de vedere al migrației și mișcării, Banatul este încă o regiune de imigrație diferențiată. Dacă orașele tind să piardă locuitori, iar în comunele din sudul regiunii hemoragia demografică este evidentă, la polul opus comunele din jurul Timișoarei cunosc un aflux fără precedent de locuitori;
- din perspectivă economică, zona Timișoarei reprezintă punct fierbinte la nivel euroregional și național, însă riscul este ca disponibilitatea forței de muncă să limiteze perspectivele de dezvoltare.

Recomandăm, schematic, următoarele direcții:

- devine tot mai stringentă nevoia unor investiții publice în infrastructura de transport locală și națională, care să conecteze, pe de-o parte, localitățile mici cu polii cei mai apropiați de acestea, și pe de altă parte, regiunea Banat cu centrul țării, cu Bucureștiul și cu Serbia. Doar așa aceste axe vor scoate din izolare zone întregi din Banat, diminuând riscul depopulării și îmbătrânirii demografice;
- investițiile în infrastructura tehnico-edilitară au un dublu rol, respectiv îmbunătățirea condițiilor de viață din zonele concertate și creșterea atractivității pentru investitori;
- în arealele în care disponibilul de forță de muncă este limitat (rata șomajului sub 2%), se conturează tot mai clar nevoia unor acțiuni (atât din partea firmelor, cât și a autorităților) de stimulare a imigrației dinspre alte regiuni ale țării, fapt ce poate asigura competitivitatea economică a Banatului din perspectiva necesarului de forță de muncă;
- la nivelul Timișoarei și comunelor limitrofe este stringentă consolidarea logicii „Pol de creștere”. Aceștia trebuie să îi fie întărite prerogativele și competențele financiare și decizionale în scopul gândirii unor acțiuni coerente, care să ia în calcul un întreg geografic funcțional, depășind limita unităților administrative. Altfel, dezvoltarea haotică a acestui areal efervescent poate duce la disfuncționalități ireversibile.

Alexandru Drăgan
specialist geografie socio-economică

Alexandru Drăgan este specializat în geografie socială, geografie economică și economie socială. A studiat la Paris Sorbona, Angers, Timișoara, Sevilla și Székesfehérvár. Teza sa de doctorat a abordat Regiunea Vest din perspectiva dimensiunii spațiale a societății, la nivel multiscalar. Este interesat de zonele marginalizate și de continentele extraeuropene, rămânând un european convins. După 6 ani în străinătate, s-a întors la catedră, la Universitatea de Vest din Timișoara.

ACTUAL CONTEXTUAL PERSPECTIVES

ABSTRACT

In this chapter we aim to approach Banat from a territorial point of view, considering “movement” as a key element in understanding the region. Whether we are talking about the natural migratory movements of people, economic dynamics, tourists movements, exchange relations or the diffusion of ideas and matter, Banat is an open system, connected to the world in various ways, and therefore analysable from a dynamic perspective, from different points of view:

THE NETWORK OF SETTLEMENTS AS FOUNDATION OF THE SOCIO-ECONOMIC DIMENSIONS

The territorial system of Banat needs to be looked at from a double perspective: of the **natural macrosystem** and of the **socio-economic one**. Banat’s natural “amphitheatre” includes, in the eastern and southern parts, a mountainous area that contains natural resources, as well as species of plants and animals protected by national legislation, while the central and western parts are occupied by hills and plains. This setting has determined, in time, the structure of the socio-economic macrosystem.

The centre of the plain area is occupied by Timișoara-Arad, Banat’s two-poles economic and demographic centre. For a long time the two had comparable economic and demographic dimensions, with Timișoara consolidating its position as a regional centre only in the last half of the century, as a result of the administrative reorganization after the Second World War.

Around Timișoara and Arad gravitate, at relatively equal distances, small towns which have in the past stood out as rural poles, as centres of craftsmanship and exchanges: Jimbolia, Sânnicolau Mare, Gătaia, Deta, Ciacova, Recaș, Lipova. The proximity to Timișoara and Arad, the possibility of commuting and the territory’s infrastructure offer these towns a privileged position at a regional level.

In the southern part, hierarchically inferior to Timișoara and Arad, we find the municipalities of Lugoj and Caransebeș, positioned on an important axis and situated far enough from Timișoara to create their own areas of influence. The towns in this part of the region have benefited from a planned development in close connection with the extraction industry (Anina, Moldova Nouă, Bocșa, Oravița), the development of tourism (Băile Herculane) or transport (Orșova).

In terms of settlement types, in the south and east of Banat we find *dispersed villages* in the mountain area, *scattered villages* in hilly regions and *compact, concentrated villages* in low altitude areas, at the bottom of hills or along valleys and rivers. The centre and west are occupied by numerous villages created during the colonisation period of the 18th century, which offer a vanguardist example of urban planification. The villages have preset plans, linear streets, are well populated and evenly distributed in the territory for reasons of economic efficiency.

In the context of Timișoara - European Capital of Culture 2021, one of the the project's challenges is to consider Banat as a unit, with its centre and its periphery, its developing cities and towns, but also with its many declining towns and remote, isolated areas.

The way towards a functional region (in which settlements form a hierarchical system and the interaction between them is based on polarisation of various ranks, starting with the relations of proximity) must be based on the structuring of an economic space. The relations between producers, workforce, consumption and raw matter can be maximized through investments into infrastructure, especially in isolated areas. Otherwise the contrast between Timișoara's 21st century ambitions and the dirt roads in villages risks upsetting the region's functional and demographic balance.

THE STRUCTURE OF BANAT'S POPULATION

The structure and evolution of a region mirrors its economic and functional situation: a space that offers a wide variety of services favorable to living (from clean air, to economic, educational, cultural functions) will be obviously more attractive for people.

In 2017, 1.347.836 people had their residence in Banat, 62.5% of which were living in urban areas. This places Banat between Romania (with a 54,7% urbanisation rate) and Central Europe (over 70% urbanisation rate in Hungary and Czech Republic).

The density of population in Banat is of 65.7 inhabitants/km², 20 units below the national average. This reveals Banat as a space structured around a bipolar centre Timișoara-Arad and an extended periphery, with shrinking post-industrial towns, where communication axes no longer have a determined role.

Analysing the percentage of young people (under 14 years old) in the population, we discover that the highest number of young people is not correlated with urbanisation or any other indicators of wealth and development, but with the ethnicity or confession of local inhabitants, or the recent phenomenon of *rurbanisation*.

On the other hand, the percentage of people over 65 reveals the existence of three areas: an *effervescent Banat* around Timișoara and Arad, with under 15% elderly people, benefiting from an influx of young people from other less developed areas; an *intermediary Banat* along major axes and main communication routes, such as E70, A1, E673; and an *aged Banat*, mostly in the remote, mountainous, rural areas where there are three to five times more old people than around Timișoara. However, these last areas are the ones with the highest touristic and ecological potential, being the main “refuge spots” for big city dwellers. One solution could be the organisation of events tailored to specific places, in order to valorise them.

THE EVOLUTION OF THE NUMBER OF INHABITANTS

Comparing the numbers from 2011 and 2017, we notice that the population has been relatively stable, reducing with 0.05 per year. However, out of the 202 territorial administrative units studied, 129 show a decrease in population. Basically, apart from the suburban rings around Timișoara, all the other settlements are losing inhabitants. And if in the west and centre of Banat the decrease is gradual from the centre to the periphery, in the south and east, the decrease is uniform and significant, of over 7%. The absence of competitive poles in this area and the rough terrain cause the villages and towns to be little resilient. Isolated and poorly equipped, these places have very little chances of attracting investors. When dealing with reduction of population of such an extent, rehabilitation through culture is probably insufficient and public investment is urgently needed.

At the same time, the rapid increase of population in the communes around Timișoara will put a strain on their infrastructure and, paired with the lack of public policy and lack of public action, may lead to chaotic, difficult to manage settlements, and a decrease in life quality.

THE MOVEMENTS OF POPULATION IN BANAT

The numbers show that all of Banat’s towns and cities are losing population, with the situation deteriorating as we move towards the periphery, to remote communes.

In the case of small towns, the lack of opportunities seems to be the main cause of migration, sometimes to Timișoara or other regional metropolises, other times abroad. In the case of Timișoara and Arad, the loss of population is related to the quality of life and the search for better life standards: more space, fresher air, less noise etc. We are dealing, thus, with cities overflowing into their peripheries.

In this context, the most prolific territorial administrative units have been the suburban communes of Dumbrăvița and Giroc, which in 2016 have seen over 100 newcomers for every 1.000 inhabitants, which means over 1.000 newcomers per commune. Together with Timișoara, these communes should benefit from an integrated approach and the whole area treated as one living space.

WORKFORCE DYNAMIC, POPULATION OCCUPATIONS AND ENTREPRENEURIAL DENSITY

A territory of migrations by excellence, Banat has benefited for centuries from an infusion of workforce from other regions. Most times, the new population is of a young age, as the main types of migration are for studies and economic reasons. This means that Banat has a high percentage of active population, mostly around big urban centres, where the percentage is over 70%.

However, the areas that are in decline in the south of Banat (Reșița-Anina-Oravița, the Danube valley, Bistra valley) also have a high percentage of active population. At the same time, these are areas with high unemployment rates, due to lack of investments and the absence of workplaces.

Banat has an overall low unemployment rate. A first consequence of this could be an increase in the population's salaries (when the workforce demand is higher than the supply), but in the long term, this can limit the growth potential of new investments. A solution would be to attract workforce from other regions, a model that has become traditional for Banat.

Lastly, economic prosperity is also reflected in entrepreneurial density. This indicator shows that the areas of entrepreneurship in Banat overlap with areas with a good demographic vitality (natural or migratory), good infrastructure and good connections. The centre of entrepreneurship is Timișoara, with over 30 businesses for every 1000 inhabitants, three to five times more than the average at the periphery.

ESTATES MARKET

The income and buying power of a region is an expression of its economic dynamism. Among these, the volume and rhythm of constructions reflects a territory's capacity to evolve and restructure itself.

In this sense, Banat has seen an important increase in new residences, but their polarisation is considerable. In 2016, Dumbrăvița, Moșnița Nouă and Giroc, the suburban communes around Timișoara, emitted over a third of all the constructions authorisations in Banat.

At the same time, the “desertification” of the constructions field in the rest of the region should raise questions about the concentration and dispersion of resources, economic activities and living spaces.

TOURISTIC ACTIVITY

With a duration of the average stay in Banat of 2,52 nights, the region is above the national average. But tourism is, in fact, restricted to a small number of settlements: Băile Herculane, Brebu Nou, Văliug. Only there the ration between accommodation beds and the number of inhabitants is higher than 0.7. Basically, in none of settlements/resorts the number of beds is higher than the number of inhabitants.

There are, however, a few areas with touristic potential and a growing number of accommodation units: Timișoara with its surrounding areas, Muntele Mic and the Danube valley.

Overall, Banat has 21.211 accommodation beds for a population of over 1.3 million inhabitants, way under the potential of the area, and in the context in which a considerable number of tourists is being projected for 2021, when Timișoara will be a European Capital of Culture.

Out of the 739.459 persons who arrived in Banat in 2016, 312.150 of them arrived in Timișoara, which confirms the city as a touristic and business pole. The rest of the settlements in the plain areas (apart from Timișoara's suburban area) only recorded sporadic touristic activity, as most tourists were attracted by the communes and towns in the mountainous Banat.

In the context of Timișoara - European Capital of Culture, several urgent interventions are required:

- increasing Timișoara's accommodation capacity;
- developing touristic projects in the areas outside Timișoara (not more than an hour away drive) which would offer alternative accommodation to tourists and increase the duration of their stay;
- developing strategies and actions that would integrate several touristic areas and create touristic routes;
- promoting Banat on the international scene, to raise the visibility of the various touristic activities that happen here;
- creating events that would valorise the human and natural potential of Banat's countryside, and offer the villages a starting point for developing through culture.

After carrying out the geographical and statistical analyses, we conclude that there are a couple of structural and territorial structural elements that should be taken into account in this project and in the future, for strategies and actions. The general remark is that we are dealing with an area that has different *speeds*:

- from a demographic point of view, there is a rift between the plane areas (more densely populated, with larger settlements, and generally on the rise demographically) and the mountainous areas (with dispersed settlements, aged population, and in high or medium demographic decline);
- from the point of view of movement and migration, Banat is a region of differentiated migration. If towns are losing people, and the hemorrhage of population in the communes in the south is evident, at the other pole, the communes around Timișoara are receiving inhabitants at an unprecedented rate;
- from an economic perspective, the area around Timișoara is a national and Euroregional hotspot, but the scarcity of workforce risk reducing its development perspectives.

We therefore make the following recommendations:

- the need for public investments in local and national transport infrastructure is becoming stringent; these should connect small settlements to their closest pole and, on a different scale, the region of Banat to the centre of the country, to Bucharest and Serbia. These axes would remove from isolation whole areas of Banat, diminishing the risk of depopulation and demographic aging;
- investments in technical and utilities infrastructure would improve life quality in those areas and increase their attractiveness for investors;
- in areas where workforce is limited (unemployment rate under 2%), the need is starting to become clear for actions (from the part of authorities and businesses) to stimulate the migration from other parts of the country, in order to ensure Banat's economic competitiveness in the long term;
- Timișoara and the surrounding communes need to consolidate their logic as a "Growth Pole". Timișoara needs to have its prerogatives and financial and decisional competences confirmed and strengthened in order to be able to design coherent plans for the whole functional and geographic area, beyond administrative borders.

Otherwise, the chaotic development of this area could lead to irreversible dysfunctionalities.

03

CAZURI DE CĂMINE ÎN MIȘCARE IDENTIFICATE

de Nicoleta Mușat

— *Și așa tare l-ați iubit că ați fugit de-acasă?*

— *Ei... am zis că plec. Mi-am dat cuvântul.*

— *And you loved him so much that you ran away from home?*

— *Well... I told him I would do so. I gave him my word.*

MIGRÁNT, -Ă *s.m. și f.* Persoană care migrează.¹⁹

MIGRÁ, *migrez*, vb. I. Intrans. **1.** (Despre populații) A se deplasa în masă dintr-o regiune în alta, dintr-o țară în alta. ♦ (Despre animale, mai ales despre păsări și pești) A se muta în masă din unele ținuturi în altele, în anumite epoci ale anului, în vederea reproducerii, în căutarea unor condiții mai bune de trai etc. **2.** P. anal. (Despre particule) A se deplasa într-o anumită direcție, sub acțiunea unei diferențe de concentrație sau a altor factori.²⁰

„Dintr-odată se simțea atât de mică aici, atât de firavă și vulnerabilă în singurătatea ei de străină aflată într-o țară ciudată. [...] / Mă rog, e o poveste lungă. Nu vreau să vă răpesc timpul cu detaliile. Când tatăl ei a murit, bunica mea, Shushan, avea trei ani. Erau patru frați, iar ea era cea mai mică și singura fată. Familia fusese lăsată fără patriarhul ei. Mama bunicii mele era acum văduvă. Fiindcă îi era greu să rămână în Istanbul împreună cu copiii, a căutat refugiu în casa tatălui ei care se afla în Sivas. Însă, de îndată ce au ajuns acolo, au început deportările. Întregii familii i s-a ordonat să-și părăsească bunurile și casa și să mășăluiască alături de mii de alți deportați spre o destinație necunoscută. / Armanoush și-a cercetat cu atenție publicul și a hotărât să încheie povestea. Au mășăluit mult timp. Mama bunicii mele a murit pe drum și în scurt timp a murit și cel mai mare dintre frați. Neavând părinți care să aibă grijă de ei, copiii mai mici s-au pierdut unul pe altul în mijlocul haosului și confuziei. Însă după ce au fost despărțiți câteva luni bune, frații s-au regăsit ca prin minune în Liban cu ajutorul unui misionar catolic. Singura care lipsea dintre frații care rămăseseră încă în viață era bunica mea, Shushan. Nimeni nu auzise nimic despre soarta copilei. Nimeni nu știa că fusese adusă iarăși în Istanbul și dată în grija unui orfelinat. [...] În cele din urmă, străunchiul Vervant a găsit-o și a luat-o cu el în America să se alăture celorlalte rude. [...] Nu înțeleg, spuse mătușa Feride, fiind prima care își exprima

¹⁹ <https://dexonline.ro/definitie/migrant>, accesat la 1.02.2018;

²⁰ Idem; ibidem;

nelămuririle. Ce li s-a întâmplat? Au murit fiindcă *s-au plimbat*? Nu li se dădea apă și de mâncare și nu erau lăsați să se odihnească. Erau forțați să parcurgă pe jos distanțe lungi. Femeile, unele gravide, copiii, bătrânii, bolnavii și cei lipsiți de putere. Vocea lui Armanoush coborî. Mulți au murit de foame. Alții au fost executați.”²¹

Traumatizante sau nu, colective sau individuale, forțate sau benevole, temporare sau permanente, diferitele tipuri de migrație reprezintă *mișcările în spațiu* ale oamenilor. Când vorbim despre migrație, vorbim despre relația omului cu *spațiul*, despre relația cu propria *identitate* (renunțarea sau, dimpotrivă, reafirmarea ei), despre procese de *aculturație*, despre cucerirea unei noi culturi sau abandonul în fața acesteia, despre stereotipii și înfruntarea acestora.

Prezentul studiu urmărește procesul de migrație secundară în Banatul rural actual, un tip de *micro-migrație*, de mișcare inter-regională și chiar inter-comunală, focalizând asupra povestirilor de viață ale subiecților intervievați în diferite localități în perioada decembrie 2017 – ianuarie 2018, respectiv iulie – august 2018.

Criza migrantilor din primăvara anului 2015 a deschis discuții despre relațiile Occident-Orient, dar a dus și la reactivarea spiritelor naționaliste și a declanșat întrebări legate de identitatea națională, de acceptarea alterității, respectiv de limitele acestei acceptări.²² Violența statului asupra individului (în sensul utilizat de Ernest Gellner²³) a primit legitimitate și continuă, în unele state ale Europei să se legitimeze, ceea ce se întâmplă – chiar dacă deocamdată la nivel de discurs - și în afara spațiului european.

²¹ Elif Shafak, *Bastarda Istanbulului*, Polirom, Iași, 2007, pp. 172 – 175 *passim*;

²² Since the beginning of 2015, an unprecedented number of people from Middle Eastern and African countries—many of them fleeing war, persecution, and unrelenting poverty—have been crossing borders into and within Europe, traversing the Mediterranean, the Balkans, and the English Channel. This “refugee crisis”—and we use scare quotes deliberately—has turned immigration, asylum, border control, and state sovereignty into interconnected problems, making migration not only a political event but also a media spectacle. In so doing, it has brought certain issues to the fore, from refugee quotas and the moral imperatives that ostensibly ground European humanism to the impossibility of European unity (witness the Brexit referendum), even as it has simultaneously rendered others invisible, including older patterns of migration, border control, and state violence. – disponibil la <https://culanth.org/fieldsights/900-introduction-refugees-and-the-crisis-of-europe>, accesat la data de 01.02.2018, ora 21:58;

²³ Ernest Gellner, *Nation and Nationalism*, Basil Blackwell, Oxford, 1990;

Deși fenomen absolut firesc pentru culturile moderne (cele tradiționale fiind mai degrabă fixate în spațiul în care s-au creat²⁴) migrația dezvoltă sau scoate la iveală spaime care, aparent, își pierduseră din intensitate, frica de *străin* fiind una dintre ele.²⁵

Spațiul rural tradițional românesc este bine hotărnicit (în sensul de limitat/delimitat), fiind structurat binar. În opinia lui Andrei Oișteanu vorbim despre „spațiul dinlăuntrul hotarelor satului (*intra muros*) și, respectiv, cel din afara hotarelor (*extra muros*). Spațiul *intra muros* este centrat și mărginit (hotărât), cultivat și cultural, locuit și ordonat, într-un cuvânt este un spațiu *cosmizat* (în sensul pitagoreic al conceptului *Kosmos* – univers bine rânduit).

Pentru mentalitatea tradițională, ca și *Haosul* față de *Cosmos*, spațiul *extra muros* se definește prin negarea atributelor spațiului antinomic: el este ne-centrat și ne-mărginit (ne-hotărât), ne-cultivat (*locus in-cultus*) și necultural (natural), ne-locuit și ne-ordonat, într-un cuvânt este un spațiu *ne-cosmizat*, *haotic*. «Ceea ce caracterizează societățile tradiționale – scria Mircea Eliade – este opoziția subînțeleasă dintre teritoriul pe care îl locuiesc și spațiul necunoscut și nedeterminat care îl înconjoară: primul este Lumea (mai precis *lumea noastră*), Cosmosul; restul nu mai e un cosmos, ci un fel de altă lume, un spațiu străin, haotic, populat de larve, de demoni, de *străini*.»²⁶

Spațiul satului îi include pe băștinași, pe cei care sunt ai locului, care se reclamă prin naștere dintr-un anumit areal. Cei din afară, străinii, sunt *vinituri*, sau, cum am spune astăzi – *migranți*. Străini prin excelență, ei importă odată cu propria prezență și practicile culturale specifice spațiului căruia i-au aparținut (vezi pentru acest aspect teoria lui L. Frobenius).

Societățile tradiționale sunt prin structura lor statice („iar noi locului ne ținem”, vorba poetului), în vreme ce societățile moderne sunt, prin definiție, schimbătoare. Societățile tradiționale sunt societăți reci²⁷, cum ar spune Claude Lévi-Strauss, sunt concepute să dureze, sunt neschimbătoare, în vreme ce societățile moderne, în continuă schimbare și mișcare, sunt societăți *calde*. Migrația, ca fenomen al mișcărilor de populații sau de

²⁴ În *Introducere* la volumul *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, Humanitas, București, 2005, pp. 17 - 18, Ernest Bernea scrie, discutând cunoscuta teorie blagiană inspirată de Leo Frobenius și Oswald Spengler: „În ceea ce ne privește, cadrul general al problemei, așa cum apare la autorii germani citați mai sus, nu îl socotim întemeiat decât parțial, spațiul fiind unul dintre multiplele date condiționate ale unei civilizații, culturi sau stiluri. [...] Spațiul este supus unui regim cu dublu sens pozitiv și emoțional, după cum experiența imediată a mediului sau nevoia de explicație poate influența. Spațiul în satul românesc poate fi o intuiție, o reprezentare și uneori chiar o concepție. Trăit interior, el poate deveni calitativ; reprezentat sau conceput, el devine un fenomen concret pozitiv, deși nu complet eliberat de elemente emoționale. Spațiul, așa cum ni-l prezintă satul românesc tradițional, este, desigur, în primul rând o problemă *practică* (subl. mea, N. M.) impusă de mediul înconjurător, și a cărei ignorare i-ar pune omului în pericol însăși existența fizică. Până la această limită însă, spațiul, pe plan sufletesc și mintal, are o seamă de reacțiuni necesare comportării și orientării omului.”

²⁵ Vezi Rene Girard, *Țapul ispășitor*, Nemira, București, 2000. Autorul explică mecanismele prin care diferitele grupuri etnice sau indivizi devin acari Păun, urmând un model trifazic: existența unei crize nediferențiate, crima, selecția victimiară (victimele sunt, de regulă, minoritățile sau grupurile marginale). De multe ori, migranții sunt grupuri marginale. „Minoritățile entice și religioase tind să polarizeze împotriva-le majoritățile. Operează aici un criteriu de selecție victimiară specific, desigur, fiecărei societăți în parte, dar transcultural ca principiu. Nu există societăți care să nu-și supună minoritățile, toate grupurile prost integrate sau pur și simplu distinct, anumitor forme de discriminare, dacă nu de persecuție. În India sunt persecutați mai cu seamă musulmanii, iar în Pakistan – hindușii. Selecția victimiară prezintă așadar caracteristici universale și ele constituie cel de-al treilea stereotip.” la p. 26;

²⁶ Andrei Oișteanu, *Ordine și Haos. Mit și magie în cultura tradițională românească*, Polirom, Iași, 2004, pp. 433 – 434;

²⁷ Vezi Claude Lévi-Strauss, *Antropologia și problemele lumii moderne*, Polirom, Iași, 2011, pp. 116 – 128, *passim*;

indivizi, asigură persistența acestei *călduri* și impulsionează, prin infuzia de *culturi* diferite, modificări, asigurând continuarea procesului de modernizare. „Societățile *noastre* (moderne, expl.meă, N. M.) funcționează pe baza unei diferențe de potențial: ierarhia socială, care, de-a lungul istoriei a luat numele de sclavie, șerbie, împărțire de clase etc. Asemenea societăți creează și întrețin în sânul lor dezechilibre pe care le utilizează pentru a produce mai multă ordine – civilizația industrială – dar, pe planul relațiilor dintre persoane, și mai multă entropie.”²⁸ Astăzi nu mai putem vorbi de societăți exclusiv tradiționale, ele ajung să se modeleze după o matrice urbană și să devină din societăți an-entropice unele care produc căldură, deci schimbare, unul dintre factori fiind, desigur circulația grupurilor de indivizi sau a indivizilor înșiși.

„*Migration accelerates culture change* as it transforms the communities of origin through the exodus (or infusion – completarea mea, N. M.) of the younger members of the community, and, more important, through the flux of information and customs of the outside world brought back by the returning migrants during the early phases of migration transition.”²⁹ În acest sens, migrația oferă *transformare, inovare, acces la informație, răspândire a acesteia, intensifică procesele de socializare și schimburile interculturale*. Totodată, migranții sunt persoane care au acces sau caută acces la informație, sunt în acord cu vremurile pe care le trăiesc, utilizează maximal resursele (puține, de multe ori) de care dispun, sunt adaptabili sau dispuși să se adapteze, în aceeași măsură în care pot fi reticenți la schimbare. *Educația*, orice formă de instrucție ori de cunoaștere, oricât de precară, este cea care le asigură accesul la alt spațiu cultural.³⁰ „Migrația, fertilitatea și rata mortalității sunt elementele de bază ale schimbărilor la nivelul populației.”³¹ Fenomene biologice și culturale, precum cel al *migrației* asigură transfer și mișcare socială. Un studiu realizat de Universitatea din Leeds în 1997, care urmărea fenomenul migrației și al relației rural-urban în România în perioada 1984 – 1994, atestă o mișcare masivă dinspre sat spre oraș, pe fondul *sistematizării satelor și al procesului de industrializare* din epoca ceaușistă³², proces care odată început, s-a continuat și continuă, îndeosebi spre marile orașe, sau orașe care, în anii '90 dispuneau de industrie. Timișoara, Brașov, Sibiu sau București sunt, desigur printre primele centre ale migrației de tip intern.

²⁸ Idem, p. 119;

²⁹ Ronald Skeldon, *The Evolution of Migration Patterns during Urbanization in Peru* în *Geographical Review*, Vol. 67, No. 4 (Oct., 1977), pp. 394-411, p. 410, disponibil la <http://www.jstor.org/stable/213624>, accesat la 26-01-2018, ora 08:40;

³⁰ Idem;

³¹ Idem;

³² Marek Kupiszewski, Diana Berinde, Virginia Teodorescu, et al. (2 more authors), *Internal Migration and Regional Population Dynamics in Europe: Romanian Case Study*, disponibil la <http://eprints.whiterose.ac.uk/5042/>, accesat la 26.01.2018, ora 8:50;

POVEȘTI DIN BANAT. TIPURI DE MIGRAȚIE IDENTIFICATE.

În perioada decembrie 2017 – ianuarie 2018, după cercetarea *prospectivă* de teren din diferite areale ale Banatului identific, în primul rând, faptul că vorbim de migrații/mișcări în spațiu ale *indivizilor* sau, cel mult, ale *indivizilor cu familiile lor*. Nu discutăm despre procese masiv migratorii, de dimensiunea celui început în 2015, care să fi schimbat substanțial caracterul Banatului, deși infuziile culturale mici și constante desigur că au transformat regiunea sau au asigurat forma multiculturală existentă, dar nu mai vorbim azi de multiculturalism etnic, ci de unul regional. Motivele care stau la baza migrației sunt dintre cele mai diverse, asemeni grupurilor de vârstă sau statutului social ori al genului și studiilor persoanelor intervievate. Pentru că prezentul studiu este unul de factură calitativă, nu ofer date statistice, ci fac un inventar la o primă mână a motivelor care au stat la baza mișcărilor în spațiu, deci a tipurilor de migrație:

- Dinspre țări occidentale spre ruralul românesc (ca o formă de migrație escapistă)
- Dinspre urban spre rural (tot o formă de migrație escapistă)
- Dinspre urban spre rural (ca tip de economisire a resurselor financiare)
- Dinspre o regiune a țării (mediul rural) spre Banat (mediul rural) văzut ca un spațiu ofertant economic
- Dinspre rural spre rural (între sate/comune apropiate) prin căsătorie, de regulă.

CAZUL A. MIGRAȚIA DINSPRE ȚĂRI OCCIDENTALE SPRE RURALUL ROMÂNESC (CA O FORMĂ DE MIGRAȚIE ESCAPISTĂ)

Pe Jos l-am cunoscut în Stanciova, în timp ce făceam un interviu cu liderul comunității sârbilor din localitate.³³ Fiica lui a intrat în grabă în partea din spate a magazinului în care făceam înregistrarea pentru a anunța că trece „englezul” cu caprele. În momentul acela bibliografia citită cu ani în urmă s-a activat și mi-am amintit cum, în anii '40, pe când făcea cercetare la tribul Nuer, respectiv la Azande, E.E. Evans-Pritchard și-a cumpărat o turmă de capre pentru a fi acceptat de comunitatea reticentă la cercetătorul alb, reprezentantul colonizatorului în imaginarul acestora.

Astfel că Jos a devenit, fără să știe, un Evans-Pritchard care încerca să se adapteze în Stanciova, iar faptul că nu doar își cumpărase două capre pentru a-și asigura un minimum de hrană și de companie (umbla cu ele ca și cum ar fost animale de companie, *pets*), ci, probabil, inconștient, pentru a fi acceptat de comunitate, m-a făcut să alerg mai bine de jumătate de kilometru după el și să strig în toate limbile de care dispuneam și pe care credeam că le poate înțelege, până când în cele din urmă s-a oprit și i-am explicat că vreau să-l intervievez pentru o cercetare pe care o făceam în sat.

M-a primit pe mine și pe colega mea, Iulia, fără prea multe întrebări inițiale, dar punând condiția să nu fie înregistrat, astfel încât interviul a decurs după cele mai clasice metode, și anume luând notițe de teren. Jos, inginer mecanic în vârstă de 27 de ani, a ajuns în Stanciova urmându-și sora, care făcea un stagiu într-unul dintre spitalele din Timișoara. Cazat la unul dintre hostelurile din oraș a aflat că la Stanciova se poate face voluntariat în schimbul cazării și mâncării. A voluntariat vreme de șase luni pentru T.B, pentru ca, în cele din urmă, să-și achiziționeze o casă tradițională (pentru care a plătit un suprapreț) pe care o restaurează după metode tradiționale.

Pentru Jos, ruralul românesc a fost oportunitatea de a regăsi și de a scăpa de diferite dependențe pe care le avea, utilizându-l deopotrivă ca spațiu pe care îl locuiește, dar și în care se distanțează de lumea și valorile occidentale. În occident s-a simțit întotdeauna supravegheat, în vreme ce într-un sat aflat la distanță de aproape 40 de kilometri de Timișoara are iluzia libertății și a unei vieți care nu e supravegheată de nimeni. Stanciova reprezintă și nu reprezintă un *acasă* pentru el, intenția fiind să revină în Belgia când îi va fi ajuns. *You don't always move all the time* – declară, deși vreme de câțiva ani a fost semi-nomad. Relația cu cei din sat se rezumă la următoarea frază: „I don't really invite them, they don't really invite me”, ceea ce stabilește că relațiile create nu sunt *reale*, ci mai degrabă formale.

³³ Stanciova a fost un sat exclusiv sârbesc, care actualmente are o structură eterogenă, având o populație formată din sârbi, români migrați dinspre urban spre rural (din varii motive – de la tineri care visează la satul-idee blagian, până la pensionari care se mută în casele părințești pe care le-au părăsit cu decenii în urmă pentru a lucra în diferite fabrici în Timișoara, iar acum, la pensie, pentru a economisi și a subzista, revin în satul natal) sau din alte regiuni ale țării: Ardeal, Maramureș.

Faptul că i se spune *englezul*, deși e *belgian*, atestă interesul sau lipsa lui, poate o prea puțină dorință de cunoaștere – dar se prea poate ca bariera care îl desparte pe Jos de o comunitate care, totuși, îi urmărește mișcările și plimbările prin sat – să fie mai degrabă lingvistică. Odată trecută, schimbul cultural s-ar putea produce. Pe de altă parte, faptul că cineva observă când trece „englezul” susține clar ideea că și într-un sat aflat la capătul lumii, așa cum își imagina el, este, în fapt supravegheat, iar mișcările îi sunt cunoscute. Dar acest tip de supraveghere, care ține de un sistem de relații sociale tradiționale, de trama locală și de un tip de țesut interrelațional normează mișcările în comunitate și asigură faptul că străinul este parțial acceptat, câtă vreme este observat.

CAZUL B. DINSPRE URBAN SPRE RURAL (TOT O FORMĂ DE MIGRAȚIE ESCAPISTĂ)

Despre T.B. auzisem de multă vreme în cercurile intelectual-boeme ale Timișoarei, ca fiind una dintre persoanele nu doar extrem de competente în scrierea și implementarea de proiecte, ci ca una dintre inițiatoarele ONG-ului Ecotopia. Să renunți la urbanitatea Timișoarei, văzută ca *ombelico del mondo* în Banat pentru o retragere într-un spațiu mai liniștit, care să-ți permită nu doar regăsire, ci și libertatea de a trăi într-o manieră tradițională și ecologică, valori pe care T.B. și le-a însușit în transcălătoriile ei europene³⁴. Fină observatoare a comunității în care i se spune „doamna de la Asociație”, denuminație deopotrivă vagă, cât și extrem de respectuoasă, dar care trasează limite, T.B. descrie comunitatea din Stanciova, făcând taxonomii care, cred, o ajută pe ea însăși să înțeleagă fenomenele și migrațiile din localitate, stabilind ierarhii, respectiv grupe ale migratorilor (fie ei veniți din alte regiuni ale țării, de regulă din Ardeal, fie din alte țări – cum este cazul lui Jos, fie, asemeni ei, în căutarea valorilor satului-idee):

„Stanciova este un sat de sârbi. Bănuiesc că mai sunt peste 50% sârbi în sat. Comunitatea sârbă este extrem de strânsă și extinsă în sensul că sunt mutați la Timșoara și locuiesc până și în aceleași blocuri în zona Soarelui și copiii merg la dansuri și se căsătoresc între ei. Deci, au reușit performanța ca și la a treia generație de oameni plecați din sat, ei să se căsătorească între ei sau măcar cu sârbi. Poveștile sârbești sunt în mare despre plecarea și revenirea lor. Sunt aceia care au plecat în tinerețe sau părinții lor au plecat, au fost prin multe locuri și acum mi se pare că e un trend în care oameni spre 50 de ani se reîntorc în sat și vin cu experiențele pe care le-au avut, intră în niște conflicte interesante cu cei care au rămas. O mică anecdotă: Un nene la vreo 50 de ani și-a făcut plantație de mure și el spunea că atunci când venea în copilărie la porumb ura să sape și și-a jurat că dacă se întoarce la Stanciova el nu va mai da cu sapa. Acum plantația lui, după 3-4 ani, arată foarte bine. Și un bătrân din sat i-a zis: „dacă ar vedea bunică-tu s-ar întoarce în mormânt să te bată, cum să umpli tu câmpul cu spini?”. Mai sunt „filierile de vinituri” din sat. Sunt trei populații: ciobanii din zona Sibiului care sunt stabiliți aici și care sunt foarte legați de Mărginime. A fost o nuntă între un clan Sârbesc și unul Mărginean Sibian și a fost o nebulie în sat. Coloane de mașini super scumpe cu numere de Sibiu să arate fiecare cât e de bogat. Clanurile astea sunt foarte interesante. Sunt tot felul de legende legate de ele. Au fost morți violente între clanuri. Legat de fluxul de migrație din Mărginime. Practic, ei au făcut transhumanța acum 80 de ani, s-au întrerupt traseele și ei s-au stabilit în județul Timiș. E un fenomen cunoscut la nivel național și sunt clare satele din Mărginime cu satele din Timiș. Ei nu sunt atât de mulți, dar felul cum s-au integrat sau nu în sat spune multe. Felul haiducesc de a lua pământurile nefolosite i-a făcut pe ciobani să nu fie iubiți în sat. Maramureșenii au venit, în general, la lucru la crame. Sunt oameni harnici cu tot felul de skilluri. Este în sat o poartă maramureșeană cu sculptură impresionantă. Oameni pricepuți. Erau foarte săraci, unii munceau cu ziua. Fetele din familiile respective s-au dovedit a fi nevestele ideale pentru ciobanii muncitori care aveau nevoie de cineva care să facă brânza și să aibă grijă de oi. Mai țin legătura cu locurile natale, dar nu la fel de mult ca cei din Mărginime. Moldovenii au venit tot la lucru, dar ei au venit mai disipați, nu în gașcă. Familii care și-au luat lumea în cap. Au venit prin anii '80. E interesant cum și-au stabilit ei vetrele în sat. Înainte se tot mutau dintr-o casă în alta, dar acum de când s-au

34 “După licență am avut o călătorie inițiativă. O lună la comunitatea ecologică din Europa. Eu foarte bine conectată și căutătoare de resurse, mă atașez foarte ușor la rețele. Aveam experiența post Amsterdam.”, inf. ter. T.B., interviu în Stanciova, decembrie, 2017; transcriere Ana Ursu;

scumpit casele, au o problemă mare de locuire. Mai e valul hipsteresc de migrație. Aici mă regăsesc și eu. Noi am apărut prin anul 2000. Primii dintre noi, am fost o gașcă de vreo 10 oameni. Din ăștia, ne-am stabilit în sat două familii din gașca inițială, după aia am atras alte găști, astfel încât în momentul ăsta situația stă în felul următor. O familie care a locuit până când copilul lor a crescut și a trebuit să se mute la Timișoara, dar acum fac naveta. Lângă ei sunt doi oameni care și-au lăsat joburile din programare și design și s-au mutat aici, după care, după un timp, s-au mutat brusc înapoi. Dar ea încă mai vine pe aici. Mai e un cuplu, el e flamand din Belgia. Satul se împarte în Centru, care e gol, Stanciova de sus, Matrița și Cogenova.”

Anii '80, '90, respectiv 2000 marchează limite temporale, legând migrația de coordonatele *spațiu-timp*. Veniți în diferite valuri, migranții infuzează localitatea de practici precum *ciobănitul* (nu neapărat specific satului fost sârbesc, care actualmente reprezintă un areal eterogen, în care schimbul de practici și profesii poate fi evaluat drept avantaj). Migranții importă *know-how*, care ține fie de practici tradiționale, precum este cea menționată anterior, fie de comportamente nu atât de comune satului tradițional: o relație ecologică cu mediul înconjurător, tipică postumanismului, preocupat nu doar de situarea omului pe coordonatele spațiu-timp, dar și de grija și responsabilizarea față de ceea ce ține de natural. O aplecare a culturalului spre natural, în alte cuvinte.

Aparent aleatoriu, transferul dinspre urban spre rural, la finele anilor '90 se regăsește explicat astfel:

N: Cum a apărut momentul Stanciova?

T: Momentul Stanciova a apărut în cadrul organizației studentești Prietenii Naturii care era hiperactivă, o chestie hipsterească de anii '90 final spre 2000. Practic pe ce puneam mâna câștigam (se referă la proiecte). Cred că e ceva instinctiv la mine. În afară de o bursă la Londra – care era ceva pentru mine – nu am ratat nicio competiție din care m-am băgat vreodată.

N: Cum ai ajuns la Stanciova?

T: Am zis: bun, am încercat Germania și nu m-am simțit bine. În România sunt bine adaptată și cunosc sistemul. În Timișoara opțiunile erau fie ne întoarcem (eu și soțul meu, Thomas) la mama și la tata, sau rămânem în Timișoara, ne punem armura de competiție și mergem la interviuri la multinaționale. Cum nu ne-au plăcut opțiunile, am zis că mai bine ne uităm în jurul Timișoarei și găsim ceva unde nu trebuie să facem credit la bancă. Casa asta a fost cumpărată cu 4.000 de mărci din banii economisiți de asociație și a fost luată pe asociație. Iar gospodăria cu două case luate personal au costat 3.000 de euro. Îi drept că am băgat bani în neștire ca s-o facem locuibilă, dar a fost mult mai bine decât dacă ne făceam rată la bancă.

Stanciova nu e doar o localitate, mutarea la Stanciova nu e doar o mișcare în spațiu, ci un *statement* pe care T.B. și soțul ei și-l asumă: refuzul valorilor majorității. Într-o lume cufundată în credite bancare, care se regăsește în gratificarea imediată și satisfacerea instantanee a dorințelor, T.B. propune un stil de viață alternativ, în care valorile nu sunt comodificate, în care *schimbarea* în comunitatea în care alegi să locuiești surclasează un bine individual. Idealistă sau iluzorie, perspectiva este diferită. În calitate de cercetător nu pot asuma clar perspectiva comunității asupra intervenției lui T. și a stilului alternativ de viață pe care aceasta și-l impune, respectiv a manierei în care își asumă un rol în comunitate, fără a aștepta să i se ofere unul. Schimbarea identitară este strategică și reprezintă o alegere. Joc rolul pe care doresc eu să îl joc, nu pe cel pe care mi-l oferă comod ceilalți. Fără a solicita acordul și verificarea din partea celorlalți, T. nu își negociază identitatea, ci o asumă și o impune.

CAZUL C. DINSPRE URBAN SPRE RURAL (CA TIP DE ECONOMISIRE A RESURSELOR FINANCIARE)

Sau despre întoarcerile acasă

Localitate inițial exclusiv sârbească, Stanciova a devenit, după cum scriam *supra*, o localitate deschisă sau forțată să se deschidă spre alte valori și culturi decât cele locale. Procesul nu este unul recent, ci început în anii '60 – '70, în momentul în care multă lume din sat s-a angajat la diferite fabrici din Timișoara:

N: Ați plecat vreodată din sat?

D1: Da. Am lucrat 38 de ani la Timișoara.

N: Unde?

D1: La Filty, la pantofi. Am ieșit în pensie și-am venit înapoi. Dar am locuit la Timișoara. La bloc. Pe Lorena, în Badea Cârțan. Fabrica nu mai este. S-o mutat în altă parte. N-a mai rămas.

N: Cum de v-ați întors? Mai aveți apartament?

D1: Da. Păi tata, Dumnezeu să-l ierte, o fost bătrân, s-o-mbolnăvit și-o trebuit să venim să-l îngrijim. Era singur. Mama o murit. Mai am o soră la Timișoara. Ce să facem... asta-i viața. Nu pot să vând casa părintească. Soțu-i de la Lovrin. Așa ne-am găsit. La un botez. Așa-i soarta. Am locuit la Timișoara. El o lucrat la Timișoara la UMT, la Dinamo. Acum suntem la pensie și suntem amândoi aici. Foarte frumos.

N: Cum e să revii în sat după atâta timp?

D1: Îi bine, numai îi greu că nu-s părinții, nu-i mai lume.

N: Nu?

D1: Mai e, dar puțin.

N: Câtă lumea mai e?

D: 300 de numere de casă. De persoane, Dumnezeu mai știe.

N: Pleacă lumea din sat?

D1: Nu prea. Mai vin care au copii, au apartamente, mai lasă copiii.

N: Ce-ați făcut cu apartamentul de la Timișoara?

D1: Tot acolo. N-am copii. Sora are doi băieți.³⁵

³⁵ Inf. ter. Anonim, Stanciova, decembrie, 2018;

Deși scurt, și înregistrat pe ulița satului, în timp ce se ducea o moartă a comunității sârbilor spre cimitir, dialogul, cu două doamne necunoscute, dar aparținând satului, revelează câteva teme-cheie ale comunității, care, *a mon avis*, sunt valabile/scalabile la nivel național:

- Migrația temporară (existentă în vremea socialistă, post socialistă și în timpurile recente) pentru muncă (ce ia forma navetei)
- Mișcarea, tot în scop economic, dinspre urban spre rural (unii au renunțat la agricultură în favoarea unui loc de muncă în Timișoara; în unele sate, cum ar fi Crivina de Sus sau Poieni, alternativele sunt reprezentate de centre precum Deva, ori Lugoj) și stabilirea pe timp îndelungat în urban: „Am lucrat 38 de ani la Timișoara. [...] La Filty, la pantofi. Am ieșit în pensie și-am venit înapoi. Dar am locuit la Timișoara. La bloc. Pe Lorena, în Badea Cârțan. Fabrica nu mai este. S-o mutat în altă parte. N-a mai rămas.”³⁶
- Migrația inversă (ori întoarcerea acasă, după *pensionare*) – miza oficială fiind îngrijirea părinților, deși, în fapt, pensiile insuficiente nu pot asigura un trai decent într-un oraș mare, astfel încât reîntoarcerea este o soluție de avarie și care asigură o viață mai îndestulată. Totuși, cei care revin au o numită vârstă – vorbim despre populație pensionară – ceea ce nu face decât să accentueze procesul de îmbătrânire deja observat în satul românesc;
- Neîntoarcerea tinerilor dinspre oraș spre rural, fenomen ce întreține depopularea satelor (vezi Crivina de Sus sau Poieni, Pietroasa): „Pleacă lumea din sat?/ Nu prea. Mai vin care au copii, au apartamente, mai lasă copiii.”³⁷; se înțelege că pensionarii își lasă apartamentele din Timișoara copiilor, care refuză să revină în satul părinților. Migrația încetează la a doua generație.

³⁶ Idem;

³⁷ Idem;

CAZUL D. DINSPRE O REGIUNE A ȚĂRII (MEDIUL RURAL) SPRE BANAT (MEDIUL RURAL) VĂZUT CA UN SPAȚIU OFERTANT ECONOMIC

Povestea lui Ș.M. este reprezentativă în acest sens. Venit în anii '90 din nordul țării în căutare de lucru, Ș.M. a făcut, de fapt, un exercițiu de nomandism, mutându-se în diferite zone ale României, pentru ca, în cele din urmă să se stabilească în Coșteiu de Sus. A locuit o perioadă în Ciamurlia, localitate în care fiul cel mare s-a și născut (migrantul bărbat este urmat, de obicei, de soție, în mișcările lui teritoriale, fenomen înregistrat și în Statele Unite, în perioada anilor '60-'70³⁸).

În imaginarul lui Ș.M, Banatul este un spațiu estetic valid, cu oameni primitivi, dispuși să accepte străinii:

N: Vreau să zic c-aveți o vorbă bănățană...

E.P.: Păi e trăit aici.

N: N-aș fi zis că... numa' după nume, așa, Mareniuc, da-n rest... No, cum o fost când ați venit prima dată în Banat?

Ș.M.: Deci mie m-o plăcut foarte mult.

N.: Ce v-o plăcut?

Ș.M.: Tot.

Ș.M.: Că dacă nu m-ar fi plăcut n-a fi venit.

N: Peisaju' v-o plăcut?

Ș.M.: Și peisaju' și tot-tot-tot.

N: Oamenii v-or plăcut?

Ș.M.: Din... io zăc că din prima.

N: Ce v-o plăcut la bănățeni?

Ș.M.: Unde-am intrat, casele, ușile-or fost deschise ca și la mine-n comună. Io și acuma... pe unge-am fost, prima și prima dată într-o casă, păstă drum de Damaris, la Antonescu, aia o fost prima ușă care-am deschis-o io în Coștei. Și atunci și copiii, asta, baba...buna Veta, buna de la deal, buna de la vale, așa era, nu știu... Eu... m-am adaptat aicea...

38 "In the 1960s and early 1970s the phrase "migrants and their families" was a code for "male migrants and their wives and children." în Monica Boyd, Elizabeth Grieco, "Women and Migration: Incorporating Gender into International Migration Theory", 2003,, disponibil la <https://www.migrationpolicy.org/article/women-and-migration-incorporating-gender-international-migration-theory>, accesat la 26.01.2018;

N: Îs ospitalieri:

Ș.M.: Da. Io m-am adaptat aicea...

N: Că mi se pare că vi-s ca... dintotdeauna.

A: Și părinții dvs.?

Ș.M.: Părinții or zis că vin, da pân' la urmă... socrii or venit.

N: Or venit? Unde?

Ș.M.: Tot în Coștei. Soacra trăiește ș-acuma, socru' o murit. Oricum, mai era o chestie, că de-acolo din Poieni îs vreo zece familii. Ș-atuncea cu sărbătorile era o problem. Că la noi sărbătorile cum deci...

N: Îs de rit vechi.

Ș.M.: Io când am venit aicea m-am dat după...

N.: După ritu'...

Ș.M.: Acuma... în ce țară am...și atuncea am zâs și cătă ei. Că ce că noi nu ne schimbăm. Mă omule, da' să te gândești așa. Dacă vrei să te duci la biserică. Când la ei îi sărbătoare, tu te duci la lucru. Când la noi îi... sărbătoare...n-ai unde te duce. Io unu' din start am trecut. Ortodox. Numa' am schimbat cu totu'. În '90 m-am mutat în octombrie, în '91 o fost alegerile cu Consiliul parohial, din '91 am fost introdus și-n comitetu' parohial. După aia...

E.P: Ne-au adoptat. Pentru că eu sunt cântărețul bisericii și domnu' Ștefan...

N: Asta-i foarte bună observație...

E.P.: Ne-au adoptat.

Adaptarea (*adoptarea*, cum o numește E.P.) s-a făcut în etape, pe care nou-veniții au trebuit să le parcurgă: de la o însușire a vorbirii locului (graiul bănățean), ceea ce înseamnă o renunțare la propria limbă (subdialectul maramureșean pentru Ș.M., respectiv limba slovacă pentru E.P.), la coordonarea de tip religios (Ș.M. trece de la ritul vechi ortodox, la cel nou, respectiv E.P., de la religia romano-catolică la cea ortodoxă, prin căsătorie). În fapt, adaptarea la noul spațiu prin mișcarea din cel vechi, în Banat se structurează drept o serie de renunțări de tip cultural și acceptări din aceeași zonă. Noua identitate pe care subiecții interviului o afișează este recentă, acceptată și validată de membrii comunității de rezidență și se construiește pe o serie de negații a celei vechi. Adoptarea/adaptarea este, în cele din urmă, o renunțare la vechiul sine pentru a renaște într-o nouă formă.

CAZUL E. DINSPRE RURAL SPRE RURAL (ÎNTRE SATE/COMUNE APROPIATE) PRIN CĂSĂTORIE, DE REGULĂ

În zona cercetată, este poate cea mai frecventă și tipică formă de mișcare a populației (și deși inițial consideram că mai degrabă femeile sunt cele care migrează prin căsătorie dintr-un sat în altul, dintr-o regiune în alta, fiind mai dispuse la un astfel de tip de mobilitate și de schimbare de statut), terenul revelează faptul că deopotrivă și bărbații „se mărită”, luând uneori alături de propriul nume, numele de familie al soției, deci al gospodăriei în care se mută (este cazul lui I. P-D, din Crivina de Sus).

Locuind în Coșteiu de Sus de aproape patru decenii, E.P. nu este o localnică obișnuită. Ea este parte activă a programului dezvoltat de comuna Margina în colaborare cu ADPT, *Mic-dejun la Margina*, fiind singura din localitate care, deocamdată, a acceptat turiști străini în propria gospodărie, pentru care oferă servicii care înseamnă cazare și mâncare specifică locului.

Migrată pentru căsătorie, de origine slovacă, a lucrat inițial la un complex de porci de la Bacova, apoi, pe 28 noiembrie 1974, ora 17, a decis că își va ține cuvântul dat viitorului soț, de origine română, și va pleca de acasă. Venită într-o gospodărie cu două soacre (mama, respectiv bunica soțului, ceea ce era extrem de comun în societățile tradiționale, și anume ca întreaga familie, pe generații, să locuiască același spațiu), E.P. s-a adaptat inițial lingvistic. Cucerirea noii culturi se face în momentul în care ai acces la limba pe care o vorbesc băștinașii, dar mai ales la nuanțele acesteia. Între primele șocuri culturale suferite de nou-venita noră, este unul de tip lingvistic. E.P. își amintește cum soacra, mama soțului îi spune să ia un *foștomoc* (fără să și spună inițial în ce scop). Străina află că trebuie să își curețe pantofii, iar acest *foștomoc* ce-i pune nenumărate semne de întrebare (era nu doar un cuvânt românesc, era un cuvânt românesc în grai bănățean) devine, inevitabil, acel obiect al dorinței, dar și cheia și detaliul nesemnificativ care odată înțeles începe să îi ofere acces la noua cultură.

Fie că vorbim despre *migrație* drept formă de escapism, de a se raporta altfel la valorile lumii postmoderne, de renunțare la spațiul de origine din motive economice, sau pentru că, uneori, iubirea (sau o formă de afecțiune) intervine, vorbim, în cele din urmă, despre o reinventare a sinelui, despre renunțări, despre noi forme de cultură pe care cei veniți fie la importă, fie le acceptă, despre civilizare și deschidere spre nou, despre ceea ce astăzi se numește educația adulților sau învățare pe tot parcursul vieții. Mișcările pe coordonatele spațiu-timp asigură și obligă (poate prea puternic spus) migrantul să învețe permanent, să fie adaptabil, să fie deschis spre nou și să fie capabil să accepte nu doar rolul pe care și-l dorește în societate, ci și rolul sau rolurile pe care băștinașii sunt dispuși să le acorde, spre validarea de care de multe ori indivizii au nevoie. Te validăm, te recunoaștem, deci ești.

ACTUALIZARE³⁹

Dacă într-o noapte de iarnă... s-a transformat în Dacă într-o zi de vară un călător sau o călătoare trece de mai multe ori prin satele din Țara Făgetului și ascultă oamenii, află povești asemănătoare, de la oameni din sate diferite. În vara lui 2018 (parțial în iulie, august și final de septembrie) am intervievat sau observat interlocutori din comuna Margina, localitate aflată la limite trasate de autostradă, drum național și cale ferată. Asociată aproape exclusiv cu fosta fabrică de oțet, comuna există, desigur, și prin romanele lui Sorin Titel. Cum s-a mobilizat și mișcat lumea în istoriile de viață înregistrate, la limita dintre ficțional și real?

Comuna Margina include astăzi următoarele sate: Zorani și Sintești (fost centru comunal) – sate în care am lucrat – Breazova, Bulza, Coșevița, Coșteiu de Sus, Groși, Nemeșești. Fabrica de oțet, monument aflat în ruină, construit la începutul secolului XX, este deopotrivă o bijuterie arhitecturală (spun arhitecții) și un loc al *memoriei* (spun localnicii, cei mai mulți dintre ei au lucrat sau au avut pe cineva în familie care a lucrat acolo). Cu peste 600, peste 800 sau peste 1.000 de muncitori - depinde de cine vorbești - fabrica pare că a susținut economic familiile din zonă, a produs oțet de masă, cărbune, conserve. Oamenii povestesc încă despre conservele de castraveți (legumele nu erau cultivate doar în zonă, ci erau aduse și din alte localități) care aveau o rețetă secretă, pe care doar un singur om o știa și care, desigur, nu s-a transmis vreodată altcuiva. Fabrica a devenit, începând cu anii '60, o subsidiară a Solventului din Timișoara, astfel încât și-a reorientat producția:

A: Se făcea oțet, se făceau tot felul de solvenți. Gen, nu știu, similar cu acetona. Aveau foarte mulți din ăștia foarte volatili, foarte...

N.: Ce mai făceau?

A: Făceau cărbuni și aia era cea mai spectaculoasă chestie. Adică, bine, probabil după o tehnologie foarte veche. Nu știu cât ești de tehnică, dar nu știu dacă îți închipui. E un pod rulant, așa, și mergea pe podul rulant și aicea încărca niște vagoaneți cu lemne tăiate la metru, cum sunt astea de pe aicea, nu știu, lemn tăiat la metru și... După aceea, revenea pe podul rulant aicea, dar vagonetul era mărișor... aș putea spune de aproape aici, până în ultima umbrelă, ceva de genul ăsta."⁴⁰

Totodată, fabrica a fost generator de continuă mobilitate în zonă. Veniți la lucru din cele mai diferite zone ale României, oamenii au ales, în unele situații, să rămână în Banat: „Maică-mea îi din Nemeșești. Taică-miu îi din Brăila”⁴¹, povestește A. D., ai cărui părinți s-au cunoscut la universitate în Timișoara și apoi s-au mutat în Margina-Colonie, pentru a lucra la fabrică. Colonia Marginei este un tip de loc perirural, cu statut urban: „Eu nu sunt de la sat”, îmi repeta A. D., marcând faptul că a fost născut și crescut în blocurile din Colonie, deși, după ce a fost discutat, a reieșit că în copilăria mică crescuse la Nemeșești, într-o familie care venise de undeva de pistă ăeal. În Țara Făgetului nu e neobișnuit să existe astfel de localități-apendice, crescute din sau pe lângă o așezare mai mare (a se vedea în acest sens: Tomești Colonie, respectiv Făget Colonie). Ne-localnicii sunt plasați

³⁹ Prima parte a prezentului text, rezultat al cercetării din ianuarie 2018, a fost publicată inițial într-un prim raport al proiectului Cămine în mișcare, fragmentele din Actualizare fiind adăugate în noiembrie, 2018.

⁴⁰ Inf. ter. A. D., Făget, iulie, 2018;

⁴¹ Inf. ter. A. D., Făget, iulie, 2018 (transcriere de Iulia Cotrău);

într-un spațiu diferit, temporar, precar, care poate oricând să se dizolve. Un colonialism a la roumaine, în care „colonizatul” se deplasează în spațiu pentru a se supune procesului așa-zis civilizator.

Locul de plecare a coloniștilor este, uneori, numit: peste deal/pistă/șeal - o marcă spațială deopotrivă reală și imaginară. Majoritatea interlocutorilor mei mărturisesc că fie sunt, fie au cunoscuți (neamuri apropiate) care sunt avinituri, de dincolo de deal, ceea ce se poate traduce prin Ardeal sau Crișana. De multe ori, însă, pistă șeal, este mai degrabă un topos mental.

„Ne aflăm azi,- scrie Michel Foucault -, într-un moment în care experiența noastră asupra lumii este mai puțin aceea a unei vieți ce se derulează în timp, cât a unei rețele ce conectează puncte și se intersectează cu propria țesătură.”⁴² Nu cronologia, deci, ci spațialitatea; nu trecerea prin timp, ci trecerea prin spațiu este cea care marchează o existență. Fabrica de la Margina este sau generează, în linia aceluiași Foucault, ceea ce el numește o heterotopie – un spațiu imaginar, în care se suprapun dimensiuni ale realului. Deși încă prezentă, fabrica există mai degrabă în discursul oamenilor, care invocă, fie la cerere, fie din proprie inițiativă, istoria vieții în relație cu istoria fabricii.

Oamenii s-au mișcat în zona Marginei pentru căsătorie:

A: „Ea s-o căsătorit că ea era frumoasă și el era bogat. Și erau în sate apropiate și așa s-or căsătorit. Ș-or făcut o fată, pe bunica.

N.: Străbunicu de la Căprioara și... ?

A: Străbunica de la Bulza. Și s-or mutat la Căprioara și s-au despărțit și străbunica o venit înapoi cu fata, la Bulza și el o rămas singur.”⁴³, povestește A., locuitoare a Marginei, despre străbunicii ei.

Venit de la Căprioara, de pistă șeal, adică, străbunicul apare dintr-o lume inconfortabilă, dar nu complet necunoscută. Adaptarea la local se petrece în timp, deși straniețatea este marcată permanent. În Margina străinii se cunosc și se numesc avinituri, iar unora dintre ei numele de familie le marchează permanent apartenența la alt spațiu: „Mama mea o născut pă hăi doi gemeni, ș-atunșa o spus că lasă copilul în casă și pă sora mea o dat-o noră, ca să-i poarte numele lu bunic. Moșu Nandra. Că tata meu o fost venit ginere la mama mea, din Coșava, în Margina.”⁴⁴ În cazuri nu puține, bărbaiii merg gineri, dar de cele mai multe ori, femeile merg nurori, traseul lor marcând o disponibilitate socială mai mare pentru mișcarea în spațiu: „Nora [stabilită în Margina, n.m., N. M.] s-o apucat să pregătească masa și hai c-o venit din Coșava fata ei. Baș c-am spus că Ana o cheamă pă noră-sa, îi dă la Răchita”⁴⁵. Se circulă în și dinspre Margina, se circulă spre Coșava, spre Răchita, spre Făget sau Lugoj, satele sunt un amestec permanent de băștinași și avinituri. Diferența între cele două categorii se face prin cunoașterea unor informații detaliate despre satul Margina: „Vezi că el știe, eu nu...el îi din Margina, născut, crescut”⁴⁶, afirmă L., care, deși lucrează în Margina nu deține informații minore despre sat, în vreme ce R. C., născut și crescut în sat, își amintește unde era sediul CAP-ului în anii '60. Cunoașterea este asigurată de o

42 Michel Foucault, Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias, în "Architecture/Mouvement/Continuité", 1984, disponibil la <http://web.mit.edu/allanmc/www/foucault1.pdf>, accesat la 23.11.2018, ora 18.00;

43 Inf. ter. A. M., sat Margina, iulie 2018 (transcriere Iulia Cotrău);

44 Idem;

45 Idem;

46 Idem;

ședere continuă în același spațiu, iar necunoașterea este o formă de vulnerabilitate, pe care *aviniturile* și-o asumă public. Aparent avizi de informații despre satul în care vin (cu scopul de a recupera și a fi adoptați simbolic), cei din afară rămân întotdeauna lipsiți de mărunte detalii, care marchează imaginar limite spațiale.

Este, poate, o muncă etnografică, cea pe care o fac *aviniturile*, în încercarea de a identifica detalii (aparent) nesemnificative, pentru a interpreta, asemeni etnografului, cultura în care se iversează: „[...] doar un băștinaș poate produce interpretare de prim ordin; este cultura lui.”⁴⁷ Tocmai detaliul irelevant revelează comunitatea și produce noi forme de cunoaștere, explică, implicit Clifford Geertz în volumul *Interpretarea culturilor*. „[...] ceea ce numim noi datele noastre sunt, de fapt, propriile noastre constructe ale constructelor altor oameni despre ceea ce ei și compatrioții lor fac” scrie același Geertz, atrăgând atenția asupra acestor constructe în constructe, asemeni unor narațiuni în ramă, care jonglează cu limitele dintre realitate și ficționalitate. Or, în căutarea înțelegerii culturii celuilalt, constructele ar trebui deconstruite și limitele mutate, fie imaginar, fie real.

Nicoleta Mușat
specialist etnologie

Nicoleta MUȘAT este lector în cadrul Facultății de Litere, Istorie și Teologie, Universitatea de Vest din Timișoara, unde predă cursuri și seminare de etnologie, mitologie românească și politici patrimoniale. De peste un deceniu face cercetări de teren în comunități istorice românești din Ungaria, Ucraina și Serbia, dar și în Banat (zona etnografică Făget). Temele de cercetare predilecte sunt memoria familială, practicile funerare, respectiv patrimoniul regional bănățean.

⁴⁷ Clifford Geertz, *Interpretarea culturilor*, Tact, Cluj-Napoca, 2014, p. 23.

IDENTIFIED CASES OF MOVING FIREPLACES

ABSTRACT

Traumatising or not, collective or individual, forced or desired, temporary or permanent, the various types of migrations represent not just *movements of people*, but also different ways of relating to space, to one's own identity, acculturation processes, stereotypes and challenging them. The present study follows the secondary migration in today's Banat region, a type of *micro-migration*, movements between regions or even communes, focusing on the life story of various subjects interviewed on the field between December 2017 and January 2018.

The migrants' crisis in the spring of 2015 has led to the reactivation of nationalist spirits, triggering questions about national identity, the acceptance of alterity and the limits of this acceptance. Although a common phenomenon in modern cultures, migration seems to bring out fears that appeared to have lost their intensity, one of them being the fear of *the stranger*.

Traditional societies are, by their own nature, static, unchanging, meant to last and, as Claude Lévi-Strauss would put it, *cold*, while modern societies are, by default, dynamic, changing and *hot*. Migration, as a movement of populations or individuals, ensures this *hotness*, fosters it and, through the infusion of different cultures, perpetuates the modernisation process. Migration changes both the societies of origin, through the exodus of community members and “especially through the flux of information and customs of the outside world brought back by the returning migrants during the early phases of migration transition”, as well as the new host society, as migrants are bound to have a different view on things, comparing the old one with the new one. The phenomenon offers, thus, *transformation, innovation, access to information, the dissemination of information, it intensifies socialisation processes and intercultural exchanges*. At the same time, the migrants are people who have or are seeking access to information, they are up to date, they make the best of the (scarce) resources they have, they are adaptable and willing to adapt or, on the contrary, determined to resist change. Education, seen as skill or knowledge, no matter how precarious, is what ensures their access to the new cultural space.

The traditional Romanian rural space is, according to Andrei Oișteanu, clearly structured in a binary manner. There is the space within the borders of the village (*intra muros*) and the space outside the borders (*extra*

muros). The *intra muros* space has a centre and a limit, it is cultivated and cultured, inhabited and organised -- in short, it is made into a *cosmos* (in the Pythagorean sense of *Kosmos* as a harmonious, well organised universe). In contrast, the *extra muros* space is a denial of the first: with no centre or borders, uninhabited, disorderly, it is an expression of *chaos*, and, according to Mircea Eliade, perceived as different realm, another world populated by bizarre creatures, demons and strangers.

The village includes the villagers, who belong to the place and who claim it by birthright. The outsiders, the strangers, the newcomers, or – as we call them today – the migrants, bring along with their presence the cultural practices typical of the space they left. Historically, the Banat region has been confronted with large movements of population (from the influx of Muslim population in the 16th and 17th century, to the three waves of Austro-Hungarian colonisation in the 18th century, to the deportations and economic migration in the 20th century), which have given it its specific character.

The *prospective* field research conducted between December 2017 and January 2018 has showed that the current situation refers to *migrations of individuals*, or *migrations of individuals with their family*, not massive migratory processes. However, minor but constant cultural infusions have undoubtedly transformed the area and conferred it its multicultural profile, although we are not talking about an ethnic multiculturalism, but about a regional one. As the present study is a qualitative one, I will not offer statistical data, but I will make an inventory of the motifs I found as being at the root of migration: a) from Western countries to Romanian rural areas as a form of escapism; b) from urban areas to rural areas as a form of escapism); c) from urban areas to rural areas as a way to save financial resources; d) from rural areas in one region of the country to rural areas of Banat, seen as economically attractive; e) from rural areas to rural areas, between nearby villages/communes.

CASE A.

MIGRATION FROM WESTERN COUNTRIES TO ROMANIAN RURAL AREAS AS A FORM OF ESCAPISM

Joos, a 27 year old mechanical engineer from Bruxelles, has bought himself a traditional house in the village of Stanciova which he is now restoring with traditional methods, and two pet goats, to keep him company, but possibly also out of the desire to be integrated in the local community. For him, the Romanian countryside has been an opportunity to find himself and get rid of substance addiction, a place that distances him from the Western world and values. Yet Stanciova is not a home for him, and he plans on going back at some point. Asked about the relationship with the villagers, Joos sums it: “*I don’t really invite them, they don’t really invite me*”, which shows a formal relationship, not a real one. The fact that the villagers call him “the English”, even though he’s Belgian, could be a sign of interest, or lack thereof, but it could also be a sign of a linguistic nature. Having always disliked the feeling of being surveilled in the West, Joos feels he is free in Stanciova, although his moves through the village are monitored and known to all the villagers. But this type of surveillance is part of a traditional system of social relations which states that as long as the foreigner is surveilled, he is partially accepted.

CASE B.

MIGRATION FROM FROM URBAN AREAS TO RURAL AREAS AS A FORM OF ESCAPISM

T.B. is an activist with a reputation in Timișoara for writing and implementing projects, as well as for being a founder of the NGO Ecotopia. T.B. has retreated to Stanciova not only to find herself, but also for the freedom of living a traditional, ecological life, values that T.B. has picked up in her trans-European travels. The community calls her "the Lady from the Association", a vague, but respectful denomination, that at the same time sets some limits. T.B., a keen observer of the community she lives in, operates a fine taxonomy of the village groups and hierarchies, a thing that, I believe, helps her make sense of the new environment and the movements inside it: the Serb population who manages the performance of keeping its traditions and connection to the village even three generations after they've moved to Timișoara; the shepherds who have moved here from Mărginime, Sibiu county, in Transylvania, and who keep close in touch with their places of origins; the people who have from Maramureș in the 90s, looking for work; the Moldavians who have come in the 80s, but have failed to properly settle down. Then there is the *hisper* wave that T.B. declares herself part of, which started in 2000.

The years '80s, 90s, 2000s, mark clear temporal lines that place migration in space and time. Arrived in several waves, the migrants infuse the settlement with new practices (such as *shepherding*) and their *know-how*, either related to traditional practices or new behaviours and mentalities (such as the posthumanist paradigm of caring and being responsible for the natural world).

Moving to Stanciova, T.B. and her husband are making a statement: refusing mainstream values. In a world engulfed in bank credits and ruled by the instant gratification, T.B. proposes an alternative lifestyle, in which values are not commodified and the *change for the better* in a community outweighs individual desires. Idealistic or illusory, the perspective is definitely different. As a researcher, I can't fully take on the community's perspective on T.B.'s interventions and her alternative lifestyle, but I take note of the manner in which she has taken on a role, without waiting for the community to offer it to her. The change of identity is strategic and represents a choice: she doesn't negotiate her identity, waiting for approval and verification from others, but she assumes it and imposes it.

CASE C.

MIGRATION FROM URBAN AREAS TO RURAL AREAS AS A WAY TO SAVE FINANCIAL RESOURCES

Or about returning home

Initially a Serbian settlement, Stanciova was forced to open up to values and cultures others in the 60s and 70s, when many people from the village got jobs at factories in Timișoara. D1, born in Stanciova, worked in

Timișoara for 38 years, in a shoe factory, before retiring and returning to the village, first to take care of her dying father, then for good. She still had a flat in Timișoara. This interview revealed a couple of key themes, that in my opinion are valid/scalable at national level:

- the temporary migration (which existed in the communist period, in the post-communist period, as well as in present times)
- the movement from rural areas to urban areas for economic purposes and settling in urban areas for a long period of time
- the inverted migration (or the return home, after retirement) -- the official reason is to take care of the parents, although, in fact, the insufficient pension can hardly offer a comfortable life; this accentuates the aging process noticed in Romanian villages.
- the absence of young people moving from urban areas to rural areas, which contributes to the depopulation of villages.

CASE D.

MIGRATION FROM RURAL AREAS IN ONE REGION OF THE COUNTRY TO RURAL AREAS OF BANAT, SEEN AS ECONOMICALLY ATTRACTIVE

Ș.M., who speaks in a strong local accent typical of Banat, has arrived here from the north of Romania in the 90s, looking for work. He had carried out, in fact, an exercise in nomadism, moving from one region of Romania to the other, until he settled down in Coșteiu de Sus. For Ș.M., Banat is a wonderful place full of welcoming people, willing to take in strangers, and E.P., a Slovak who also moved to Coșteiu de Sus from a nearby village, says that the community adopted them. But the adoption comes with a corollary of adaptation which consists of various stages: from taking on the local accent of language, to religious coordination (Ș.M. changes from the Old Rite of the Russian Orthodox Church to the New Rite of the Romanian Orthodox Church, E.P. changes from Roman Catholicism to Orthodoxy). The new identity that the subjects of the interviews display is recent, accepted by the other members of the community and built on the negation of the old one.

CASE E.

MIGRATION FROM RURAL AREAS TO RURAL AREAS, BETWEEN NEARBY VILLAGES/COMMUNES, USUALLY THROUGH MARRIAGE

This was the most frequent and typical form of migration in the researched area. Although initially we assumed that it generally women who migrated, through marriage, to another village or another region, field

research has revealed that men also move to the wife's village, sometimes even taking on the wife's last name, to show the household they've moved into (it is the case of I.P-D. from Crivina de Sus).

Whether it happens as a form of escapism, an attempt to escape the values of postmodern world, or as an abandonment of the original space for economic reasons, or sometimes because of love, migration is in the end about the reinvention of the self, about renunciations, about new forms of culture that the newcomers import or accept, about openness to new, and about what we today call lifelong learning. Moving in space and time forces the migrant to permanently learn, to adapt, to be open to new and be ready to accept both the role he wishes for himself, as well as the roles that the local community is willing to assign to him/her.

04

CĂMINE ÎN MIȘCARE. MODULELE I & II

MOVING FIREPLACES. MODULES I & II

04.01

LOCURILE DOCUMENTATE

MAPPED FIREPLACES

de Alexandra Falconi, Alexandru Drăgan

COMUNA MARGINA

Județ: **Timiș**

Localități aparținătoare: *Margina (reședință), Breazova, Bulza, Coșevița, Coșteiu de Sus, Groși, Nemeșești, Sintești, Zorani*

Localități documentate prin proiect (ianuarie 2018, respectiv iulie-septembrie 2018): Margina (reședință), Coșteiu de Sus, Sintești, Zorani

Populație totală cu domiciliul 2011/2017: **2370 / 2260**

Stabiliți cu domiciliul 2011/2016: **46 / 52**

Plecări cu domiciliul 2011/2016: **41 / 46**

Pondere populație 0-14 ani 2011/2017: **15.8% / 14.1%**

Pondere populație 15-65 ani 2011/2017: **65.4% / 66.2%**

Pondere populație peste 65 ani 2011/2017: **18.8% / 19.7%**

Rată șomaj 2010/2016: **6.5% / 3.1%**

Nr. salariați 2011/2016: **322 / 488**

Capacitate cazare (2017): **nespecificat**

Sosiri turiști (2016): **nespecificat⁴⁸**

Înnoptări (2016): **nespecificat⁴⁹**

Durată sejur (2016): **nespecificat**

Distanță față de Timișoara: Margina - 90.7 km; Zorani - 92.7 km; Sintești - 90.7 km; Coșteiu de Sus - 100 km

Coordonate: **45°51'33.1"N 22°16'14.2"E**

Căi de acces: **mașină - Autostrada A1, DN6/E70; tren - R1812, R1838**

Mijloace de transport între localități și împrejurimi: **mașină, bicicletă, căruță trasă de cai⁵⁰**

48 Deși nu am putut accesa date oficiale pentru anul anterior, conform personalului de la Centrul de Informare Turistică din Margina, în 2017 au sosit circa 500 de turiști, în mare parte datorită campaniei de marketing "Mic-dejun la Margina";

49 În zonă sunt prevăzute două pensiuni turistice pentru a fi construite, însă, conform personalului de la Centrul de Informare Turistică Margina, turiștii sosiți în 2017 au avut posibilitatea de a înnopta în casele unor localnici care fac parte din rețeaua de producători locali identificați prin campania "Mic-dejun la Margina";

50 Campania de marketing "Mic-dejun la Margina" nu doar a reușit să atragă atenția asupra zonei într-un mod favorabil, ci a și creat o rețea de localnici care, contra unor sume foarte decente, oferă ture cu propriile căruțe trase de cai din Margina către diferite obiective turistice ale zonei;

MARGINA COMMUNE

County: **Timiș**
Related localities: *Margina (residence), Breazova, Bulza, Coșevița, Coșteiu de Sus, Groși, Nemeșești, Sintești, Zorani*
Localities mapped through the project (January 2018/ July-September 2018)): **Margina (residence), Coșteiu de Sus, Sintești, Zorani**

Total Population 2011/2017: **2370 / 2260**
With domicile 2011/2016: **46 / 52**
Departures with domicile 2011/2016: **41 / 46**
Population share 0-14 years 2011/2017: **15.8% / 14.1%**
Population share 15-65 years 2011/2017: **65.4% / 66.2%**
Population over 65 years old 2011/2017: **18.8% / 19.7%**
Unemployment rate 2010/2016: **6.5% / 3.1%**
Nr. Employees 2011/2016: **322 / 488**

Accommodation capacity (2017): **unspecified**
Tourists Arrivals (2016): **unspecified⁵¹**
Overnight stays (2016): **unspecified⁵²**
Length of stay (2016): **unspecified**

Distance from Timisoara: **Margina - 90.7 km; Zorani - 92.7 km; Sintești - 90.7 km; Coșteiu de Sus - 100 km**
Geographical coordinates: **45°51'33.1"N 22°16'14.2"E**
Access ways: **by car - Autostrada A1, DN6/E70; by train - IR1812, IR1838**
Means of transport between localities and surroundings: **car, bicycle, horse drawn cart⁵³**

⁵¹ Although we could not access official data for the previous year, according to Margina Tourist Information Center staff, about 500 tourists arrived in 2017, largely due to the "Breakfast at Margina" marketing campaign;
⁵² Two new tourist guesthouses are planned to be constructed, but according to Margina Tourist Information Center, tourists arriving in 2017 had the opportunity to spend the night in the homes of some locals who are part of the local producer network identified by the "Breakfast at Margina";
⁵³ The "Breakfast at Margina" marketing campaign not only managed to attract attention to the area in a favorable way but also created a network of locals who, for very decent sums, offer their own carts drawn by horses from Margina to various tourist attractions of the area;

COMUNA BOGDA

Județ: **Timiș**

Localități aparținătoare: *Bogda (reședință), Altringen, Buzad, Charlottenburg, Comeat, Sintar*

Localități documentate prin proiect (ianuarie 2018): **Bogda (reședință), Charlottenburg, Altringen**

Populație totală cu domiciliul 2011/2017: **426 / 515**

Stabiliți cu domiciliul 2011/2016: **9 / 64⁵⁴**

Plecări cu domiciliul 2011/2016: **8 / 24**

Pondere populație 0-14 ani 2011/2017: **12.4% / 14.3%**

Pondere populație 15-65 ani 2011/2017: **62.0% / 64.3%**

Pondere populație peste 65 ani 2011/2017: **25.6% / 21.5%**

Rată șomaj 2010/2016: **12% / 0.9%**

Nr. salariați 2011/2016: **48 / 97**

Capacitate cazare (2017): **22⁵⁵**

Sosiri turiști (2016): **538**

Înnoptări (2016): **564**

Durată sejur (2016): **1,05**

Distanță față de Timișoara: **Bogda - 49.4 km; Charlottenburg - 44.7 km; Altringen - 47.5 km**

Coordonate geografice: **45°58'44.5"N 21°34'30.9"E**

Căi de acces: **mașină - DJ691/DJ691A; tren - R2236 (halta Remetea Mică)**

Mijloace de transport între sate și împrejurimi: **mașină, bicicletă**

⁵⁴ În urma "exodului" populației germane din ultimele decenii, majoritatea caselor (îndeosebi din Altringen, Charlottenburg și Bogda) au fost cumpărate de indivizi din Timișoara și Arad și transformate în case de vacanță/de weekend;

⁵⁵ Cel mai cunoscut loc este Casa Altringen, însă conform informațiilor adunate în teren, în viitorul foarte apropiat vor fi deschise alte 2 pensiuni turistice;

BOGDA COMMUNE

County: **Timiș**

Related localities: *Bogda (residence), Altringen, Buzad, Charlottenburg, Comeat, Sintar*

Localities mapped through the project (January 2018): **Bogda (residence), Charlottenburg, Altringen**

Total population 2011/2017: **426 / 498**

With domicile 2011/2016: **9 / 64⁵⁶**

Departures with domicile 2011/2016: **8 / 24**

Population share 0-14 years 2011/2017: **12.4% / 14.3%**

Population share 15-65 years 2011/2017: **62.0% / 64.3%**

Population over 65 years old 2011/2017: **25.6% / 21.5%**

Unemployment rate 2010/2016: **1.2% / 0.9%**

Nr. Employees 2011/2016: **48 / 97**

Accommodation capacity (2017): **22⁵⁷**

Tourist Arrivals (2016): **538**

Overnight stays (2016): **564**

Length of stay (2016): **1.05**

Distance from Timisoara: **Bogda - 49.4 km; Charlottenburg - 44.7 km; Altringen - 47.5 km**

Geographical coordinates: **45°58'44.5"N 21°34'30.9"E**

Access ways: **by car - DJ691&DJ691A; by train - R2236** (stops in Remetea Mică village)

Means of transport between localities and surroundings: **car, bicycle**

⁵⁶ Following the "exodus" of the German population over the last decades, most of the houses (especially in Altringen, Charlottenburg and Bogda) were bought by individuals from Timisoara and Arad and turned into holiday homes;

⁵⁷ The best known place is the Altringen House, but according to the information gathered in the field, in the near future will be opened two other tourist guesthouses;

ORAȘUL RECAȘ

Județ: **Timiș**

Localități aparținătoare: **Recaș (reședință)**, Bazoș, Herneacova, Izvin, Nadăș, Petrovaselo și Stanciova

Localități documentate prin proiect (decembrie 2017): Stanciova

Populație totală cu domiciliul 2011/2017: **9091 / 9700**

Stabiliți cu domiciliul 2011/2016: **247 / 292**

Plecări cu domiciliul 2011/2016: **139 / 158**

Pondere populație 0-14 ani 2011/2017: **17.8% / 17.0%**

Pondere populație 15-65 ani 2011/2017: **68.2% / 68.3%**

Pondere populație peste 65 ani 2011/2017: **14.1% / 14.8%**

Rată șomaj 2010/2016: **1.8% / 0.6%**

Nr. salariați 2011/2016: **1009 / 2261**

Capacitate cazare (2017): **57**

Sosiri turiști (2016): **1002**

Înnoptări (2016): **1020**

Durată sejur (2016): **1,02**

Coordonate geografice (*Stanciova*): **45°52'06.3"N 21°34'10.9"E**

Distanță față de Timișoara: **Stanciova - 38 km**

Căi de acces: **mașină - DN6/E70 & DJ609E**

Mijloace de transport între sate și împrejurimi: **mașină, bicicletă**

THE TOWN OF RECAȘ

County: **Timiș**

Related localities: *Recaș (residence), Bazos, Herneacova, Izvin, Nadas, Petrovaselo and Stanciova*

Localities mapped through the project (December 2017): **Stanciova**

Total population 2011/2017: **9091 / 9700**

With domicile 2011/2016: **247 / 292**

Departures with domicile 2011/2016: **139 / 158**

Population share 0-14 years 2011/2017: **17.8% / 17.0%**

Population share 15-65 years 2011/2017: **68.2% / 68.3%**

Population over 65 years old 2011/2017: **14.1% / 14.8%**

Unemployment rate 2010/2016: **1.8% / 0.6%**

Nr. Employees 2011/2016: **1009 / 2261**

Accommodation capacity (2017): **57**

Tourist Arrivals (2016): **1002**

Overnights stays (2016): **1020**

Duration of stay (2016): **1.02**

Geographical coordinates (*Stanciova*): **45°52'06.3"N 21°34'10.9"E**

Distance from Timisoara: **Stanciova - 38 km**

Access ways: **by car - DN6/E70 & DJ609E**

Means of transport between localities and surroundings: **car, bicycle**

04.02

JURNAL DE TEREN

FIELD JOURNAL

de Andrei Ursu

STANCIOVA

16.12.2017 – 17. 12.2017

Ploua când am ajuns în Stanciova. Totul era îmbibat cu apă, bătea un vânt rece. Satul părea pustiu.

După 15 minute de stat la căldură am ieșit pe stradă și am decis să ne pierdem prin sat. Și poate să ne întâlnim cu niște oameni. Să stăm cu ei de vorbă.

Am apucat-o pe-o stradă care urca lin, împreună cu Nico și Iulia. În capătul străzii, la o casă urcată pe pantă, se strânsese o grămadă de lume. Un nene stătea la colț fumând o țigară. Murise cineva. O sârboaică.

Ne-am așezat în răscruce așteptând cortegiul funerar care avea să coboare îndreptându-se spre cimitirul urcat pe-un delușor la intrarea din sat, aflat la mai bine de un kilometru depărtare. O femeie în galoși și cu batic în cap a venit și ea la răscruce, privind cortegiul. Doi preoți și mai mulți băieți îmbrăcați în alb au pornit spre cimitir, în spatele lor o dubiță cărând sicriul și vreo 50 de oameni îmbrăcați în negru venind după. Băieții purtau steaguri și cruci. Se hlizeau și țopăiau. Preoții cântau în sârbește. Sobri. Gospodi pomilui.

Femeia în galoși ne-a explicat că fuge la biserica românească aflată aproape ca să spună să tragă clopotele pentru moartă. La cea sârbească nu mai e nimeni care să tragă clopote. Cortegiul funerar era în dreptul nostru și l-am așteptat să treacă. Începuseră să bată clopotele și vântul șuiera printre case și frigul intra adânc în oase. Cerul era vântat și umflat. Am intrat și noi în cortegiu, Nico băgându-se în vorbă cu o femeie.

STANCIOVA

16.12.2017 – 17.12.2017

It was raining when we got to Stanciova. Everything was soaked. A cold wind was blowing. The village seemed deserted.

After 15 minutes of warming up by a stove, we decided to go out again and get ourselves lost in the village. Maybe meet some people. Maybe talk to them.

We followed the street that went gently uphill, together with Nico and Iulia. At the end of the street, a small crowd had gathered in front of a house situated on the slope of the hill. A man was standing on the corner smoking a cigarette. Somebody had died. A Serbian woman.

We stopped at the crossroad, waiting for the funeral procession that was going to come down that road, on its way to the cemetery located on a small hill at the entrance to the village, more than a kilometre away. A woman with rubber slippers and a headkerchief joined us at the crossroad. She had also come to watch the procession. Two priests and several boys dressed in white started towards the cemetery. Behind them, a van carrying the coffin and behind it, about 50 people dressed in black. The boys carried flags and crosses. They giggled and hopped around. The priests were singing in Serbian. Somberly. Gospodi pomilui.

The woman in rubber slippers explained to us that she was going to run to the Romanian church situated nearby, to tell them to ring the bells for the dead woman. There was no one left to ring the bells at the Serbian church. The funeral procession was right in front of us and we waited for it to pass. The bells had started chiming and the wind hissed between houses chilling us to the bones. The sky looked violet-gray and swollen. We joined the procession. Nico started talking to a woman.

Doamna era din Stanciova, dar trăise 38 de ani la Timișoara. Acum, aflată la pensie se întorsese acasă. Lucrase la Filty în toți anii de când plecase. Avea un apartament la Timișoara și casă părintească în Stanciova. Părinții muriseră, cel mai recent tatăl. Ne-a spus să vorbim cu un bărbat care se afla și el în cortegiu.

Ne apropiam de biserică și de cimitirul sârbesc, mergând pe șoseaua principală. Liniște și vânt și ploaie. Pe coama dealului niște copii priveau din iarba înaltă și uscată cortegiul venind încet pe drum. Am trecut pe lângă Teo, gazda noastră, care era lângă școală, împreună cu niște copii purtând căciuli de Moș Crăciun pe cap, împărțind pachete și cadouri prin sat. Ne-a făcut cu mâna în timp ce ne-am scurs pe stradă pe lângă ea.

Nico l-a abordat cu tupeu pe bărbatul indicat de doamna care lucrase la Filty. Milin Ilie Radoslav. Președintele Uniunii Sârbilor și proprietarul singurului magazin din sat.

Am ieșit din frig, intrând în magazinul lui Milin. E un bărbat bine făcut, cu o față rotofeie, ochi mari și căprui. Pare om serios. Folosește „prenume” referindu-se de fapt la „nume de familie”, dar nimeni nu-l contrazice. Ne spune că satul s-a fondat în 1457. Pare obosit. Stăm cu toții într-o cămăruță din spatele magazinului în care se află un fotoliu, o măsuță și-un fel de dulăpior în care sunt resturi de mâncare – niște bucăți de cârnăț și o cutie de brânză topită. Fata lui Milin e la tejghea. Rămân fără pastă la pix și îmi cumpăr niște pixuri de la fată. E destul de îmbufnată. Și plictisită. Dar mă servește.

Milin se mai destinde, ne dă cadou o sticlă de răchie (el nu bea, e cu berea) și ne povestește despre sat, despre sârbi, despre Banațka Crna Gora, Muntenegrul Bănățean, despre ce-a fost și nu mai

She was from Stanciova, but she had lived in Timișoara for 38 years. Now that she had retired, she had returned home. In all those years that she'd been away, she had worked at Filty. She had a flat in Timișoara and her parents' house in Stanciova. Her parents were dead, her father having passed away recently. She told us to talk to another man in the procession.

We were walking along the main road, approaching the Serbian church and cemetery. Silence, wind and rain. At the top of the hill, a couple of children were watching the procession advancing through the tall dry grass. We passed Teo, our host, who was near the school, surrounded by children in Santa Claus hats, distributing gifts and packages around the village. She waved at us as we passed.

Nico confidently approached the man who had been indicated to us by the woman as having worked at Filty. Milin Ilie Radoslav. The President of the Serbian Union and owner of the only shop in the village.

We left the cold and entered the warmth of Milin's shop. Milin is a well built man, with a round face and big, brown eyes. He looks like a serious man. He says “forename” meaning “surname”, but no one contradicts him. He tells us the village was founded in 1457. He seems tired. We're all sitting in a small room at the back of the shop, in which there is an armchair, a small table and a cupboard with leftovers – some sausages and a box of spread cheese. Milin's daughter is serving at the counter. I run out of ink cartridges for my pen and buy some from her. She is pretty sullen. And bored. But she serves me.

Milin starts to unwind, he offers us a bottle of răchie (raki) as a present (he doesn't drink, he likes beer), and he tells us of the village, of Banațka Crna Gora, The Montenegro of Banat, of what was, but no

este. Satul e sărac, îmbătrânit și uitat. Tinerii pleacă, bătrânii se-ntorc, nimic nu pare să meargă.

La un moment dat fata lui Milin intră să ne spună că „trece Englezu’ cu caprele”. Milin ne explică că-n sat s-a stabilit un belgian care și-a cumpărat două capre. Din ceva motiv sătenii îi spun Englezu’. Ne mai spune de caprele belgianului, despre cum și-a ridicat casă, despre străinii care vin vara să petreacă la casa belgianului, despre faptul că belgianul nu face nimic, dar nu pare să aibe probleme cu banii. Ridică din umeri. Nico și Iulia se duc după belgian și rămân să stau de vorbă cu Milin.

Îmi spune că erau trei frați – Stanko, Marko și George, care veniseră în 1457 să se stabilească în zonă. Așa a apărut Stanciova. Cele trei cartiere ale Stanciovei le poartă numele – Matița de la Marko, Gogenova de la George și Stanciova de la Stanko. Marko era fratele cel mai mic, Stanko cel mai mare. Îmi povestește despre răcile dintre maghiari și sârbi în perioada austro-ungară. Cum se luau la bătaie din cauza muzicii. Ungurii au plecat din sat. Și-au luat biserica cu ei. E în centrul Dumbrăviței acum. Au mutat-o bucată cu bucată. A rămas clădirea parohiei, urcată pe un vârf de deal, dar a ajuns în paragină.

Milin nu crede în viitor, spune că sârbii o să dispară. Mai sunt 300 de oameni în sat. Moldoveni, ardeleni și sârbi. Tinerii nu mai vorbesc sârbește. Școală în sat nu mai e. Stanciova e parte a orașului Recaș, dar asta nu ajută cu nimic satul. Singurii care au prosperat după Revoluție au fost ciobanii veniți din Mărginime. Dar nici ei n-o mai duc la fel de bine. E greu.

longer is. The village is impoverished, grown old and forgotten. The young leave, the old come back, nothing seems to work.

At one point Milin’s daughter comes in to tell us “the Englishman is passing with the goats”. Milin explains to us that a Belgian has settled in the village and bought himself two goats. For some reason, the villagers call him “the Englishman”. He goes on telling us about the Belgian’s goats, how he built himself a house, about all the foreigners who come to spend the summer at the Belgian’s house, about the fact that the Belgian seems to be doing nothing, and yet he doesn’t seem to be having any trouble with money. He shrugs. Nico and Iulia go to look for the Belgian and I stay and chat to Milin.

He tells me that there were three brothers, Stanko, Marko and George, who came and settled in the area. This is how Stanciova came to be. The three areas of Stanciova bear their names -- Matița from Marko, Gogenova from George and Stanciova from Stanko. Marko was the youngest, Stanko the eldest. He tells me about the squabbles between Serbians and Hungarians during the Austro-Hungarian period. How they used to fight over music. The Hungarians have all left the village. They even took their church with them. It’s in the centre of Dumbrăvița now. They took it piece by piece. All that’s left is the parish house up on a hill, but it has fallen into ruin.

Milin doesn’t believe in the future. He says that the Serbians are going to disappear. There are 300 people in the village. Moldavians, Transylvanians and Serbians. Young people don’t speak Serbian anymore. There is no more school in the village. Stanciova is part of the town Recaș, but that doesn’t do the village any good. The only ones who prospered after the Revolution were the shepherds from Mărginime. But even they don’t seem to be doing so well now. It’s hard.

les afară în frig, îmi aprind o țigară și mă-ntâlnesc cu Teo care-mi arată clădirea renovată a școlii și proiectele pentru comunitate – un free-shop, o bibliotecă, camerele grădiniței. Ne urcăm în mașină și de pe drum luăm un bătrân care se proptește cu greu într-un baston, mergând spre casă cu o punguță de pomană după el. Gigea e foarte în vârstă și destul de pilit. Vorbește cu Teo tot drumul. Îi mulțumește pentru că l-a luat cu mașina. Bătrânul e în niște șlapi de cauciuc și șosete groase de lână. Are un fes șui pe cap. Ne oprim. Se ridică cu greu de pe bancheta din spate continuând să mulțumească.

– Bărbatu-tu îi băiat bun. Tomas îi băiat bun, mai spune Gigea și dispare într-o curte dărăpănată. Teo îmi spune că sunt vecini.

Ajungem acasă la Teo. Pe-nserat apar Nico și Iulia. Ne povestesc despre Jos, belgianul stabilit în Stanciova, un vest-european de 30 de ani venit la sat în România să se regăsească. Părinții lui Jos sunt bancheri în Bruxelles. Mama lui a venit să vadă cum trăiește. Poate e mai bine pentru el așa. A avut probleme mari cu consumul de substanțe de diverse feluri. Aici în Stanciova, e departe de orice fel de tentație. Și-a luat capre ca să-i țină companie. Sunt ca niște câini pentru el. Le ține în lesă. Nico l-a întrebat dacă se simte integrat în comunitate. Un pic, poate. Nu știe. El nu-i vizitează, nici ei nu trec pe la el. A învățat limba și se descurcă.

Stăm la taclale, aflăm și despre Teo și cum a ajuns ea în Stanciova. La ea în bucătărie miroase plăcut a prăjituri și fum de sobă.

I went out – back into the cold – lit myself a cigarette and bumped into Teo, who took me to see the newly rehabilitated building of the school, and the community projects: a free-shop, a library, the kindergarten rooms. We got into the car and, on our way home, we picked up an old man leaning on a stick, heading home with a small bag of pomană. Gigea is very old and pretty tipsy. He talks to Teo the whole time. He thanks Teo for taking him. He is wearing rubber flip-flops and thick woollen socks. His hat is crooked. We stop. When we arrive, he struggles to get up from the back seat, all the while continuing to thank us.

- Your man is a good man. Tomas is a good man, Gigea says to Teo and disappears inside a run-down courtyard. Teo tells me they're neighbours.

Nico and Iulia showed up at dusk. They had spoken to Joos, the Belgian who settled in Stanciova, a 30 year old Western-European who came to Romania to find himself. Joos's parents are bankers in Bruxelles. His mother came to see how he lives. Maybe it's better for him this way. He has had some problems with substance addiction of all kinds. Here, in Stanciova, he is away from temptation. He got himself goats to keep him company. They're like dogs to him. He keeps them on a leash. Nico asked him if he feels like part of the community. A bit, maybe. He doesn't know. They don't come and visit him, he doesn't visit them either. He learned the language and he manages.

We sit and chat to Teo. We find out her story and how she got to Stanciova. Her kitchen smells pleasantly of cake and smoke from the stove.

MARGINA

10.01.2018

Ajungem în Margina la Centrul Info-Turistic. Damaris și Mirela, cele două femei care sunt responsabile de Centru, ne primesc entuziasmate. Damaris vorbește mult, știe despre ce vorbește și pare foarte implicată. Mirela nu e așa vorbăreață la început, dar e la fel de pasionată de faptul că lucrează la Centru. Cele două organizează activitățile turistice de pe raza comunei Margina. Și pe raza comunei Margina se întâmplă activități turistice, de la plimbat cu cocia la luat masa la stâna Ciobăniței. Sau la mâncat la doamna Emilia din Coșteiu-de-Sus. Femeile implică oamenii din comunitate. Și turiștii vin.

Plec împreună cu Flavius să-l cunoaștem pe Sever, care e tâmplar, venit din Bistrița-Năsăud și stabilit în Margina. Sever e un om mic de stat, cu mâini mari și aspre, o mustăcioară simpatică și ochi veseli. Și vicleni. Ne povestește despre cum a ajuns în Margina, imediat după ce a terminat armata. Tot timpul a lucrat în lemn. A făcut profesionala la Reghin, unde a lucrat de toate, de la mobilă la viori. S-a căsătorit cu o localnică. Cei doi s-au cunoscut la fabrica de oțet din Margina. Sever are 48 de ani și e un adevărat workoholic. Nu și-a luat niciodată concediu. Lucrează non-stop. A fost plecat și-n Danemarca, dar nu i-a plăcut, era prea departe.

Ne arată atelierul lui. Majoritatea sculelor le-a recondiționat, le-a luat de la fier vechi sau le-a construit cu mâna lui, aproape de la zero. E un om modest, dar știe că e bun meseriaș. Tot timpul are comenzi.

Îi mulțumim lui Sever că ne-a primit și ne-ndreptăm spre Anca și Ale care sunt în vizită la familia Ceaușescu. O luăm prin Colonia Margina, pe o linie dezafectată de cale ferată. Totul pare uitat și lăsat pradă elementelor. Silueta clădirii fabricii, cu

MARGINA

10.01.2018

We reach Margina, the Touristic Info Centre. Damaris and Mirela, the two women in charge of the Centre, welcome us enthusiastically. Damaris talks a lot, knows what she's talking about, and seems very involved. Mirela is not as chatty in the beginning, but she is equally excited to be working at the Centre. The two of them organize touristic activities in Margina. There are many touristic activities happening in Margina, from carriage rides to lunch at the sheepfold or at Mrs. Emilia's place in Coșteiu-de-Sus. The two women get the people in the community involved. And the tourists come.

I set out with Flaviu to meet Sever, a carpenter from Bistrița-Năsăud who has settled in Margina. Sever is a a man of short stature, with big hands, a congenial moustache and merry eyes. Sly eyes. He tells us how he got to Margina, immediately after his compulsory army training. He has always worked wood. He went to a crafts school in Reghin and worked all sorts of jobs, from making furniture to making violins. He married a girl from Margina. They met at the vinegar factory in the village. Sever is 48 and a real workaholic. He has never been on holiday. He works all the time. At one point, he even went to Denmark to work, but he didn't like it. It was too far away.

He shows us his workshop. Most of his tools, he has either reconditioned them himself, built them from scratch or took them from the scrapheap. He's a modest man, but a good craftsman. He's always working on orders.

We thank Sever for having us and head towards Anca and Ale who are visiting the Ceaușescu family. We pass through Colonia Margina along an abandoned railway line. Everything seems forgotten and left to the whim of the elements. The factory's

furnalele ei înguste se profilează la orizont, roasă de ploi, o coajă din care s-a furat absolut tot ce se putea fura.

Ajungem la familia Ceaușescu, Napoleon și Mărioara, un cuplu de învățători ajunși demult la pensie. În cameră sunt eu, Flavius, Ale și Anca. Doamna Ceaușescu stă pe o canapea lângă Anca. Domnul Ceaușescu stă într-un colț al camerei pe un scaun. În cameră e foarte cald, e plin de cărți și nostalgie. Mărioara și Napoleon vorbesc pe rând, sau unul peste altul sau completându-se unul pe altul. Despre viața lor când erau copii în interbelic, despre Rege, război, comunism. Despre cum comunismul i-a făcut oameni. Despre cum era să fii profesor la sat pe-atunci. Despre tabere, despre spectacole de teatru. Despre cum s-au chinuit să păstreze vie istoria Marginii, scriind mai multe monografii. Despre cum și-ar dori ca oamenii să nu fie uitați. Despre cum mulți au intrat deja în uitare, și ei le-au păstrat amintirea așa cum au putut în paginile monografiilor. Mâncăm prăjituri, bem bere și ne luăm rămas bun de la familia Ceaușescu.

Se lasă seara. Ne urcăm în mașini și mergem la Coșteiu-de-Sus ca să le luăm pe Nico, Iulia și Ana care au înghețat de frig așteptându-ne.

SINTEȘTI

11.01.2018

Pornim dis de dimineață, cocoțați într-o cocie trasă de două iepe – Mura și Carina. Trecem cu cocia peste un pod întins peste autostrada care încă se construiește lângă Margina. Mergem spre Sintești. Păduri, dealuri, liniște. De-a lungul drumului sunt copaci dărâmați de furtuna din septembrie care a făcut ravagii și-n partea asta de județ. După un gard

silhouette, with its narrow chimneys, looms on the horizon worn out by rains, a husk from which everything that could be stolen has been stolen.

We get to the Ceaușescu's, Napoleon and Mărioara, a couple of teachers who have been retired for a long time. In the room there's Flaviu, Ale, Anca and myself. Mrs. Ceaușescu is sitting on a couch next to Anca. Mr. Ceaușescu is sitting on a chair in the corner. The room is warm, full of books and nostalgia. Mărioara and Napoleon talk in turns, or over each other, or completing each other. About their life as children in the interwar period, about the King, the war, Communism. About how Communism had made them someone. About what it was like being a teacher in the village at that time. About camp holidays and theatre shows. About how they tried to keep Margina's history alive by writing several monographies. About how they wish people wouldn't be forgotten. Many have already been forgotten, but they tried to keep their memory alive, as well as they could, in the pages of their monographies. We eat cake, drink beer and say goodbye to the Ceaușescu family.

Darkness is setting. We get into the cars and drive to Coșteiu-de-Sus, to pick up Nico, Iulia and Ana, who have probably frozen to death waiting for us.

SINTEȘTI

11.01.2018

We set out early in the morning in a carriage drawn by two mares – Mura and Carina. We cross a bridge rising over the highway which is still under construction near Margina. We're going to Sintești. Woods, hills and silence. Along the road we see trees knocked down by the storm which hit Timiș county in September, which has also caused damages in this part of the county. Behind a wired fence, a herd

de sârmă, o turmă de porci mangaliță ne privesc, molfăind tacticos. Trecem pe lângă o stupină.

Sinteștiul e mic, aranjat și pustiu. Ajungem la muzeul din sat unde ne așteaptă Emil Mert împreună cu fiul său Ciprian și cu Ionică Beșchiu, cioban și interpret de muzică populară.

Muzeul are trei camere mari și un hol de legătură. E plin de obiecte, de la arme și baionete, la obiecte tradiționale de menaj, războaie de țesut, ceasuri, radiouri de bachelită, sobe, mobilier și cărți. O ediție din 1915 a Psaltirii Bogate „tipărită în zilele preînălțatului Împărat și Rege Francisc Iosif I” la Sibiu. În ultima cameră sunt instrumente muzicale – o orgă veche, tromboane, trompete, o mandolină. Pe un chimval spart se mai poate citi „Erstes und grösstes Musikinstrumenthaus im Banat, Timișoara Cetate, A. Braun”.

Pe o măsuță sunt livrete de militari din al Doilea Război Mondial, un „Carnet de văvudă de rășboiu”, cu numele eroului – Petru Ianculescu, dispărut la Kliniski. Coperta e galbenă și cu modele albastru-galbene pe margini. Niște ostași albaștri atacă o cazemată profilată pe un răsărit de soare. Într-un trimestru al anului 1943 văduva Ianculescu primește de la Ministerul de Rășboiu 3372 lei.

În muzeul de la Sintești este și un colț al eroilor. Băieți cu mustăcioare firave pozând cu revolvere în mână îmbrăcați în uniforma armatei austro-ungare din Primul Război Mondial. Fețe grave sau zâmbitoare privesc direct în obiectiv, cu pipe în colțul gurii. Par niște copii care se joacă de-a războiul. În alte poze bărbați mai în vârstă, în uniformă de vânători de munte cu beretă, pregătiți să plece pe frontul de est în cel de-al Doilea Război Mondial. Ciprian Mert îmi spune că în Primul Război Mondial din Sintești au plecat 42 și s-au întors 12. În al Doilea Război au plecat 84 și s-au mai întors 3.

of Mangalița pigs watch us while chewing steadily. We also pass an apiary.

Sintești is small, orderly and deserted. We reach the village museum where Emil Mert is waiting for us together with his son Ciprian and Ionică Beșchiu, shepherd and singer of folk music.

The museum has three big rooms and a hallway connecting them. It's full of objects, from weapons and bayonets to traditional household items, looms, watches, bakelite radios, stoves, furniture and books. An edition from 1915 of The Psalms ("Psaltire Bogată") published at Sibiu, "in the days of his Highness the Emperor and King Joseph Francis I". In the last room there are musical instruments -- an old organ, trombones, trumpets, a mandolin. On an old cymbal one can still read: "Erstes und grösstes Musikinstrumenthaus im Banat, Timișoara Cetate, A. Braun".

On a small table there are service records from the Second World War, and a war widow certificate with the name of the hero – Petru Ianculescu, gone missing at Kliniski. The paper is yellow, with blue and yellow patterns on the edges. An image of soldiers charging a pillbox against the rising sun. In a term of the year 1943, the widow Ianculescu receives from the Ministry of War 3.372 lei.

In the Museum in Sinești, there is also a corner dedicated to heroes. Boys with thin moustaches posing with revolvers in the uniform of the Austro-Hungarian army from the First World War. Faces, both grave and smiling, stare straight into the camera, with pipes in the corner of their mouths. They look like children playing at war. In other pictures, older men in uniforms of Mountain Huntsmen (Infantry) prepare to depart for the Eastern front during the Second World War. Ciprian Mert tells me that during the First World War, 42 people left for the front from Sinești. Only 12

Ne urcăm în căruță și ieșim din sat pe un drum de țară trecând pe lângă dealul Peșii. În copaci oamenii au improvisat platforme de pândă. Vara păzesc de acolo câmpurile ca să nu intre noaptea turmele de mistreți în lanurile de porumb. Intrăm înapoi în Margina trecând pe lângă cimitir. În depărtare se vede silueta fostei fabrici de oțet, dominând orizontul.

ZORANI

11.01.2018

Suntem primiți de familia Codrea, un cuplu de pensionari. Nicu e din județul Brașov, Rodica e născută în Zorani. S-au întâlnit la fabrica de prelucrare a lemnului din Mănăstur. Au trăit la Timișoara, dar se gândesc să se întoarcă de tot în Zorani. Au recondiționat casa veche care fusese a unchiului Rodicăi.

Cei doi ne povestesc istoria Zoraniului, a părților mai bune și mai rele ale istoriei care a trecut în valuri peste sat lăsând în urmă ceea ce a rămas. Rodica strânge acte și documente, fotografii și amintiri. Are o altă imagine și impresie despre comunism și colectivizare, familia ei căzând de partea celor care nu au avut nimic de câștigat în urma schimbării destinului politic al țării după al Doilea Război Mondial.

Nicu și Rodica vor să construiască și să lase ceva în urmă viitoarelor generații. O moștenire bazată pe principii solide și sănătoase. Și muncă. Multă muncă. Ne povestesc despre cum i-a prins Revoluția la Timișoara și cum au trăit acele zile. Visează un alt fel de Românie și în ceea ce îi privește, au început deja s-o construiască la ei în curte.

came back. In the Second World War, 84 left. Only 3 came back.

We get back in the carriage and leave the village on an unpaved road that passes Peșii hill. Here, people have built makeshift observation platforms in the trees. They use them to guard the corn fields from wild boars in summer. We enter Margina and pass by the cemetery. In the distance, the silhouette of the old vinegar factory dominates the horizon.

ZORANI

11.01.2018

We visit the Codrea family, a retired couple. Nicu is from Brașov, Rodica is born in Zorani. They met at the wood processing factory in Mănăstur, Cluj county. They live in Timișoara, but they're thinking of moving back to Zorani. They've reconditioned the house here, which used to belong to Rodica's uncle.

The two of them recount for us the history of Zorani, the good and the bad parts of a history that washed over Zorani in waves, leaving behind the village as it is now. Rodica is collecting papers and documents, photos and memorabilia. She has a different view on Communism and the forced collective farms than other people we've talked to, as her family was on the side of those who had nothing to gain from the change in the country's political system after the Second World War.

Nicu and Rodica want to leave something behind for future generations. A heritage based on solid, healthy principles. And hard work. Lots of hard work. They tell us about how they were in Timișoara when the Revolution started and how they lived through those days. They dream of a different Romania and, as far as they're concerned, they've started building it in their own courtyard.

CHARLOTTENBURG și TABĂRA BOGDA

12.01.2018-13.01.2018

Ajungem în Charlottenburg înainte de ora 10. Niște oameni stau în fața Poștei, care-i și clădirea școlii. Intrăm în vorbă cu Viorica. E venită în sat, e ucraineancă și nu prea știa să vorbească română. A învățat pe parcurs. Acum vorbește fluent, nici nu ți-ai da seama că nu-i din Banat.

Satul e liniștit, prea liniștit parcă. Nu mai sunt mulți oameni în el, ne spune Viorica. E curat, miroase frumos, niște copii se joacă pe lângă noi chiuind, dar în rest nu pare să fie nimeni pe stradă. Sau în case. Batem în mai multe porți, dar nu ne răspunde nimeni. Nu știm dacă-i din cauză că acele case sunt goale sau pentru că cei dinăuntru nu vor să ne deschidă.

Mergem la Bogda și căutăm tabăra. Ajungem la ea pe un drum desfundat de țară, numai bun pentru tractoare. Cu un pic de noroc ajungem în tabără, aflată între două delușoare, în mijlocul unei pădurici. Locul e minunat, dar delapidat total, mâncat de timp și natură, călcat de hoți.

Ne întoarcem în Charlottenburg mai spre seară, urcăm în cimitir, mai batem în niște porți, dar nu ne răspunde nimeni. Până la urmă îl găsim pe Ciprian care spărgea semințe la marginea drumului privindu-ne. Povestim despre sat. Vorbește despre „Șarlota” sau în cel mai bun caz despre „Carlotenburg”, în niciun caz despre Charlottenburg. Nu prea cunoaște istoria satului. Iese și Ana, maică-sa, la stadă și stăm de povești. Ea-și aduce aminte de nemți, de cum era înainte. De cum oamenii se

CHARLOTTENBURG and THE BOGDA CAMP

12.01.2018-13.01.2018

We reach Charlottenburg before 10 o'clock in the morning. Some people are gathered in front of the Post Office, which is in the same building as the School. We start talking to Viorica. She's not originally from the village, she's Ukrainian, and in the beginning she didn't really speak Romanian. But she learned in time. Now she's fluent, you can't even tell she's not from Banat.

The village is quiet, maybe too quiet. There aren't many people left in it, Viorica had told us. It looks clean, it smells nice and a couple of children are playing not far from us, shrieking, but apart from that, there doesn't seem to be anyone on the streets. Or in the houses. We knock on a couple of gates, but no one answers. I don't know if it's because the houses are empty, or the people inside don't want to come out and talk to us.

We go to Bogda to look for the summer camp. We reach Bogda at the end of an unpaved, bumpy road, very appropriate for tractors. With a bit of luck, we find the camp area situated between two hillocks in the middle of a forest. The place is beautiful, but in total ruin, worn out by time and nature, and cleaned up by thieves.

Towards evening, we go back to Charlottenburg. We climb up towards the cemetery, we knock at a couple more gates, but no one answers. Eventually we come across Ciprian, who was sitting by the side of the road eating sunflower seeds and watching us. We talk to him about the village. He says “Șarlota” or “Carlotenburg” at best, but not Charlottenburg. He doesn't really know the history of the village. Ana, his mother, comes out of the courtyard and we talk to her too. She remembers the Germans, how it used to

întâlneau, se vizitau și erau primitori. Înainte să plecăm, primim cadou ouă și brânză.

Coborâm în sat să bem o bere la bar. Sunt eu, Ana și Andu. Și Ramona, patroana. În rest, bărbații satului. O bere costă 2,50 lei. Înainte clădirea barului găzduia un restaurant - „Cerbul” - dar nu mai știe nimeni de el acum. O parte e ocupat de bar/ABC-ul satului, o altă parte de biserica penticostală la care nu prea vine nimeni.

În fața barului, în jurul ciotului enorm al unui dud tăiat care servește drept masă de bar, bărbații se uită ciudat la mine în timp ce-mi rulez o țigară. Unii șoptesc „marijuana” și-apoi glumesc zgomotos. Mă bag încet cu ei în vorbă și-n 5 minute suntem cei mai buni prieteni. Unii sunt români, alții etnici ucrainenii. Nemți nu mai sunt, doar Peter, dar Peter e bătrân și bolnav și nu e în sat. E plecat la fizioterapie la Timișoara. Dar dacă „moare Peter, moare satul”. Pare că lumea din jur s-a împăcat cu ideea sau nu-i prea pasă.

Sunt 7 bărbați tineri, până-n 30 de ani, și unul trecut de 50, un „țigan” după cum se auto-descrie Doru care deja s-ambătat și cere pe-mprumut unuia sau altuia, fie o țigară sau bani de încă o bere. Din când în când scoate din buzunarul de la piept o sticlă de Unirea și mai ia un șluc.

Băieții îmi spun că lucrează la Timișoara, unii în agricultură, alții prin fabrici, pe linie. Cei care s-au priceput pe jocuri la calculator sunt șoferi pe combine. Spun că satul e mort. Apare un domn, fostul vice-primar, cioban venit din Moldova în anii '60, pe când era tânăr. Stăm toți în cerc și râdem, se spun glume cu mai mult sau mai puțin sub-text. Fostul vice e încă lezat de felul în care a fost contestat de către cetățeni în timpul mandatului. Mă

be. How people used to meet, visit each other and be welcoming hosts. Before we leave, we receive from her cheese and eggs as a present.

We go back to the village and have a beer at the village bar. It's Ana, Andu and I. And Ramona, the owner. All the rest are men. A beer costs 2,5 lei. Before it was a bar, the building used to be a restaurant, "The Stag", but no one remembers it anymore. Part of the building is now occupied by the bar/general store; the other part is occupied by the Pentecostal church, but no one really goes there.

In front of the bar, standing around a huge mulberry tree stub that serves as a table, men look at me strangely as I roll a cigarette. Some whisper "marijuana" and guffaw. I strike a conversation and in less than 5 minutes, we're best buddies. Some are Romanian, some are Ukrainians from Romania's Ukrainian community. There are no more Germans, except Peder, but Peder is old and sick and is not in the village at the moment. He's in Timișoara doing physiotherapy. But if "Peder dies, the village dies". It looks like the people around me have come to terms with the thought, or they don't care.

There are 7 young men under 30, and one that is past 50, a "gypsy" as Doru describes himself. He's already drunk and asking everyone to lend him a cigarette, or money for another beer. Every now and then he takes out a bottle of Unirea from his chest pocket and takes a small sip.

The guys tell me they work in Timișoara, some in agriculture, others in factories, on the assembly line. The ones who were good at computer games ended up driving combines. They say that the village is dead. A man joins us, the former vice-mayor, a shepherd who came from Moldavia in the 60s, when he was young. We all sit in a circle and laugh at jokes, some more, other less subtle. The former vice-mayor is still offended by the way he was contested during

lipesc de Andrei și Ionuț, fiul doamnei Viorica, și povestim despre un loc numit Groapa Hoților. Ceilalți spun și ei povești despre tuneluri, în pădure la Charlottenburg, pe lângă tabăra de la Bogda, ducând la Lipova sau la Timișoara. Legende.

Apare un tip în cizme de gumă, pantaloni de trening și pullover, foarte bine făcut, cu trăsături de samoan. Se uită molcom la mine și dă mâna cu toată lumea. Cu mine inclusiv. Mâna lui e enormă. Dar ochii lui sunt un pic înceteți, mi se pare. Mi se explică că e fratele geamăn al unuia dintre bărbați. Nu e o glumă. Cei doi nu seamănă absolut deloc între ei.

Ana și Andu intră și ei în vorbă. Cercul se sparge în cerculețe mai mici. Râdem și ne distrăm. Doru îmi explică metoda prin care se verifică dacă ai votat cu cine ai promis că votezi la alegeri. Râde și tot soarbe din sticluța de Unirea.

Andrei pare cel mai pornit împotriva situației politice din comună, care după el pare să gătuie dezvoltarea satului. Spune că nimic nu e cum pare și oamenii se poartă foarte urât unii cu alții. E multă bârfă și invidie.

A doua zi ne întâlnim cu Andrei ca să ne ducă până la Groapa Hoților. Ajungem la una dintre porțile domeniului de vânătoare și-mi povestește cât de mult se vânează în zonă. Măcel. Totul se rezumă la bani. E dezamăgit și scârbit. Ne plimbăm prin pădure și ne povestește despre copilăria lui în Charlottenburg. Andrei e venit din Târgul Frumos, de pe lângă Iași, în anul 2000. Dar vorbește cu accent bănățean. Iubește locurile de pe lângă Charlottenburg. Nu le-ar da pe nimic în lume. Lucrează la Timișoara, dar stă în sat. Face naveta. Urmează să plece înapoi în Franța. Are de lucru pe lângă Montpellier. Dar s-ar întoarce să trăiască în sat. Dacă ar putea. Andrei are 22 de ani.

his mandate. I start talking to Andrei and Ionuț, Viorica's son. They tell me of a place called the Thieves' Hole. The others join in and tell stories of a tunnel in the forest at Charlottenburg, close to the summer camp at Bogda, leading all the way to Lipova or Timișoara. Legends.

A guy appears in rubber boots, sweat pants and a pullover. He's well built, with Samoan traits. He looks at me and shakes hands with everyone. Including myself. His hand is huge. But his eyes give him away as being a bit slow. I'm told he is the twin of one of the men in our group. It's not a joke. The two men don't look at all alike.

Ana and Andu join the conversation. The circle breaks up into smaller groups. We're laughing and having fun. Doru explains to me the method used to check if you've really voted with who you've promised in the elections. He keeps laughing and taking sips from his Unirea bottle.

Andrei seems the most irritated by the political situation in the village, which, according to him, is strangling the village's development. He says that nothing is as it seems, and that the people treat each other very badly. There's a lot of gossip and envy.

The next day we meet Andrei so he can take us to the Thieves' Hole. We pass by one of the gates of the hunting grounds and he tells me how much hunting is going on. It's a massacre. It's all about money. He's disgusted and disappointed. We walk through the forest and he tells us of his childhood in Charlottenburg. Andrei came from Târgu Frumos, near Iași, in 2000. But he speaks in the accent of the area. He loves the surroundings of Charlottenburg. He wouldn't give them up for anything in the world. He works in Timișoara, but lives in the village. He commutes. He's about to go to France. He's found some work in Montpellier. But he'd like to come back and live in the village. If he can. Andei is 22.

BOGDA

13.01.2018

Pe Florin nu știu dacă l-am agățat noi pe el sau el pe noi. Ieșise la stradă cu toporul în mână să spargă niște lemne în fața casei când l-am luat la întrebări. În 5 minute ne invita înăuntru la el.

Florin are 64 de ani, pensionat de boală, mutat de la Timișoara prin 2004, venit la Bogda să moară. Avea cancer sub-lingual, 50 de kilograme și i se mai dăduseră câteva săptămâni de viață. Dar aerul curat, laptele proaspăt, berea și optimismul l-au ajutat să trăiască încă 14 ani. Și optimismul nu l-a părăsit încă. Are un câine pe care-l cheamă Chițimiț și două pisici.

E un tip relaxat și jovial, fost inginer, cu accentul tipic al timișoreanului care a prins boema, terasele și joie de vivre-ul generației vechi de timișoreni. Ne spune că el e Öcsi din Fratelia și e un retired engineer. Evreu protestant și om al lumii, și-a dat o Honda Civic luată din Germania pe un camion de cartofi pentru comunitatea reformată din Fratelia.

E prieten cu popa ortodox din sat, tot avinitură din Timișoara și fost vecin din Fratelia. Crește găini pentru cei trei nepoți ai săi, merge la pescuit, iar vara e amfitrion, făcând chefuri cu vin și grătare pe terasa de deasupra garajului său. Pentru el Bogda e o comunitate de expați de la oraș, care fug vara de noxe și căldură, mutându-se „pe vale” ca să se bucure de liniște și răcoare.

Se bucură că am stat cu el de vorbă. E un om singur, dar vesel și am petrecut cu el o „sâmbătă de povești” pe care eu personal n-am s-o uit prea repede.

BOGDA

13.01.2018

I don't know if we found Florin, or he found us. He had come out of the house with an axe to break some wood, when he saw us in front of his gate. We started talking. After 5 minutes, he invited us in.

Florin is 64, in early retirement because of an illness. He left Timișoara in 2004 and came to Bogda to die. He had salivary gland cancer, he weighed 50 kilograms, and he had only been given a couple of weeks to live. But the fresh air, fresh milk, beer and optimism have helped him survive for another 14 years. And the optimism hasn't deserted him yet. He's got a dog called Chițchimiț and two cats.

He's a cheerful, easy-going guy, a former engineer talking in the slow manner of those who lived through the bohemia, the terraces and joie-de-vivre of Timișoara in olden times. He says he is called Öcsi and he is originally from Fratelia, and he tells us in English that he is a "retired engineer". A protestant Jew and man of the world, he exchanged his Honda Civic bought from Germany for a truckload of potatoes for the reformed community in Fratelia.

He is friends with the Orthodox priest in the village, who has also moved from Timișoara and who was a neighbour of his from Fratelia. He raises chicken for his three nephews, goes fishing and in summer he plays the host, organizing barbecues watered with wine on the terrace on top of his garage. For him, Bogda is a community of expats from the city, who in summer run away from the heat and exhaust fumes, and come there to enjoy some coolness and quietude.

He's glad we talked to him. He's a lonely man, but cheerful, and we spent a story-filled Saturday together, which I for one won't forget too soon.

04.03

POVEȘTI BĂNĂȚENE

exemple de Cămine în mișcare

BANAT STORIES

examples of Moving Fireplaces

de Andrei Ursu, Ana-Maria Ursu

sub
dir
matric. de
s'a înscris în com
alegându-si dom
cercul de recruta

COMANDANTUL

Tuturaru s'a prezentat astăzi la controlul no

st s'a înscris în
minal al conting.
la No. 279.
la com.
Cer. de Recr.
ŞEFUL 3) *M. Dugan*
cu domiciliu

Trecut rezervă

NOTA 1) Se va trece meseria
militare, mitralier, puşcaş mitralier
şi gradul, suma şi proanmul
seful de sarcină sau şeful

ivatal.

ALTĂ ZI CU SOARE⁵⁸

actul I

de Andrei Ursu

Sinopsys

Povestea din „Altă zi cu soare” este una reală. Auzită în Zorani, povestită de către Doamna Rodica Codrea născută Opronî, „Altă zi cu soare” încearcă să arate cu umor ceea ce a fost probabil o perioadă extraordinar de dificilă pentru familia lui Serafin Opronî, unchiul Rodicăi și mai târziu tatăl ei adoptiv.

Fiind unul dintre cei 5 capi de familie care au refuzat colectivizarea în Zorani, Serafin, țăran și veteran din Primul Război Mondial în armata Austro-Ungară, luat prizonier la ruși, a reușit să demonstreze tăria de caracter și inteligența necesară ca să nu cadă pradă intimidărilor la care erau supuși țăranii români spre finalul colectivizării.

Fiind prezent chiar în camera în care probabil au avut loc discuțiile dintre Serafin și o comisie formată din oameni de vază din sat și un activist de partid, în timp ce doamna Rodica povestea cum unchiul/tatăl ei adoptiv se opunea cu fermitate și calm amenințărilor fățișe ale aparatcicului, am încercat să-mi imaginez scena. E o poveste a decenței și a spiritului uman luptând împotriva abuzului și șicanelor unui stat totalitar abrutizat, arogant și condescendent. Faptul că în final Serafin Opronî a reușit să dejoace colectivizarea, adoptându-și nepoata (cu acordul părinților ei) pentru a-și păstra dreptul la pământ, denotă spiritul subversiv și jucăuș prin care un țăran român a reușit să evite mașinațiile statului comunist folosind propriile-i arme, legislația. E o bucată de istorie personală care merită adusă la viață.

PERSONAJE

SERAFIN – un țăran din Zorani

EVA – nevastă-sa

POPA DUMITRU – preotul satului

DĂSCĂLUL PARASCHIV – învățătorul satului

CINEVA DE LA CENTRU

ANOTHER HAPPY DAY⁵⁹

1st act

by Andrei Ursu

Synopsys

"Another happy day" is a real story. Heard in Zorani, as told by Mrs. Rodica Codrea, born Opronî, "Another happy day" tries to render through humor what must have been an extremely stressful and difficult period for the family of Serafin Opronî, Rodica's uncle, who would later become her adoptive father.

Being one of the 5 heads of family who refused join the collective farm in Zorani, Serafin - a peasant and World War I veteran in the Austro-Hungarian army, taken prisoner by the Russians – managed to show the strength of character and the intelligence needed to resist the intimidation tactics that the Romanian peasantry was being subjected to by the end of the collectivisation process.

As I was myself present in the very room where the discussions between Serafin and a commission formed by important personages from the village and a Party activist probably took place, while Mrs. Rodica was telling the story of how her uncle/ future adoptive father was holding firm and calmly opposing the facetious threats of the apparatchik, I tried to imagine the scene. It is a story of decency and human spirit fighting against the abuse and chicanery of a brutal, arrogant and condescending totalitarian state. The fact that, in the end, Serafin Opronî managed to outplay the collectivisation process by adopting his own niece (with her parents' consent) in order to be able to keep hold of his land, speaks about the subversive and playful spirit through which a Romanian peasant managed to avoid the machinations of the Communist state by using its own weapons against it – its own legislation. It is a bit of personal history that merits being brought back to life.

CHARACTERS

SERAFIN – a peasant from Zorani

EVA – his wife

THE FATHER DUMITRU – the village priest

PARASCHIV – the village teacher

SOMEONE FROM CENTRAL

LOC și TIMP

O casă de țăran din Zorani. Pe-nserat. 1956. La 3 ani după moartea lui Stalin, spre finalul colectivizării.

O cameră din casă. O masă, o laviță, trei scaune. O carafă. Un opaiț. O icoană. Niște fotografii pe perete. Se lasă seara.

SERAFIN citește Scânteia și fumează cu picioarele pe un scăunel. EVA intră și trănțește ușa, trage zăvorul și se lipește cu spatele de ea. Își face cruce.

EVA: Ce ne facem Serafine? Ce ne facem?
SERAFIN: Da' care-i baiul?
EVA: Vinăștia cu colectivul! Sunt pe stradă! La noi vin!

Tac.

SERAFIN: Să vină.
EVA: Eu nu le deschid!

SERAFIN tace și citește.

EVA: Auzi ce-ți spun?

SERAFIN dă din cap, își umezește degetul și dă pagina.

EVA: Taci! Taci și citești!
SERAFIN: Da' ce să fac?!

EVA se duce la geam. Scoate capul pe geam.

TIME and PLACE

A peasant house in Zorani. Evening. 1956. 3 years after the death of Stalin, towards the end of collectivisation.

A room in the house. A table, a bench, three chairs. A water jug. A rushlight. An icon. Some photos on the wall. Evening is coming on.

SERAFIN is reading Scânteia (the Communist Party newspaper) and smoking with his feet on a stool. EVA enters and slams the door shut, bolts it and leans on it. She crosses herself.

EVA: What are we to do Serafin? What are we to do?
SERAFIN: What`s the trouble?
EVA: They`re coming with the Collective! They`re on our street! And they're coming for us!

Beat.

SERAFIN: Let them come.
EVA: I'm not letting them in!

SERAFIN falls silent and keeps reading

EVA: Did you hear what I just said?

SERAFIN nods, wets his finger and turns the page.

EVA: And you're silent! Just sitting there, reading!
SERAFIN: What else should I be doing?!

EVA goes to the window. Sticks her head out.

58 Primul act al piesei de teatru ALTĂ ZI CU SOARE a fost pus în scenă în luna mai 2018, în cadrul „FO(U)R PUBLIC SPACES” - extensie Timișoara 2021 în cadrul Festivalului de Teatru Euroregional din Timișoara, organizat anual de Teatru Maghiar de Stat „Csiky Gergely”. Al doilea act al piesei de teatru a fost prezentat în cadrul primei ediții a festivalului Cămine în Mișcare, desfășurat în perioada 28-30 septembrie 2018, în satele Margina și Zorani (jud. Timiș). Reprezentația a avut loc chiar în gospodăria familiei Codrea din Zorani.
59 The first act of the theater play ANOTHER HAPPY DAY was staged in May 2018 at the ‘FO(U)R PUBLIC SPACES’ Timisoara 2021 extension within the Timișoara Euroregional Theater Festival, organized annually by the Hungarian State Theater " Csiky Gergely ". The second act of the play was presented during the first edition of the Moving Fireplaces, held between 28-30 September 2018 in the villages of Margina and Zorani (Timis county). The representation took place at the Codrea family's house in Zorani.

EVA: Doamne, scapă-ne de ăștia! Uite-i cum vin. Dascălul Paraschiv, Popa Dumitru și unul cu un catastif mare și roșu după el, îmbrăcat la costum. Un străin!

SERAFIN tace. Se uită la ea.

EVA: Zi ceva Serafine! Nu ce mai holba așa la mine și zi ceva!

SERAFIN(după o clipă de tăcere): Mi-i foame.

EVA: De mâncare îți arde ție acum?!?

SERAFIN: Gata Evo! Gata! Potolește-te.

EVA: Nu pot. Nu pot!

SERAFIN: Gata! Ho!

EVA: Mă doare sufletul și mi-i frică.

SERAFIN: Las' că nu-i dracu chiar așa negru. Ne-om înțelege noi, ca-ntră oameni.

EVA: Cu ăștia n-ai ce să te-nțelegi. Ori ești cu ei, ori împotriva. Ori cu partidul ori deloc. Ori cu colectivul, ori ne ia naiba.

SERAFIN: Nu ne ia nimeni nimic. Hai du-te de-ncălzește zupa că mi-e foame.

EVA: Serafine să ne-ajute sfântul că eu nu știu cum o scoatem la capăt cu ăștia!

SERAFIN: Las' că ne-nțelegem noi cumva.

Bătăi în ușă.

SERAFIN: Du-te și-ncălzește zupa.

EVA iese. SERAFIN descuie. CINEVA DE LA CENTRU intră țănoș și se plasează pe scaunul lui SERAFIN trântind un catastif roșu pe masă. POPA DUMITRU și DASCĂLUL PARASCHIV intră și ei după ce-au dat mâna cu SERAFIN, zâmbindu-i împăciuitor. Se așează. SERAFIN e singurul rămas în picioare. CINEVA DE LA CENTRU zâmbește politicos către SERAFIN și scoate o călimară dintr-un buzunar și un stilou.

CINEVA DE LA CENTRU: Luați loc, tovarășe!

EVA: God help us get rid of these people! Look at them coming. The teacher Paraschiv, the Father Dumitru and another one with a big red ledger, dressed in a suit. A stranger!

SERAFIN keeps quiet. Watches her.

EVA: Say something Serafin! Stop staring and say something!

SERAFIN(after a moment's silence): I'm hungry.

EVA: You're thinking about food?!

SERAFIN: Enough Eva! Enough! Shush! Calm down.

EVA: I can't. I can't!

SERAFIN: Enough!

EVA: My soul's aching and I'm afraid.

SERAFIN: Ain't the devil as black as he's made out to be. We'll come to an understanding, as men do.

EVA: There's no understanding with their lot. You're either with them, or against them. With the Party or not at all. With the Collective or going to hell with nothing to show for it.

SERAFIN: They'll not take a thing. Go on, put the soup on. I'm hungry.

EVA: May the Holy One help us Serafin, 'cause I don't know how we're going to get rid of their lot!

SERAFIN: Leave it to me. We'll find some sort of understanding amongst ourselves.

Knocks on the door.

SERAFIN: Go put the soup on.

EVA exits. SERAFIN unbolts the door open. SOMEONE FROM CENTRAL enters with a cocky attitude and sits on SERAFIN's chair slapping the red ledger down on the table. THE FATHER DUMITRU and PARASCHIV, the teacher, enter after shaking hands with SERAFIN, smiling at him apologetically. They all sit. SERAFIN is left standing. SOMEONE FROM CENTRAL smiles politely at SERAFIN, taking out an inkwell and a fountain pen from his suit pockets.

SOMEONE FROM CENTRAL: Sit down comrade!

SERAFIN: Oriunde?

CDC: Pe un scaun!

Nu mai sunt scaune libere. Niciunul dintre bărbații intrați n-ar da semne că s-ar ridica. SERAFIN trage lavița, făcând zgomot.

CDC: Tovarășe! Vă rog!

SERAFIN(așezându-se după ce mai aranjează lavița, făcând și mai mult zgomot): Mă scuzați.

CDC: Citiți Scânteia?!

SERAFIN: Citesc.

Tăcere profundă.

PARASCHIV: Tovarășul e de la centru.

POPA: Tovarășul ne onorează cu prezența.

CDC: Tovarășii sunt prea amabili.

PARASCHIV: Deloc tovarășu.

CDC: Tovarășu, vă rog!

POPA: Tovarășu, dar nu-i niciun deranj.

CDC: Tovarăși, vă rog! (își drege vocea) Dacă... (își drege iar vocea)

POPA: Poate îi e sete tovarășului?

SERAFIN(răstit): Evo! Adă niște țuică și pahare.

Liniște penibilă. CINEVA DE LA CENTRU zâmbeste îngrozitor de afabil spre SERAFIN care nu-l bagă-n seamă rulându-și o țigară. POPA DUMITRU se joacă cu mătăniile. DASCĂLUL PARASCHIV se scobește între unghii pierdut în gânduri. EVA intră cu o sticlă de țuică și păhăruțe.

EVA: Bună seara! Serviți.

CDC: Tovarășa!

EVA face o plecăciune stângace, iese jenată, fără să răspundă. SERAFIN se ridică și toarnă.

SERAFIN: Bine-ați venit la noi.

CDC: Bine v-am găsit.

SERAFIN: Anywhere?

SFC: On a chair!

There are no empty chairs left. None of the men sitting seem to wish to give theirs away. SERAFIN pulls at the bench dragging it along the floor, loudly.

SFC: Comrade! Please!

SERAFIN(sitting after arraging the bench, making even more noise): Please excuse me.

SFC: You read Scânteia?!

SERAFIN: I do.

Profound silence.

PARASCHIV: The comrade is from central.

FATHER DUMITRU: The comrade honours us with his presence.

SFC: The comrades are too kind.

PARASCHIV: Not at all comrade.

SFC: Comrade, please!

FATHER DUMITRU: But comrade, there is no inconvenience. Not at all!

SFC: Comrades, please! (clears his throat) If... (clears his throat again)

FATHER DUMITRU: Perhaps the comrade has thirst?

SERAFIN(barking): Eva! Bring țuica and glasses.

Uncomfortable silence. SOMEONE FROM CENTRAL smiles a horribly affable smile at SERAFIN, who ignores him, rolling a cigarette. FATHER DUMITRU plays with his prayer beads. PARASCHIV is exploring his fingernails lost in thought. EVA enters with a bottle of țuica and some glasses.

EVA: Good evening! Please, help yourselves.

SFC: Comrade!

EVA curtsies awkwardly and exits uneasily, without reply. SERAFIN stands and starts pouring.

SERAFIN: Welcome to our house.

SFC: It's good to be here.

Ciocnesc.

POPA: E bună!

PARASCHIV: Doamne-ajută!

CDC: Tovarăși. Acum că ne cunoaștem haideți să...

POPA: Doamne cât îi de bună! Pfuu!

SERAFIN: Ți-e foame părinte?

CDC: Tovarăși. Haideți să...

POPA: Câta.

SERAFIN: Evo! Adă zupă că oamenilor le e foame!

EVA se aude în off manipulând veselă.

EVA(off): Imediat.

CDC: Tovarăși!

SERAFIN: Nu vă place?

CDC: Ba da.

SERAFIN: De la mine din livadă.

CDC: Din livadă.

POPA: Are o livadă.

CINEVA DE LA CENTRU deschide catastiful, notează.

CDC: Are livadă. Una bucată.

SERAFIN: Da, am. (își aprinde țigara privindul)

CINEVA DE LA CENTRU scoate și el un port-țigaret și-și înfige o țigară în bot. DASCĂLUL PARASCHIV sare cu chibritul aprins, dar CEL DE LA CENTRU îl fixează pe SERAFIN.

CDC: Știi mățăluță de ce suntem noi aici?

SERAFIN: Habar n-am.

Chibritul arde, dar CINEVA DE LA CENTRU încă nu și-a aprins țigara. Mai stă un pic. Apoi și-o aprinde.

CDC: Aha. Aha. Lasă c-ai să afli dumneata.

PARASCHIV: Tovarășul vine cu bune intenții.

They clink glasses.

FATHER DUMITRU: It's good!

PARASCHIV: God bless!

SFC: Comrades. Now that we know each other, let us...

FATHER DUMITRU: Lord! It's so good! Pfuu!

SERAFIN: Hungry father?

SFC: Comrades. Let us...

FATHER DUMITRU: Just a lil' bit...

SERAFIN: Eva! Bring soup, the people are hungry!

EVA heard in off manipulating dishes.

EVA(off): Coming.

SFC: Comrades!

SERAFIN: Don't you like it?

SFC: I do.

SERAFIN: From my orchard.

SFC: From his orchard.

FATHER DUMITRU: He has an orchard.

SOMEONE FROM CENTRAL opens the ledger and writes.

SFC: Orchard. One item of.

SERAFIN: Yes, I own one. (lights up watching him)

SOMEONE FROM CENTRAL gets out a cigarette case and plants a cigarette in his face. PARASCHIV jumps with a lit match but SOMEONE FROM CENTRAL ignores him while watching SERAFIN.

SFC: Have you any clue as to why we're here?

SERAFIN: Not a one.

The match is burning up but SOMEONE FROM CENTRAL hasn't lit up yet. He holds. And then lights up.

SFC: Aha. Aha. I see. Well, you'll certainly find out then, won't you?!

POPA: Cu cele mai bune intenții.
 SERAFIN: Îi bună țuica, Dumitre?
 POPA: Cum nu?!
 SERAFIN: Mai bea.
 CDC: Tovarăși, hai să nu ne-ntindem prea mult, totuși.
 POPA: Poate că mai încolo, Serafine.
 SERAFIN: Păi și ce fac? Beau singur înainte de masă?

Liniște.

CDC: Ce știi dumneata despre colectivizare?
 SERAFIN: Nu prea multe.
 CDC: Păi de ce?!
 SERAFIN: Că nu mă prea interesează!
 CDC: Nu te prea interesează?!
 SERAFIN: Nu prea.
 CDC: Tovarășe!
 PARASCHIV: Ce vrea tovarășul Serafin să spună e că...
 SERAFIN: Domnule, s-o spun pe șleau. Nu mă prea interesează pentru că eu nu doresc să intru în colectiv.
 CDC(zâmbind și îngânându-l): Nu dorește să intre în colectiv. Auzi la el. Măi, măi.
 POPA: Tovarășul Serafin e un om cu credință puternică în propriile păreri.
 SERAFIN: Păi ce e obligatoriu?!
 PARASCHIV: Nu, da-i recomandabil!
 SERAFIN: Și ce-i așa de recomandat la tot colectivul ăsta!? Că nu mi se pare mare șpil!
 POPA: Hai Serafine, mai domol, că n-am venit să-ți dăm în cap.
 SERAFIN: Ba ați făcut mai rău! Ați venit să-mi luați pământul.
 CDC: Ce chestie! Bă, da' s-a făcut cald dintr-o dată aici la tine, tovarășe Serafin. Tare cald.

CINEVA DE LA CENTRU se ridică și-și dă jos sacoul.
 Are un toc de pistol peste cămașa transpirată. Se

PARASCHIV: The comrade has come here with best intentions.
 FATHER DUMITRU: The very best of intentions.
 SERAFIN: Dumitre, is the drink good?
 FATHER DUMITRU: Of course!
 SERAFIN: Have some more.
 SFC: Comrades, let's not overdo it.
 FATHER DUMITRU: Perhaps later Serafin.
 SERAFIN: And what am I supposed to do? Drink by myself before dinner?

Silence.

SFC: What do you know about collectivisation?
 SERAFIN: Not much.
 SFC: How so?!
 SERAFIN: 'Cause I'm not really interested!
 SFC: Not really interested?!
 SERAFIN: Not really.
 SFC: Comrade!
 PARASCHIV: What comrade Serafin is trying to say is that...
 SERAFIN: Sir, let me just say it. I'm not that interested because I do not wish to join the Collective.
 SFC(smiling and murmuring): Does not wish to join the Collective. Would you look at him. My my.
 FATHER DUMITRU: Comrade Serafin is a man of strong faith in his own opinions.
 SERAFIN: Well is it mandatory?!
 PARASCHIV: No, but it's recomandable!
 SERAFIN: And what's so recommendable about this whole Collective business!? It doesn't seem like much to me!
 FATHER DUMITRU: Come on Serafin, calm down, we're not here to kill you.
 SERAFIN: You're here for much worse! You've come to take my land.
 SFC: Would you look at that! Man, it's getting really hot in here all of sudden Comrade Serafin. Pretty damn hot.

SOMEONE FROM CENTRAL stands and takes off his jacket. He has a gun holster strapped over his sweaty

descheie la guler și-și toarnă un păhărel. Rămâne în picioare. POPA și dascălul își mai toarnă și ei. CINEVA DE LA CENTRU ridică paharul. EVA intră cu bolul de zupă și patru farfurii peste gura bolului, ștergare și linguri în farfurii. Așează bolul pe masă, vede pistolul și se blochează.

CDC: Pentru Partidul Comunist!
POPA: Partidul.
PARASCHIV: Tovarășe.

Nimeni nu bea. Liniște.

SERAFIN: Pune pe masă, Evo și du-te strânge găinile.

EVA abia reușește să pună totul pe masă fără să răstoarne, privind obsesiv pistolul. Face o plecăciune scurtă și iese. SERAFIN se ridică și aranjează farfuriile.

CDC: Nu ciocnești cu noi?!
SERAFIN: Pentru ce?
CDC: Pentru sănătatea Partidului.
SERAFIN: Să fie sănătos. (ridică paharul și bea)

CINEVA DE LA CENTRU bea cu ciudă și trânteste paharul pe masă. Ceilalți beau și ei. Rămân în picioare toți patru. CINEVA DE LA CENTRU îl privește insistent pe SERAFIN. Zâmbește.

CDC: Zâmbește, mă și tu! De ce nu zâmbești?!
SERAFIN: Păi dacă nu-i nimic comic?
CDC: Îi știu eu p-ăștia ca tine.
SERAFIN: Da?
CDC: Fac pe proștii cu mutra aia a lor de țărani vicleni, dar le-am scos noi la toți fițele din cap. Sau toți dinții din gură.
SERAFIN: Să te văd că-ncerci domnule. Crezi că n-am mai văzut pistol? Am fost eu la război. Am fost și prizonier la ruși în 1916. Și m-am întors întreg.
CDC: Vezi să nu te-mpușc.

shirt. He unbuttons his collar and pours himself a glass. Remains standing. FATHER DUMITRU and PARASCHIV pour themselves a glass each as well. SOMEONE FROM CENTRAL raises his glass. EVA enters with the bowl of soup and four plates over the bowl, towels and spoons in the plates. She sets the bowl on the table, notices the gun and freezes..
SFC(toasts): For the Communist Party!
FATHER DUMITRU: The Party.
PARASCHIV: Comrade.

Nobody drinks. Silence.

SERAFIN: Set everything down Eva and go gather up the chickens.

EVA barely manages to let go without tipping anything over, fixed on the gun. She curtsies and exits. SERAFIN stands and sets the table..

SFC: Won't you join our toast?!
SERAFIN: What for?
SFC: For the health of the Party.
SERAFIN: Let's hope it doesn't fall ill! (raises his glass and drinks)

SOMEONE FROM CENTRAL drinks spitefully and slams the glass on the table. The others drink too. The four are still standing. SOMEONE FROM CENTRAL stares at SERAFIN. Smiles at him.

SFC: Smile. Why aren't you smiling?!
SERAFIN: Well there's nothing funny to smile at.
SFC: I know your sort.
SERAFIN: Do you?
SFC: The sort that play dumb with their sly peasant faces, but we took care of that. Or knocked all their teeth in.
SERAFIN: I'd like to see you try, sir. You think I've never seen a gun before? I've been at war. And was a prisoner of the Russians in 1916. And came back whole.

SERAFIN: Vezi să nu te-mpuști singur. Și nu te mai holba la mine cu mutra aia de conțopist constipat, domnule. Ești la mine-n casă, te-am primit înăuntru, te-am servit cu țuică. Hai să mâncăm zupă. Tu-mi spui ce vrei, eu îți spun ce vreau și poate ne-nțelegem cumva până la urmă. Muiere-ai speriată, am o scroafă bolnavă de diaree și mâine am treabă. Am destule pe cap. Și prea puțin timp să le rezolv. Așa că, ori mă-mpuști, ori încerci să mă convingi. Sau nu mă-ncurci mai mult decât ai făcut-o pâ-n-acum! (se așează și-ncepe să-și pună supă)

Liniște.

CINEVA DE LA CENTRU se așază tăcut. Notează ceva în catastif. Ostentativ. Dascălul servește pe popă și pe CDC. Tac și mănâncă.

POPA: Domnul să binecuvânteze această supă. Și pe nevastă-ta.
 PARASCHIV: E bună.
 SERAFIN: Înainte era mai grasă.
 PARASCHIV: Grasă, grasă.
 POPA: Da, da!
 CDC(rănit): Ce vrea să-nsemne asta, tovarăși?!
 PARASCHIV: Nimic, tovarășe. Constatam.
 CDC: Constatai ce?! Asta-i subversiune ațintită împotriva statului!
 SERAFIN: Zicea doar că înainte o făcea mai grasă nevastă-mea. Acum numai că-mi dă la ficat.
 POPA: Da. Îi dă la ficat.

Liniște. Mănâncă.

SERAFIN: Îmi dă la ficat de când au sărăcit comuniștii țara asta.
 CDC(trântind lingura): Asta-i prea de tot!
 PARASCHIV: Hai Serafine, te rog, potolește-te.

SFC: Careful I don't shoot you.

SERAFIN: Careful you don't shoot yourself. And stop gawking at me with that pencil pusher mug of yours, sir. You're in my house, I welcomed you in, I served you drink. Let's eat some soup. You tell me what you want, I'll tell you what I want and maybe we can come to an understanding. My woman's scared half to death, I have a sow with diarrhea and a lot of work to do tomorrow. I have much on my mind. And too little time to spare. So either shoot me or convince me. Or at least stop tripping me up more than you already have! (he sits and ladles himself some soup)

Silence.

SOMEONE FROM CENTRAL sits down quietly. He writes something down in his ledger. Ostentatiously. The teacher serves the priest and then SOMEONE FROM CENTRAL. They eat in silence.

FATHER DUMITRU: May the Lord bless this soup. And your wife.

PARASCHIV: It's good.

SERAFIN: Used to be fattier.

PARASCHIV: So much fattier than now.

FATHER DUMITRU: Yes yes!

SFC(hurt): What are you implying comrades?!

PARASCHIV: Nothing comrade. Just noticing.

SFC: Noticing what exactly?! This is subversion against the State!

SERAFIN: He was just saying my wife used to make the soup a lot fatter. Not any more, 'cause it's attacking my liver.

FATHER DUMITRU: Yes. His liver.

Silence. They eat.

SERAFIN: Making my liver ache since the Communists bled this country dry.

SFC(slamming the spoon on the table): Enough!

PARASCHIV: Come on Serafin, take it down a notch, please.

SERAFIN: Tacă-ți fleanca, Paraschive, și mănă. Poți
dup-aia să-i lingi ghetetele lu' domnu' tovarăș cu burta
plină și conștiința liniștită.

CDC: Te dau la Miliție!

SERAFIN: Dă-mă și-n ziare.

CDC: Tovarășu Serafin!

SERAFIN: Și-așa nu-s bune decât să te ștergi cu ele la
curl!

CINEVA DE LA CENTRU se ridică și scoate pistolul.
Popa se bagă sub masă. Dascălul a rămas blocat.
SERAFIN mănâncă impasibil. Liniște.

SERAFIN: Nu stai mai bine jos? Sau măcar bagă
încărcătorul în armă înainte s-ameninți lumea cu
pistolul. Unii și-au luat topoare-n cap pentru mai
puțin prin părțile astea. Matăluță ești singur, departe
de centru, și-n pădurea din împrejurimi sunt multe
râpe în care se poate dormi adânc.

CDC: M-ameninți?

SERAFIN: Eu? Doamne ferește!

CDC: Dacă nu te bagi în colectiv, îți luăm tot! Tot! Vă
aruncăm în stradă. Pe tine și tot neamul tău.

SERAFIN: Stai jos, omule, și hai să stăm de vorbă.

Potoleşte-te. Să nu ne sară niciunuia muștarul. Că-n
primăvara asta am văruit camera.

POPA(de sub masă): Haideți tovarășu să ne liniștim!

CDC: Să-și retragă cuvintele la adresa partidului și-a
organului de presă.

PARASCHIV: Și le retrage.

POPA: Le retrage, da!

CDC: Să-l aud.

PARASCHIV: Hai Serafine, nu mai fă pe nebunul.

Liniște.

SERAFIN: Mi le retrag.

SERAFIN: Keep your trap shut Paraschiv, and eat.
You can lick the comrade's boots afterwards, belly
full and conscience clean.

SFC: I'm taking you straight to the Militia!

SERAFIN: Call the press as well. Leak it to all the
newspapers.

SFC: Comrade Serafin!

SERAFIN: All the papers are good for anymore is
wiping your ass clean with them, anyway!

SOMEONE FROM CENTRAL jumps and pulls out his
pistol. FATHER DUMITRU hides under the table. The
teacher freezes. SERAFIN keeps eating as if nothing
has happened. Silence.

SERAFIN: Won't you rather sit? Or at least put a
magazine in that pistol before threatening someone
with it. People took axes to the face for much less
around these parts. And you're all by your lonesome
here, far away from central, and in the woods nearby
there are a lot of ravines where you can slumber.
Peacefully.

SFC: Are you threatening me?

SERAFIN: Me? God forbid!

SFC: If you don't collectivise, we'll take everything.
Everyrthing! And we'll throw you in the street. You
and all your kin.

SERAFIN: Sit down man and let's have a talk. Simmer
down. Let's not blow our tops off. I've had this room
whitewashed just this spring.

FATHER DUMITRU(from under the table): Let's calm
ourselves down comrade!

SFC: Have him retract his words against the Party and
the Organ of the Press.

PARASCHIV: He retracts them.

FATHER DUMITRU: Retracts them, yes!

SFC: Let's hear him.

PARASCHIV: Come on Serafin, stop playing the loon.

Beat.

SERAFIN: I retract them.

CINEVA DE LA CENTRU cade epuizat pe scaun, bagă pistolul înapoi în toc. Bea apă din carafă. Multă. Se lasă noaptea. SERAFIN aprinde opaițul. A terminat de mâncat.

POPA(ieșind de sub masă): Să bem și să mâncăm ca creștinii! Doamne-ajută.

CDC: Mai încet cu idolatria părintre, religia e opiul popoarelor.

POPA: Dar e și far pentru suflete pierdute. Ca și partidul.

CDC: Partidul ne-aduce tuturor lumină.

PARASCHIV: De la răsărit.

POPA: Amin!

CDC: Mulțumesc pentru masă.

SERAFIN: Să vă fie de bine.

CDC: Așadar, tovarășul Serafin. Să reluăm.

SERAFIN: Da.

CDC: Să vă expun beneficiile intrării în colectiv.

SERAFIN: De ce?

CDC: Cum adică de ce?!

SERAFIN: Cunosc beneficiile. Le-am văzut la vecini.

CDC(radiind): Și?!

SERAFIN: Nu mă impresionează. E prea mult de muncă.

CDC: Nu se poate muncă fără pâine așa cum nici pâine fără muncă n-are cum să fie.

SERAFIN: Dar e cam multă muncă pentru cam puțină pâine. Prefer cum am acum. Știu cât muncesc și cât primesc. Modelul dumneavoastră mi se pare nițel volatil.

CDC(râde copios): Tovarășu Serafin, țara trece prin transformări. Modelul ăsta capitalist e trecut. Acuma e economie marxist-leninistă. Centralizată. De la stat. Statul dă la toți și toți dau statului și nimeni nu-i lăsat pe dinafară.

SERAFIN: Oricum o fi, pe mine nu mă convinge domnule.

SOMEONE FROM CENTRAL fall down exhausted onto the chair, holsters his pistol. Drinks from the water jug. Long gulps. Night is coming on. SERAFIN lights the rushlight. He's finished eating.

FATHER DUMITRU(coming out from under the table): Let's drink and eat like Christians! God bless.

SFC: Easy on the idolatry father, religion is the opium of nations.

FATHER DUMITRU: But it's also a beacon for lost souls. Like the Party.

SFC: The Party brings us the light.

PARASCHIV: From the East.

FATHER DUMITRU: Amen!

SFC: Thank you for the meal.

SERAFIN: I hope you enjoyed it.

SFC: So comrade Serarfin. Let us resume.

SERAFIN: Let's.

SFC: Let me present to you the advantages of joining the Collective.

SERAFIN: Why?

SFC: What you mean why?!

SERAFIN: I am aware of the advantages. I've seen my neighbours benefiting fully.

SFC(glowing): And?!

SERAFIN: I'm not impressed. It's too much work.

SFC: One can't have work without bread and, of course, there can be no bread without work, you see.

SERAFIN: But it seems to be a lot of work for a little bread. I prefer my condition as it is. I know how much I have to put in for what I get out of it. Your model seems to me a tad volatile.

SFC(laughs copiously): Comrade Serafin, the country is going through some changes. The capitalist model is on its way out. We're a Marxist-Leninist economy now. Centralized. From the State. The State gives to all and all give to the State and no one's left out. You see.

SERAFIN: However it may be, I'm not convinced.

SFC: Well maybe you didn't let yourself be persuaded.

CDC: Păi poate nu v-ați lăsat convins îndeajuns.
 SERAFIN: Și dacă n-aveți cum să mă convingeți?
 CDC: V-am mai spus. Vă luăm tot. Uite care-i faza tovarășu Serafin. Copii n-ai. Că știm. Știm tot.
 POPA: Eva sărmana nu ți-a dat odrasle.
 CDC: Mai ai un nepot cu nevastă-sa și fetița lor. Și-atât. Ori te bagi în colectiv, ori aia mică o să ajungă într-un orfelinat de stat, că-i dăm și pe ei afară din casă dacă ne punem mintea și statul le ia tot. Vaci, porci, copil inclusiv.
 SERAFIN: Mă, da' cum se gândește statul ăsta la toate.
 CDC: Păi dac-așa a fost gândit?
 SERAFIN: Și dacă nu vreau?
 CDC: Mai gândește-te. Lasă că o să vrei tu. Toți vrea când se pun pe gânduri și fac calculele aritmetice.
 SERAFIN: N-am fost niciodată bun la matematică.
 CDC: Se ocupă statul și de aspectul ăsta de predare didactică, n-ai tu grijă. Hai, că o să vrei tu.
 SERAFIN: Ba n-o să vreau.
 CDC: Ba o să vrei.
 SERAFIN: Ba nu.
 CDC: Ba da!
 POPA: Haideți, vă rog, tovarăși, gata, că iar vă-ncingeți.
 SERAFIN: Eu nu sunt tovarășul nimănui.
 CDC: Lasă c-ajungi tu!
 SERAFIN: Pe cât punem pariu?
 CDC: Pe alea 8 hectare pe care le ai mata în proprietate. Am aici actele. Uite. Tot ce trebuie mățăluță să faci este să te semnezi. Și gata. Dacă nu, o s-avem discuțiile astea săptămânal. Zilnic, dacă trebuie. Până când mă satur și dau un telefon la centru, și vin să te ieie cu duba. Și ți-au luat ăia maul.
 SERAFIN: Lasă că mai vedem noi, domnule.
 CDC: Nu mai e nimica de văzut. Ori te dai cu noi, ori raus cu tine! Afară din casă.
 SERAFIN: Lasă că mai vedem noi.

SERAFIN: And if there's no way you can persuade me?
 SFC: I've told you before. We'll take everything. Look here comrade Serafin. You have no children. 'Cause we know. We know everything.
 FATHER DUMITRU: Eva poor woman didn't give you any children.
 SFC: You have a nephew, his wife and their daughter. And that's it. You either join the Collective or the little one will end up in a state orphanage. We'll kick her parents out of their house if we put our mind to it, and the State takes everything away. Cows, pigs, child included.
 SERAFIN: Well now, how the State thinks of everything!
 SFC: If that's the way it was thought up!?
 SERAFIN: And what if I don't want to?
 SFC: Think about it. You'll want to. They all want to, when they think about it and do the math..
 SERAFIN: I was never any good at math.
 SFC: The State covers that aspect of didactic schooling as well, don't you worry. You'll want to.
 SERAFIN: No I won't.
 SFC: Yes you will.
 SERAFIN: Will not.
 SFC: Will too!
 FATHER DUMITRU: Come now comrades, you're getting riled up again.
 SERAFIN: I'm nobody's comrade!
 SFC: Don't worry, you will be!
 SERAFIN: Wanna bet?
 SFC: I'll wager your 8 hectares of land you currently own. I have the papers right here. Look. All you have to do is sign. And that's that. If you don't, we'll keep having these discussions weekly. Daily if we have to. Until I'm fed up and I make a phonecall at Central, and they'll come take you in the Black Mariah. Come to take you away for good!
 SERAFIN: That remains to be seen, my good sir.
 SFC: There's nothing left to see. You either join us or you're raus on your ass! We'll throw you out of your own house.
 SERAFIN: We'll see.

Liniște. CINEVA DE LA CENTRU judecă o clipă, schimbă placa.

CDC: Tovarășe, pe undeva pot să-nțeleg.

POPA: Nu zice de dușmănie.

PARASCHIV: E pasional, cum ar veni, Serafin al nostru.

CDC(se-nmoaie): Pricep bine. Pricep! Țăranul român e legat de pământ. Iubește pământul. Asta spun și poeții poporului. Toată lumea are un rost în republica populară. Eu am un rost. Ca activist. Și activiștii se-ngrijesc ca linia partidului să fie ținută. Cârma să fie cârmită, barca să meargă drept. Ajutați-mă. Și am să vă ajut. Înțeleg, nu vreți să pierdeți pentru că iubiți. Și eu iubesc. Eu iubesc Partidul. Dumneata pământul. Dar pământul e-al statului, țăranul e-al statului. Și statul e-al Partidului care vrea binele, care vede departe. Partidul e nepătat. Ajutați-mă să nu pătez Partidul. Nu se face, om de vază ca și dumneata, să dea un contraexemplu atât de prost acum, că toată lumea știe de unde bate vântul.

POPA: Păi cum?

PARASCHIV: Păi nu?!

CDC: Vedeți? Haideți să ne-nțelegem. Să vedem. S-o luăm cu începutul. De unde bate vântul?

SERAFIN: Bate de unde-a bătut tot timpul, de unde vine ploaia cu baliverne, câinii cu covrigi în coadă și porcii care zboară sau merg pe picioarele din spate îmbrăcați la costum.

CDC: Mă insulti, tovarășe?!

SERAFIN: Ba tu mă insulti, papițoiule, cu stiloul tău de trei lei și toată reprezentăția asta de bâlci ieftin. I-ați maimuțele și cară-te de la mine din ogradă! Până nu mă abțigui și mai tare!

CDC: Tovarășe...

SERAFIN: Te-am poftit afară, domnule. Bună seara!

Liniște.

Silence. SOMEONE FROM CENTRAL thinks it over, changes tactics.

SFC: Comrade, I can somewhat sympathize.

FATHER DUMITRU: He's not our enemy.

PARASCHIV: He's passionate, our Serafin.

SFC(softens up): I can understand well. I can! The Romanian peasant and the land are one. He loves his land. That's what the People's poets are also saying. Everybody has a purpose in the Popular Republic. I have a purpose. As an activist. And activists make sure the Party line is kept. The rudder ruddered, the boat running straight. Help me. And I'll help you. I can understand you don't want to lose what you love dearly. But I also love dearly. I love the Party. You love the land. But the land is the State's, the peasant is the State's. And the State's the Party's that wants the best, that sees far away into the future. The Party is spotless. Help me keep the Party untarnished. It's not becoming, an important man such as yourself giving such a negative counter-example now that everyone knows from which direction the wind is blowing.

FATHER DUMITRU: Of course.

PARASCHIV: Damn straight!

SFC: You see? Let's reach an understanding. Now. From the top. Where is the wind blowing from?

SERAFIN: It's blowing from the direction it's been blowing since forever, from where it rains baloney and where pigs fly or walk on their hind leg dressed up in suits.

SFC: You dare insult me, comrade?!

SERAFIN: No! You're insulting me, you muppet! With your three cent pen and all this cheap freakshow you're trying to put on people. Get out of my house and take your two monkeys with you! Or I'll lose my temper!

SFC: Comrade...

SERAFIN: I'm showing you the door, sir. Good night!

Silence.

CINEVA DE LA CENTRU își strânge catrafusele încercând să-și păstreze demnitatea.

CDC: Atunci, bună-seara! Măine la aceeași oră?
 SERAFIN: Vă aștept cu plăcere, domnule.
 CDC: Atunci. Bon soir! (iese)

Liniște.

PARASCHIV: Ce dădu-și așa cu mucii-n fasole Serafine?
 SERAFIN: Taci, oltene! Lasă că știu eu ce fac. Că m-am prins repede ce faceți.
 PARASCHIV: Eu îs cu tine mă, să știi. Da' nu mai fă așa tare pe nebunu', că mă sperii de tot! Stați tovarășe, așteptați-mă că vin.(iese)
 POPA(turnându-și un păhărel): Doamne Serafine, turbat mai ești.
 SERAFIN: Ce să facem părinte? Fiecare face cum poate și cum știe.
 POPA: Ești mai viclean ca vulpea.
 SERAFIN: Ce hram poartă ăsta?
 POPA: Eh! E și el un unul, un dintr-ăsta. Unul printre mulți alții. Tre să-l înghițim să-și facă cota. Îi tâțâie curul că mai sunt și-alții-n sat care nu vor să se collectivizeze. Umblă cu pistolul după el și sperie bieții creștini și noi jucăm teatru. Ba mă bag eu sub masă, ba Paraschiv, facem cu rândul, că așa ne-a învățat. Și unii mai slabi de înger pun botul. Sărmanii oameni.
 SERAFIN: Totu-i anapoda.
 POPA: Așa-i lumea, fiule. Anapoda. Tu ce-o să faci? Să știi că n-a mințit. Dacă nu te convinge, sună la București și vin ăia să te ia. Îți ia tot. Rămân ai tăi pe drumuri și tu cu fundul în baltă la Jilava.
 SERAFIN: Nu știu ce-oi face, dar pământul nu-l bag în colectiv.
 POPA(judecând): Ar fi o variantă.
 SERAFIN: Ia zi-mi.
 POPA: Cică acum tu n-ai copii. Dar ai nepoată.
 SERAFIN: Și?

SOMEONE FROM CENTRAL gathers his things while trying to keep his dignity.

SFC: Then I bid you good night! Tomorrow, same hour?
 SERAFIN: I'll be expecting you, sir.
 SFC: Well then. Bon soir! (exits)

Beat.

PARASCHIV: You really stepped in this one, didn't you Serafin?
 SERAFIN: Keep you trap shut Southerner! I know what I'm doing. 'Cause I caught on quick to what you lot are doing.
 PARASCHIV: I'm with you, you know. But stop playing the crazy man, you're scaring me! Wait up comrade, I'm coming. (exits)
 FATHER DUMITRU(pouring himself a glass): God Serafin, you're a mad dog!
 SERAFIN: What can one do fahter? One does as one knows.
 FATHER DUMITRU: Slyer than a fox, you are.
 SERAFIN: What's that one's game?
 FATHER DUMITRU: Eh! He's a someone, one of those ones. One amongst many. We have to put up with him until he fills his quota. His ass is teetering because there are others in the village who won't collectivise. Walks about with his pistol and scares poor Christians and we play along. Either I go under the table or Paraschiv does, each by turn as he taught us. And the weaker willed fall for it. Poor bastards.
 SERAFIN: Everything's backwards.
 FATHER DUMITRU: That's the state of the world my son. Backwards. What will you do? He wasn't lying, you know. If he can't convince you he'll make a phonecall to Bucarest. And they'll come for you. They'll take everything. Your kin will be left with nothing and you'll be sitting in a puddle in Jilava Prison.
 SERAFIN: I don't know what I'll do, but I'm not giving up my land.

POPA: Să zicem c-o-nfiezî. Ştiu eu pe cineva la Făget care te-ajută cu actele la judecătorie. Noi mai venim pe la tine, tu te ȱigăneşti cu noi până când îţi iese actul de înfiere. Şi-apoi scapi de paiată.

SERAFIN: Părinte, dar tu nu eşti prost deloc!

POPA: Nu. Da-n vremile astea nu-i prea sănătos să faci pe deşteptul. Decât în particular. Hai! Mă duc şi eu, că-i trecut.

SERAFIN: Noapte bună!

POPA: Doamne-ajută. (iese)

EVA intră cu un coş. SERAFIN îşi rulează o ȱigară.

EVA: Ce le-ai spus?

SERAFIN: Că eu nu mă bag în colectiv.

EVA(prăbuşindu-se pe scaun): Ne-ai nenorocit.

SERAFIN: Lasă că am eu un plan.

EVA: Ce plan?

SERAFIN: Îţi explic eu mâine. (stinge ȱigara) Hai! La culcare! Măine-i o altă zi cu soare.

SERAFIN stinge opaiţul.

HEBLU

FATHER DUMITRU(thinking): There might be a way.

SERAFIN: Let's hear it.

FATHER DUMITRU: Seems you don't have children. But you do have a niece.

SERAFIN: So?

FATHER DUMITRU: So let's say you adopt her. I know someone in Făget who can help with the paperwork. We keep coming by, you haggle with us until the adoption papers clear. And then you'll rid yourself of the louse.

SERAFIN: Father, you're no fool!

FATHER DUMITRU: No. But in times like these it's not healthy being a smart ass. Maybe only in private.

Well! I'll be heading out, it's late.

SERAFIN: Good night!

FATHER DUMITRU: God bless. (exits)

EVA enters with a basket. SERAFIN rolls himself a cigarette.

EVA: What did you tell them?

SERAFIN: I'm not joining the Collective.

EVA(crashing on a chair): You've ruined us.

SERAFIN: I have a plan.

EVA: What plan?

SERAFIN: I'll tell you tomorrow. (puts out his cigarette) Come on! To bed! Tomorrow's another happy day.

SERAFIN puts out the rushlight

FOTOGRAFII DE PE FRONT

de Andrei Ursu

Sinopsis

Pentru „Fotografii de pe front” am folosit povestea tatălui natural al Doamnei Rodica Codrea, născută Opronî, din Zorani. Tatăl ei a fost combatant pe Frontul de Est în 1941, luptând în Armata a 4-a, participând la luptele de cucerire a Odesei. Armata a 4-a, fosta Armată a 3-a „Transilvania” în interbelic, era formată din soldați recrutați de pe teritoriul istoric al Ardealului. Se pare că bărbații din zona Făget-Margina-Zorani-Sintești au fost concentrați în această forță de luptă. Povestea soldatului Opronî este o poveste tipică de război - după trei zile în tranșee în fața unui sat ocupat de ruși, fără mâncare, soldatul Opronî împreună cu un coleg se furișează într-o livadă de lângă sat. Sunt prinși de niște femei soldat și numărați ca într-un joc de copii. Colegul soldatului Opronî este împușcat. Soldatul Opronî, lăsat liber după judecata sumară a femeilor din livadă, suferă un șoc traumatic și ajunge înapoi acasă, povestind mai târziu fiicei sale episodul.

Cu câteva ore înainte, fusesem în vizită la muzeul satului din Sintești unde există un întreg perete dedicat eroilor care au luptat în Primul și al Doilea Război Mondial. Discutând cu Ciprian Mert, fiul lui Emil Mert - cel care a fondat și îngrijește în continuare muzeul, am aflat numărul mare de bărbați plecați din sat să lupte pe front. Și numărul extraordinar de mic al celor care s-au întors teferi. Cei care au avut norocul să se-ntoarcă, au adus cu ei povești despre război. „Fotografii de pe front” e o încercare de a reda experiențele acelor bărbați plecați la mii de kilometri de casă, luptând într-o conflagrație la care au luat parte fără să-i înțeleagă scopul, văzându-i însă și trăindu-i din plin consecințele. E o bucată de istorie pierdută și îngropată. În toate satele prin care am trecut se găsesc monumente dedicate veteranilor de război. Dar poveștile lor au fost uitate.

Pe 13 august 1941 se schimbă vântul, ca-n fiecare an, înainte să vină toamna. Luptau de pe 31 iulie fără

FRONT-LINE PHOTOS

by Andrei Ursu

Synopsys

For "Front-line photos" I used the story of Mrs. Rodica Codrea's, born Opronî, natural father from Zorani. Her father was a combatant on the Eastern Front in 1941, fighting in the Romanian 4th Army, taking part in the capture of Odessa. The 4th Army, formerly the Romanian 3rd Army "Transylvania" in the inter-war years, was made up of soldiers recruited from the historical territory of the Ardeal region. It seems the men from the Făget-Margina-Zorani-Sintești area were also incorporated into this fighting force. The story of Soldier Opronî is a typical war story – after three days spent in trenches facing a village held by Russian forces, without food, the Soldier Opronî together with a fellow soldier sneak into an orchard close to the village. They are both captured by women soldiers and counted like in a children's game. Opronî's fellow soldier is shot. The Soldier Opronî, let go after the summary trial held by the women in the orchard, suffers a traumatic shock and manages to get back home, telling his daughter the story.

A few hours beforehand we had visited the museum of Sintești village, where there exists a wall dedicated to the heroes who fought in the First and Second World Wars. Talking to Ciprian Mert, the son of Emil Mert – the founder and curator of the museum, I learned about the great number of men that left the village to fight on the front-line. And the incredible small number of men who returned whole. Those lucky enough to come back brought stories about the war with them. "Front-line photos" is an attempt to re-capture the experiences of those men, thousands of kilometres away from home, fighting in a war without understanding its purpose, but witnessing and living its consequences fully. It is a piece of lost and buried history. In all the villages we passed through there are monuments dedicated to war casualties. But their stories have been forgotten.

On the 13th of August 1941 the wind changed, as it did every year, before autumn set in. They were

oprire, trecând de prima linie de apărare, prin câmpuri de mine, straturi de sârmă ghimpată și șanțuri anti-tanc. Atacaseră frontal cazemate, folosind grenade, și noroc, și baionete, și nu-și mai aduceau aminte nimic, sau nu mai voiau să-și aducă aminte. Sau nu mai puteau, pentru că uitaseră până și cum funcționau amintirile.

Trecuseră Nistrul. Noaptea fumau pe fundul gropilor de vulpe, pe care le săpau mecanic, scâncind cu cazmaua în mână, încercând să se-afunde cât mai repede în pământ înainte să fie mângâiați de schije sau de gloanțe. Fumau palmând țigara de frica Kukuruznikurilor care bântuiau în noapte, plutind deasupra lor ca niște prădători peste cerul luminat de lună, plutind ca niște balauri întunecați veghind pământul și oamenii care se ascundeau ca viermii când le auzeau tăcănitul elicei, căutând cea mai mică urmă de lumină ca să se arunce peste ei, mitraliind pozițiile, bombardând și-n general nelăsându-i să doarmă, torcând coșmaruri pe cerul înstelat peste care oamenii își treceau privirea, încercând să nu se gândească la război, dar stelele tăceau printre coloane de fum și cântece de leagăn și rachete de fosfor, acoperite și înghițite de suntetul aparatului care le reamintea că sunt veșnic la război. Chiar și în vise. Rușii îi spuneau Kukuruznik, de la „avion pentru pesticidat cucuruzul”. Nemții îi spuneau die Nähmaschine, mașina de cusut. Românii nu-i spuneau nicicum. Nu prinseseră încă gustul umorului de eșafod, dar mai era timp să-și încerce inventivitatea între o gură de țuică și-un coltuc de pâine plină cu viermi.

Nemții luau Pervitin, iar energia lor debordantă și maniacală îi trezea cu noaptea-n cap, visând același vis care avea să-i poarte spre Valhalla, respirând Blitzkrieg, învăluiti în aura metodică a nebuniei lor mecanizate, alimentată din plin de euforia dată de amfetamine, care-i purta mai departe, rânjind.

fighting since the 31st of July without respite, passing through the first line of defence, through mine fields, rows of barbed wire and anti-tank ditches. They took pillboxes head-on, using hand-grenades, and luck, and bayonets, and they couldn't remember any of it, or didn't want to remember it. Or couldn't anymore, because they had forgotten how memories work.

They had crossed the Dniester. They smoked at night at the bottom of the fox-holes they had dug mechanically, whimpering with their hands clutching the shovel, trying to burrow as fast as they could into the earth, before being caressed by shrapnel or bullets. They cupped the cigarette inside the palm of their hand for fear of the Kukuruzniks that haunted in the night, floating overhead like predators over the moonlit sky, floating like blackened dragons who watched over the earth and the humanity that hid like worms in the ground when it heard the click-clack of their propellers, looking for the faintest sheen of light in order to pounce, strafing positions, bombing and not letting anyone catch a wink of sleep, weaving nightmares on the star-riddled sky at which the men gazed, trying not to think of the war, but the stars were silent amongst columns of smoke rising up and lullabies and signal rockets, shrouded over and engulfed by the sound of the airplane that reminded them all they were forever at war. Even in their dreams. The Russian called it Kukuruznik, "the crop duster". The Germans called it die Nähmaschine, the sewing-machine. The Romanians didn't call it anything. They hadn't yet acquired the gallows-humor necessary, but there was still time in which they could try out their creativity, between a drink of țuica and a worm-eaten piece of stale bread.

The Germans were taking Pervitin, and their boundless maniacal energy was waking them up before dawn, dreaming the same dream that was going to lead them all into Valhalla, breathing in Blitzkrieg, shrouded in the methodical aura of their

Ruşii se apărau bezmetic, agăţându-se de votcă, luptând de frica batalioanelor disciplinare şi de groaza ofiţerilor politici, murind imbecil de ordine absurde date de politrucii incompetenţi vegheaţi de NKVD-işti paranoici, în timp ce marele Stalin se ascundea, dându-le tuturor ordine şi directive STAVKA rupte de realitate, ordonându-le tuturor să intre cu vitejie în malaxor, semnând condamnări la moarte din raţiuni pur strategice, dintr-o casă de vacanţă aflată la 2000 de kilometri depărtare, refuzând să creadă că toată catastrofa e doar vina lui, văzând peste tot conspiraţii hitleriste şi subversiuni cosmopolite ale agenţilor străini, infiltraţi cu gândul să distrugă raiul comunist pe care-l construisese cu sângele şi sudoarea atâtor milioane de oameni.

Românii intraseră şi ei în horă şi jucau, nimeni nu ştia exact ce, mânaţi în luptă, prost echipaţi, participând la una dintre cele mai mari farse ale umanităţii, care cu timpul va deveni istorie. Propaganda crease monştri şi aceştia se treziseră din somn, înghiţind totul în cale. Şi oamenii toţi mărsăluiau cumînţi, ca nişte somnambuli, înspre victoria finală a nu se ştie ce, bălăngănindu-se peste marginea prăpastiei. O mare bătalie dialectică se purta la răsărit între materialismul marxist-leninist şi teoriile rasiale ale naţional-socialismului. Argumentaţia se susţinea cu muniţie de război şi doar morţii se holbau distraţi la cei vii, nepuntându-le împărtaşii şi lor, încă, finalul glumei. Pentru că în final, doar practica te omoară.

Armata a 4-a trecuse cu bine prima parte a ofensivei, dar în timp ce se apropiau de oraş, apărarea devenea din ce în ce mai turbată. Apăruseră trăgătorii de elită, mulţi dintre ei femei voluntare de la Komsomol.

mechanized madness, fuelled by the amphetamine euphoria nudging them ever forward, grinning.

The Russians were putting up a rugged and disorganised defence, grasping for their vodka, fighting out of the fear caused by the thought of disciplinary battalions, the terror of commissars, dying moronically because of the absurd orders doled out by incompetent politikos, watched over by the paranoid NKVD cadres while the Great Comrade Stalin was in hiding, writing up orders and STAVKA directives divorced from reality, ordering everyone to courageously step into the meat grinder, signing death warrants out of strictly strategic rationales from a holiday home 2000 kilometres away, refusing to believe that the whole catastrophe was his fault alone, seeing Hitlerite conspiracies and cosmopolitan subversions everywhere, perpetrated by infiltrated foreign agents who were trying to destroy the Communist Heaven he had built up using the sweat and blood of millions.

The Romanians had joined in and were playing, nobody knew what exactly, steered into the fight, poorly equipped, participating in one of humanity's greatest farces, that would in time become history. Propaganda had created monsters and they had awoken from their slumber, gobbling up everything in their path. And all men were marching obediently, like sleepwalkers, towards the final victory of no one knew what, wobbling on the edge of the abyss. A great dialectical battle was being waged in the east between Marxist-Leninist materialism and the racial theories of National-Socialism. The argumentation was being backed up with war munitions and only the dead were gawking distractedly at the living, unable to tell them the punchline, yet. Because in the end, it was the delivery that killed you.

The 4th Army had successfully waged the first part of the offensive, but as they were closing in on the city the defense was getting more and more rabid. Snipers were making their presence known, many of

Dăduseră peste echipaje de tun anti-car, de asemenea formate din femei. La început fuseseră îngroziți, dar mai apoi începuseră să se obișnuiască. Războiul îi învăța despre egalitatea dintre sexe. Și despre indiferența amuțitoare a morții care culegea tot ce alții semăna. Fără să strâmbe din nas sau să discrimineze în vreun fel. Moartea era o mare doamnă. Și fiecare-și dezvoltă propriul simț al umorului. Sau tăcea, închizându-se și mai mult în el. Gândindu-se la altceva. Refuzând să ia totul în glumă.

Trecuseră de Înălțimile Hadjibei și de Conacul Kagarlâc, fiind pleznîți constant de contra-atacuri și baraje de artilerie și mortiere. Zilele se-nclieaseră intrînd una-n alta. Și-n fața lor se-ntindea un orizont nesfârșit care-i lumina indiferent, și noaptea venea și ei nu puteau dormi de la oboseală.

Răsăriturile erau tot timpul roșiatice acolo și ei le priveau mut, nedormiți cum erau de zile-ntregi. Se mișcau încet, plini de praf, amuțiți, visînd cu ochii deschiși în timp ce stepa se lumina în fața lor, soarele urcînd încet topind umbre, lingîndu-i molcom și nepăsător, uscîndu-i pe dinăuntru. Își închiseră ochii pentru o clipă, orbiți de explozie. Râșcâise aerul ca o lamă ruginită trecînd peste o pânză groasă care cedează și se sfîșie asurzitor. Obuzul căzuse scurt cu un pocnet surd, răspîndind un miros acru și o undă de șoc care-i lovi pe toți adînc în stomac, culcîndu-i la pămînt, lăsîndu-i fără suflu. Deschiseră ochii. Erau întregi, dar tremurau. Le era foame. Și sete. Și frică.

Acasă era la peste 1000 de km spre apus. Înainte era a doua linie de apărare a Odesei și chiar în fața lor un sat urcat pe-un delușor, înconjurat de livezi. Armata a 4-a se punea în mișcare pe toată lungimea frontului susținută de elemente germane. Un mușuroi de

them women volunteers from the Komsomol. They had run into anti-tank crews, also made up of women. At first they were horrified, but then they started getting used to it. War was teaching them about the equality between sexes. And about the stunning indifference of death, that harvested everything that others sowed. Without turning up its nose at anything or discriminating in any way. Death was a grand old dame. And each and everyone of them developed their own sense of humor. Or fell silent, turning inwards. Thinking about something else. Refusing to take it all in as one big joke.

They passed the Hadjibei Heights and Kagarlâc Manor being slapped back constantly by counter-attacks, artillery and mortar barrages. The days had seeped into each other. And in front of them stretched an endless horizon that shone its light on them indifferently, and night came on and they couldn't sleep because of the fatigue.

The sunrises were always blood-red there and they watched them silently, sleeples as they had been for days. They moved slowly, full of dust, numbed, dreaming with eyes open while the steppe was being lit up in front of them, the sun rising slowly and melting away the shadows, licking them gently and carelessly, drying them up on the inside. They all blinked, blinded by the explosion. It had scraped the air like a rusty blade passing over a thick canvas giving way, slashed to ribbons with a deafening rip. The shell fell short with a dull thump, scattering an acrid smell and a shockwave that hit them all deep in the pit of their stomachs, laying them flat, pushing all the air out of their lungs. They opened their eyes. They were whole but shaking. They were hungry. And thirsty. And afraid.

Home was 1000 kilometres away to the west. Before them lay the second line of defence of the city of Odessa, and right in front of them lay a village mounted on the top of a hillock, surrounded by orchards. The 4th Army was moving along the

mogâldețe maronii cu banderole galbene la brațul drept mișuna peste stepa arsă de soarele lunii august, vegheate din avioanele de recunoaștere care pluteau deasupra, și furnicuțele în bocanci se îndreptau în pas alert, cu baioneta la armă, spre răsăritul de soare care părea că vrea să-i înghită.

Nori de praf roșiatic se ridicau spre nord unde Regimentul 1 Blindate se urnea, și se auzea deja la orizont zumzăitul aparatelor Polikarpov care veneau în întâmpinare, cu soarele în spate, zburând la 500m, ca un roi de lăcuste. Norișori negri începură să răsară pe cerul care încă se albăstrea, iar tusea tabagică a flak-ului umplea liniștea. Caii nechezau neliniștiți, iar ofițerii înjurau și urlau la oameni să sape locașuri de tragere. Pe când Polikarpovurile treceau pe deasupra lor schimbând cursul spre pozițiile Grupului Tactic „Colonel Poenaru” care avea ordin să ocupe Cota 58 pe linia Makarovka-Vygoda, ei erau pe burtă lovind cu cazmalele în pământul uscat de secetă, în timp ce tirul de mortiere al celor din sat începea să se apropie tot mai mult. Pământul vibra cu fiecare explozie.

Oproni nu trăsesese niciodată prea bine cu arma, dar se pricepea la săpat. Fusese primul care-și termină adăpostul, pitindu-se bine în el, aranjând ordonat pământul în fața sa, ca să-i servească drept scut. Scotea din când în când capul, privind satul care începea la 500 de metri, ridicându-se lin după livezile arse de soare. Se vedea doar turla borțoasă a bisericii de lemn. Între timp, tirul de mortieră din sat se domoli. Pesemne că nu aveau prea multă muniție, dar ocupanții doreau să dea de înțeles românilor că sunt pregătiți și îi așteaptă. Se așternu liniștea dintr-o dată și vântul care începuse să bată aducea din când în când la urechile lor pocnetele surde ale unui baraj de artilerie susținut cu mare entuziasm de aliații germani care loveau metodic un sector al frontului.

entirety of its front-line supported by German elements. An ant-hill of brown silhouettes with yellow armbands on their right arms was teeming across the steppe scorched dry by the August sun, brooded over by reconnaissance aircraft, and the little ants in jackboots were heading at a brisk pace, with fixed bayonet, towards the rising sun which seemed to want to swallow them up.

Red dust clouds were being stirred up in the north where the 1st Armored Regiment was moving out, and on the horizon the humming of the Polikarpov aircraft coming to welcome them in could be heard, flying with the sun at their back, at 500 metres, like a swarm of locusts. Small black clouds started appearing on the sky that hadn't even turned blue yet, and the husky tobacco corrupted cough of the flak was filling in the gaps in the silence. The horses were neighing restlessly and the officers were yelling out at the men to dig fox-holes. As the Polikarpovs were flying over them changing course towards the positions to the "Colonel Poenaru" Tactical Group, that had orders to take Hill 58 on the Makarovka-Vygoda line, they were on their stomachs hitting the dessicated ground with their shovels while the mortar fire from the village was creeping closer. The earth was vibrating with each new explosion.

Oproni wasn't a very good shot, but he could dig. He was the first to finish his emplacement, hiding in it well, piling up all the extra dug-up earth in front of him in order to serve as shield. He poked his head out once in a while, watching the village that was 500 metres away, rising up from between the surrounding sun burnt orchards. One could only see the bloated wooden steeple of the church from the fox-hole. Meanwhile the mortar fire had died down. It seemed like they didn't have a lot of ammunition, but the occupants wanted to let the Romanians know that they're ready and waiting for them. Suddenly silence set in, and the wind that started to blow brought to their ears, from time to time, the dull thumps of an artillery barrage executed with

Oproni se întoarse spre băiat și roșcovanul îi zâmbi așa cum o făcuse dintotdeauna, dar acum zâmbetul era maniacal și ochii lui un pic duși. Săpa încă de zor în timp ce alții din pluton îl boscorodeau de frică să nu-l împuște careva. Dar cei care ocupaseră satul nu păreau prea dornici de păruială. Stăteau bine ascunși la umbră, așteptând ca românii să facă primul pas. Sau să moară de sete. Soarele urca tot mai sus și Oproni simțea cum i se ncinge pielea și cum creierii încep să-i fiarbă sub casca de metal.

Căpitanul scoase harta și-l înjura cu mare stil pe locotenent în timp ce caporalul se uita mut la amândoi. Se dădu ordin ca oamenii să lege locașurile de tragere între ele și să-ncropească tranșee. Căpitanul se rătăcise și greșise sectorul pentru că nu știa să citească harta. Locotenentul, care era la fel de analfabet în cartografie nu se putea pune cu erudiția scatologică a căpitanului. Caporalul, singurul care știa să citească harta, n-avea voie să comenteze. Pentru că nimeni nu-l întrebase nimic. Încă.

Oproni încercă să ațipească după ce-și legă lăcașul de-al roșcovanului. Învățase să rabde războiul. Nu-i luase mult. Adormi într-o clipită. Visa fântâna din curtea casei de la Zorani și umbra prunilor și mirosul nevestesii.

Îl trezi un scârțâit supărător. Pământul tremura. De undeva din stânga, de pe drumul care ducea spre sat, un șirag de panzere se profila ieșind dintr-o adâncitură a terenului, stârnind nori de praf și zgomot, îndreptându-se spre nord. Comandanții de tanc, în combinezoane negre, acoperite cu un strat copios de praf, stăteau ieșiți afară pe jumătate din turele, cu ochelari de protecție pe ochi și binocluri

grand enthusiasm by their German allies, who were methodically shwacking a sector of the front.

Oproni turned to the boy and the Red-Head smiled at him as he always did, but now the smile was maniacal and the eyes a bit gone. He was digging hurriedly while the others were cussing at the boy, out of fear he might get shot. But the village's occupants didn't seem too willing to scuffle. They were well hidden in the shade, waiting for the Romanians to break the ice. Or die of thirst. The sun was going up in the sky and Oproni could feel his skin getting hotter and his brains starting to simmer under his helmet.

The Captain had taken out the map, cursing the Lieutenant while the Corporal was watching them both, holding his tongue. The men were given orders to link their fox-holes and whip-up some trenches. The Captain had gotten lost and had lead them into the wrong sector because he couldn't read the map. The Lieutenant, who was as illiterate in map reading, could not withstand or counter the scatologic erudition of the Captain. The Corporal, the only one who could correctly read the map, had no say in the matter. Because no one had asked his oppinion on anything. Yet.

Oproni tried falling asleep after linking his fox-hole with that of the red-haired boy. He had learned to take the war. It didn't take him long. He fell asleep in an instant. He was dreaming of the fountain in the yard of his house in Zorani, the shade of the plum trees and his wife's smell.

He was woken up by a nagging creaking noise. The earth was shaking. Somewhere on the left, off the road leading into the village, a string of Panzers was being silhouetted rising out of a dip in the ground, stirring up dust and noise, heading north. The tank commanders, in black uniforms covered in a copious layer of dust, were standing half out of their turrets, with goggles over their eyes and binoculars hanging

atârnând la gât, lipiți cu urechea de căștile radio. Pe fiecare tanc stăteau câte patru sau cinci Panzergrenadierii în feldgrau, fumând și clipind spasmodic din ochi, scanând orizontul. Cei din sat tăceau mîlc, lăsând coloana să treacă, așteptând românii și doar românii, pentru că românii erau musafiri mult mai cumsecade decât nemții.

Căpitanul se agita fluturând banderola galbenă, gesticulând și epuizând repede vocabularul lui de limbă germană. Pentru că nu avea radio, vocea lui pițigăiată nu bătea prea departe, iar cei de pe tancuri făceau și ei cu mâna, neînțelegând invitația, scurgându-se pe lângă drum.

Avioanele parcă apăruseră din nimic, zgomotul răgușit al Ișaciokurilor fiind acoperit de hărmălaia motoarelor de tanc și scârțâitului de șenile. Măgărușii, cum își porecliseră rușii avioanele acelea bondoace, mici și rapide, veneau descriind un arc înconjurând satul la 200 de metri altitudine, coborând și trecând razant prin fața pozițiilor românești, căzând în spatele coloanei nemțești. Oproni văzu că unul dintre piloți era blond. Tancurile izbucniră în scânteii, dar Măgărușii n-aveau arme de calibru mare. Puteau eventual să ciobească vopseaua de pe armura tancurilor nemțești. Și să surzească echipajele din interior. Știau asta, dar era de datoria lor să-ncerce. Măcar să le încetinească înaintarea.

Panzergrenadierii, în mod miraculos, scăpaseră doar cu sperietura și se adăpostiseră sub tancuri în timp ce Ișaciokurile își reluau arcul de zbor ca să-și mai încerce odată norocul. Turelele tancurilor se rotiră spre direcția din care veneau avioanele, încercându-și și ele norocul.

Oproni icnea de fiecare dată când un tanc trăgea, înghițind în sec în timp ce roșcovanul scoase aparatul de fotografiat și tăcănea entuziasmat. Rămăsese fără film undeva după Chișinău, dar

from their necks, ears hooked into their radio head-sets. On each tank four or five Panzergrenadiers in feldgrau had climbed on, smoking and blinking spasmodically, scanning the horizon. The ones holding the village kept quiet, letting the column pass, waiting for the Romanians, because the Romanians were much more civilized guests than the Germans.

The Captain was hectic, waving his yellow armband, motioning wildly and quickly expending his German language vocabulary. Because he had no radio, his squeaky voice didn't reach very far, and those on the tanks were waving back at him, not understanding his invitation, oozing away next to the road.

The planes came out of nowhere, the hoarse drone of the Ishachoks being drowned out by the racket of the tank engines and the squeaking of the tank treads. The Little Donkeys, as the Russian had nicknamed their stumpy, small and fast planes, were coming in drawing an arc, rounding the village at 200 metres altitude, coming low and flying by the Romanian positions, falling on the rear of the German column. Oproni noticed one of the pilots was blond. The tanks burst into sparks but the Little Donkeys had no big calibre guns. At best they could chip the paint off the German armour. And deafen the crews inside. They knew this, but it was their duty to try. At least slow down their advance.

The Panzergrenadiers miraculously survived, getting away with a scare and hiding beneath the tanks while the Ishachoks were resuming their arc in order to try their luck again. The tank turrets swung into the direction of the oncoming planes, also ready to try their luck.

Oproni grunted every time a tank fired, gulping anxiously while the Red-Head took out his photographic camera and was taking snapshots enthusiastically. He had run out of film somewhere

nimeni n-avu inimă să-i spună, dar mai ales curaj, de frica lui Opronî. Sărmanului băiat îi lipsea o doagă și Opronî se-ngrijea ca nimeni să nu-l necăjească. Îl știa bine pe tatăl băiatului, care avea atelier de fotografie în Margina, și-i promisese să aibe grijă de flăcău.

Căpitanul se pregătea să dea ordine sectorului să deschidă foc asupra aparatelor care se apropiau din nou, când din spatele lor se auzi huruitul rece și precis al motorului proiectat de Bayern Motor Werke, torcând în fuselajul elegant al Messerschmidtului cu însemnele Aviației Regale, trecând razant pe lângă cele patru lșaciokuri, urcând repede și rupând formația rusească. Aparatele rusești schimbă cursul încercând să câștige altitudine și viteză, dar motoarele lor erau net inferioare, iar pilotul român le doborî unul câte unul ca pe niște vrăbioi leneși care izbucniră în flăcări zdrobindu-se pe pământ, adăugând la coloanele de fum negru care începuseră să răsară peste tot de-a lungul liniei frontului. Cordonul de blindate se puse iar în mișcare iar Messerschmidtul dispăru și el spre nord-est, bălângănind din aripi spre pozițiile românești, în semn de rămas-bun.

Căpitanul se felicita entuziasmat cu locotenentul, dilema hărții fiind uitată, în timp ce caporalul îi privea la fel de liniștit, rulându-și o mahorcă. Roșcovanul se liniștise și sughea un pesmet tare ca piatră, încercând să-l înmoaie. Renunță și-l aruncă cât colo. Se trânti în groapă și-ncepu să se legene.

Se așternu iar liniștea și soarele li se urcase în cap, apăsându-i răbdător. Căpitanul patrula țațos inspectând pozițiile în timp ce caporalul venea în urmă, încercând să se facă cât mai mic. Căpitanul insista să fie salutat deși caporalul tot încerca, cu juma de gură, să-i explice odraslei de boier că nu-i prea inteligent ce face. Dar căpitanul n-asculta de

past Chișinău, but no one had the heart to tell the boy, or the courage, fearing Opronî as they did. The poor lad had a screw loose and Opronî cared for the boy so that no one bothered him. He knew the boy's father well. The father owned a photography studio in Margina and Opronî had promised to look after the boy.

The Captain was getting ready to order the sector to open fire on the incoming aircraft when, from behind them, they could hear the cold and precise hum of the engine designed by Bayern Motor Werke, purring in the Messerschmidt's fuselage with the marking of the Romanian Royal Air Force on it, flying by the four lshachoks, climbing fast and breaking up the Russian formation. The Russian craft changed course trying to gain altitude and speed, but their engine were strakly inferior and the Romanian pilot shot them down one by one like some big fat lazy sparrows that burst into flames slamming into the ground, adding to the columns of black smoke that started rising all over the front-line. The armored convoy set out again and the Messerschmidt disappeared to the north-east, dipping its wings from side to side at the Romanian positions in the form of good-bye.

The Captain was enthusiastically congratulating himself together with the Lieutenannt, the dilemma of the map being forgotten, while the Corporal looked on as calmy as before, rolling himself a cigarette. The Red-Head has quieted down and was sucking on a rock hard biscuit, trying to soften it. He quit and threw it away, falling into his hole, humming his lullaby.

It was quiet again and the sun had gottten right on top of them, pressing patiently on their skulls. The Captain was patrolling the positions cockily, inspecting them, while the Corporal was coming right behind him, trying to present the smallest possible target. The Captain insisted on being saluted although the Corporal tried explaining, half-

pulime. Trecură bine de poziția lui Oproni când se-auzi o detunătură. Un stol de pițigoi tâșni din iarba înaltă a stepei odată cu creierii căpitanului care fu în sfârșit vindecat de prostie. Trăgătorul rus așteptase răbdător ca prostia căpitanului să i se dezvăluie în toată grandoarea sa, ca să-i confirme gradul. Gloanțele lui erau rezervate pentru o categorie specială de prost. Caporarul susură un „auăleu, mamă!” , locotenentul urlă pitulat dintr-o gură de tragere „ardeți-i, futu-i în gură!” și tot sectorul răspunse cu foc. De undeva din sat două mitraliere grele se băgară sec în dialog, urmate de câteva focuri flegmatice de mortieră, apoi se lăsă iar liniștea, punctată din când în când de câte-o-njurătură și de vocea caporalului care urla după sanitari.

Oamenilor le era sete. Și foame. Locotenentul trimise un curier să-ntrebe de popota mobilă și trecuse bine amiaza când băiatul se-ntoarse pe capra unei căruțe trasă de-o mârtoagă care abia mai respira în aerul care prinsese consistența cerii topite. În căruță erau două marmite enorme și-un butoi cu apă.

Descărcară butoiul și-l traseră într-o parte și se pregăteau să dea jos marmitele când se-auzi tusetul surd al tubului de mortieră care scuipe obuzul spre pozițiile lor. Cu toții se puseră la adăpost, în afară de calul care încerca să smulgă anemic și fără prea multă convingere o tufă uscățivă din rădăcini. Se auzi o pocnitură enormă și calul, căruța și marmitele dispărură într-un nor de fum. Ploua cu ciorbă de varză, scânduri, bucăți de roată și ciosvârte de cal. Se auzi un „’mnezeii mă-sii de viață” îmbufnat și toți își rulară o mahorcă la unison, pufăind, mulțumiți că măcar butoiul de apă scăpase nevătămat. „Norocul prostului” mai spuse unul, necatadicsind nici măcar s-arunce-o flegmă de ciudă spre pozițiile inamice.

heartedly, to the boyar offspring that what he's doing is not very intelligent. But the Captain wasn't going to listen to a pleb. The were well past Oproni's position when a shot rang out. A flock of titmice burst out of the high grass like the Captain's brains did, curing him of his stupidity. The Russian sniper had waited patiently for the Captain's idiocy to be reveal itself to him in all its splendor, in order to confirm his rank. His bullets were reserved for a special category of fool. The Corporal murmured "oh, mother!", the Lieutenant yelled out from a firing hole "light the fuckers up!" and the whole sector opened fire. Somewhere from inside the village two heavy machine guns wryly engaged in dialogue, follow by some flegmatic mortar fire, then quiet set in again, dotted here and there by swearing and the Corporal's voice yelling for a medic.

The men were thirsty. And hungry. The Lieutenant sent a runner to ask about the mobile field kitchen and it was well past noon when the boy came back atop a wagon drawn by a nag that could barely breathe the air that had acquired the consistency of melted wax. In the wagon there were two enormous kettles and a barrel of water.

They unloaded the barrel and put it aside, getting ready to unload the kettles when the dull cough of the mortar tube could be heard, spitting its shell at their position. They all ducked for cover, except the horse that was weakly and without much conviction trying to pull a weed out by its roots. A big popping sound was heard and the horse, wagon and kettles disappeared in a plume of smoke. It was raining cabbage ciorba, planks, bits of wheel and horse chunks. Someone let out a "fucking hell" sourly, and the each started rolling a cigarette in unison, puffing happily, knowing that at least the water barrel had been spared. "Beginner's luck" said someone, not even deigning to spit spitefully towards the enemy positions.

Băură copios și soarele își mai domoli dogoarea când fură deranjați de sunetul unui Kübelwagen care venea nevrotic spre pozițiile lor. Doi ofițeri și-un radio-transmisionist coborâră. Ofițerii se îndreptară revoltați spre locotenent, certându-se mai mult pe muțeste cu el, pentru că el nu pricepea ce zic ei și ei nu se pricepeau să-i spună ce vor de la el. Radio-transmisionistul se uita la caporal și caporalul dădea plictisit din umeri. Caporalul îi ceru transmisionistului o țigară, începură să vorbească, află că transmisionistul era din Charlottenburg și știa română, caporalul era de loc din Remetea Mică, rupea un pic germană și până la urmă se-nțelese ce se dorea de către partea nemțească de la partea română. Remarcile de „Scheißschlamassel, Schweinerei, die feindliche Positionen schenllstmöglich übernehmen, aber dalli!” se transformă în traducerea transmisionistului din Charlottenburg în „Cu respect vă roagă să atacați pozițiile inamice ca să decongestionăm partea asta de sector. Domnul ofițer nu vrea să întârzie. Mai mult decât l-ați pus s-o facă deja.” Locotenentul dădu din cap scurt și caporalul transmise ordinul. Opronî oftă obosit, își verifică închizătorul ZB-ului, îi spuse roșcovanului să stea în spatele lui, și-și îndesă grenade în buzunar.

Mașina ofițerilor plecă, iar radio-transmisionistul rămase pe poziții ca să asigure legătura cu elementele de artilerie, în caz că era nevoie. Ordinele se dădură din gură-n-gură de-a lungul liniei și compania aștepta ordinul.

„Haida!” șuieră fără tragere de inimă locotenentul, și plutoanele se puseră în mișcare, încercând să treacă cât mai repede fâșia de 500 de metri de teren deschis, căutând să ajungă în umbra livezilor.

Opronî se uita țintă la turla bisericii, golit de gânduri. Trecea primul vânt de seară, răcorindu-i. Făcuseră 200 de metri și încă nu se trase. Așteptau să-i ia din

They drank copiously and the sun seemed to abate its burning when they were disturbed by the sound of a Kübelwagen advancing neurotically towards their positions. Two officers and a radio-man got out of the staff car. The officers headed towards the Lieutenant, incensed, arguing with him mutely, because he didn't understand what they were saying and they didn't know how to say it so that could make themselves understood. The Radio-Man was looking at the Corporal and the Corporal was just shrugging, bored. The Corporal asked the Radio-Man for a cigarette, they started talking, found out the Radio-Man is from Charlottenburg and knew Romanian. The Corporal was from Remetea Mică and spoke pidjin German and finally the Romanian side understood what the German side was demanding of it. The remarks of "Scheißschlamassel, Schweinerei, die feindliche Positionen schenllstmöglich übernehmen, aber dalli!" were translated by the Radio-Man from Charlottenburg into "They respectfully request that you occupy the enemy positions in order to free up this sector. The Officer does not want to be delayed. More than he already has been." The Lieutenant nodded curtly and the Corporal passed down the order. Opronî sighed tiredly, checked the catch of his ZB rifle, told the Read-Head to stay behind him, stuffing hand-grenades into his pocket.

The staff car left, leaving the Radio-Man behind in case a liason with the artillery elements was needed. The orders were passed down from man to man along the line and the company was waiting for the order.

"Come on!" hissed the Lieutenant without much heart and the platoons were on the move, trying to cover the 500 metre stretch of open ground as fast as possible, heading for the shade of the orchards.

Opronî had fixed his gaze on the church steeple, his head empty. The first gusts of evening wind were blowing, cooling them. They had managed 200

plin. Opronii începu să se uite după vălurirea pământului, căutând vreun loc în care s-ar putea piti dacă ar mai fi fost în viață după prima rafală. Roșcovanul se ținea după el țopăind deșirat ca un ied.

Ajunseră nevătămați la marginea livezii. Era răcoare și umbră. Mirosea a piersici, a mere și a prune. Liniștea îi înghițișe cu totul. Dealul urca lin la început și-apoi devenea abrupt și Opronii vedea printre pomi gardurile primelor izbe. Locotenentul făcu semn să se oprească. Unii căutau poame căzute pe jos, roși de foame. Locotenentul ordonă să se pună baioneta la armă. Erau șanse de luptă corp la corp.

Se porniră iar. Începea să se lase întunericul. Opronii transpira încontinuu și simțea că arde pe dinăuntru. Începură să urce dealul când auzi un țăcănit și-un răcnet.

„Streliat” țipă cineva răgușit și livada se umplu de zgomot, luminată de gura unei mitraliere grele. Opronii se aruncă peste roșcovan gustând praf. Frunze și crăci cădeau printre gemete și icnete. Bubuiră niște grenade apoi mitraliera tăcu. Mai înaintară câțiva metri și compania fu lovită din flancul stâng cu rafale de mitralieră și grenade. Se răspunse cu grenade și foc. Iar liniște. Mitraliorii ruși trăgeau scurt din locașuri ascunse și se retrăgeau, topindu-se ca niște stafii, înghițiți de liniște.

Locotenentul pizduia acum și ordonă atac la baionetă. Apucă să se ridice în genunchi și rafala îl descheie de parcă cineva îl trase de-un fermoar ascuns pe sub piele, și locotenentul se deșiră, împăștiindu-se pe panta abruptă. Caporalul dădu

metres and no one had fired on them yet. They were waiting to hit them dead on. Opronii started scanning the winding of the ground, looking for a place he could duck into should he still be alive after the first burst of gunfire. The Red-Head was at his back prancing like a gangly kid.

They made it whole to the edge of the orchard. There was shade and the air was cool. It smelled of peaches, apples and plums. The quiet had gobbled them up. The hillock rose gently at first and then it steepened and Opronii could see the fences of the first huts through the trees. The Lieutenant motioned them to stop. Some were looking for fallen fruit on the ground, nagged by hunger. The Lieutenant ordered them to fix bayonets. There was a chance of hand to hand combat.

They moved out again. It was getting dark. Opronii was sweating and felt like he was burning up inside. They started climbing up the slope when something clacked and a voice rang out.

”Streliat!” someone yelled out hoarsely and noise crashed down into the orchard, lit up by the muzzle flash of a heavy machine gun. Opronii threw himself on top of the Red-Head, tasting dust. Leaves and branches were falling amongst the moaning and the gasping. Some grenades popped and the machine gun fell silent. They moved up a few more metres and the company was hit in its left flank by machine gun bursts and grenades. They replied with grenades and rifle fire. Silence. The Russian machine gunners were firing short bursts from concealed positions then retreating, melting into thin air like ghosts, swallowed up by silence.

The Lieutenant was cussing and ordered a bayonet charge. He managed to get on his knees and the burst of fire opened him up as if someone had pulled on a hidden zipper concealed under his skin, and the Lieutenant came undone, splattered on the steep slope. The Corporal called the retreat and the

semnal de retragere și compania o luă la sănătoasa, împinsă din spate de câteva obuze de mortieră.

Cerul era vânăt și vântul ridica vârtejuri de praf roșiatic care jucau la orizont. În livadă ciripeau păsărele, iar roșcovanul făcea iar poze, zâmbind tâmp. Oproni se cuibări în tranșee privind cerul întunecându-se încet, ca o fotografie care se developa anapoda, neputând să-nchidă ochii.

În lumina lunii Kukuruznikul dădea târcoale, lăsându-și umbra să lingă pământul. Majoritatea oamenilor dormeau, iar Oproni se gândea să scrie o scrisoare către casă. Roșcovanul mormăia în somn vorbind cu taică-su despre timpi de expunere și lentile. Oproni cotrobăi prin raniță după creion și caiet gândindu-se să-i scrie nevestesii în lumina albastruie, dar se răzgândi. Zgomotul avionului nu-i dădea pace. Se târi afară din groapă, lăsându-și arma în urmă și luând cazmaua, îndepărtându-se de tranșee, căută un loc mai ferit. Nori deși veneau dinspre sud, de pe mare, trecând repede, acoperind luna. Oproni se opri și-ncepu să-și sape gropița în care să-și facă nevoile. Întunericul îl înghițise cu totul. Kukuruznikul plecă și el la culcare.

Se lăsă pe vine. Liniștea era profundă și lui Oproni i se păru că aude valurile mării lovind țărmul undeva la câțiva kilometri depărtare. Niciodată nu văzuse marea. Se-mbrăcă și-o porni spre poziția lui bâjbâind. Norii se-ngroșaseră pe cer și bezna învăluisese pământul. Se-mpiedică de cineva și-ncepu să porcăie și larma trezi tot sectorul. Unul care adormise în planton smuci începând să tragă în pâclă. Cei din sat răspunseră și ei și noaptea se umplu de trasoare. Fusilada se stinse repede. Erau obosiți. Și sătui. Roșcovanul dormea neîntors. Oproni se propti de peretele tranșeei și adormi.

company ran for it pushed along by some mortar fire.

The sky was livid and the wind rose up red dust-devils swirling on the horizon. In the orchard birds were chirping and the Red-Head was snapping shots again, smiling dumbly. Oproni nestled into the trench watching the sky darken slowly, like a photograph developing backwards, unable to close his eyes.

In the moonlight the Kukuruznik was lurking, letting its shadow lap the ground. Most of the men were sleeping, and Oproni was thinking about writing a letter home. The Red-Head was talking in his sleep to his father about lenses and exposure. Oproni started ferreting around in his knapsack after a pencil and paper, thinking about writing to his wife in the bluish light, but he changed his mind. The chatter of the aircraft gave him no peace. He crawled out of his hole leaving his weapon behind and taking his shovel, heading away from the trenches, looking for a spot out of the way. Thick cloud cover was coming in from the south, from the sea, passing quickly, covering the moon. Oproni stopped and started digging a small hole to relieve himself. The darkness had engulfed him. The Kukuruznik went to sleep.

He squatted. The quiet was deep and Oproni thought he could hear the waves hitting the shore a few kilometres away. He had never seen the sea. He got dressed and headed for his position groping his way in. The clouds had thickened and a dense darkness had set over the earth. He stumbled over someone and started swearing and the fuss woke up the whole sector. Someone who had fallen asleep in his post came to sharply and started firing in the darkness. The Russians in the village replied and the night filled with tracers. The firefight died down quickly. They were tired. And sick of it. The Red-Head slept through it all. Oproni propped himself on the trench wall and fell asleep.

A doua zi, caporalul plecă împreună cu transmisionistul spre centrul de comandă ca să raporteze moartea căpitanului și a locotenentului. Nu se grăbeau prea tare. Oamenii crăpau de foame, dar stăteau în tranșee ferindu-se cum puteau de soarele care-i pârla nemilos. Apa se împuținase și deveniseră nervoși. În livadă se aciuiseră corbi și coțofene atrase de resturile celor care nu mai ieșiseră teferi de-acolo. Oproni auzea corbii croncănind mulțumiți. Cei din sat trimiseră câteva obuze înainte de miezul zilei și probabil se-ntinseră iar la umbră. Roșcovanul privea cerul fumând, legănându-se încet și zâmbind.

Vântul stătea și parcă peste ei se-așezase un clopot de căldură care înghițise până și ultimul sunet. Roșcovanul vorbea despre mâncare, privind livada. Obsesiv.

Înainte de înserat, caporalul se-ntoarse singur cărând după el un cărucior rebegit în care aducea un butoiuș cu apă stătută. Și nimic de mâncare. Oamenii îl întrebară ce se-ntâmplă și el dădu din umeri scârbit, lăsându-i să-și umple pe rând bidoanele. Urmau să primească ordine, dar nu știa exact când. Nemții se săturaseră și părăsiseră sectorul, cautând harță în altă parte. Fronul se mișcase, se făcuse o străpungere undeva și se pornea spre ultima linie de apărare a Odesei, doar ei stăteau în fața satului, uitați de toți și de toate. Urmau să rămână locului, până cineva avea să-și aducă aminte de ei.

Se-nnopta încet și oamenii moțăiau, treziți din când în când de croncănelile pofticioase ale corbilor care încă se-mbuibau. Oproni se afundă cu greu într-un somn chinuit, înțepat în ceafă de frică și-n burtă de foame. Îl trezi bocetul unei cucuvele. Burta-l durea din ce în ce mai tare. Se uită în dreapta căutându-l pe roșcovan, dar acesta dispăruse. Ceilalți dormeau

On the second day the Corporal set off with the Radio-Man towards the command post to report the deaths of the Captain and the Lieutenant. They weren't in much of a hurry. The men were ravenous but hid in the trenches keeping clear of the sun as best they could while it was mercilessly singeing them. Water had become scarce again and the men were morose. Ravens and magpies had gathered in the orchard, attracted by the remains of those who hadn't made it our alive. Oproni could hear the ravens cawing with pleasure. The Russians in the village sent some mortar shells over before noon and then probably just hid in the shade. The Red-Head was watching the sky, smoking, singing his lullaby and smiling.

The wind had stopped and it was like a bell jar filled with heat had set over them, drowning out sound. The Red-Head was talking about food. Obsessively.

Before sunset, the Corporal returned on his own, carrying a shoddy trolley along which held a small barrel of tepid water. And no food. The men asked him what's going on and he just shrugged disgustedly letting them fill up their canteens. They were going to receive new orders, but he didn't know exactly when. The Germans had had enough of it and had left the sector, looking for a fight someplace else. The front had moved, a breakthrough had been achieved and they were making a push against Odessa's last line of defence. As for them, they were just left stranded there, facing the village, forgotten. They had to stay put until someone remembered they existed.

Night was coming on slowly and the men were dozing, startled once in a while by the gluttonous cawing of the ravens that were still feasting. Oproni fell into a fretful sleep, nagged by fear and hunger. The hoot of an owl woke him up. His belly was aching. He looked to his right searching for the Red-Head but the boy was gone. The others were fast

duși. Ici colo cineva sforăia ușor, știind parcă și-n somn să nu facă prea mult zgomot. Cei din sat păreau că dorm și ei. Luna era sus pe cer și peste tot domnea liniștea.

Din livadă se auzeau foșnete și-un râset înfundat. Opronî se duse să trezească pe caporal, dar acesta-l înjură printre dinți, întorcându-se pe cealaltă parte. Se-ntoarse în tranșee și ciuli urechea. Foșnetele se opriseră. Rușii păreau să nu-și fi dat seama că au musafiri. Lui Opronî îi venea să râdă și nu știa de ce. Luă arma, își făcu cruce și-ncepu să se târască spre livadă. Noaptea era caldă, dar el tremura, sloiuri de gheață trecându-i peste șira spinării. Se mișca încet, strecurându-se prin iarba înaltă, încercând să facă cât mai puțin zgomot. Dacă avea să pună mâna pe roșcovan și-aveau să ajungă amândoi teferi înapoi, atunci avea să-l trimită la spitalul de campanie ca să-l verifice un doctor. După ce l-ar fi tăbăcit bine înainte. Ca să-i bage mințile-n cap. Era limpede că băiatul trebuia scos de pe front. Avea să scrie către tatăl băiatului care avea niște cunoștințe la Ministerul de Război.

La un moment dat Opronî obosi. Se-ntoarse pe spate cât să-și tragă sufletul, privind stelele. Adormi fără să-și dea seama.

Se trezi când cerul începea să se-nroșească înainte de răsărit. Își reveni ca ars, aducându-și aminte unde se află. Se târî până la marginea livezii. Întunericul parcă luase foc sub pomii sleiți de seceta ultimelor zile. Soarele începea să răsară. Ținându-și respirația, începu să-l caute pe băiat. Îl găsi dormind sub un măr, cu un zâmbet lățindu-i-se pe buze. Avea ranița plină cu fructe. Îl înghionti pe roșcovan de câteva ori, dar acesta se-ntoarse pe-o parte. Îi venea să-l împuște. Se pregătea să-i ardă una cu patul armei peste fund, când simți ceva împungându-l în spate. Auzi o voce vorbindu-i răgușit și subțirel în rusă.

asleep. Here and there someone snored, but quietly, knowing even in sleep to make as little noise as possible. The Russians in the village were sleeping as well. The moon was up in the sky and silence reigned.

From the orchard he could hear rustling and a muted giggle. Opronî went to wake up the Corporal but the man swore at him through gritted teeth and turned over, falling back into sleep. Opronî returned to the trench and pricked up his ears. The rustling had stopped. The Russians seemed unaware that they were having company. Opronî wanted to laugh and didn't know why. He took his weapon, crossed himself and started crawling towards the orchard. The night was warm, but he was shivering, ice blocks passing along his spine. He moved slowly, making his way through the tall grass, trying to make as little noise as possible. If he could get his hand on the Red-Head and they would be both safely back, then he would have him sent to the field hospital, so a doctor could check up on him. Before beating some sense back into the boy. It was clear the boy needed to be taken off the line. He would write to the boy's father who had some acquaintances inside the War Ministry.

Opronî felt tired. He turned on his back to rest, watching the stars. He fell asleep without knowing it.

He woke up as the sky started to turn red before dawn. He started up, remembering where he was and crawled to the edge of the orchard. The darkness seemed to have caught fire under the drought exhausted trees. Sunrise was coming on. Holding his breath he started looking for the boy. He found him asleep under an apple tree, with a smile spread over his lips, getting wider. His knapsack was full of fruit. He was preparing to hit him awake with the butt of his rifle when Opronî felt something poking the small of his back. He heard a hoarse and

Înlemni. Lăsa ZB-ul să-i cadă din mână. Se-ntoarse încet.

Erau cinci. Mici și murdare. Păreau niște copile care se jucau de-a soldații. Cea care-l amenințase cu arma îi făcu semn să țină mâinile ridicate. Alta, tunsă chilug și cu un ochi vânăt se duse spre roșcovan arzându-i un vârf de bocanc în coaste. Băiatul sări ca ars, scâncind. Când le văzu pe femei amenințându-l cu arma începu să râdă. Răgușita se uita întrebător la Oproni, iar acesta încercă să le explice că băiatul nu-i în toate mințile. Încercă să zâmbească, dar rusoaica se strâmbă la el de parcă tocmai gustase ceva groaznic de amar. Una bondoacă și blondă le luă armele și verifică ranița roșcovanului. Găsi aparatul de fotografiat și fructele luate din livadă. Oproni începu să se roage în gând. Roșcovanul încă râdea când una dintre ele îl lovi cu patul armei în stomac. Băiatul căzu în genunchi tușind, dar continuând să tremure de râs.

Cea răgușită trase închizătorul armei. Oproni închise ochii, gândindu-se la nevastă-sa. Oare ce făcea în dimineața aceea? Auzea pe cineva numărând în rusește. Oare pe ei îi număra? Trebuiau să fugă? Sau jucau baba oarba? Ei trebuiau să se-ascundă? Sau să caute? Râsetul roșcovanului devenise isteric. Oproni simțea pe sub pleoape lumina soarelui arzând întunericul de pe lume. La un moment dat numărătoarea se opri, Oproni auzi o pocnitură surdă și urechile începură să-i țiuie. Râsetul roșcovanului încetase.

Deschise ochii și-l privea pe băiat, care zâmbea distrat la cerul care se vedea printre coroanele pomilor din livadă. În frunte îi răsărise un al treilea ochi cu care acum băiatul putea să vadă ceea ce Oproni încă nu pricepea că se poate vedea fără să vezi cu ochii. Bărbatul începu să râdă, nemaiputând

thin voice speaking to him in Russian. He froze. He let his rifle drop. And turned slowly.

There were five of them. Small and dirty. They seemed like maidens playing soldier. The one threatening him with her gun motioned him to keep his hands up. Another one, her head shaved bald sporting a black eye, headed for the Red-Head kicking him in the ribs with her boot. The boy jumped to his feet, whimpering. When he saw the women threatening him with their guns, he started laughing. The one with the hoarse voice was watching Oproni with a questioning look and he was trying to explain that the boy's mind was gone. He tried smiling at her but the woman sneered at him as if she had just tasted something horribly bitter. A blonde stubby one gathered their weapons and checked the Red-Head's knapsack. She found the camera and the fruit taken from the orchard. Oproni started praying in his head. The Red-Head was still laughing when one of them hit him in the stomach with a rifle butt. The boy fell to his knees coughing and shuddering with laughter.

The hoarse one cocked her gun. Oproni closed his eyes, thinking of his wife. What was she doing that morning? He was hearing someone count down in Russian. Were they counting them down? Should they be running? Or were they playing hide and seek? Should they be doing the hiding or the seeking? The Red-Head's laughter had turned hysterical. Oproni could feel the light of the sun on his eyes, burning out the darkness from the world. The countdown had reached zero, Oproni heard a dull pop and his ears started ringing. The Red-Head's laughter had stopped.

He opened his eyes and watched the boy, who was smiling distractedly at the sky that could be seen through the trees in the orchard. A third eye had opened on his forehead through which the boy could now see what Oproni couldn't fathom could be seen without eyes. The man started laughing,

să rabde. Femeile îl priveau mute și-apoi îi întoarseră spatele, luând cu ele ranița plină cu fructe și aparatul de fotografiat al băiatului din Margina.

Oproni se scurse prin aerul moale al dimineții, mergând agale spre tranșee, râzând în hohote. Trecu pe lângă toți, și-aceștia dormeau neîntorși și Oproni râdea, și trecu pe lângă caporalul care-și rula impasibil altă mahorcă ridicând pentru o clipă privirea și sprânceană spre Oproni întrebându-l cei atât de comic. Se sperie când văzu ochii bărbatului. Îl întrebă din nou ce-i așa comic. Oproni ridică din umeri, dând din cap, înțelegând că nimeni n-are cum să priceapă, și o luă spre casă.

Îl primiră într-un centru de prim ajutor și-l duseră în spatele frontului. Îl diagnosticară cu șoc de luptă și epuizare. Într-o lună era din nou acasă la Zorani, stând la umbră, cu capul în poala nevestesii. Încă râdea. Încercând să uite totul.

unable to take it anymore. The women watched him silently and then turned their backs on him, taking with them the knapsack and the camera of the boy from Margina.

Oproni slinked through the soft morning air, heading slowly towards the trenches, bursting into laughter. He passed everyone still asleep and Oproni was laughing, passing the Corporal who was rolling a cigarette unfazed, watching him with eyebrow raised, asking Oproni what was so damn funny. He got scared when he saw the man's eyes. He asked Oproni again what was so damn funny. Oproni shrugged moving his head from side to side, knowing no one could understand, and headed home.

They committed him into a first aid centre and took him to the back of the line. They diagnosed him with battle shock and exhaustion. In a month he was back home in Zorani, in the shade, with his head in his wife's lap. Still laughing. Trying to forget it all.

FLORICA ȘI BĂIATUL SPAHIULUI

de Andrei Ursu

Sinopsis

„Florica și băiatul Spahiului” este o legendă locală din Margina povestită de către Doamna Mărioara Ceașescu. După căderea cetății Timișoara în anul 1552, Banatul a devenit pașalâc turcesc până când a fost cucerit de către habsburgi în 1716. Cei aproape 200 de ani de conveniență au generat, probabil, o multitudine de povești de pe urma interacțiunilor dintre ocupanții musulmani și populația creștină. Probabil că există un filon bogat de astfel de legende păstrate din bătrâni, mai ales că în timpul Evului Mediu, Margina a fost târg, lucru ce a înlesnit interacțiunile între diversele populații care au locuit în zonă.

„Florica și băiatul Spahiului” e o poveste de dragoste cu final tragic, între un băiat musulman și o fată româncă. Aproape un „Romeo și Julieta”, unde în loc de vrajba dintre familia Capulet și Montague, motivul tragediei este religia. Am încercat să redau cumva într-un cadru plauzibil toată povestea, deoarece se prea poate să conțină o sămânță de adevăr.

Ebrahim Esfahani, timariotul Țării Făgetului, era un om împăcat cu soarta. Akângii lui îi spuneau Khamuş, Cel Tăcut, iar cu cât tăcerea lui Esfahani era mai adâncă, cu-atât pedeapsa era mai aprigă. Românii îi știau de Spahiul și nu-l înghițeau de niciun fel.

Nu era un om rău, dar cei 60 de ani ai lui, din care 40 petrecuți în campanii, îl înăspriseră. Avea trei fii, dar doi erau departe, în alte colțuri ale Exaltatului Imperiu, și nu mai auzise de ei de mult timp. Parcă de o veșnicie. Nu știa ce se alesese de ei. Pe cel mic îl ținuse pe lângă el pentru că-i aducea aminte de nevastă-sa, singura care știuse să-l scoată din tăcerile lui adânci.

FLORICA AND THE SIPAHI'S SON

by Andrei Ursu

Synopsis

“Florica and the Sipahi's son” is a local legend from Margina as told by Mrs. Mărioara Ceașescu. After the fall of the fortress of Timișoara in 1552, the Banat became a Turkish eyalet until it was conquered by the Habsburgs in 1716. The almost 200 years of living side by side most probably lead to a lot of stories springing up following the interactions between the Muslim occupiers and the Christian population. There probably exists a rich vein of such stories kept from those times passed on amongst the elderly, especially since in the Middle Ages Margina was a market town, which enabled frequent interactions between the diverse populations living in the area.

“Florica and the Sipahi's son” is a love story with a tragic ending, between a Muslim boy and a Romanian girl. Almost “Romeo and Juliet” where instead the feud between Capulet and Montague, the reason for tragedy is religious faith. I tried to retell the story in a plausible setting, as it might hold a kernel of truth.

Ebrahim Esfahani, the timariot of the Land of Făget, was a man at peace with his lot in life. His akinci bodyguards called him Khamush, The Silent One, and the deeper Esfahani's silence became, the harsher the punishment. The Romanians knew him as The Sipahi and couldn't stand him.

He wasn't a bad man, but his 60 years, out of which 40 had been spent on campaign, had hardened him. He had three sons, but two were far away, in other corners of the Exalted Empire, and he hadn't heard from them in a long while. It seemed to him like an eternity. He didn't know what had become of them. His youngest he kept close by, because he reminded him of his wife, the only one who could take him out of his deep silences.

Aruncat de Sultan departe de civilizație în Eyaletul Demşivar, se găsea după o viață de sluj înconjurat de necredincioși, desconsiderat de behlerbeiul provinciei care-l împovăra cu sarcini imposibile și-l jupuia cu taxe inventate, cu nevasta moartă de holera care bântuise regiunea cu mai bine de 10 ani înainte, imediat după război, cu rănilor căpătate pe câmpul de luptă pe jumătate vindecate, durându-l tot mai tare în iernile aprige, cu gândul la Isfahan, orașul în care copilărise și pe care probabil că n-avea să-l mai vadă niciodată, ros de grijile bătrâneții, Ebrahim privea de pe geamul castelului său spre pădurea dinspre Groși.

Acolo, probabil, oamenii ieșiseră să spele aur dintre pietricelele pâraielor care se pierdeau prin păduri coborând de pe dealuri. Bărbatul privea îngândurat depărtările, întrebându-se pe unde se-ascunde nebunul de fiu-su care nu mai dăduse de zile bune pe-acasă. Singura lui avuție era băiatul cel mic, dar acela îi dădea mai multe bătăi de cap decât ar fi putut să facă o armată creștină bătându-i la poartă.

Coclaurii se-ntindeau peste tot în jur, întunecați și acoperiți de codri deși și vechi de când timpul, unde bântuiau strigoi, iele, vucudlaci și alte închipuiri ale localnicilor, după cum îi explica băiatul lui cel mic, care abia împlinise 17 ani.

Ebrahim era mai preocupat de bandele de sârbi și români care prădau ca haitele de lupi prin împrejurimi, făcându-și veacul prin păduri și atacând negustorii la drumul mare, dar băiatului îi păsa prea puțin de bandiți. Sau de meseria armelor pe care taică-su încerca să i-o insufle fără succes.

Pe băiat îl fascinau mai mult poveștile localnicilor, pe care le strângea mergând din loc în loc. Harun învățase limba de mic de la un negustor evreu tocmărit de taică-su în Margina. Avea un zâmbet plăcut și ochi migdalați, verzi și mari, părul negru și cârlionțat. Era slăbuț și vesel, bătând satele cu traista plină de pergament și pene de gâscă, cu degetele

Thrown away by the Sultan far from civilisation in the Demşivar Eyalet, he found himself after a life of service surrounded by infidels, disconsidered by the behlerbey who was running the whole province, burdening him with impossible tasks and ruining him with invented taxes, with his wife dead of the cholera which had roamed the country-side 10 years before, right after the war, with his battle wounds partially healed and nagging him in the harsh winters, thinking of Isphahan, the city of his childhood which he would probably never see again, galled by the concerns of old age, Ebrahim looked out his castle window towards the forest of Groși.

The people there were probably out panning gold from the streams that flowed into the woods, descending from the hills. The man stared into the distance wondering where his crazy son might be, as the boy hadn't been home in days. His only treasure was his youngest, but that one gave him more headaches than a Christian army knocking at his gates would have.

The rolling hills spread all around, dark and covered with ancient woods, haunted by strigoi, fairies, werevolves and other fantasies the locals thought up of, as the boy, who had just turned 17, was telling him.

Ebrahim was more worried about the gangs of Serbians and Romanians plundering the country-side like wolf packs, living in the forests and robbing merchants on the open road, but the boy could care less about bandits. Or about the military arts that his father was trying to teach him without success.

The boy was fascinated by the stories he heard from the locals, collecting them as he went from place to place. Harun had learned the language as a small boy from a Jewish merchant from Margina that had been hired by his father. The boy had a pleasant smile and almond-shaped eyes, green and large, black curly hair. He was thin and jolly, visiting villages

pătate de cerneală, și făcea schimb de povești cu cei care își luau inima-n dinți să vorbească cu el, neștiind că e fiul timariotului, dar știind că-i un necredincios.

În Fârdea, se-ntâlnea pe-ascuns cu Florica, copila Babei Safta. Baba Safta avea 6 copii - pe Florica și încă 5 băieți, și nu era chiar babă. Dar lumea-i spunea așa pentru că trăise multe și trăind multe știa multe. Văzuse și mai multe la viața ei, și ce spunea ea era literă de lege. Albise de tânără. Viața ei nu fusese blândă și ca atare nici Baba Safta nu era o femeie blândă. Dar știa povești și știa să le spună și oamenii veneau la ea să le-asculte.

Florica iubea poveștile maică-sii și cerea să audă cât mai multe. Pentru că se vedea des cu Harun într-o scobură de gorun, departe de sat, în miezul pădurii. Era o copilă de 15 ani și era vrăjită de băiatul cu piele măslinie care-i povestea despre djini și ifriți, cocoșați neghiobi, copii bătrâni, despre Șeherezada, Șah Rhyar și Alf Layla wu Layla, cele 1000 de nopți și o noapte.

Vocea lui Harun era caldă și limpede și câteodată îi cânta, iar Florica prinse încetul cu încetul drag de băiat. Într-o seară Florica primi în dar de la el un trandafir și-o bucată de pergament cu o poezie, iar fata o zbughi spre casă fericită, arătându-i maică-sii floarea ce-o primise, ascunzând bucată de pergament acoperit cu scrisul încârligat pe care nu știa să-l citească. Urma să-l revadă pe Harun în trei zile. Dar n-avea să mai ajungă la întâlnire.

Baba Safta înțelesese pe dată de unde căpătase fiică-sa floarea. Toată lumea vorbea despre grădina de trandafiri de la castelul Spahiului, aproape de Dealul Viilor, în lunca pârâului Icuu, pe lângă Holdele Lungi. Toți mergeau acolo în Târgul Marginii să

with his leathern bag full of parchemnt and goose feathers slung over his shoulder, his fingers full of ink stains, trading stories with those who had the courage to speak to him, not knowing he was the Timariot's son, but knowing he was a heathen.

In Fârdea he met secretly with Florica, the child of Baba Safta. Baba Safta had 6 children – Florica and 5 boys, and she wasn't an old woman yet. But the people in her village called her one because she had been through a lot and therefore knew lots. And her word was the law. She had turned gray while she was very young. Her life had not been kind and Baba Safta was not a kind woman. But she knew stories and knew how to tell them and the people came to listen to them.

Florica loved her mother's stories and always wanted to hear more. Because she went to see Harun often in the hollow of an old oak tree, far away from the village, in the middle of the forest. She was a 15 year old child and was bewitched by the olive skinned boy who was telling her of djinns, efreets, goofy hunchbacks, old children, Sheherezade, Shah Rhyar and Alf Layla wu Layla, the thousand nights and one night.

Harun's voice was warm and clear and sometimes he sang to her, and Florica slowly grew fond of the boy. One night Florica received a rose from him as a gift, together with a piece of parchment with a poem written on it, and the girl sped home showing her mother the flower she had received, hiding the piece of parchment with the curly writing she could not read. She was to meet Harun again in three days. But she would never make it.

Baba Safta understood instantly from where her daughter had received the flower. Everyone spoke of the rose garden at the Sipahi's castle, close to Vineyard Hill, in the meadow of the Icuu stream, past the Long Fields. All went there in the

plătească tributul în vite, grâu, vin, lemn, piei și praf de aur.

Safta zâmbi fetii și-o descusu îndelung, iar Florica îi s puse maică-sii totul, până și unde se vedea cu băiatul. Dar Florica nu știa că Harun era băiatul Spahiului și Baba Safta nici atât nu bănuia. Femeia gândea că poate unul dintre akângii nespălați ai timariotului pusese ochii pe singura ei fiică. De jocul unui akângiu albanez turcit și amărât avea ea ac. Și flăcăi numai buni care să-l mânuie.

Baba Safta o trimise pe Florica la culcare și-și chemă fiii. Le povesti totul și le spuse să pândească gorunul din pădure, să-l prindă pe nefericit și să-l pedepsească după cum spunea legea. Că niciun necredincios nu se putea lua cu o creștină. Băiatul mijlociu încercă s-o înduplece, că poate nu era înțelept să se pună cu unul dintre oamenii Spahiului, dar Baba îi sfătui să facă cu el cum fac haiducii sârbi cu osmanlâii pe care-i prind noaptea la răscruci și să-l atârne de-un copac undeva departe de sat, să-l ciugulească păsările. Băieții ei se-nvoiră, iar Baba Safta închise copila în casă, lăsând-o să plângă până când nu mai avu lacrimi. Florica îl visă pe Harun, bântuind pădurile, cu ochii lui verzi care străluceau de durere, privind-o prin noapte cu ochi de priculic. Chemând-o la el.

Două zile-ntregi stătură frații la pândă lângă gorun și-ntra treia văzură pe băiat venind agale cu traista pe umăr și un zâmbet pe buze.

Esfahani primi în sala mare a castelului un moșneag desculț. Se făcea o săptămână de când Harun plecase de acasă și era de negăsit. Bărbatul se temea de ce-i mai rău. Moșneagul venise să se plângă că cineva îi atârnase de-un pom din livadă un hoit belit de căprior. Ruga să vină careva să-l dea jos că el e beteag și nu mai poate. Și băieții lui sunt plecați la

Marketplace of Margina to pay their tribute in cattle, wheat, wine, timber, leather or gold dust.

Safta smiled at the girl and started questioning her, and Florica told her mother everything, even the place she was to meet the boy. But Florica had no clue he was the Sipahi's son and Baba Safta didn't even suspect it. The woman imagined some unwashed bodyguard from the Timariot's retinue had laid eyes on and had thoughts about her only daughter. The goose of a lowly Albanian akinci Muslim could be easily cooked. And she had the boys fit for the job.

Baba Safta sent Florica to bed and called her sons. She told them everything and told them to watch the oak in the woods, catch the hapless soul and punish him as the law demanded. That no heathen could court a Christian. The middle son tried persuading her otherwise, that it was not prudent to deal with one of the Sipahi's men, but Safta advised them to do as Serbian highwaymen did when dealing with the Turks they caught at night at the crossroads, hanging them up in a tree somewhere far away from the village, letting the birds pick at the corpse. Her boys consented and Baba Safta locked the child up in the house, letting her cry until her tears ran out. Florica dreamt of Harun, haunting the forests, his green eyes blazing with pain, watching her through the night with werewolf eyes. Calling her to him.

Two whole days the brothers stalked the oak and on the third they saw the boy coming slowly towards them, bag over his shoulder, smiling.

Esfahani received in the great hall of his castle the bare footed old man. It had been a week since Harun had left home and was nowhere to be found. The man feared the worst. The old man had come to complain that someone had hung the flayed corpse of deer from one of the trees in his orchard. He was begging that someone come and take it down, as he

vânătoare. Moșneagul se aplecă să pupe haina Spahiului, dar aproape trase cu totul prosopul care acoperea masa. Nici cu vederea nu stătea prea bine moșneagul, era lesne de priceput pentru timariot. Probabil că ajunsese până în sala castelului mai mult din îndurarea cerului și mila trecătorilor. Dar nu de belelele moșneagului era preocupat Spahiul. Se gândea să-i facă vânt bătrânului, dar în același timp ceva-i spunea c-ar trebui să meargă la livadă. Să vadă hoitul cu ochii lui.

Ebrahim simți cum mii de ace îl înțeapă în ceafă, iar neliniștea îl mâna să facă ceva. Se gândea și la Harun. Dar gândul zbură repede. Chemă akângii, 50 la număr, urcă pe-o iapă tânără și porniră spre livada moșneagului, care călărea ținându-se strâns de mijlocul unui machidon chior care-l luase cu el pe cal ca să le zică drumul.

Mirosul era greoi și slinos, dar Ebrahim se obișnuise cu putoarea lăsată în urmă de stârvuri. Numai că strârvul atârnat de pom nu era de animal. Era de om. Sărmanul. Belit de-o bandă de haiduci după câte se vedea. Peste tot în preajmă erau împrăștiate foi de pergament și pene de gâscă și roiuri de muște zumzăiau neplăcut. Esfahani simțea că i se-ntunecă privirea. Ordonă să dea jos cadavrul lui Harun din pom, și să-l aducă degrabă la castel. Se-ntoarse fără să mai scoată o vorbă și porni în galop spre casă. Nu vărsă nici măcar o lacrimă.

Regiunea se adâncea tot mai mult în tăcere. Esfahani își trimise oamenii să scotocească satele, să caute haiduci și să-i atârne de copacii înalți din răscruci, dar haiducii se topiseră în noapte. Bătea un vânt rău și cerul se-ntunecase a furtună. Tocmise găzi țigani ca să sperie oamenii și să-i amenințe cu schinguirea, dar lumea tăcea mîlc și dădea din umeri. Românii îl priveau drept în ochi - bărbați,

was too old and could not do it. And his boys had left for the hunt. The old man bent over to kiss the Sipahi's coat but almost pulled the cloth clear off the table. His sight was bad, it was easy for the Timarioat to see. He had probably reached the castle's hall by the mercy of heaven and that of helpful fellow travellers. But it wasn't the old man's predicament that was troubling the Sipahi. He was thinking of ridding himself of the old one, but at the same time something was whispering into his ear he should go to the orchard. See the corpse for himself.

Ebrahim could feel the sting of a thousand needles pricking the back of his neck, and his uneasiness was goading him into action. He was thinking of Harun. But it was a fleeting thought. He called his retinue, 50 strong, mounted a young mare and they all set off for the old man's orchard, the old man holding on tight to a one eyed Macedonian who had taken him on his horse so that the old one could show them the way.

The odor was heavy and slimy, but Ebrahim had gotten used to the stench of carrion. Only the corpse hanging from the tree was not that of an animal. But that of a man. Poor soul. Flayed alive by a band of highwaymen by the looks of it. All around pieces of parchment and goose feathers littered the ground while swarms of flies were buzzing about unpleasantly. Esfahani could feel his vision go dark. He ordered that Harun's body be cut down from the tree and brought back to the castle. He turned about not uttering another words and galloped home. He didn't shed a single tear.

The region fell deadly silent. Esfahani had sent his men to scour the surrounding villages, look for highwaymen and string them up on the tall crossroad trees, but the bandits had melted into the night. An evil wind was blowing and the sky had darkened as if a storm was brewing. He hired Gipsy executioners to scare the folk and threaten them with torture, but the people were silent and

femei și copii - ridicau din umeri, întorceau spatele și plecau așa cum veniseră. Spahiul se convinsese că oricine ar fi fost cel care l-ar fi omorât pe Harun, nu se mai găsea prin preajmă.

Trecuse o lună de când îl pusese pe Harun în pământ, iar Esfahani se uita pierdut peste foile de pergament ale fiului său. Poveștile necredincioșilor erau tot ce mai rămăsese din băiat. N-avea inimă să le citească, dar se uita pierdut la formele literelor, închipuindu-și mâna băiatului său ținând pana de gâscă între degete în timp ce scria.

Într-o zi se trezi cu o fată la poartă. Era îmbrăcată-n negru din cap până în picioare și tunsă șui. Scăpată de la vreo mănăstire. Pesemne că era nebună. Țipa în gura mare și cerea să vadă pe Spahiu. Esfahani o primi, iar fata îi înmână un trandafir uscat și un colț de pergament. Florica îi spuse că știe cine-i omorâse băiatul. Și-i șopti Celui Tăcut la ureche.

Ebrahim lăsă vorbă slugilor să aibe grijă de fată, își chemă călăreții și porni spre Fârdea în timp ce soarele urca pe cer. Cel Tăcut arse satul din temelii, cu tot cu oameni, copii și orătăanii. Singurii care scăpară fură cei care erau plecați din sat cu treabă. Baba Safta culegea ciuperci în pădure. Fiii ei erau cu familiile ieșite la coasă, departe de sat. Când se-ntoarseră nu mai găsiră decât cenușă.

Spahiul se-ntoarse după lăsarea nopții, dar fata dispăruse. Slugile îi povestiră că o văzură înghițită de pădurea care ducea spre Groși, purtând după ea foile de pergament, căutându-l pe Harun, vorbind singură.

shrugged. The Romanians looked him straight in the eyes - men, women and children – shrugged and turned their backs to him, heading home. The Sipahi was convinced that whoever had killed Harun had fled far away.

A month had passed since they had buried the boy, and Esfahani was staring over his son's parchments. The stories of the infidels was all that was left of the boy. But he didn't have the heart to read them, he was just looking at the forms of the letters lost in thought, imagining the boy's hand holding the feather while he was writing down the words.

One day a girl came to the castle gates. She was dressed in black, with an odd haircut. Escaped from some monastery. Probably insane. She was yelling her lungs out, demanding to see the Sipahi. Esfahani received her and the girl handed him a withered rose and a piece of parchment. Florica told him she knew who killed his boy. And whispered into the Silent One's ear.

Ebrahim told his servants to care for the girl, called his boyguard and left for Fârdea while the sun was still climbing up into the sky. The Silent One burned the village to the ground, putting men, women, children and animals to the sword. The only ones spared were those out in the fields. Baba Safta was gathering mushrooms in the forest. Her sons and their families were mowing grass, away from the village. When they came back they found only ashes.

The Sipahi returned after dark, but the girl was gone. The servants told him they had seen her gobbled up by the forest leading to Groși, taking his son's parchments with her, looking for Harun, talking to herself.

POVESTEA DOAMNEI „DOBOȘ” DIN ȘARLOTA

Despre cum se naște spiritul civic în comunitate.

de Ana-Maria Ursu

Charlottenburg este singurul sat rotund din România care a devenit celebru prin imaginile aeriene fascinante apărute, în special, în mediul online. Este satul unde, dacă stai chiar în mijlocul lui, ești văzut simultan de toți locuitorii. Satul în care e atâta liniște încât poți auzi pisica din copac când toarce. Satul care respectă cu sfințenie orele de odihnă de la prânz și, nu în ultimul rând, satul în care propria sa istorie începe să își piardă urma.

Localitatea a fost înființată în anul 1771, în timpul împărătesei Maria Tereza, prin colonizarea cu germani (șvabi). De la bun început colonia a fost proiectată în formă circulară, având în mijloc o plantație de duzi pe care locuitorii aveau obligația să îi îngrijească. În secolul XIX în acest spațiu central au fost ridicate biserica, școala și poșta. Comunitatea germană a început să se dezintegreze după cel de-al Doilea Război Mondial, ajungând în anii '80 să fie depășită de români.

Într-o zi oarecare de ianuarie, aproape de orele prânzului, am oprit mașina chiar în fața școlii. Acolo am văzut un grup de oameni. Mai multe femei și câțiva copii stăteau în fața Poștei. În Charlottenburg școala și poșta împart același acoperiș. Sătenii s-au obișnuit deja cu jurnaliștii curioși de povestea jvabilor. De aceea, o doamnă din grupul local ne spune încă de la începutul conversației noastre că Peter (singurul neamț rămas în sat) e plecat la tratament în Timișoara și că nu știe când se întoarce. Noi îi mulțumim de informație, dar insistăm că nu

THE STORY OF MRS. „DOBOȘ” FROM ȘARLOTA

How civic minded spirit grows in the community

by Ana-Maria Ursu

Charlottenburg is the only circular village in Romania, made famous by fascinating aerial footage that appeared mainly online. It's the village, where if you're in it's centre, you are simultaneously seen by all inhabitants. The village where it's so quiet you can hear a cat purring in a tree. The village that religiously holds to its afternoon naps and, last but not least, the village which is seeing its own history slowly fade away.

Founded in 1771 during the reign of Empress Maria Theresia, it was colonized by Germans from Swabia. From the onset, the colony was designed as having a circular shape, having in its middle a mulberry plantation which the inhabitants had to care for. In the 19th century on this plot in the middle of the village the church, school and post-office were erected. The German community started disintegrating after the Second World War, becoming a minority in the 80s, being overtaken by the Romanian population.

In a January day like any other, close to lunch time, we stop the car right in front of the school. We see a group of people. Several women and some children standing next to the post-office. In Charlottenburg the school and the post share the same roof. The villagers have gotten used to journalists asking to hear stories about the Swabians. That's why a lady from the group tells us right from the get go that Peter (the only living German left in the village) has left for treatment in Timișoara and no one knows when he'll be back. We thank her for the info but

vrem să vorbim cu el, ci cu oameni mai puțin „celebrii”, că ne interesează să aflăm și alte povești. Chiar a ei, dacă e de acord. Zâmbește timid și acceptă mirată.

Reporterul: Dumneavoastră de unde sunteți?
Eu vin din Maramureș. Între Sighet și Valea Vișeuului, mai exact din Rona. Am venit în 1987. Am avut un unchi care a venit în satul ăsta cu 20 de ani mai devreme decât mine. S-a stabilit aicea, la muncă. Mai întâi a venit fratele meu care e cu doi ani mai mare decât mine și după aceea am venit eu.

Reporterul: Cine mai era în '87 în acest sat?
În '87 nu mai erau decât noi, ucrainenii. În '88-'89 au mai venit o familie de moldoveni. Dar mai erau la muncă din Maramureș, Oltenia, Moldova. Veneau cu o echipă de oameni, munceau un sezon și apoi plecau. Dar ca să aibă case, nu. Decât nemții. Și până să ajung eu în sat începuseră să plece pentru că existau deja case de stat în care puneau pe altcineva. Pe moldoveni, de exemplu. Noi așa le spunem la cei din zona Iașului. De fapt nouă, ucrainenilor, ni se spune ruși, dar nu mă deranjează.

Banat vs. Maramureș

Când am venit aici, m-am șocat. La 17 ani am venit singură aici. Mă întreb de unde am avut atâta curaj. Nici nu știam limba, într-un sat nou, cu trenul. Acum mă amuz când îmi aduc aminte. Mi-a zis fratele în ce tren trebuie să mă urc, la care stație trebuie să cobor. Am coborât și am crezut că linia de tren trece prin sat. La noi exista linie de tren, prin '73 s-a desființat trenul. Erau vagoane de marfă, dar și de călători. La noi se exporta sare. Acolo sunt băi sărate, iar oamenii aduc apă din fântâni. Saramură. În Maramureș. Așa mi-am închipuit că e și aici.

insist we don't want to talk to him, but to less "famous" people, that we're interested in other kinds of stories. Her's for instance, if she'd agree to tell it. She smiles timidly and accepts, quite amazed.

Reporter: Where are you from?
I come from Maramureș. Between Sighet and the Valley of the Vișeu, a place called Rona to be exact. I came here in 1987. I had an uncle who had come to this village 20 years before me. He settled here, with work. First my brother came, he's two years older than I am, and then I came.

Reporter: Who was left in '87 in this village?
In '87 it was just us, the Ukrainians. In '88-'89 came a family of Moldavians. But others come with work here were from Maramureș, Oltenia, Moldova. They came as work teams, seasonal work, and then they left. They didn't keep houses. Only the Germans did. And when I came to the village they had started leaving because there were houses given by the State in which others were living. Moldavians for instance. That's what we call those come from the region around Iași. Actually we Ukrainians are called Russians here, but I don't mind it.

Banat vs. Maramureș

When I came here, I was in shock. I was 17 and I came here alone. I ask myself sometimes where that courage came from. I didn't know the language, I was in a new village, I came by train. I'm laughing about it now, remembering it all. My brother told me which train to get onto, and at which station I should get off. I got off the train and thought the line would be passing through the village. In our village there was a train line passing through. They made the line redundant in '73. There were big freight cars but also coaches. Our village exported salt. There are salt baths there and the people pull salt water from the wells. In Maramureș. I thought here it would be the same.

Acolo, în Rona, încă mai sunt 2-3000 de case. Aveam, în comunism, două magazine alimentare – unde găseai numai alimente, nu și confecții și mai știu eu ce. Două birturi, frizerie, cofetărie, poștă, librărie, de toate am avut. Și când am venit într-un sat atâta de inert și am coborât la un kilometru de sat, în pădure am zis că nu am coborât bine, dar a coborât mai multă lume și am zis că aici trebuie să fie. Un cetățean de aici era cu un tractor și cu un vagonaș de agricultură și toată lumea urca la el în vagon. M-am dus și eu cu bagajele:

„- Bună seara! Vreau să ajung în Șarlota.”
 „- Urcă sus.”

Nici nu am mai pus întrebări, că am văzut că atâta lume a urcat, m-am urcat și eu. În februarie e întuneric la 5 jumate și pe atunci nu exista iluminatul stradal. Am coborât aici, nu departe. El m-a întrebat:
 „- La cine vrei să ajungi în Șarlota?”
 „- La Goteciuc.”

A rugat pe cineva să mă ducă la Goteciuc. Eu am crezut că o să mai avem mult de mers dar nu, era aproape. Mai târziu am cunoscut satul, fără niciun fel de obicei. Copiii ce se mai duc cu colindatul. Dar altceva nu există. Mi-a fost greu.

Deși și-a lăsat tradițiile acasă în Maramureș, spune că tranziția a fost foarte grea. Îi e dor de obiceiurile de Crăciun, de mascații care se țineau de șotii pe străzile satului, de Viflaem, de întâlnirile din zilele de sărbătoare în care mergeau grupuri de oameni ba la birt, ba la cofetărie, ba în centrul satului să mai discute una alta.

În tinerețea ei, exista și în „Șarlota” (numele românizat al satului) un birt. Se numea Cerbul. Pe timpuri se făcea și mâncare, apoi a ajuns un simplu birt și acolo se mergea de Anul Nou. Acum e cămin cultural. Se fac pomeni acolo. Lângă cămin este Biserica Baptistă. Sunt vreo patru familii de bapțiști

In Rona, where I come from, there are 2-3000 houses still left. We had, in Communist times, two general stores – only food-stuffs, no clothing or other things. Two pubs, a barber-shop, a confectionery, a post-office, a book shop, we had it all. And when I came to a village like this one, so dead, and I got off the train one kilometre away from the village, in the woods, I thought I had gotten off at the wrong stop, but a lot of people got off there as well so I said to myself this must be the place. A local from the village was with a tractor that had a small trailer, and everyone hopped onto this trailer. I went along with my baggage:

"Good evening! I want to get to Șarlota."
 "Hop on."

I didn't ask any more questions. In February it was dark at 5:30 PM and then there were no street lights. I got off not far from here. He asked me:
 "What family in Șarlota are you going to?"
 "The Goteciucs."

So I asked someone to show me where the Goteciuc family lived. I thought we still had a way to go, but it was close. Later, I learned the lay of the land. But there were no traditions here. Only children singing Christmas carols, and that was it. It was tough for me.

Although she left her traditions back in Maramureș, she tells us it was very hard. She misses the Christmas traditions from Rona, the masked men playing tricks on people in the village, the Viflaem, the holiday visits in which groups of people would go down to the pub, the confectionery or the village centre to have a chat.

In her youth in Șarlota” (the Romanian localisation of the German name of Charlottenburg) there used to be a pub. It was called The Stag. In the good old days they served food there, then it became a simple bar and people spent New Year's there. Now it's the community centre. The dinners hosted after funerals

în sat iar pastorul vine de la oraș. Era un timp când mergea la Remetea, la biserica ucraineană din sat. Acum nu mai merge nici acolo. Simte că s-a îndepărtat de comunitatea ucraineană din zonă.

Reporterul: Mai știți limba?

Da, o vorbesc cu soră-mea, cu mătușa la care am venit. Copii mei nu cunosc limba. Nici nu am încercat să-i învăț. O familie din sat m-a șocat. Ei încă vorbesc între ei în ucraineană. Eu nu pot să înțeleg cum poți să trăiești în România fără să cunoști limba română, asta nu pot să accept. Pentru că este foarte greu. Și eu am fost în situația asta. Am stat în sat ucrainean, am învățat limba ucraineană și mi-a fost greu la început până am învățat româna. Eu am considerat că copii nu vor să se știe de unde vin sau cred că oricum nu ar fi vrut să o vorbească. Nici nu i-am întrebat. Mie mi-a fost foarte greu până am învățat să comunic cu toată lumea. Cred că trebuie să cunoști limba țării din care faci parte. Să spun că sunt româncă și să nu știu o iotă românește este anormal.

De Charlottenburg a auzit prima dată de la o doamnă care și-a cumpărat o casă în sat și care le-a povestit cât e de bine în Banat. În Rona, fiecare om a avut grădina sa, teren arabil, livadă, a fost totul privat. Doar la școală au auzit că există CAP, la ora de agricultură. Și de aia au venit aici, să muncească la CAP. Din nouă frați cât sunt la părinți, patru sunt în Charlottenburg, patru în Spania și unul a rămas acasă, lângă mama lor.

Munca cu Ocolul Silvic

Eu lucram și la CAP la creșterea vițelilor și creșteam și viermi de mătase. Unchiul lucra la Ocol. În timpul

are held there. Next to the community centre is the Baptist Church. There are four Baptist families in the village and the Pastor comes in from the city. There was a time when she went to Remetea Mică, to the Ukrainian church there. But she doesn't go there anymore. She feels separated from the Ukrainian community in the area.

Reporter: Do you still speak Ukrainian?

Yes, I talk with my sister, my aunt. My children don't speak it. I didn't even try to teach them. A family from the village shocked me. They still talk Ukrainian amongst themselves. I can't understand living in Romania and not knowing how to speak the language, that I cannot accept. Because it's difficult. I was in that exact situation. I lived in an Ukrainian village, I learned Ukrainian and it was difficult for me until I learned Romanian. I thought it normal that my children didn't want to know where I came from, or I think at least that they wouldn't have wanted to learn the language. I didn't ask them. It was very hard for me until I could manage to communicate with everyone here. I think you need to know the language of the country you are born in. Claiming I'm Romanian but not being able to speak a word of Romanian is not normal.

She heard about Charlottenburg from a lady who bought a house in the village of Rona and told stories about the good going in Banat. In Rona, each family had their own garden, arable land, an orchard, all privately owned. Only in school did she learn about the collective farms, at agriculture class. And that's why a lot of people came to Charlottenburg, to work in the collective farms. Out of nine siblings, four are in Charlottenburg, four are in Spain and one is at home, caring for their mother.

Working for the Forestry Service

I worked in the collective farm raising calves and silkworms. My uncle worked for the Forestry Service.

liber mă urcam în duzi, culegeam frunze și le dădeam viermilor să mănânce și când se făceau gogoase le duceam la Ocol și primeam niște bani și niște lemne și aveam aproape două salarii pe timp de vară. Atunci se găsea de lucru. Acum e mai greu. Ai pământ, dar nu prea se poate lucra pentru că există vânat care distruge agricultura.

Reporterul: Ocolul Silvic ce face cu vânatul? Ei au o parte din pădure care e îngrădită. E parc de vânătoare. Dar e multă pădure neîngrădită și vânatul nu e ținut sub control. Ziua trebuia să muncești, iar noaptea trebuia să te duci să-ți păzești pământul. Mistreți și capre. Mistreții nu sunt așa periculoși. Acum, când sunt vânătorile, e un pericol dacă te întâlnești cu un porc rănit și să stai în calea lui când fuge. În rest, ei fug când aud oamenii.

Reporterul: Oamenii de aici mai cresc animale? Mai sunt doar două vaci. Erau mai multe înainte, cred că până în 2002-2003 aveam și văcar în sat. Eu am avut două vaci și viței, cai, porci, dar dacă nu am avut cui să-i dăm laptele, să-l valorificăm, nu am mai ținut. Nu mai au oamenii nici oi. Poate 2 -3 oi de familie. Sunt doi ciobani care au turmele lor, nu ale satului. Unul e venit din Moldova, celălalt e bănățean, de aici. Și în Bogda este unul care crește vaci. Pentru carne. E și greu să crești animale, trebuie să ai grijă de ele zi și noapte și nu prea se merită.

Doamna este acum femeie de servicii la școala din sat. Nu a putut să se ducă la oraș la lucru că a avut soțul bolnav mult timp și a trebuit să stea cu el. Are și nepoți și trebuie să stea și cu ei.

La școala din Charlottenburg sunt 17 copii adunați din 6 sate învecinate. Și nu există decât clasele 0-3. De când e clasa 0 nu se mai poate face și clasa a

In my spare time I climbed up mulberry trees, picked their leaves and fed them to the silkworms and when they formed cocoons I took them to the Forestry Service and got cash and firewood, and so I had two extra salaries in summer time. Then you could get work. Now it's much tougher. You have land but can't work it because the wild game destroys the crops.

Reporter: What does the Forestry Service do with the wild game?

They own a part of the forest that is walled off. It's a hunting park. But a lot of the forest is not walled off and the game is not kept under control. During the day you had to work the land and at night you had to guard it from boars and wild goats. Boars aren't that dangerous. Now with the hunting going on it's dangerous as you might meet a wounded boar. If they're not wounded they'll run away from you, but if wounded they will attack.

Reporter: Do people still raise animals here?

There are only two cows left in the whole village. There were lots more. We even had a cowhand until 2002-2003. I had two cows and calves, horses, pigs, but if we couldn't market them we stopped keeping animals. People don't even own sheep anymore. Maybe two or three per family. There are two shepherds that have their own flocks, not the village's. One come from Moldova, the other from Banat, from here. There's another one in Bogda raising cattle. For meat. It's hard raising animals, you need to care for them day and night and it's not worth the effort.

She is now a custodian at the village school. She couldn't go to the city for work as her husband suffered from a long illness and she had to care for him. She also has nephews she needs to look after.

There are 17 children in the Charlottenbug school, from 6 neighbouring villages. Grades from 0 up to 3. Since the 0 grade has been introduced no more 4th

4-a tot acolo. Într-a 4-a ei merg în Maşloc. Există mijloc de transport dat de prefectură. Un microbuz îi duce şi aduce acasă. Învăţătoarea face naveta de la Timişoara, dar e născută în Tomeşti. Şi ea zice că s-a acomodat mai greu deoarece la Tomeşti e satul mai mare şi are mai multe tradiţii. Aici nu se păstrează tradiţiile. Nici ruga satului nu se ţine. La Buzad, da. Doamna nu mai merge nici la celălalte rugi. Copiii ce mai merg.

Reporterul: Totuşi e un sat important dacă aveţi şcoală şi Ocol Silvic....

Da. Şi de doi ani avem şi un muzeu, care ţine tot de Ocol. Mai avem pe drumul Buzadului, pe drumul forestier „Gaura Hoţilor”. Când eram tânără mergeam des acolo. Toamna asta am fost cu copiii şi aproape să nu recunosc zona respectivă. Este o gaură, o galerie care duce până la Bogda Rigoş, la tabără. De acolo cică duce până la Lipova. Foarte interesantă, ca idee. Altceva... este un băiat de la oraş care are plantaţie de fructe de pădure, altul care a pus nuci. Asta cu gaura hoţilor, de fapt nu erau hoţi, erau haiduci.

Legende locale

Înainte, în tabăra de la Bogda existau băi termale. Se duceau acolo oameni ologi, orbi şi după ce se spălau cu apa respectivă, se făceau bine. Îşi lăsau acolo bastoanele. Era un loc special de agăţat bastoane. Şi săpând în deal, acolo la izvoare au găsit o icoană cu Maica Domnului, au dus-o în Biserică şi de acolo peste noapte a venit înapoi, în tabără. Şi atunci i-au făcut o capelă şi acolo a rămas. Dar comuniştii au ridicat un zid şi aş vrea, dacă ar cumpăra cineva tabăra de la minister, să o refacă. Acuma tabăra e părăsită. Apa aia şi acum este bună. Un cumnat de-al meu a scăpat de dureri de încheieturi după ce s-a spălat cu apa aia. Când erau taberele cu copiii, acolo se ducea o doamnă de undeva de pe aici şi le arăta copiilor cum se ţese la război. Acuma parcă a murit totul. Bine ar fi dacă am fi câteva persoane să mai

grade classed can be held at the school. The children leave for Maşloc in the 4th grade. There is a school bus provided by the Prefecture. It ferries the children to and from school. The teacher, who was born in Tomeşti, commutes from Timişoara.

Reporter: It must be an important village still, if you have a school and Forestry Service...

Yes. And it's been two years now since we have a museum owned by the Forestry Service. We also have a road that leads into Buzad, through the forest road that passes by the "Thieves Hole". When I was young I went there often. This autumn I went there with the kids and I could barely recognise it. It's a hole, a gallery that leads to Bogda Rigoş, to the camp there. From there it supposedly leads to Lipova. Very interesting. Other interesting things... a lad started a berry plantation, another one started a walnut plantation. This about the thieves... they weren't really thieves, they were hajdouks.

Local legends

In the Bogda camp there were thermal baths. People went there as cripples, or were blind, and after bathing in the waters they were healed. They left their canes there. There was a special place where these canes hung. And digging into the hill, trying to reach the source of these miraculous waters, they found an icon of the Holy Virgin, brought it to our church and from there it came back on its own, into the camp. And then they erected a chapel for it there, and there it stayed. But the Communists walled it in and I'd wish that someone would buy the camp back from the Ministry and bring it back to its former glory. Now the camp is derelict. That water is really good. A brother-in-law of mine got rid of articulation pains after bathing in that water. When the camp was still

facem câte ceva. Eu aş vrea, dar nu am cu cine. Şi singură nu pot.

La noi, când e furtună, apa curată vine de la Buzad, chiar dacă e cu tunete şi fulgere, nu face pagube. Din partea cealaltă vine cu grindină şi vânt puternic. La noi acasă se zice că dacă tragi clopotele când vine furtună, de-asta se sparg norii. I-am zis lui Peter să tragă clopotele, dar nu a vrut.

Singurul neamţ care a rămas în sat, Peter, e clopotarul Bisericii şi tot el se ocupă de cimitir. Când el nu va mai fi, nu se ştie cine va trage clopotul. Că sunt nişte reguli, pentru femei se trag clopotele într-un fel, pentru bărbaţi într-alt fel şi pentru slujbă alt fel. Doamna nu crede că ar fi altcineva care să tragă clopotul. Înainte exista un cântăreţ în strană dar, din păcate, chiar de Înviere a murit şi acum preotul îşi aduce copilul. El cântă aşa cum poate, că e copil. La înmormântarea soţului ei a venit unul care ştie să cânte bisericeşte, dar pentru că este prea în vârstă, nu prea se duce să cânte în Biserică. Mai cântă doar aşa... la înmormântări. Doamna povesteşte că nemţii mai vin în sat vara. Stau pe la localnici. Nu au uitat de sat, chiar dacă au plecat. În 2002 au refăcut Biserica.

Spirit civic

Noi, cei din sat i-am ajutat. În fiecare zi, câte o familie le făcea de mâncare. Eu am fost cea care a coordonat situaţia. Dar a mers, nimeni nu a zis că nu dă de mâncare. Nemţii au dat bani pentru refacerea Bisericii, pentru materiale şi muncitori şi noi i-am ajutat. În primăvara asta aş vrea să refac geamurile, că sunt sparte şi e frig înăuntru. Trebuie să mă duc din casă în casă să adun bani pentru termopane. La furtuna care a fost astă toamnă, s-au spart geamurile

open they brought the children there, a lady from around here showed them how to work traditional broadloom there. Now everything's dead. It would be great if someone would come and do something. I'd like to do it myself but I don't have the people I need. And I can't do it all on my own.

When there's a storm, the clean rain comes from over Bogda even if it brings thunder and lightning. From the other side it comes bringing hail and strong winds. Back in Rona it's said that if the bells are tolled when the storm comes, then the storm clouds will break. I told Peter to toll the bells once but he didn't want to.

The only living German in the village, Peter, is the church chimer. He also tends the cemetery. When he'll be gone no one know who'll keep the bells tolling. There are some strict rules to be followed. Bells are to be tolled in one way for women, in another for men, for mass in still another way. There's no one else who can toll the bells. There used to be a church singer but he died last Easter and now the priest brings his own boy to sing. He's not much of a singer because he's still a child. At her husband's funeral an older church singer came and performed, but he only does funerals. Germans still visit in summer. They live in the local's houses. And they didn't forget about the village. They helped recondition the church in 2002.

Civic minded spirit

We villagers helped of course. Each day, one family cooked food for the workers. I organized and coordinated them. It worked, nobody refused to cook. The Germans paid for reconditioning the Church, for the materials and men needed, and we helped. This spring I'd like to fix the windows as they're broken and it's cold inside. I have to go from house to house to raise money for double-glazed windows. In last autumn's storm all the windows

și am observat că și ramele sunt foarte vechi. Trebuie să găsec o firmă care să vină aici și să spună cât ne costă să punem geamuri noi.

Biserica din centru este catolică, dar ne dă voie preotul să ne ținem și noi, ortodocșii, slujbele aici. O dată, de două ori pe lună vine părintele de la Buzad și ține slujbe aici. Există doar un singur catolic, dar vine preotul și pentru el. Și când a fost furtuna și au zburat țiglele de pe acoperiș a venit preotul catolic cu o găleată și niște unelte și a reparat și el. Preotul nostru a pus niște folii din plastic în geam, dar nu putem lăsa așa. E totuși monument istoric. Trece lumea pe stradă și vede plastic în geam. Am vrut să vorbesc cu oamenii despre repararea geamurilor la parastasul soțului meu, dar nu am putut. A început preotul să-i certe că nu mai vin la Biserică, oamenii s-au supărat și nu am mai putut să discutăm despre asta.

Nici nu știu cum o să fac la următoarea, pe cine să chem și pe cine să nu. Să nu iasă iar ceartă, să nu se întâlnească lumea cu popa și să se certe. Aici nu prea ține nimeni cu preotul, pentru că el e foarte dur în cuvinte. Cred că la suflet nu-i așa de dur. Eu înțeleg că trebuie să te duci la Biserică, dar cred că dacă-i lăsa pe toți în pace, să fi mâncat, să fi băut și să fi zis la sfârșit că uite așa ar fi frumos dacă ne-am aduna toți la Biserică. Poate e bine și ce zice el. Cine sunt eu ca să-l judec?

E de-al meu, din Maramureș, dar se zice că nu-i bine să judeci popa, că el se roagă pentru fiecare. Nici copii mei nu vor să meargă la Biserică. Eu îmi iau nepoții și îi duc la Biserică. Cât o să mai meargă și ei, nu știu, dar deocamdată vor să mănânce pituță cu vin să crească mari. Dar nu a procedat bine popa, dar acum eu ce să fac? O să fac cu popa parastasul în Biserică și o să chem oamenii la pomană fără popă. Cum o să fie aia? Vă dați seama.

shattered and I noticed the wooden window frames are too old. I need to find a firm to come here and tell me how much the new windows will cost.

The church is Catholic but the priest allows us to hold Orthodox mass as well. Once, twice a month the father from Buzad comes here and holds mass. There's only one Catholic left but the priest comes for him. And after the storm had blown off the roof tiles the Catholic priest came with tools and helped repair the roof. Our priest brought some plastic foil to cover the windows but they can't be left like that. The church is a historical monument. People passing see the plastic in the windows. I wanted to talk to the inhabitants about repairing the windows at my husband's memorial service but I couldn't. The priest started chastising them for not going to church. The people got upset so I couldn't bring my idea for repairs up any more.

I don't even know how to go about the next memorial service for my husband, who to invite. I don't want any more quarrels, people seeing the priest and starting an argument. Nobody likes the priest here because he uses very harsh language. I think he has good soul though. I understand you have to go to church but I think first he should have let them eat and drink and then tell them a few words about how nice it would be if people could come together in church in the same way. Maybe what he says is right. Who am I to judge?

He's from Maramureș like me, but it's said you shouldn't judge the priest as he prays equally for all. My children don't want to go to church. I take the grand-children with me. I don't know for how long I can still make them do it, but for now they want to eat the communion bread and drink the wine so they can grow up big and strong. The priest didn't go about it in the correct way, but what was I to do? I'll hold the memorial service in church with the priest, and I'll call the people at the dinner without the priest. How will that turn out... Can you imagine?

Reporterul: Cu cine am avut onoarea?
 Viorica Ardelean, dar mi se spunea „doboș”. Asta era porecla noastră de familie. Acolo, de unde vin eu, oamenii te știau mai mult după poreclă. Doboș era porecla stră-bunicului. El era un om foarte puternic, așa îmi zicea și tata. Erau care cu boi și el nu avea nevoie să pună frână la car. El prindea de roată și se ducea pe lângă roată. Era foarte puternic. Numele doboș probabil că era legat de puterea lui. Cică odată era în birt și cineva i-a zis că e mai puternic decât el. El i-a zis: „Nu mă contrazic cu tine, dar mergem la fierar”- și atunci el a luat nicovala și a adus-o în birt. Celălalt nu a putut să o ducă.

Cu promisiunea că ne va duce mai târziu să vedem „gaura hoților”, încheiem discuția. Între timp copiii care se jucau în jurul nostru au fost chemați la masă de către părinți, poșta s-a închis, iar celălalte femei din grup au plecat pe nesimțite pe la casele lor. Și soarele, care fusese blând cu noi, a dispărut după câțiva nori. Atunci ne-am dat seama că vorbim deja de ceva timp. Doamna Viorica trebuia să-și termine lucru la școală, iar noi aveam planuri mari să aflăm și alte povești locale. Dar când ne-am uitat în jur, am văzut că totul e închis și nimeni nu mai e pe drum. Doar o pisică cu chef de joacă. Ne-am uitat la ceas. Era ora prânzului. E clar, ne întoarcem spre seară în căutarea unor noi povești.

Reporter: Who did we speak to?
 Viorica Ardelean but they call me "Doboș". That's our family nickname. Where I come from, people knew you after your nickname. Doboș was my great-grandfather's nickname. He was a very strong man, so my father told me. There were ox driven carts then and my great-grandfather didn't use the break. He caught onto the wheel of the cart to stop the oxen, He was very strong. His nickname was probably linked to his strength. Once he was in the pub, so the story goes, and somebody claimed to be stronger than him. He said "I won't contest you but let's go the smithy's" and then he took the anvil from there and brought it into the pub. The other one couldn't budge it.

Promising to take us to the "Thieve's Hole", we put an end to our chat. In the meantime the children that were playing all around us have been called to table by their parents, the post-office closed and the other women in the group left without us noticing, going home. And the sun, that had been so good to us, vanished in the clouds. Mrs. Viorica had her chores to finish inside the school house and we had big plans to find out more local stories. But when we looked around everything was closed and there was no one on the road. Just a playful cat. We checked out watch. Lunch-time. Clearly we had to come back in the evening looking for stories.

Zinksterne

1. Teil
2. Teil
3. Teil
4. Teil
5. Teil
6. Teil
7. Teil
8. Teil
9. Teil
10. Teil

14.04.2018
10:00:00

STANCIOVA – SATUL CLANURILOR ȘI AL VINITURILOR FRUMOASE

de Ana-Maria Ursu

Despre Stanciova știm că este amplasată la limita sudică a Podișului Lipovei, în centrul județului Timiș, la 12 km nord-est de orașul Recaș și 41 km est de municipiul Timișoara. Mai știm că pe teritoriul satului, în punctul „Grădiște”, a fost descoperită o așezare din mileniul VI î.Hr (paleolitic). Situl arheologic face parte din patrimoniul istoric național. Se știe și legenda înființării satului care spune că doi păcurari muntenegreni au creat în jurul colibelor lor satele Stanciova și Codenova (nume care se regăsește în toponimia locală), dar și că aici se respiră cel mai curat aer din vestul țării. Nu e de mirare ținând cont că pădurea este foarte aproape de Stanciova.

Satul e majoritar sârbesc, cu tendință de echilibrare între populația de sârbi și cea de români. Între 1718 - 1722, la Stanciova se așază slavi, sârbi, proveniți din Muntenegru. În 1852-1853 au fost aduși coloniști slovaci din regiunea Trencsen. Slovaci nu s-au stabilit și cu timpul s-au răsfiat în alte sate slovacești precum Brestovăț, Butin sau Nădlac. Între 1905 - 1907 s-au așezat aici și coloniști maghiari, circa 150 de familii. În 1925 au sosit circa 200 de români transilvăneni. În perioada interbelică a cunoscut o dezvoltare puternică, populația ajungând la aproape 2.000 de locuitori. Numele ei a fost pentru o perioadă unul puternic românizat - la 1924 se numea Stănești. După această perioadă a urmat un declin continuu. Acum mai sunt aproximativ 350 de locuitori.

În spatele acestor date se află povești uluitoare cu clanuri care s-au urât ani de zile, care s-au și omorât între ele, cu oameni dezlădăcinați și nedespăgubiți, dar și poveștile unor tineri care cred în comunitate și

STANCIOVA – THE VILLAGE OF CLANS AND BEAUTIFUL STRANGERS

by Ana-Maria Ursu

Stanciova is situated at the southern limit of the Lipova Plateau, in the middle of Timiș county, 12 kilometres north-east from the town of Recaș and 41 kilometres east of the city of Timișoara. Inside the village territory, on Grădiște Point, a 6th millenium BCE (Paleolithic) settlement was discovered. The archeological site is part the historical national patrimony. One of the founding legends of the village tells of two Montenegrin shepherds that created the villages of Stanciova and Codenova. It is also known that the village has the best air in the whole Western part of the country. It's no wonder seeing how close the woods are to Stanciova.

The village is inhabited by a Serbian majority, but with a tendency towards equilibrium between the Serbian and Romanian populations. Between the years 1718-1722 Stanciova was settled by Slavs, Montenegrin Serbs. Between 1852-1853 Slovak colonists from the Trencsen area settled. The Slovaks didn't last long and dispersed into other Slovak villages like Brestovăț, Butin or Nădlac. Between 1905-1907 Magyar settlers came, some 150 families. In 1925, 200 Romanians from Transylvania settled. In the inter-war years the village grew, reaching 2000 inhabitants. Its name was changed in 1924 to Stănești. After this high water mark it's been in a steady decline. Now there are 350 people left in the village.

Behind all this data are the amazing stories of feuding clans, uprooted and disenfranchised people but also the stories of young people that believe in the power of community and civic minded spirit.

în spiritul civic. Acest articol este despre cum se împletesc aceste povești într-o singură comunitate, povestite de o „vinitură”, de o „hipsteriță” care crede că se mai poate face ceva bun într-un loc aparent părăsit.

Intrarea în comunitate

Teodora Borghoff este aici din 2001. Intrarea a fost foarte spectaculoasă pentru că venea cu idei de activism, de implicare în comunitate. Ea, împreună cu colegii ei de asociație, le-a explicat oamenilor din sat că nu mai vor să trăiască în oraș, ci la sat. Că și-au făcut curat în casele cumpărate în Stanciova, dar acum vor să facă ceva și pentru sat.

„La început s-a crezut că suntem o sectă. În plus, bunicul unui tip din asociație le spunea sătenilor că nepotul e normal la cap, că „au ei o idee așa că așa le-o venit lor și asta e”. După aia, maică-mea a venit cu același discurs de „copiii ăștia sunt ok, și noi, familia, îi sprijinim, au ei niște idei mai ciudățele probabil n-o să le iasă dar na, acum n-o să ne punem contra lor”. După „sectă” am fost o sursă de resurse. Adică intrarea noastră în sat după ce am luat casa a fost extrem de pragmatică”, spune Teo.

Teodora făcea parte din Centrul de Asistență Rurală și astfel a creat o asociație și un grup de interes după chipul și asemănarea nevoilor din Stanciova.

Prima intervenție socială în comunitate...

... a fost repararea acoperișului școlii din sat. Jumătate de acoperiș era ars și pentru localnici era clar că o să devină o ruină. Oamenii spuneau că o să

This article is about how all this became intertwined into a single community, its story being told by "a stranger", "a hipster" who believes that good can be achieved in an apparently forgotten village.

Entering the community

Teodora Borghoff has been living here since 2001. Her entrance was spectacular because she had ideas about activism and getting involved in the community. She, together with her colleagues, explained to the village's inhabitants that they were done with living in the city. That after they had cleaned and reconditioned the houses they had bought in Stanciova, they planned to do something for the village as well.

"At first they thought we were some kind of sect. Furthermore, someone's grandfather from amongst our group was trying to tell the villagers that his nephew is a sane person, his friends as well, and that the youngsters just had this idea and went with it. Then my mother came and had the same speech, these kids are OK and we their parents support them. They might have some cooky ideas that will probably never pan out, but we won't oppose them. After sect we became a resource base. So after we made our entracne things turned pragmatic" Teo confessed.

Teodora was part of the Rural Assistance Center and created an association and interest group to cater to Stanciova's needs.

The first social intervention inside the community...

... was repairing the school roof. Half the roof had burnt down and to the locals it was evident that the school house was destined to become a ruin. The people were talking about using it as a sheep fold

bage oile acolo și că o să dăârme totul. Atunci i-a întrebat ce trebuie făcut ca să salveze clădirea.

„Noi, copii de oraș fiind, aveam zero abilități. Nici nu știam cum se cheamă lățeții. Și am zis că trebuie să reparăm acoperișul școlii. Centrul are bani cât să acopere materialele, primăria trebuie să pună bani de transport și cineva din sat trebuie să facă reparația. Am lăsat pe umerii liderilor informal, ceea ce a fost o acțiune de încredere, dar și de vulnerabilitate. Eu nu cunoșteam oamenii din sat, nu știam cine putea să repare un acoperiș. Dacă ei îi conving să vină fără bani să muncească bine, dacă nu, nu. Și asta e, materialele alea o să stea acolo să se fure. Și munca a fost cu cel care a trebuit să convingă oamenii să nu se întâmple scenariul cel pesimist. Și a fost foarte fain că oamenii s-au mobilizat pentru asta și am reușit”.

Sătenii nu au simțit că intervenția tinerilor a fost brutală, pentru că țesătura socială era foarte destrămată aici. Oamenii se simțeau neputincioși. Încrederea pe care o au în ei e în funcție de cât pământ au și de cum arată casa lor.

„Ce s-a întâmplat aici: În anii '60-'80 tineretul a fost dus la oraș să construiască fabrici și uzine, aici au rămas vârstnicii care au fost destul de chinuiți la CAP. Au venit oameni din alte zone ale țării și șansa sârbilor să-și recapete încrederea era ca ei să-și ia înapoi pământurile și să le lucreze. Procesul de retrocedare a fost deliberat îngreunat de autoritățile din Recaș timp de 15 ani. Oficial li s-or dat niște hârtii cu „voi aveți 3 hectare de pământ, dar nu se știe unde”. Deci totul a fost un mare blocaj. Iar noi când am venit în sat, era o atmosferă extrem de pesimistă, toată lumea, cu lacrimi în ochi, îmi înșira tot ce s-a distrus. Țsta a fost contextul în care am intrat. Atunci când noi am început să reparăm acoperișul, a fost un act de altceva, am rezolvat ceva”, adaugă Teodora.

and then tearing it down. Teo asked them what needed to be done in order for the building to be saved.

”We, being city kids, had zero construction skills. We didn't even know what the roof beams were called. And we said to ourselves the roof needs fixing. The Center had the money to cover materials, the town hall had to come up with the money for transporting the materials, and someone from the village had to do the repairs. We left it to the informal leaders, which was an action of trust but also of vulnerability. I didn't know the people in the village, I didn't know who could fix a roof. If their informal leaders could convince someone to repair the roof pro bono, fine. If not, there it goes. The materials would all be stolen. And we had to put in the work with the person responsible in order to avoid the pessimistic scenario. But it was fine because the people mobilized and we did it.”

The villagers didn't feel the intervention as being brutal, as the social fabric had long since come undone. People felt helpless. Their self-esteem is defined by the amount of land they own and the state of their house.

”What actually happened here? In the 60ss through to the 80s, all the young people left for the city to help build factories, the older population was left in the village, burdened by the work in the collective farm. Other people came from other parts of the country and the only chance for the Serbians to boost their self-esteem was for them to get back their lands and work them. The land restoration was deliberately belated thanks to the authorities in Recaș, for 15 years. Officially the inhabitants were given documents stating for example that indeed one person was due 3 hectares of land, but no one knew exactly where that land was. So it all came to a halt. And when we came to the village there was this really gloomy, pessimistic atmosphere, everybody was telling me, eyes in tears, about everything that

Țesătura clanurilor

Stanciova este un sat de sârbi. Comunitatea sârbă este extrem de strânsă și extinsă. Unii s-au mutat la Timșoara și locuiesc în aceleași blocuri din zona Soarelui. Copii lor merg la dansuri și se căsătoresc între ei. Au reușit performanța ca și la a treia generație de oameni plecați din sat, ei să se căsătorească între ei sau măcar cu sârbi. Poveștile sârbești sunt în mare despre plecarea și revenirea lor. Sunt aceia care au plecat în tinerețe sau părinții lor au plecat, au fost prin multe locuri și acum, cei care au spre 50 de ani, se reîntorc în sat. Vin cu experiențele pe care le-au avut și intră în conflicte interesante cu cei care au rămas.

„O mică anecdotă: Un nene la vreo 50 de ani și-a făcut plantație de mure și el spunea că atunci când venea în copilărie la porumb ura să sape și și-a jurat că dacă se întoarce la Stanciova el nu va mai da cu sapa. Acum plantația lui, după 3-4 ani, arată foarte bine. Și un bătrân din sat i-a zis: „dacă ar vedea bunică-tu s-ar întoarce în mormânt să te bată, cum să umpli tu câmpul cu spini?”, își amintește Teo.

Mai sunt „filierile de vinituri” din sat. Acestea cuprind patru populații.

Ciobanii din zona Sibiului care sunt stabiliți aici și care sunt foarte legați de Mărginime au făcut transhumanța acum 80 de ani. S-au întrerupt traseele și ei s-au stabilit în județul Timiș. E un fenomen cunoscut la nivel național și sunt clare satele din Mărginime cu satele din Timiș. Ei nu sunt atât de mulți, dar felul cum s-au integrat sau nu în

had come to ruin. That was the context when we made our entrance. When we started fixing the roof it meant something, something had been achieved” Teodora added.

The fabric of clans

Stanciova is a Serbian village. The Serbian community is extremely tight-knit and extensive. Some moved to Timșoara living in blocks of flats in the Soarelui neighborhood. Their children learn traditional dances and marry amongst their community. They managed so well that even third generation people who have left the village have intermarried or at least married other Serbs. Serbian stories are mostly about departing and coming back. There are those who left young, or it was their parents who left, they've been places, and now the 50 year olds return to the village. They come with their own experiences and get into some quite interesting conflicts with those who never left.

”Small anecdote: a 50 year old man started a blackberry plantation. When he was a young boy he hated digging the corn crops and swore to himself that he will leave Stanciova and when he would return he would never dig again. Now his plantation, after 3-4 years, looks very good. And a village elder told him: if your grandfather could see you now he'd come back to give you a good beating for filling up his field with thistles” Teo remembers.

There are also the "newcomer networks" in the village. Four different populations are included in this group.

The shepherds from the area surrounding Sibiu have settled here and are still linked to their Mărginime origins. They started the transhumance 80 years ago. This sort of sheep herding stopped and they settled in Timiș county. They're not that many but the way in which they became part of the village, or not, speaks volumes. The sneaky way in which they took over the

sat spune multe. Felul haiducesc de a lua pământurile nefolosite i-a făcut pe ciobani să nu fie iubiți în sat.

Clanurile astea sunt foarte interesante. Sunt tot felul de legende legate de ele. Cică au fost foarte multe morți violente între clanuri.

Maramureșenii au venit, în general, să lucreze la crame. Sunt oameni harnici care au tot felul de aptitudini. Există în sat o poartă maramureșeană cu o sculptură impresionantă. Oameni pricepuți. Erau foarte săraci, iar unii munceau cu ziua. Fetele din familiile respective s-au dovedit a fi nevestele ideale pentru ciobanii muncitori care aveau nevoie de cineva care să facă brânza și să aibă grijă de oi. Mai țin legătura cu locurile natale, dar nu la fel de mult ca cei din Mărginime.

Moldovenii au venit tot la lucru, dar ei erau mai disipați, nu formau un grup. Familii care, în anii '80, și-au luat lumea în cap și au plecat prin țară. E interesant cum și-au stabilit ei vetrele în sat. Înainte se tot mutau dintr-o casă în alta dar acum, de când s-au scumpit casele, au o problemă mare de locuire.

„Mai e valul hipsteresc de migrație. Aici mă regăsesc și eu. Noi am apărut prin anul 2000. Primii dintre noi am fost o gașcă de vreo 10 oameni. Dinăștia, ne-am stabilit în sat două familii, după aia am atras și alți oameni. Acum, de exemplu, e o familie care a locuit aici până când copilul lor a crescut și a trebuit să se mute la Timișoara. Dar mai fac naveta. Lângă ei sunt doi oameni care și-au lăsat joburile din programare și design și s-au mutat aici, după care, după un timp, s-au mutat brusc înapoi. Ea încă mai vine pe aici. Mai e un cuplu. El e flamand din Belgia. Și mai sunt.”

După acea primă intervenție în Stanciova, grupul hipsteresc a fost privit altfel. Paul, colegul Teodorei, a devenit educator în sat, Cristina, și ea din „gașcă”, e psiholog la Recaș, iar Teo a fost, oficial, agent de

fallow lands haven't gained the shepherds too many fans.

These clans are quite interesting. There are all sorts of legends about them. Even rumors of violent deaths because of feuding.

The people from Maramureș came, generally, to work in the vineyards. They are industrious people with a variety of skills. There is a gate carved in the traditional Maramureș style that is very impressive. Skilled people. They were very poor and were day laborers. The girls from those families proved to be ideal wives for the workoholic shepherds that needed assistance with cheese making and sheep tending. They keep contact with their place of birth but not as much as those from Mărginime.

The Moldavians came for work, but were from all over the place, not forming a coherent group. Families, that in the 80s roamed the country looking for the opportunity to work. It's interesting how they settled. First they moved from one house to another one, but now that the houses have become more expensive, they have a housing problem.

"Then there's the hipster wave. Where I fit in. We arrived around the year 2000. At first we were a group of ten people. Out of these there were two families that settled, and then we attracted others. Now, for instance, there's a family that lived here until their child grew up and they had to move back to Timișoara. But they still commute. Their next door neighbours are a couple who left programming and design jobs to live here, and then they suddenly moved back into the city. She still comes by. Then there's another couple. He's Flemish. And there are more."

After that first intervention in Stanciova, the hipster group was perceived differently by the locals. Paul, Teodora's colleague became a teacher in the village, Christina is a psychologist in Recaș and Teo was,

dezvoltare locală la Primăria Recaș, pe atragerea de fonduri europene. A reușit să atragă fonduri de la Crucea Roșie germană, donații, a pus apă curentă în sat, a mediat oamenii din sat cu primăria. Ei nu mai mergeau cu autobuzul la primărie miercurea, ci veneau la ea. A făcut dosare de pensii, subvenții de handicap, cereri, a facilitat contactul sătenilor cu piața de muncă, le-a trimis CV-urile la diferite firme. Acum sătenii au încredere în ea, se sfătuiesc și o respectă. Acum poate spune că face parte din comunitate. Și-a câștigat acest drept.

Atmosferă rustică de Crăciun

Echipa „Prin Banat” i-a făcut o vizită Teodorei chiar înainte de Crăciun. În bucătărie era cald și mirosea a prăjituri. Poveștile despre Stanciova au fost spuse „cu tâlc” la gura sobei. Soba pe care Teo o folosește să coacă pâinea cu maia. Soba în care, în fiecare an, coace fursecuri în cantități industriale pentru vecinii ei din sat. Fursecurile astea le făcea soacra ei, mama lui Thomas, la fiecare Crăciun.

„Acum Thomas le ronțăie fericit, iar eu mi-am creat un ritual”, spune zâmbind Teodora.

officially, a local development agent for the Recaș Town Hall, responsible for attracting EU funding. She managed to get funds from the German Red Cross, donations, she helped install running water in the village, mediated between the village's inhabitants and town hall. She helped set up pension dossiers, disability support, helped the inhabitants on the job market by sending out their CVs to different companies. Now the villagers trust her, take her advice and respect her. Now she can say she's part of the community. She earned the right to be part of it.

Rustic Christmas mood

The "Prin Banat" team visited Teodora right before Christmas. In her kitchen it was warm and it smelled like cookies. The stories about Stanciova were told with meaning at the mouth of the stove. The stove Teo uses to bake bread in. The stove in which, each year, she bakes huge numbers of cookies for her neighbours. The cookies her mother-in-law, Thomas's mother, used to bake each Christmas.

"Now Thomas happily munches on them and I have my ritual" she says, smiling.

04.04

FESTIVALUL CĂMINE ÎN MIȘCARE, ediția I
28-30 septembrie 2018

Margina & Zorani

MOVING FIREPLACES FEST, 1st edition

28-30 September 2018

Margina & Zorani

Prima ediție a Festivalului Cămine în Mișcare a avut loc în perioada 28-30 septembrie 2018, în satele Margina și Zorani (jud. Timiș), situate la o distanță de aproximativ 100 km de Timișoara. Au fost alese aceste două sate în special datorită dinamicii turistice existente, generate de Centrul de Informare Turistică Margina și Primăria Comunei Margina - doi parteneri de nădejde ai proiectului în 2018. Programul celor trei zile de festival a cuprins: spectacole de teatru, muzică de fanfară, expoziție de pești din sticlă, proiecții de scurtmetraje și cine-concert, ateliere de creație pentru copii, pictură murală, plimbări cu căruța trasă de cai, târg de produse locale.

The first edition of Moving Fireplaces Fest took place between September 28 and 30, 2018, in the villages of Margina and Zorani (Timiș county), situated at a distance of about 100 km from Timișoara. These two villages were chosen especially because of to the existing tourist dynamics generated by the Margina Tourist Information Center and Margina Commune Hall, partners of the project in 2018. The festival program included: theatre performances, folk music , exhibition of fishes made of glass, short movies screenings and cine-concerts, creative workshops for children, mural painting, horse-drawn carriage rides, local products fair.

LUMEA MEA
SI BANII ALTORA

LUMEA MEA
SI BANII ALTORA

ALTĂ ZI CU SOARE. Piesa de teatru fost inspirată din povestea reală a țăranului Serafin Oproni din satul Zorani, care în anii 1950 și-a adoptat propria nepoată pentru a evita colectivizarea. Povestea a fost aflată de echipa Cămine în Mișcare, în ianuarie 2018, tocmai de la nepoată, doamna Rodica Codrea (născută Oproni). ALTĂ ZI CU SOARE s-a jucat chiar în curtea casei din Zorani în care a locuit Serafin Oproni. Povestea o considerăm un exemplu aparte de cămin în mișcare, doamna Codrea mutându-se de la marginea satului, unde locuia cu părinții biologici, în centrul satului, în casa unchiului ei Serafin Oproni. Piesa de teatru, scrisă și regizată de Andrei Ursu, este producția originală a Asociației Solidart, pusă în scenă în cadrul proiectului Cămine în Mișcare.

ANOTHER HAPPY DAY. The play was inspired by the real story of the peasant Serafin Oproni from the village of Zorani, who in the 1950s adopted his own granddaughter to avoid collectivization. The story was found during the field research phase of Moving Fireplaces project, in January 2018, from Mrs. Rodica Codrea (born Oproni). During the festival, ANOTHER HAPPY DAY was played in the courtyard of the house of Zorani where Serafin Oproni lived. The story is considered a special example of a *moving fireplace*, Mrs. Codrea moving from the edge of the village where she lived with her biological parents in the center of the village in her uncle Serafin Oproni's home. The play, written and directed by Andrei Ursu, is the original production of Solidart Association, staged in the framework of the Moving Fireplaces 2018 development.

CĂLĂTORIA. În ritmuri de fanfară și conduși de un personaj-surpriză, participanții s-au îndreptat împreună din Margina spre Zorani, la spectacolul de teatru ALTĂ ZI CU SOARE. Călătoria nu a fost lipsită de aventură, iar pe drum s-au făcut mai multe popasuri, în care călătorii și-au putut trage sufletul și au ascultat poveștile comunității. Muzica de fanfară a fost asigurată de Mambo Siria, un taraf-fanfară descoperit de Mircea Dinescu, de proveniență din Darvari, jud. Mehedinți.

THE JOURNEY. In folk music rhythms and led by a surprise character, the festival participants went together from Margina to Zorani at the ANOTHER HAPPY DAY theatre show. There were several stops on the way, where travelers could pull their souls and listen to the stories of the community. The folk music was provided by Mambo Syria, a folk music marching band from Darvari, Mehedinți county.

PICTURĂ MURALĂ. În perioada 26-30 septembrie 2018, artiștii Paula Duță și Ștefan Orion au pictat un perete al căminului cultural din Margina. Alegerea berzei ca element central nu a fost deloc întâmplătoare, aceasta simbolizând atât migrația, cât și întoarcerea acasă, la rădăcini.

MURAL ART. From September 26-30, 2018, artists Paula Duță and Ștefan Orion painted a wall of the Margina House of Culture. Choosing the stork as a central element was not at all accidental, the bird symbolizing both migration and return to the roots.

SUNET CĂLĂTOR PESTE SAT. Artistul francez Hinterheim (Sylvain Bardy, muzician), s-a aflat în Margina și Zorani între 19-30 septembrie 2018, timp în care a înregistrat și filmat satul și localnicii. Rezultatul acelor zile a fost dezvăluit în seara ultimei zile de festival, constând în proiecții de imagini din satele Margina și Zorani, acompaniate de o instalație sonoră.

TRAVELLING SOUND OVER THE VILLAGE. The French artist Hinterheim (musician Sylvain Bardy) was in Margina and Zorani between 19-30 September 2018, during which he recorded and filmed the villages and locals. The result of those days was revealed on the evening of the last day of the Moving Fireplaces Fest, consisting of projections of images from the villages of Margina and Zorani, accompanied by a sound installation.

PEȘTELE DE STICLĂ. În urmă cu 30-40 de ani, în aproape orice casă puteai găsi un pește de sticlă. Era unul dintre cele mai populare obiecte decorative, de obicei așezat peste un mileu, în sufragerie. Deși popularitatea peștelui din sticlă a scăzut drastic în 1990, astăzi încă se mai găsește în unele case. Sau, mai nou, în colecția privată a unui timișorean care, până la ora actuală, a adunat peste 400 de exemplare. În cadrul Festivalului Cămine în Mișcare au fost expuși circa 150 de pești din sticlă, în curtea casei din Margina a lui Ion Clopoțel (1892-1986), un renumit jurnalist român.

GLASS FISHES EXHIBITION. 30-40 years ago, you could find a glass fish in almost every house. It was one of the most popular decorative objects, usually exhibited in the living room, on top of the TV. Although its popularity has fallen sharply in 1990, one can still find glass fishes in some houses; or, more recently, in the private collection of a Timisoara antiquarian, who has collected over 400 copies up until now. About 150 glass fishes were exhibited at the Moving Fireplaces Fest, in the courtyard of Ion Clopoțel's (1892-1986) house, a well-known Romanian journalist.

MIORIȚA. Una dintre cele mai cunoscute balade românești, a fost pusă în scenă de compania de teatru independent Auăleu din Timișoara, în 2017. Piesă de teatru, spectacol sau concert de black metal - adaptarea teatrală a celor de la Auăleu este câte puțin din fiecare, iar măștile realizate cu măiestrie de Aura Bălănescu au încântat spectatorii veniți să vadă MIORIȚA în cadrul Festivalului Cămine în Mișcare.

MIORIȚA. One of the most famous Romanian ballads was staged by the independent theatre company Auăleu from Timișoara in 2017. Theater play, show or black metal concert - the theatrical adaptation of the Auăleu's MIORIȚA is a bit of each, and the masks masterfully made by Aura Bălănescu delighted the viewers who came to see the show at the Moving Fireplaces Fest.

Echipa Cămine în Mișcare le-a pregătit celor mici diverse ateliere de creație (confecții din hârtie creponată, lucru în pământ, string art) și teatru cu păpuși. Un târg al producătorilor locali și plimbări cu căruțe trase de cai au fost puse la cale de Centrul de Informare Turistică Margina, partener al festivalului.

The Moving Fireplaces team had prepared various workshops (paper, work in the field, string art) and puppet theater for the small ones. A fair of local products and horse-drawn cart rides were provided by the Margina Tourist Information Center, partner of the festival.

Un proiect:

Co-finanțat de:

Producător:

Desfășurat sub egida:

Parteneri:

**PRIMĂRIA ȘI
CONSILIUL LOCAL
FĂGET**

**PRIMĂRIA ȘI
CONSILIUL LOCAL
MARGINA**

**CENTRUL DE
INFORMARE
TURISTICĂ
MARGINA**

Bibliografie / Bibliography

Ancuța, C. (2008). Studiu geografic al disparităților teritoriale din Banatul românesc. Timișoara: Mirton.

Ancuța, C. (2010). Territorial Disparities in the Romanian Banat: Assessment, Dynamics and Impact on the Territorial System. *Journal of Urban and Regional Analysis*, 45-62.

Bartram, D. (2013). Happiness and 'economic migration': A comparison of Eastern European migrants and stayers. *Migration Studies*, 1(2), 156–175.

Bioteau, E. (2010). L'Europe en point de mire? Représentations de l'Europe dans la région transfrontalière du Banat. În Y. Denéchère, & M.-B. Vincent, *Vivre et construire l'Europe à l'échelle territoriale de 1945 à nos jours* (pg. 211-228). PIE Peter Lang.

Combes, P., Mayer, T., & Thisse, J. (2008). *Economic Geography. The integration of regions and nations*. Princeton: Princeton University Press.

Crețan, R. (1999). Etnie, confesiune și comportament electoral în Banat. Studiu geografic. Timișoara: Editura Universității de Vest.

Crețan, R., Turnock, D., & Woudstra, J. (2008). Identity and multiculturalism in the Romanian Banat. *Mediterranée*, 17-26.

Duranton, G., Henderson, V., & Strange, W. (2015). *Handbook of regional and urban economics*. Oxford: Elsevier.

Gerardin, H., & Poirot, J. (2010). L'attractivité des territoires: un concept multidimensionnel. *Mondes en développement*, 1(149), 27-41.

Nasrabadi, B. (2011). An analysis of sociopetal urban space and its relationship with citizenship behavior. *Journal of applied sociology*, 22(3), 101-114.

Oliveira, J., Roca, Z., & Leitão, N. (2010). Territorial identity and development: From topophilia to terraphilia. *Land Use Policy*, 27(3), 801-814.

Popa, N. (2006). *Frontiere, regiuni transfrontaliere și dezvoltare regională în Europa Mediană*. Timișoara: Editura Universității de Vest.

Renat, P. (2012). The New Demographic Growth of Cities. *Urban studies*, 49(5), 1107 - 1125.

Tali, J. (2014). A literature survey on rural urban fringe. *Journal of International Academic Research for Multidisciplinary*, 2(1), 504-517.

INSSE, 2018

Eurostat, 2018

Bernea, Ernest (2005). *Spațiu, timp și cauzalitate la poporul român*, Humanitas, București

Burke, Peter J., Stets, Jan E. (2009). *Identity Theory*, Oxford University Press

Gellner, Ernest (1990). *Nation and Nationalism*, Basil Blackwell, Oxford

Girard, Rene (2000). *Țapul ispășitor*, Nemira, București

Levi-Strauss, Claude (2011). *Antropologia și problemele lumii moderne*, Polirom, Iași

Shafak, Elif (2007). *Bastarda Istanbulului*, Polirom, Iași

Studii și articole

Boyd, Monica, Grieco, Elizabeth (2003). "Women and Migration: Incorporating Gender into International Migration Theory", <https://www.migrationpolicy.org/article/women-and-migration-incorporating-gender-international-migration-theory>

Kupiszewski, Marek, Berinde, Diana, Teodorescu, Virginia, et al. (2 more authors). Internal Migration and Regional Population Dynamics in Europe: Romanian Case Study <http://eprints.whiterose.ac.uk/5042/>

State, Ciprian (19 - 25 ianuarie 2012). „Dilema veche”, nr. 414 <http://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/articol/hipsterism-si-hipsteritate>

Ronald Skeldon (Oct., 1977). The Evolution of Migration Patterns during Urbanization in Peru în *Geographical Review*, Vol. 67, No. 4, pp. 394-411, p. 410, <http://www.jstor.org/stable/213624>

Cămine în mișcare. 2017 - 2018
Moving Fireplaces. 2017 - 2018

2020, Timișoara, © Asociația Prin Banat

Grafică/ Graphic design: Lia Pfeiffer, Cristian Sitov
Editare/ Editing: **Alexandra Falconi**, Andreea Dulamă
Traducere/ Translation: Cristina Chira, Andrei Ursu
Fotografii: **Flavius Neamciuc**, Iulia Cotrău

ISBN 978-973-0-31560-8